

T.C
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI TERCÜMANININ
BİLMESİ GEREKEN KELİMELER DÜZEYİNDE
LİBYA TRABLUS LEHÇESİNİN FONETİK VE
SEMANTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

ŞÜKRÜ SÜNBÜL

İZMİR-2023

T.C
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI TERCÜMANININ
BİLMESİ GEREKEN KELİMELELER DÜZEYİNDE
LİBYA TRABLUS LEHÇESİNİN FONETİK VE
SEMANTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

ŞÜKRÜ SÜNBÜL

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ İZZET MARANGOZOĞLU

İZMİR-2023

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "**Milli Savunma Bakanlığı Tercümanının Bilmesi Gereken Kelimeler Düzeyinde Libya Trablus Lehçesinin Fonetik Ve Semantik Açıdan İncelenmesi**" adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

31.12.2022

Şükrü SÜNBÜL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI TERCÜMANININ BİLMESİ
GEREKEN KELİMELER DÜZEYİNDE LİBYA TRABLUS
LEHÇESİNİN FONETİK VE SEMANTİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

Şükrü SÜNBU

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Türk Silahlı Kuvvetlerinin çok boyutlu uluslararası askerî ilişkilerinin yoğunlaşması çerçevesinde, Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin Arapça öğreniminde askerî terminolojiye olan ihtiyaç giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Libya'da Milli Savunma Bakanlığının tercümanı olan bireylerin ihtiyaç duydukları kelime listeleri çerçevesinde, fonetik ve semantik düzeyde Libya Trablus lehçesini genel hatları ile öğrenmede karşılaştıkları sorunların ele alındığı bu çalışmada Libya Üniversitesi; Arapça Öğretmenliği Anabilim Dalı, Mısrâta Üniversitesi; Arapça Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, ez-Zâvîyye Üniversitesi ve Libya Silahlı Kuvvetlerinde bulunan personelin yardımları ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Libya'daki sosyo-tarihsel ve dilsel arka plan hakkında bilgi verilmiştir. Daha önce okumuş olduğumuz tez ve makalelerde yer almayan Libya'nın dilsel tarihine değinmekte, Türkiye'de bilinmeyen Libya'nın yerel halklarından Amaziğ (Berberî) dilinin yapısı, karakteristik özellikleri ve çeşitli etnik gruplar ile dilsel toplulukların ülkedeki konumlarına dair geniş bir perspektif sunmaktadır.

İkinci bölümde, dilbilim/linguistik ile lehçebilim/diyalektoloji arasındaki ilişkiye odaklanılmış, özellikle dilbilimsel antropoloji ve sosyolingvistik alanları da kapsayan dilin evrim süreci, dilin doğası ve dilsel değişim konuları da detaylandırılmıştır. Ayrıca, Arap dilinin Sâmi dilleri ailesi içindeki konumu, Arapların başlangıçtaki lehçe farklılıkları incelenmiş, beraberinde lehçelerin ortaya çıkış

nedenleri ve Arapçadaki lehçe farklılıklarının analizi de bu bölümde yapılmıştır. Modern Standart Arapça ile Arap lehçeleri ve bugüne kadar genel kuralları da kıyaslamalı olarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Libya Trablus lehçesi konusu ele alınmış, konuşma dili Libya Trablus lehçesi çalışmalarından yola çıkarak fonetik/sesbilim sistemi karakteristiğini oluşturan konuşma sesleri/sesbirimleri/fonemleri, ses birleşimleri incelenmiştir. Yine bu bölümde Libya Trablus lehçesi dilbilgisi konuları ele alınmış, Libya Trablus lehçesi bilinmesi gereken konuların daha çok sözcükbilimi/leksikoloji ve dilbilgisinde ise zamirler, zamanlar, sıfat tamlaması, koşullu cümleler ile olumsuz aktarımda olduğu görülmüştür. Bu nedenle Modern Standart Arapçada olmasına rağmen Libya Trablus lehçesinde bulunmayan gerekli dilbilgisi konuları ve Libya Trablus lehçesinde olmasına rağmen Modern Standart Arapçada bulunmayan gerekli dilbilgisi konuları; cümle yapısı sözdizimi/syntaxe kuralları ile sözcük, sözcük öbeği, yan cümle sıralanışı, sözcükler arası ilişki, sözcük sınıfları ve diğer cümle bileşenleri incelenmiştir. Anadili Türkçe olan bireylerin Libya Trablus lehçesinde zorlandıkları tespit edilmiş bu sebeple bir ilk olarak Libya Trablus lehçesinin daha iyi anlaşılması için sözlük/biçimbirim ve atasözü/semantik çalışması yapılmış, sözcükler etimolojik ve morfolojik yönden Modern Standart Arapça ve lehçe olarak incelenmiş, yine bir ilk olarak askerî terimlere, teşkilat yapısına, rütbelere ve komutlara yer verilmiştir. Yine bu bölümde Arap ülkelerinde çeşitli konularda işlem yapmak için resmî kurumlara belge yazımını ve formatını içeren bir çalışma yapılmıştır. Son olarak araştırmanın uygulama kısmına 30 kişi katılıp Modern Standart Arapça, Libya Trablus lehçesi ve Türkçe olarak diyalog çalışması yapılmış, dil iletişim amaçlı kullanıldığı için, pragmatik/kullanım bilgisi/edimbilim/çeviribilim, anlatı ve sohbet becerileri üzerine odaklanılmış, konuşmacının neyi/nasıl söyleyeceği, sohbet/anlatı bağlamına göre lehçenin cümlelerle nasıl kullanıldığı ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Libya, Libya Trablus Lehçesi, Milli Savunma Bakanlığı Arapça Tercümanlığı, Çeviribilim.

ABSTRACT

Master Thesis

Examination of The Libyan Tripoli Dialect's Phonetic and Semantic at The Level of Words That Required for Interpreters in The Ministry of National Defense.

Şükrü SÜNBL

İzmir Kâtip Çelebi University

Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

The need for military terminology in the learning of Arabic by personnel of the Turkish Armed Forces is becoming increasingly important within the framework of the intensification of multidimensional international military relations. This study deals with the problems faced by interpreters of the Ministry of National Defense in learning the Libyan Tripoli dialect in general terms, focusing on the phonetic and semantic levels, within the limits of the word lists they need to know. The study was conducted in collaboration with personnel from the Department of Arabic Language Teaching at Libyan University, the Department of Arabic Translation and Interpretation at Misurata University, Al-Zawiya University, and the Libyan Armed Forces.

This study consists of three main chapters. In the first chapter, information is provided about the socio-historical and linguistic background of Libya. It presents a broad perspective on the linguistic history of Libya, which has not been covered in previous theses and articles, and discusses the structure, characteristic features, and the position of various ethnic groups and linguistic communities, including the Amazigh (Berber) language of the local people in Libya, which is unknown in Turkey.

In the second chapter, the focus is on the relationship between linguistics and dialectology, with an emphasis on the evolution of language, the nature of language,

and linguistic change, including linguistic anthropology and sociolinguistics. The position of the Arabic language within the Semitic language family is examined, and the initial dialectal differences among the Arabs are analyzed, along with the reasons for the emergence of dialects and an analysis of the dialectal differences in Arabic. Modern Standard Arabic is compared to Arabic dialects and their general rules to date are discussed in this section as well.

The third chapter focuses on the dialect of Tripoli in Libya. Based on studies of the Tripoli dialect, the phonetic/phonemic system characteristics comprising speech sounds, phonemes, and combinations of sounds are examined. Additionally, the grammar of the Tripoli dialect is discussed, and it is observed that the topics that need to be known in Tripoli dialect grammar are mostly related to word formation/lexicology, pronouns, tenses, adjective phrases, conditional sentences, and negative transfer. Therefore, necessary grammar topics that are present in Modern Standard Arabic but not in the Tripoli dialect, and necessary grammar topics that are present in the Tripoli dialect but not in Modern Standard Arabic are examined, along with sentence structure syntax rules, word order, relationships between words, word classes, and other sentence components. It was observed that Turkish speakers struggle with the Tripoli dialect, so as a first, a dictionary/morpheme and proverb/semantic study was conducted to better understand the Tripoli dialect. Words were analyzed etymologically and morphologically in Modern Standard Arabic and the dialect, and for the first time, military terms, organizational structures, ranks, and commands were included. In this chapter, a study was also conducted on the writing and format of documents for official institutions in Arab countries on various topics. Finally, in the application part of the research, 30 people participated in a dialogue study in Modern Standard Arabic, the Tripoli dialect, and Turkish. The focus was on pragmatic/usage knowledge/translation studies, narrative and conversational skills, and how the dialect was used in sentences in the context of conversation/narration. The way the speaker expresses what and how he/she says according to the context of conversation/narration is also expressed.

Keywords: Arabic Language, Libya, Libyan Tripoli Dialect, the Ministry of National Defense Interpreter, Interpretation Science

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XIII
ÖNSÖZ	XVI
GİRİŞ	1
1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI.....	1
2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
4.ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	4
5.LİBYA LEHÇESİ HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM	10
SOSYO-TARİHSEL VE DİLSEL ARKA PLAN	10
1.1. Libya'nın Coğrafi Konumu, Nüfusu, Tarihi ve Kültürel Mirası	10
1.1.1.Libya'nın Coğrafi Konumu	11
1.1.2.Libya'nın Nüfusu	12
1.1.3.Libya'nın Tarihi ve Kültürel Mirası.....	13
1.2. Libya'nın Etnik Bileşimi.....	14
1.2.1. Araplar	14
1.2.2. Libya Amaziğleri	14
1.2.3. Libya Tuaregleri ve Komşu Ülkelerdeki Tuaregler.....	16
1.2.4. Maghaweers	17
1.2.5. İşumar	18
1.2.6. Tibu, Tebou (Teda).....	18

1.2.7. Libya'daki Diğer Etnik Gruplar	18
1.2.7.1. Varfalla.....	18
1.2.7.2. Ubeyde, Braada ve el-Avakir	19
1.2.7.3. Benî Süleyman	19
1.2.7.4. Zintan	19
1.2.7.5. Tarhuna	19
1.2.7.6. Mağariha	19
1.2.7.7. Kadhafa	19
1.2.7.8. Kuloğlu.....	20
1.3. Libya'nın Dilsel Profili	20
1.4. Libya Genelinde Kullanılan Diller	31
1.4.1. Arapça.....	32
1.4.2. Amazigh (Berberî)	32
1.4.3. Tuareg	34
1.4.4. Tedaga.....	35
1.4.5. Domari	36
1.4.6. Zaghawa.....	36
1.4.7. Tagalog	36
1.4.8. Pencap, Batı	37
1.4.9. Sawknah.....	37
1.4.10. Türkçe (Osmanlıca)	37
1.4.11. İtalyanca.....	38
1.4.12. İngilizce	38
1.4.13. Fransızca	38
1.5. Arapçanın Berberî ve Tuareg Dilleri Üzerindeki Etkisi.....	39
1.6. Libya Amazigh (Berberî) Dili Yapısı ve Karakteristik Özellikleri	40
1.6.1. Dilin Sesleri	41
1.6.2. Harfi Uzun Okuma	41

1.6.3. Müzekker Müennes Kavramları	42
1.6.4. Cümlelerin Özelliği.....	42
1.6.5. Fiil Kökü Oluşumu	43
1.6.6. Yüklemi Fiille Başlayan Cümleler	44
1.6.7. Rakamlar.....	45
1.6.8. Belâgat, Fesâhat ve Îcâz	45
1.6.9. Eş Anlam, Farklı Anlam ve Varyasyonlar.....	46
1.6.10. Mecazi Aktarım	46
1.6.11. Çoğul Kullanım Özellikleri	47
1.7. Libya'nın 1951 Öncesi ve Sonrası Dil Politikası	49
İKİNCİ BÖLÜM	52
ARAP DİLİ İLE ARAPÇA LEHÇELER ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	52
2.1. Dil Aileleri	61
2.2. Diller Nasıl Değişir.....	65
2.2.1. Seslerin Yumuşaması.....	65
2.2.2. İdğam	66
2.2.3. Kelimelerin Birleştirilmesi	66
2.2.4. Anlamın Kalb, İbdâl (Değiştirme) Edilmesi.....	67
2.2.5. Sınır Koyma.....	67
2.2.6. Ödünç Kelimeler.....	67
2.2.7. İzolasyon.....	68
2.3. Arapça Lehçelerinin Oluşmasının Sebepleri	68
2.3.1. Coğrafi Faktörler	72
2.3.2. Fetihler	72
2.3.3. İstila ve Göçler.....	72
2.3.4. Sosyal Faktörler	72
2.3.5. Siyasi Faktörler	73
2.3.6. Dini Faktörler.....	73

2.3.7. Medya Araçları	74
2.3.8. Dil Çatışması ve Fasih Dilin Kaidelerindeki Zorluklar	74
2.4. Fasih Arapça (Standart Arapça) ile Lehçelerinin İlişkisi	75
2.4.1. Fasih Arapça ile Lehçelerin Benzerlikleri	77
2.4.2 Fasih Arapça ile Lehçelerin Farklılıkları	78
2.4.3. Fasih Arapça	80
2.4.4. Lehçe Arapça	86
2.5. Fasih Arapça ile Lehçelerinde Bedevîlik ve Medeniyetin Etkisi	95
2.6. Eski Arap Lehçeleri ve Günümüzde Var Olan Arap Lehçeleri.....	96
2.7. Arapçaya Giren Yabancı Kelimeler	101
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	105
LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	105
3.1. Libya Trablus Lehçesi ve Fasih Arapça ile İlişkinin İncelenmesi.....	105
3.1.1. Libya Trablus Lehçesi Kavramları	106
3.1.1.1. Dil.....	107
3.1.1.2. Kelime	108
3.1.1.3. Hece.....	108
3.1.1.4. Vurgu.....	109
3.1.1.5. Cümle	110
3.1.1.6. Lehçe	110
3.1.2. Sesin Taşınma Ortamı ve Dil ile Lehçeyi Ayırt Etmedeki Önemi	112
3.1.3. İşitsel Ortamın Bileşenleri ve Lehçenin En Ayırt Edici Özelliği ..	114
3.1.3.1. Frekans Tonlaması	114
3.1.3.2. Ses Çeşidi	114
3.1.3.3. Sesin Etkinliği	114
3.2. Konuşma Dili Libya Trablus Lehçesi	118
3.2.1. Libya Trablus Lehçesinin Fonetik Sistemi	119
3.2.1.1. Ünsüzler (Sessizler)	119

3.2.1.2. Ünlüler (Sesliler).....	119
3.2.1.3. Yarı Ünlüler	120
3.2.1.4. Sessiz Sesler	120
3.2.1.4.1. Ses Tellerinin Yerleştirilmesi	120
3.2.1.4.2. Mahreçler (Telaffuzlar).....	121
3.2.1.4.3. Belirli Sesi Telaffuz Ederken Havanın Nasıl Geçtiği	122
3.2.2. Libya Trablus Lehçesinde Kelimenin Yapısındaki Değişiklikler..	124
3.2.3. Libya Trablus Lehçesinde Sesin Yapısındaki Değişiklikler.....	127
3.3. Libya Trablus Lehçesi Dilbilgisi Kuralları ve Uygulamaları.....	137
3.3.1. Zamirler	137
3.3.2. İşaret İsimleri	138
3.3.3. Sıla Cümlesi / İsm-i Mevsûl	139
3.3.4. Sıfat.....	139
3.3.5. Zamanlar	141
3.3.5.1 Mâzi Fiil	141
3.3.5.2. Muzâri Fiil.....	143
3.3.5.3. Muzârat Harfinin Harekesi.....	144
3.3.5.4. Emir Fiil	146
3.3.5.5. Gelecek Zaman.....	147
3.3.6. Soru Edatları	149
3.3.7. Sahiplik / İyelik İfadeleri	151
3.3.8. Şimdiki ve Gelecekteki Şart, Durum, Uyarı, Tavsiye ve Vurgu İfadeleri	153
3.3.9. Görünüş, Şekil ve Biçim İfadeleri	154
3.3.10. Olumsuzlama	156
3.3.11. Algı Fiilleri	158
3.4. Libya Trablus Lehçesi Sözlük Çalışması	162
3.4.1. Sözlük Çalışmasının Kapsamı	162
3.4.2. Alfabetik Sıralama ile Sözcük Öbekleri	166

3.4.3. Trablus'ta Günlük Kullanılan İfade ve Kelimeler.....	188
3.4.4. Libya Trablus Lehçesinde Kalıp İfadeler	193
3.4.5. Türkçe'de ve Libya Trablus Lehçesinde Kullanılan Ortak Kelimeler.....	196
3.5. Libya Trablus Lehçesinde Atasözleri ve Halk Deyimleri Sözlüğü.....	203
3.6. Libya Trablus Lehçesinde Askerî Terimler ve Komutlar.....	228
3.6.1. Libya'da Askerî Kavramlar	228
3.6.2. Libya'nın Askerî Rütbeleri.....	237
3.7. Libya'da Resmî Kurumlara Belge Yazımı.....	239
3.8. Libya Trablus Lehçesi Çeviri Çalışması; Diyaloglar	242
3.8.1. Çeviri Çalışmaları	242
3.8.2. Askerî Çeviri Çalışmaları	247
3.8.3. Saha Çalışması.....	249
3.8.4. Pilot Çalışma.....	250
3.8.5. Libya Topluluğuna Erişim ve İlk Sonuçlar	250
3.8.6. Diyaloglar	251
3.8.6.1. Libya'da Hava Saldırısı.....	251
3.8.6.2. Libya'da Silahlı Çatışma.....	253
3.8.6.3. Libya'da Yemekhaneye Malzeme Alımı	254
3.8.6.4. Libya'da Kuyu Açmak.....	256
3.8.6.5. Libya'da Konvoy Şeklinde Yolculuk.....	257
3.8.6.6. Libya'da Turizm.....	258
3.8.6.7. Libya'da Hava Durumu.....	263
SONUÇ	274
KAYNAKÇA.....	280

KISALTMALAR

bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
Co.	:Company
çev.	:Çeviren
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Dr. Öğr. Üyesi	:Doktor Öğretim Üyesi
Dr.	:Doktor
Ed.	:Editör
H	: Hicrî
Hz.	:Hazreti
M	:Milâdî
md	:Madde
MÖ	:Milâttan önce
MS	: Milâttan sonra
MSB	:Milli Savunma Bakanlığı
Müv.	:Müennes (dişil)
Müz.	: Müzzeker (eril)
nşr.	:Neşreden
ö.	:Ölümü
r.a.	: Radıyallahu anh
Pub.	:Publication
s.	:Sayfa
s.a.v.	:Sallallâhü aleyhi ve sellem
vb.	: Ve benzerleri
TDK	:Türk Dil Kurumu
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
TSK	:Türk Silahlı Kuvvetleri
Yay.	:Yayımları

**Çalışmada Uluslararası Fonetik Alfabedeki Arapça Seslerin Sembolleri ve Çıkış Noktaları,
Transkripsiyon/Çevriyazı Sistemi Kullanılmıştır.**

Ünsüzlerin Açıklaması	Uluslararası Kodu	Ses
Boğazın en alt kısmından çıkarılır; ince sesli ve kuvvetli bir harftir.	? / ' / ā	الهزمة (Hemze - أ, ء)
İki dudanın birleşmesiyle çıkarılır, ince sesli ve kuvvetli bir harftir.	b	الباء (Bê - ب)
Dil ucunun üst damağın ön tarafına değmesiyle dişlerin dibinden çıkarılır, ince sesli ve kuvvetli bir harftir.	t	التاء (Tê - ت)
Dilin ucunu üst ve alt dişlerin arasından biraz dışarı çıkarmak suretiyle çıkarılır, ince sesli ve peltek bir harftir.	s / ṭ / th / θ	الثاء (Sê - ث)
Dil ortasının, üst damağın ortasına kuvvetlice basılıp çekilmesiyle çıkarılır, ince sesli bir harftir.	c / j / dʒ / ʒ / g	الجيم الفصحى (Cîm - ج)
Damak ortasından çıkarılır, ince sesli ve yumuşak bir harftir.	g / c	الجيم المدنية (Gîm - ج)
Boğaz ortasından, gırtlak bölgesinin hafifçe sıkılmasıyla yumuşak olarak çıkarılan bir harftir.	h / ħ	الحاء (Ha - ح)
Boğazın üst tarafından, ağza bitiştiği yerden, dil kökünün kabartılmasıyla çıkarılır; hırıltılıdır ve kalın sesli bir harftir.	x / h / kh / ħ	الخاء (Hâ - خ)
Dil ucu ile, üst ön dişlerin diplerinden çıkarılır, ince sesli ve kuvvetli bir harftir.	d	الدال (Dâl - د)
Dil ucunu ön dişlerin arasından hafifçe çıkarıp, şiddetle soluk verilerek çıkarılır, peltektir ve ince bir harftir.	z / ḍ / dh / ð	الذال (Zêl - ذ)
Dil ucunun hafif yanlarıyla birlikte üst ön dişlerin üstündeki damaktan damaktan çıkarılır, bazen ince bazen kalın okunan bir harftir.	r	الراء (Râ - ر)
Dil ucu ile ön dişlerin iç kısmından çıkarılır, keskin ve ince sesli bir harftir.	z	الزاي (Zê - ز)
Dil ucu ile ön dişlerin iç yüzünden çıkarılır, ince sesli bir harftir.	s	السين (Sîn - س)
Dilin ortası ile üst damağın ortasından çıkarılır, ince sesli ve yumuşak bir harftir.	ʃ / ʂ / š / sh	الشین (Şîn - ش)
Dil ucu ve yanlarıyla ön dişlerin iç yüzünden keskin olarak çıkarılır, kalın sesli bir harftir.	ṣ / ʂ	الصاد (Sâd - ص)
Dilin, sağ ya da sol üst azı dişlere teması ile çıkarılır. Biraz yumuşak sesli bir harftir.	d / ḍ / ḍ / ẓ	الضاد (Dâd - ض)
Dil ucunun, üst damağın ön tarafına, üst ön dişlerin dibine değmesiyle çıkarılır, kalın sesli ve kalkale sıfatlı bir harftir.	t / ṭ	الطاء (Tâ - ط)
Dil ucunun, ön dişlerin arasına hafifçe girmesiyle çıkarılır, kalın sesli bir harftir.	ṭ / ẓ	الظاء (Zâ - ظ)
Boğazın ortasından hafifçe sıkılmasıyla çıkarılır, ince sesli ile kalın sesli arası arası bir tonda okunan bir harftir.	ʕ / ʁ / ʕ	العين (Ayn - ع)
Boğazın ağıza en yakın olan kısmından çıkarılır ve kalın sesli bir harftir.	g / ġ / ġ	الغين (Ġayn - غ)

Üst ön dişlerin alt dudağın iç kısmına değmesiyle çıkarılır, ince sesli ve yumuşak bir harftir.	f	الفاء (ف - Fê)
Dil kökünün, onun karşısında bulunan üst damağa yükselmesiyle çıkarılır, kalın sesli ve kalkale sıfatlı bir harftir.	q / ƣ	القاف (ق - Kaf)
Dilin ön tarafı üst damağa değdirmeden çıkarılır, ince sesli ve kuvvetli bir harftir	k	الكاف (ك - Kêf)
Dil ucunun iki kenarı ile birlikte üst damağa değmesiyle çıkarılır, ince sesli bir harftir.	l	اللام (ل - Lâm)
İki dudağın normal halde iken hafifçe birleşmesiyle çıkarılır, ince sesli ve gunne sıfatlı bir harftir.	m	الميم (م - Mîm)
Dil ucu ve iki üst ön diş etlerinden çıkarılır, ince seslidir ve mîm gibi gunne sıfatlı bir harftir.	n	النون (ن - Nûn)
Boğazın en altından göğse bitiştiği yerden, nefes verir gibi çıkarılan, ince sesli ve yumuşak bir harftir.	h	الهاء (ه - Hê)
Dudakların uçları birbirine değmeden, öne doğru toparlanmasıyla çıkarılan, ince ve yumuşak bir harftir.	v / w / ū	الواو (و - Vāv)
Dilin ortası ile üst damağın ortasından çıkarılır, ince sesli ve yumuşak bir harftir.	y	الياء (ي - Yê)
Dil ucunun diş köklerine iyice dayanması ile çıkarılır, sert, titreşimsiz bir diş kökü harftir.	t / a / e / h	التاء المربوطة (ة - Ta)

(Kaynak: Klaus Lagally, 2004: 18-38; Dr. Ferhat Miftah Beşer, 2018: 44-47-48-49;
<https://referenceworks.brillonline.com/pages/help/transliteration-islam>)

Yukarıda oluşturulan transkripsiyon sistemi analiz edilen metinlerin ve ifadelerin Arapça veya Libya Trablus lehçesi bilmeyen okuyucular için daha anlaşılabilir ve takip edilebilir olması için yapılmıştır. Bazı Arapça harflerin telaffuzu birden fazla uluslararası sembol içermektedir. Harflerin Türkçe daha kolay okunabilmesi için Arapça ve Libya Trablus lehçesi ile birlikte Latin harflerine çevrilen bölümlerde yukarıdaki tabloda kalın olarak belirtilen semboller kullanılmıştır. Arap lehçelerinde bu kuralların tamamı geçerli olmayıp, lehçeler bazı yerlerde orijinal teleffuzları ile kullanılmıştır.

ÖNSÖZ

Günümüzde Arap Dünyası, Arapçanın ana dili olduğu veya Arap kültürünün hakim olduğu coğrafyaları ifade eder. Ayrıca, Arap kültürü ve Arapça konuşan insanlar, Arap Dünyasının ötesinde de bulunabilir. Örneğin, İran, Türkiye, Özbekistan, Malta, ve Afrika'daki Nijerya, Senegal gibi bazı ülkelerde de Arap kültürüne ait unsurların ve Arapça konuşan azınlıkların varlığına rastlanabilir. Arap dili bu toplumun ortak dilidir. Arap ve İslâm Dünyasını bütünleştiren bu ortak dil olan Arapçanın yanı sıra insanların günlük yaşamlarında kullandıkları ve birbirleri ile iletişim kurdukları yerel lehçeler de bulunmaktadır. Bu lehçeler aynı dilden meydana gelmesine rağmen, bölgeye ve zamana göre değişiklikler geçirerek, anlamda ve söylemde farklılıklar oluşturarak lehçe olgusu meydana getirmiştir. Her ne kadar Arapça lehçeleri birçok kitapta ve akademik belgede çalışma konusu olsa da, Arapça lehçelerinin anlaşmaya varılmış kesin kuralları yoktur. Sadece birçok dilbilimci tarafından kullanılan ibarelerde benzerlikler ve genellemeler vardır.

Küreselleşmenin getirdiği yeni dünya düzeninde iletişim birçok alanda önem kazanmıştır. Türkiye, son yıllarda yeni bir güvenlik anlayışıyla uluslararası arenada barış ve istikrarın sağlanmasında daha aktif rol oynamaya başlamıştır. Bugün Türk Silahlı Kuvvetleri elliden fazla ülke ile askerî eğitim anlaşmaları ve barışı destekleme faaliyetleri akdederek, hizmet verdiği ülkelerdeki gerilimlerin düşürülmesinde ve krizlerin çözümünde etkin rol oynamaktadır.

Türkler ve Araplar, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında yaşamış iki millet iken, günümüzde Araplar geniş bir coğrafyaya yayılmış ve Arap ülkeleri ile ekonomik, siyasi ve askerî alanlarda yakınlaşma hız kazanmıştır. Libya ile ilişkilerimiz; Libya'da kalıcı barış, istikrar ve güvenliğin tesisine katkıda bulunmak ve karşılıklı yarar temelinde mümkün olan her alanda gelişmektedir. Tüm bu faaliyet ve görevlerin yürütülebilmesi için askerî personelin de yabancı dil bilgisine sahip olması gerekmektedir. Bu çalışma, söz konusu ihtiyacı karşılayabilecek ve akademik düzeyde yapılacak lehçe araştırmalarına fayda sağlayacaktır.

Bu bağlamda; Fasih (Modern Standart) Arapça geçmişine sahip olan kişilerin konuşulan Libya Trablus lehçesini anlamalarında ve iletişim kurmalarında çok büyük sıkıntılar yaşadığı bilinmektedir. Bu sıkıntıların giderilmesi için Türkiye'de akademik

anlamda yapılan ilk çalışma olacaktır. Bu çalışmada, ilk bölümde Libya'nın sosyo-tarihsel ve dilsel arka planı bilinecek, ikinci bölümde dil ve lehçe arasındaki ilişki derinlemesine incelenecek ve üçüncü bölümde tezin asıl konusunu oluşturan Libya Trablus lehçesi ele alınacaktır. Son olarak ise sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Yüksek Lisans pogramında derslerimize girip bize bir tezin nasıl yazılması gerektiğini öğreten rektörümüz Prof. Dr. Saffet KÖSE başta olmak üzere, kendisiyle çalışmaya başladığım ilk günden itibaren verdiği değerli tavsiyeleri ve yönlendirmeleri için danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İzzet MARANGOZOĞLU'na, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen bölüm başkanımız Dr. Öğr. Üyesi Eyüp AKŞİT'e de en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Son olarak ise her daim bana maddi ve manevi destek olup tezimi yazabilmem için her türlü imkânını seferber eden, çalışmalarımında konu, kaynak ve yöntem açısından daima yardımcı olarak bana yol gösteren değerli eşim Dr. Öğr. Gör. Eman GABER KHALİL AHMED SÜNBÜL'e teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Şükrü SÜNBÜL

İzmir - 2023

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

İslâm sonrası fethedilen Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika ülkelerinde, örneğin; Suriye, Lübnan, Irak'ta Ârâmîce ve Süryânîce, Mısır'da Kıptîce ve Berberî dilleri konuşuluyordu. Bu ülkeler İslâm'a geçtikten sonra doğal olarak Arapça onların dillerini fazlasıyla etkiledi. Günümüz Dünyasında Arapça, 22 ülkenin resmi dili olup 395,979,000 insan tarafından ana dil olarak konuşulmaktadır. Ayrıca doğrudan veya dolaylı olarak günlük yaşamlarında, iş yerlerinde, eğitimlerinde veya dinlerinde Arapçayı kullanan Türkiye'nin de içinde olduğu 7 ülke 230,027,000 kişi vardır.¹

Farklı siyasi sınırlar, tarihin belli dönemlerinde fetihler, ticari ilişkiler vb. gibi faktörler nedeniyle aynı dil, bölge ve zamanda meydana gelebilecek değişimler anlamına gelen lehçe olgusu, yaşayan her dilde olduğu gibi geniş bir coğrafi alana yayılmış olan Arapçada da yoğun olarak görünmektedir. Libya 6 milyon nüfusuyla oldukça küçük ancak diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi kendine özgü lehçesi vardır. Libya'daki lehçeler tıpkı diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi şehirden şehire değişir, ancak genel olarak Libya aksanı birdir. Libya lehçesi iki ana bölüme ayrılabilir; Doğu, Bingazi ve Bayda merkezlidir. Batı, Trablus ve Mısırâta merkezlidir. Genel olarak, Libya lehçesi kelime ve deyim olarak Körfeze benzer. Yanıltıcı fark şivenin kendisidir, ancak Orta şive Körfeze en yakın olanıdır, ardından Doğu şivesi gelir. Batı şivesi (Trablus ve çevresi) oldukça hızlıdır. Libya lehçesini iki önemli tarihsel olay şekillendirmiştir: Benî Hilâl göçü ve Arapların Reconquista'yı (İspanya'yı yeniden ele geçirme hareketi) takiben Endülüs'ten Mağrip'e göçü. Libya lehçesinde Türkçe, Fransızca, İspanyolca ve İngilizce kelimelerin yanı sıra birçok İtalyanca alıntı kelime de mevcuttur. Libya'da Berberî, Domari ve Tedaga gibi birkaç azınlık dili de konuşulmaktadır.

---

¹<https://t.ly/tLch>, (Erişim:14.08.2022).

Tez konusunun kapsamı Milli Savunma Bakanlığı tercümanının bilmesi gereken kelime listeleri sınırları dahilinde fonetik ve semantik düzeyde Libya Trablus lehçesini genel hatları ile ele alacaktır. Libya Trablus lehçesi ile ilgili literatür taraması yapıldığında bu tez Türkiye’de kendi alanında bir ilk olacaktır.

Bu çalışma, Libya Trablus lehçesinin dilbilimsel yapıdaki fonolojik, morfolojik, sözdizimsel veya sözlüksel sonuçları veya değişiklikleri inceleyecektir. Bu çalışma gelecekteki çalışmalar için de bir kaynak niteliğinde olacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Belirli bir alanda araştırma yaptığınızda, zamanla doğal olarak nelerin yapıldığını veya yapılmadığını, nelerin tamamen eksik olduğunu ve hangi çalışmaların tamamen gözden kaçırıldığını gerçekten görebileceğiniz geniş bir kaynakçayı gözden geçirene kadar farkına varamazsınız. Libya Trablus lehçesi için yapılan literatür araştırmalarında şaşırtıcı olan, Libya lehçesi üzerine az sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yazıldığıdır. Libya Trablus lehçesi üzerine ise yazılmış tez yoktu. Türkiye’de de bu konuda hiçbir tez ve akademik yayın yoktu. Daha şaşırtıcı olanı ise Libya’da da olmayıştı. Sadece Batı üniversitelerindeki, akademisyenler ve Libyalı öğrenciler tarafından tez yazılmıştı. Bunların da çok az bir kısmı hariç geri kalanı ya yayınlanmamıştı ya da tezleri dilbilimciler arasında dağıtılmamıştı (alıntı yapılmadı). Kuzey Afrika’da Arapça konusunda en az çalışılan ülke Libya’dır. Bu da Libya’da dil çalışmalarının yapılmasının zorunluluğunu doğurur.

Bir dilin standart olarak eğitimini alan pek çok insan gibi Arapça eğitim gören bir kişi de Arapça konuşulan bir ülkeye seyahat ettiğinde eğitim kitaplarından öğrendiği dil ile karşılaştığı halkın konuştuğu dilin ne kadar farklı olduğunu bilir. Arap lehçeleri, dünya genelinde önemli araştırmaların konusu olmuştur. Türkiye’de Arap dili ve edebiyatı çalışmaları akademik düzeyde nispeten yüksek ilgi görmesine rağmen Arap lehçeleri ciddi bir araştırmaya konu olmamıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de lisans ve lisansüstü düzeyde yapılmamış olan Libya Trablus lehçesinin genel hatlarıyla araştırılması ve öğretilmesinde, Libya’da saha çalışmasından elde edilen akademik bulgulara dayalı olarak bu tezin yazılmasına karar verilmiştir. Bu tez, Milli Savunma Bakanlığı tercümanının bilmesi gereken kelime listeleri sınırları dahilinde fonetik ve semantik düzeyde bir çalışma olacaktır. Libya Trablus lehçesi öğrenmek isteyen kişilerin

bu dili öğrenirken neler bilmesi gerektiği, Fasih Arapça eğitimi alan veya Türkiye'nin farklı bölgelerinde yerel Arapça bilgisi olan kişilerin Libya Trablus lehçesinde nasıl zorluklar yaşayacağını ve bu zorlukların üstesinden nasıl geleceğini anlamlarına, günümüz Libya'sında yaygın olarak kullanılan başta Trablus lehçesi olmak üzere bazı lehçeler ve bu lehçelerin Libya'da bölgesel olarak dağılımına da hafiften değinip, yabancı dil olarak Libya Trablus lehçesi öğrenenler için ciddi bir sorun olan iki dillilik (Fasih Arapça ve yerel lehçeler) konusunda da yardımcı olacaktır. Ayrıca günümüz dünyasında Türkiye açısından Libya'nın (Trablusgarp) tarihsel ve stratejik önemi nedeniyle en doğru şekilde iletişim kurabilmek için Libya Trablus lehçesi ile ilgili bir çalışma hazırlama gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Zira Türkiye'nin Libya ile olan ilişkilerini bilimsel çerçevede ortaya koyabilmek, mevcut strateji ve politikaların anlaşılabilmesine katkı sağlayabilmek için Libya Trablus lehçesini en iyi şekilde bilmek gerekir.

Bu çalışma bilinmeyen lehçelerden ve bölgelerden veri sağladığı için de ayrıca değerlidir. Libya Arapça lehçelerine dair düşüncelerinizi genişletmeye ve çeşitlendirmeye, ayrıca Libya'da yaşadığınız süre içinde de iletişim kurmada hayatınızı kolaylaştırmaya yardımcı olacaktır.

Askerî alanlarda görev yapan Arapça çevirmenlerinin faaliyetleri incelenmiş ve iş hayatında karşılaştıkları zor durumlar neticesinde bu çalışmanın fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın faydalarından biri de Fasih Arapça ve lehçeleri arasındaki farklılıkları ve ortak noktaları belirlemeye yardımcı olması, Arap milletinin ve hatta İslâm toplumlarının yakınlaşmasına katkıda bulunmasıdır. Ayrıca, Libya'ya seyahat eden Fasih Arapça bilgisine sahip fakat Libya Trablus lehçesini anlamak isteyen, ticaret yapan kişilere bir rehber niteliği taşıyacaktır.

Bu çalışma, Libya Trablus lehçesine daha fazla ışık tutacak ve umarım gelecekteki araştırmalara katkıda bulunacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan bu tezde veri toplama yöntemi olarak ise genellikle nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiş ve gerekli kişilerle iletişim kurulup tez verilerin toplanması ve verilerin analizi üzerinde durulmuştur. Doküman incelemesi ve saha taraması yöntemi

kullanılmıştır, gözleme dayanan verilere de yer verilmiştir. Öğrenme, araştırma veya gözlem sonucu elde edilen gerçek bilgiler ışığında aranan sonuçlara ulaşım dökümanite edilmiştir. Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz metodu takip edilmiştir. Betimsel analizle özetleme ve yorumlama işlemleri yapılmış, içerik analizi metodu ile de özellikle Fasih Arapça ve lehçe üzerinde verilen tanım ve örneklerle konunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Lehçenin muhtemel zorlukları sebebiyle karşıtsal dilbilim metodu uygulanmıştır.

Bu analizler ve saha görüşmeleri neticesinde ortaya çıkan iki dillilikten kaynaklanan sorunlar net bir şekilde ortaya konulmuş, çözüm yolları için ihtiyaç duyulan bilgiler ele alınmıştır.

Bu çalışma, betimsel ve karşılaştırmalı araştırmaların yanı sıra teorik araştırma, literatür tarama araştırması veya geriye dönük araştırma olarak nitelendirilebilir.

4. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Bu çalışmada Arapça, Türkçe ve İngilizce dillerinde araştırma konusu kapsamında yazılmış tezler, kitaplar, sözlükler, internet makaleleri incelenip; tezde, temel kaynak olarak Trablus Arap Dil Topluluğu Grubunun *Libya lehçesi* isimli eseri kullanılmıştır.

Birinci bölümdeki bilgilerin elde edilmesinde yerli ve yabancı internet makaleleri ve Libya hakkında yazılmış kitaplar, tezler ve Libya halkından elde edilen bilgiler kullanılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Lehçe üzerine yazılmış birçok eser taraması yapılmış, İslâm öncesi cahiliye dönemi lehçelerinden başlayarak günümüz modern Arap lehçeleri ele alınmıştır. Modern dönem eserlerin yanı sıra Klasik dönem eserlere de başvurulmuştur. Genel olarak Ahmed Alemu'd-Dîn el-Cündî'nin *el-Lehecâtü'l-Arabiyye fi't-Türâs*, Servet Abdusemia, Dr. Muhammed Hammad ve Dr. Kemal Beşir'in *el-Lehecâtü'l-Arabiyye*, Muhammed Muhtar'ın *Avâmil Teferû el-luğa ila Lehcât*, İbrâhîm Enîs'in *el-Lehecâtü'l-Arabiyye*, Johan Fück'ün *el-Arabiyyetü: Dirâsâtün fi'l-Luğa ve'l-Lehecât ve'l-Esâlib* ve Şevkî Dayf'ın *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî* adlı eserler kullanılmıştır.

Tezin asıl konusu olan son bölümünde ise Dr. Muhammed Hasan Abdulaziz ez-Ziyât, Dr. Muhammed Mevid, Dr. Abdullah Muhammed ez-Ziyât, Dr. Muhammed

Halife el-Esved, Dr. Tayyip Ali eş-Şerif, Dr Abdülaziz Said es-Suvî, Dr. Mustafa Saad el-Hayin ve Dr. Muhammed İmuhammed bin Tahir başta olmak üzere Libya Lehçelerine ait eserler ve Sirte, Trablus ve Mısırâta (*al-satil dergisi*) Üniversiteleri tarafından yayınlanan akademik dergiler incelenmiş, Abdullah Muhammed Ebu Zeride'nin Libya lehçesi üzerine yazdığı *Emsâl ve Tabîr ve Hikâyât Şabîyye* adlı eseri kullanılarak Türkçe atasözleri ve özdeyişler arasında analiz yapılmış ve Ömer Asim Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* de Türkçe kısmında yardımcı kaynak olarak kullanılmış, Dr. Feride el-Haccaci'nin yazdığı *Tayyih Allahu Sa'dak: Rihla Abra Mufradat el- Lehecât el-Libiyye*, Jamuna Madi'nin yazdığı *Sabah al-Hayr Tarabulus ve Ammâr Muhammed Haider'in yazdığı Mu'cem al-Yavmiyat el-Libiyye* adlı eserleri kullanılarak Libya Trablus lehçesine ait günlük sosyal hayatta yoğun olarak kullanılan ifadeler, hikmetli sözler ve ibareler dahil olmak üzere bu Lehçeyi tüm yönleriyle kelimelerin etimolojik kökenleri de incelenip bir sözlük çalışması yapılmıştır. Bu sözlük çalışması yapılırken ayrıca İbn Manzûr'un *Lisânü'l- Arab*, Fîrûzâbâdî'nin *Kâmûsu'l-Muĥîr*, el-Cevherî'nin *es-Sihâh*, Kahire Arap Dil Kurumu'nun *el-Mu'cemu'l-Vasîf*, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Düreyd'in *Cemheretu'l- Luġa*, İbn Fâris b. Zekeriya'nın *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luġa*, ve internet sitesinden¹ dil sözlükleri, *el-Mu'cemu't-Te'sîlî* ve internet sitesinden² etimolojik sözlükler, *Mu'cemu'l- Mustalahâti'l-Luġaviyye* dil terimleri sözlüğü ve son olarak da Sami Avad'ın yazdığı *Mustalahât el-Askerîyye* ve mühendis Muhammed Amir el-Meczûb'un yazdığı *Delîl el-Mustalahât el-Askerîyye* gibi bazı Arapça askerî terimler sözlükleri incelenmiştir.

Ayrıca tüm bunlara ek olarak Libya Trablus'da yaşayan Libya vatandaşları ile de koordinasyon halinde kelime çalışması yapılmış ve bu kelimeler de bizzat sahada, Libya'da kullanılmıştır.

Diyalog kısmında ise Libya ordusu askerleri ve sivil vatandaşlardan yardım alınmış, kaynak kitap olarak Erik Dickinson'un yazdığı, *Spoken Libyan Arabic* adlı eser kullanılmıştır.

---

¹<https://ar.mo3jam.com/dialect/Libyan/words>, (Erişim:14.0.2022).

²<https://www.etimolojiturkce.com>, (Erişim:14.0.2022).

5. LİBYA LEHÇESİ HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Libya lehçesi ile ilgili yurt dışında bazı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte Türkiye'de makale düzeyinde sadece bir çalışma bulunmaktadır. Bu detaylı bir çalışma olmayıp, içeriğinde Libya lehçesi yer almamaktadır. Bu tezde Libya lehçesi konusunda Arapça, İngilizce ve Almanca yayınlanmış bazı araştırmalar kaynak olarak kullanılmıştır. Türkiye'de bu konuda bir çalışma olmadığı ve çalışmanın özgün bir eser olabilmesi için lehçeler, oluşum sebepleri ve Libya Trablus lehçesi detaylı bir şekilde incelenecektir.

Daha önce de belirtildiği gibi ülkemizde Libya lehçesi ile alakalı yapılan çalışmalar bir tane ve bu da sadece bir kelime kıyaslamasından ibarettir. Erkan Türkmen tarafından 1988 yılında yapılan 16 sayfalık bir araştırma makalesi olan '*Arapçanın Libya Lehçesindeki Türkçe Kelimeler*' adlı çalışmadır. Bu sebeple bu çalışma Türkiye'de Libya Trabus lehçesi hakkında yapılan ilk müstakil ve kapsamlı bir çalışmadır.

Yabancı kaynaklar literatür taraması incelediğinde ise yeterli seviyede Libya lehçesi hakkında çalışma yapılmamıştır. Özellikle Libya Trablus lehçesi adı altında hiç bir çalışma yapılmamıştır. Günümüzde, Libya lehçesi üzerine 47 doktora tezi, Amazigh dili üzerine 3 doktora tezi ve her iki dile alakalı 24 yüksek lisans tezi vardır. Bu yayımlanan 50 doktora çalışmasının 48'i Libyalı yazarlara ait. Doktora yapan bu 48 Libyalıdan 10'dan azı araştırmalarının herhangi birini Batı akademilerinde yayınlamaya devam etmiştir. Ayrıca bu doktora tezlerinden sadece birkaçına başka yayınlarda atıf yapılmıştır. (genellikle Libyalı yazarlar tarafından yayınlanmamış diğer tezlerde); Örneğin: Ebû Bekr Abdalla el-Fitury (1976), Hüseyin Ramazan Abdu (1988) ve Abdulcelil Muhammed Harrama'nın (1993) çalışmaları, Google Akademik'te kaydedilen 10'dan fazla alıntıya sahip olanlardır. Libya lehçesi üzerine yazılmış en eski tez 1976 yılına aittir. Bu doktora tezlerine konu olan yerler, tezleri temsilen Trablus 18, Mısırâta 3, Bingazi ve Zliten 2'dir. Buralarda yapılan çalışmaların Arapça veya Libya lehçesi ve lehçeleri, Berberî dili ve lehçeleri veya başka herhangi bir konuda yayımlandığı görülmektedir. Kuzey Afrika'da dil söz konusu olduğunda Libya en az çalışılan ülke olduğu için bu elbette talihsiz bir durumdur.

Daha sonra bir kitap olarak yayınlanan tezler, her ikisi de bu grubun Libyalı olmayan tek akademisyenleri olan ve her ikisi de akademide hala aktif olan Christophe Pereira (2008) ve Marijn Van Putten'in (2013) tezleridir.

Libya lehçesinde konuyu genel hatları ile anlatan, en belirgin ve tek eser Trablus Arap Dili Topluluğu tarafından, *Lehecât el-Libiyye* adı altında 2007 senesinde Trablus'da üç cilt basılan bir kitap olup, incelendiğinde; Trablus'da yapılan konferansa farklı Arap ülkelerinden katılan bir grup dilbilimci tarafından makaleler şeklinde oluşturulduğu görülecektir. Kitap, birinci ciltte Arapça lehçeleri, bunların kökenlerini ve kollarını, ikinci ciltte Doğu ile Batı arasındaki boşlukta Libya lehçesini, üçüncü ciltte ise Libya lehçesindeki belâgatlı ifadeleri içeriyor. Bu eserin eksik oldu düşünülen kısmı ise Libya lehçesinin konuşma ve dilbilgisi konularına fazla değinmeden yüzeysel bir yaklaşım sergilemesidir.

Diğer bir eser ise konuşma adı altında diyaloglarla ele alınmış Erik Dickinson tarafından, *Spoken Libyan Arabic* adlı, 2004 senesinde Dunwoody Yayın evi tarafından basılan bir kitaptır. Bu kitap Libyalılarla incelendiğinde, Libya lehçesini tüm hatları ile yansıtmayıp, daha çok her lehçede kullanılan genel kalıpları içeriyordu. Kullanılan üslup ve söz dizimi Libya lehçesi ifadelerinin yanı sıra, Fasih Arapçaya daha yakın bir hal almasıydı. Ayrıca kitapta diyalog kısmında yer alan yazarın belirttiği notlar şeklindeki bazı kaideler Libya lehçesinde bulunmamaktadır. Mesala; yazar 33. sayfanın notlar kısmının altıncısında verdiği; cîm harfi (الجيم), harf-i ta'rîf (ال) beraber kullanılırsa şemsi harfler gibi hüküm alır kaidesi gibi.

Bu eserlere ilave olarak Abdullah Muhammed Ebu Zarida tarafından 2021 yılında yazılan *Emsâl ve Tabîr ve Hikâyât Şabîyye*, Abdulrauf bin el-Emin tarafından 2020 yılında yazılan *Mukaddimât fi İlmi'l-Luğa*, Dr. Feride el-Haccaci tarafından 2021 yılında yazılan *Tayyih Allahu Sa'dak: Rihla Abra Mufradat el- Lehecât el-Libiyye* adlı kitaplardır.

Bunların yanı sıra aşağıda zikredilecek olan makale ve tezlere ulaşılmıştır:

- Ebû Bekr Abdalla el-Fitury tarafından 1976 yılında Georgetown Üniversitesinde bir doctora tezi olan; 'A Descriptive Grammar of Libyan Arabic.'

- Abdulhamid Miftah Ahmed el-Beşir, tarafından 2008 yılında Newcastle Üniversitesinde yayınlanan doctora tezi olan; ‘*Production and Perception of Libyan Arabic Vowels*’.
- Abdulcelil Muhammed Harrama tarafından 1993 yılında Arizona Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*Libyan Arabic Morphology: al-Jabal Dialect.*’
- Ali Muhammed Halife el-Gryani, tarafından 2012 yılında Newcastle Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*The Syntax of Ellipsis in Libyan Arabic: A Generative Analysis of Sluicing, Vp Ellipsis, Stripping and Negative Contrast*’.
- Awad Wanis Abdunnabi tarafından 2000 yılında Exeter Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*A Descriptive Grammar of Libyan Arabic (A Structural Approach).*’
- Gaber Miftah Gaber, tarafından 2012 yılında Durham Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*An Optimality Theory Account of the Non-Concatenative Morphology of the Nominal System of Libyan Arabic, With Special Reference to the Broken Plural*’.
- Hüseyin Ramazan Abdu tarafından 1988 yılında Arizona Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*Italian Loanwords in Colloquial Libyan Arabic As Apoken in the Tripoli Region.*’
- Marijn Van Putten tarafından 2013 yılında Leiden Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*A Grammar of Awjila Berber (Libya)*’.
- Sousen Wahbi Elbouri, tarafından 2019 yılında Aberdeen Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*Conversational Code-Switching and Word Borrowing Among Libyans Speaking the Benghazi Arabic Dialect: A Sociolinguistic Study*’.
- Yusuf Muhtar el-Ramli, tarafından 2012 yılında Newcastle Üniversitesinde bir doctora tezi olan; ‘*Assimilation in the Phonology of a Libyan Arabic Dialect: a Constraint-Based Approach*’.
- Adem Benkato, Ján Bátor, Céplö, Slavomír, Jiri Milicka, Christophe Pereira, Petr Zemánek, tarafından 2016 yılında periyodik bir makale olan; ‘*Mutual*

Intelligibility of Spoken Maltese, Libyan Arabic and Tunisian Arabic Functionally Tested: a Pilot Study’.

- Mağrip Ülkeleri Arapçası uzmanı olan profesör Christophe Pereira tarafından 2008 yılında yayınlanan bir ansiklopedi olan; ‘*Encyclopaedia of Arabic Language and Linguistics.*’

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYO-TARİHSEL VE DİLSEL ARKA PLAN

Libya, 1951'deki bağımsızlığından bu yana 1950'lerde petrol ve gazın keşfi, 1969'daki askerî darbe ve 2011 ayaklanması ile dramatik, siyasi ve sosyoekonomik değişikliklere tanık oldu.

1.1. Libya'nın Coğrafi Konumu, Nüfusu, Tarihi ve Kültürel Mirası

Bu bölümde Libya'nın bir devlet olarak dönüşümünde etkin rol oynayan tarihi gelişmeler, siyasi, sosyoekonomik ve kültürel değişimler ortaya konulmuştur. Bu muazzam değişim, sırayla, Libyalıların dilsel davranışında bir değişikliğe ve siyasi dönüşümün tüm etnik, dilsel ve kültürel çeşitliliği silmeyi ve tüm Libyalıları tek bir etnik köken olan Arap içinde homojenleştirmeyi amaçladığını göstermiştir. Örneğin, dilsel olarak konuşursak, dil politikasının planlayıcıları, azınlık dillerine kültürel ve dilsel baskı uygulanırken Arapçaya öncelik verilen *'tek dil, tek millet'* politikasını benimsediler. Bu tür baskılar, bu zayıf dilleri marjinalleştirdi, kamusal ve resmi alanlarda kullanımlarını yasakladı. Sosyoekonomik olarak veriler, petrolün keşfi, modernleşme ve devlette görev alma ve eğitimin yaygın hale getirilmesi gibi faktörlerin Arapça konuşulan alanlarla temasını hızlandırdığını ve sonunda Libya halkının Arapçaya bağımlılığı artırdığını ortaya koyuyor.

1.1.1. Libya'nın Coğrafi Konumu

Şekil 1: Libya Haritası

(Kaynak: <https://www.geographicguide.com/africa-maps/libya.htm>, (Erişim:14.0.2022).)

Libya, Kuzey Afrika'da yer alır ve altı ülke ile çevrilidir. Libya, kuzeyde Akdeniz, doğuda Mısır, güneydoğuda Sudan, güneyde Çad, güneybatıda Nijer, batıda Cezayir ve kuzeybatıda Tunus ile sınırlanmıştır. Toprak büyüklüğü:1,759,540 kilometre karedir.¹ Yüzölçümü bakımından Afrika'nın dördüncü büyük ülkesidir. Kıyı bölgelerinde Akdeniz iklimi görülürken, ülkenin genelinde çöl iklimi hakimdir. Başkenti Trablus

¹Ahmet Kavas, "Libya" md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)* 27, 2003.

şehridir. Önemli şehirleri: Trablus, Bingazi, Mısırâta, Derne, Zuara, Homs, Beyda ve Tobruk'tur. Verimli arazi bakımından zengin olmayan Libya'nın en önemli gelir kaynağı, petroldür.

1.1.2. Libya'nın Nüfusu

Nüfusun ezici çoğunluğu Arap olmakla birlikte, azımsanamayacak bir nüfusa sahip olan Amaziğ (Berberî, Tuareg) ve Tebou gibi Arap olmayan halklar da vardır. 1954 yılında yapılan Libya'daki ilk resmi nüfus sayımına göre; Araplar yaklaşık 961.830 kişinin çoğunluğunu temsil ederken, diğer Arap olmayan etnik kökenler yaklaşık 130.000 idi.¹ Bu sayımda Arap olmayan etnik gruplar arasında Berberî (Tamazight konuşanlar), Sahara Altı Afrika siyahîlerinden olan Sahiller, Tuaregler, Giritliler, Tebou ve Kuloğlu aşiretleri vardır.² 2020 yılına göre Libya'da; nüfus 6.871.292 kişi, kadın başına canlı doğum oranı 2.3, beklenen yaşam süresi erkekler için 75.6 ve kadınlar için 70.6 yıldır ve günümüzde ise Libya nüfusu 7.102.666 kişidir.³

Nüfusa Göre Libya'daki Ana Şehirler:⁴

- 1 Trablus 1.150.989
- 2 Bingazi 650.629
- 3 Mısırâta 386.120
- 4 Tarhuna 210.697
- 5 Al Khums 201,943
- 6 Az Zawiyah 200,000

Günümüzde ise Arapların hala nüfusun çoğunluğunu temsil ettiğine, diğer etnik grupların azınlıklar olduğuna inanılıyor.

---

¹Salah Adam, A Sociolinguistic Investigation Of Language Shift Among Libyan Tuareg: The Case Of Ghat And Barkat, PhD Thesis, Essex University, 2018, 34.

²*The Middle East Journal*, 'The Non-Arab Ethnic Groups of Libya', (Amerika: 1958), 12/33.

³<https://www.worldometers.info/world-population/libya-population/>, (Erişim:27.11.2022).

⁴<https://www.worldometers.info/world-population/libya-population/>, (Erişim:27.11.2022).

1.1.3. Libya'nın Tarihi ve Kültürel Mirası

Ülkenin adı "*Libya*", eski Mısır'lıların Nil'in batısında yaşayan Berberîlere atıfta bulunmak için kullandıkları "*Liby*" kelimesinden gelir ve bu kelime eski Yunan diline "*Libya*" olarak geçmiştir¹.

16. yüzyılda İspanyol İmparatorluğu Trablus'u işgal etti. İspanyolların egemenliğine, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Turgut Reis 1551'de burayı fethederek son verdi.² Sonrasında uzun yıllar Osmanlı idaresi ve Türk-İslâm kültürü altında kalmıştır. Osmanlı egemenliğindeki Libya'da, 18. ve 19. yüzyıllarda Berberî savaşları patlak verdi. Trablusgarp Savaşı'ndan sonra Uşi Antlaşması ile Libya İtalyan egemenliğine girdi. 1947'ye kadar İtalyan Libyası adı altında hüküm sürdü. 1951 yılında Libya Krallığı birleşmiş milletler tarafından bağımsızlığını kazandı. 1969 Libya darbesi sonucunda ülkenin genç subayları arasında yer alan Muammer Kaddafi yönetimi ele geçirdi. 2011 yılında Libya İç Savaşı'nda devrilip öldürüldü. Savaştan sonra iki büyük güç ortaya çıktı. Biri Tobruk'taki Temsilciler Meclisi, diğeri ise 2012'de seçilen Trablus'taki Genel Ulusal Kongre idi. BM öncülüğündeki barış görüşmelerinin ardından, 2015'te Tobruk ve Trablus hükümetleri birleşti. Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen Ulusal Mutabakat Hükümetini oluşturdular.

Ülkenin resmi dini İslâm'dır ve toplam nüfusun % 97'si Sünni Müslüman ve diğeri dinler % 3 oluşmakla birlikte, etnik yapı ise Arap ve Berberî % 97, diğeri % 3 (Türk, Yunanlı, Maltalı, İtalyan, Mısırlı, Pakistanlı, Hintli, Tunuslu)³. Arapça resmi dil olarak kullanılmaktadır. Libya Dinarı ülkenin resmi para birimidir. Cuma ve cumartesi günü ülkede resmi tatil olduğu için haftanın beş günü çalışılmaktadır. Ülkenin resmi tatil günleri; Ramazan Bayramı 3 gün, Kurban Bayramı 4 gün, Hz. Muhammet'in (s.a.v.) doğum günü 1 gün, Hicri Yılbaşı 1 gündür.

---

¹ <https://feeddi.com/libya-nedir>, (Erişim:14.08.2022).

² Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, nşr. İdris Bostan, (Ankara:2018), 140.

³ <https://www.birlesmismarkalar.org.tr/uploads/Libya.pdf>, (Erişim:14.08.2022).

1.2. Libya'nın Etnik Bileşimi

1.2.1. Araplar

Arapların Libya'daki varlığı, Arap Yarımadası'ndan yola çıkan ardışık iki kabile göçüne kadar uzanmaktadır. İlk göçmen dalgası 7. yüzyılda Kuzey Afrika'ya geldi ve bunun sonucunda birçok Kuzey Afrika eyaleti İslâmi hale geldi, ancak bu dönemde Arap yerleşimi sistematik değildi ve yaygın bir Araplaştırma yoktu. İkinci akın 11. yüzyılda (1050) Arap Yarımadası Necid'den göç eden iki Arap Bedevî kabilesinin: Benî Hilâl ve Benî Süleym'in gelişiyile oldu. Benî Süleym'e gelince, doğuda Sirenayka'ya yerleştiler.¹

Benî Hilâl batı bölgesinde, yani Trablus'ta yaşıyordu. Bu aşama, Araplaştırma denilen yoğun bir harekete tanık oldu. 11. yüzyılda iki Arap kabilesinin göçünün Arapların varlığını çok yoğun hale getirdiğinden, birçok Amaziğ (Berberî) kabilesinin ise çoğunluğunun hala yaşadığı dağlık bölgelere sürülmesine sebep olmuştur. Böylece Araplar büyük çoğunluğu temsil eder.

1.2.2. Libya Amaziğleri

Şekil 2: Libyalı Amaziğ (Berberî) Halkın Kullandığı Resmi Bayrak
(Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Berber_flag, (Erişim:14.08.2022).)

---

¹ Orhan Koloğlu, “Libya” md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 2003, 27/185-186.

Önemli etnik grup, Amaziğ (Berberî) veya Kuzey Afrika ülkelerinde yaygın bir kabile olan Tamazight'ın konuşmacıdır. Berberîler bölgenin yerli sakinleridir. Kendilerine özgü bayrakları, dilleri ve kültürleri vardır.

Amaziğ halkı için “*Berberî*” Yunanlılar ve Romalılar tarafından verilen bir hakaret veya aşağılayıcı bir terimdir.¹ Alternatif olarak, “*özgür adam*” anlamına gelen Amaziğ terimini tercih ederler.² Libyalı Berberîler, Tamazight ve Batı Libya lehçesi (Tripolitanca) konuşan iki dillidir ve Libya'nın kuzey-batı bölgesindeki Nefusa Dağ kasabalarında yoğun olarak yaşarlar. Yefern, Nalut, Jado ve Kabao, Berberînin “*Jabl Nafusa*” (Nefusa Dağı) içindeki ana yerleşimlerini temsil eder. Tamazight konuşmacıları ayrıca Trablus'un 150 km batısındaki Zuwara'ya ve Libya'nın doğu bölgesindeki Awjila ve Jado gibi diğer Cyrenaican kasabalarına da yerleşmiştir. Tamazight kelimesi aynı zamanda Nefusa Dağı ve Zuwara'da konuşulan Berberî çeşidini ifade eder. Berberîlerin çoğunluğunun İbadi³ mezhebine mensup Müslümanlar olduğunu, ancak önceki rejimin politikası, bu mezhebin ilkelerinin bilinmemesi ve Sünni Müslümanların çoğunluğu ile tutarlı olması nedeniyle mezhebinin değiştiği bilinmektedir. İbadi Berberîlerinin kendi camileri yoktur, ancak bazıları İbadi ilkelerinin öğretilmesi konusunda Umman İbadileri ile bağ kurmaya çalışmıştır. Ülkede, Berberîler çoğu Libyalı gibi kendilerini Maliki mezhebinin Sünnileri olarak görmektedirler. Berberî kimliğinin varlığı, önceki rejimler sırasında (1969 darbesinden 2011 ayaklanmasına kadar) reddedildi. Arap olmayan tüm etnik azınlıklar, Arap kimliği çatısı altında barındırılmış ve Arap kabileleri olarak nitelendirilmiştir.⁴ Kaddafi rejimine göre ayrı bir Berberî kimliği oluşturma çağrısı, sömürgeci müdahale ve batı emperyalizmiyle ilişkilendirmeye dayanıyordu.

---

¹ Maddy Weitzman, *The Berber Identity Movement and the Challenge to North African States*, University of Texas, (2011), 2.

² Maddy-Weitzman, *The Berber Identity Movement and the Challenge to North African States*, University of Texas, (2011), 2.

³ İbadi, teoloji ve siyaset felsefesi açısından Şii ve Sünni'den farklıdır. Sıffin Savaşı sonrasında Hakem Olayı neticesinde Ali el-Mûrtezâ'nın ordusundan ayrılarak oluşan ve Muhakkime olarak adlandırılan grubun içerisinde Hariciler ile birlikte yer alan fırkadır.

⁴ Maddy-Weitzman, *The Berber Identity Movement and the Challenge to North African States*, University of Texas, (2011), 141.

1.2.3. Libya Tuaregleri ve Komşu Ülkelerdeki Tuaregler

Tuaregler geleneksel olarak göçebe veya yarı göçebe kabilelerdir. Kabile grupları veya konfederasyonları halinde, kuzey Afrika'da geniş bir alanı kapsıyorlar ve beş ülkede yaşıyorlar: Cezayir, Mali, Nijer, Burkina Faso ve Libya. Bu kabilelerin çoğu kendi içinde hiyerarşik olarak tabakalaşmış toplumlardan oluşuyor.¹ Libya Tuaregleri, Libya'nın en güney batısında, Cezayir sınırına çok yakın olan Awbari, Ghat ve Barakat kasabalarında yoğunlaşıyor. Tuaregler ayrıca başkent Trablus'un batısında yer alan Daraj adlı bir köyde Ghadames Vahası'nda yaşıyor. Tuareglerin başlangıçta Herodot tarafından Kuzey Afrika ve Nil havzasının batısındaki nüfusa atıfta bulunmak için kullanılan bir terim olan "*Libyalılar*"ın bir parçası olduğu iddia edilmiştir. Tuareg adının Libya'nın güneyindeki Fezzan'da bulunan bir vadi olan Targa'dan geldiği de söylenir. "*Tuareg veya Twarek*" terimi ilk olarak Araplar tarafından kullanılmıştır.² Tuareg teriminin muhtemelen Araplar tarafından verilen ve Avrupalılar tarafından benimsenen belirli bir Tuareg kesiminin veya grubunun adı olduğunu belirtir.³ Tuareg teriminin başlangıçta köleleri ve istemcileri farklı bir sınıf kökeni olarak belirtmek için kullanıldığına işaret edilir. Tuareg'lerin Kuzey Afrika'da yaygın bir kabile olan Amazigh'in bir parçası olduğu kabul ediliyor, ancak bu iddia bazı Tuaregler tarafından sorgulanıyor. Garament kabilesinin Tuareglerin kökeni olduğuna inanılıyor. MÖ 1000'den bir süre önce Libya'nın güney batısında baskın oldukları düşünülüyor. Libya Tuareglerinin nüfusu yaklaşık 10.000 Ajjer Tuareg'dir. Yaklaşık 8.000 Ajjer Cezayir sınırında yaşarken, geri kalanı 2.000 Libya'nın güneybatısındaki Ghat Vahasına yerleşmiştir. Tuareg topluluğu; Ghat ve Barkat'ta bulunmakla beraber, Ghat kentleşmiştir ve bölgenin idari merkezini temsil eder hale gelmiştir. Ghat'ın aksine Barkat, bireylerin büyük çoğunluğu Tuareg etnik kökenli olduğundan homojen bir topluluktur.⁴

Tuaregler ayrıca Libya'nın komşu ülkelerinde, "*halk*" anlamına gelen "*Kel*" kelimesiyle ifade edilen çeşitli konfederasyonlarda yaşıyor. Bu konfederasyonlar

---

¹ Rasmussen, (1998), 154; Rodd, (1926), 29.

² Rodd, (1926), 27.

³ Rasmussen, (1992), 353.

⁴ Salah Adam, *A sociolinguistic investigation of language shift among Libyan Tuareg: The case of Ghat and Barkat*, (Essex üniversitesi Doktora Tezi, 2018), 38.

şunlardır: Güney Cezayir'den Nijer'in kuzeyine uzanan Kel Haggar konfederasyonu, Libya'nın güneybatısından Cezayir'in güneydoğusuna uzanan Ghatian ve Barkat topluluklarını temsil eden Kel Ajjer konfederasyonu, Güney Nijer'de Kel Geres, Nijer'in batısında Iwllimmedan Kel Dennek, Nijer'in güneybatı kesiminde Iwllimmedan Kel Ataram ve son konfederasyon Mali'de bulunan Kel Tademaket'tir.¹

1.2.4. Maghaweers

Libya'da yaşayan Tuareglerin bir başka sınıflandırması da, Kaddafi'nin kendi ülkelerinde yaşama çağrısına yanıt olarak Mali ve Nijer'den göç eden Maghaweer'lerdir (cesurlar).² Mali'ye Fransız müdahalesinden sonra başta Awbari olmak üzere Libya'ya, ayrıca Ghat'da Çin Kampı adı verilen bir kampüse yerleştiler. Libya'ya Malili ve Nijeryalı göçü 1980'lerden başlayarak çeşitli dalgalar halinde olmuş, ancak asıl göç 2005'te meydana gelmiştir.³ Kaddafi rejimi tarafından Libya'da yaşamaları ve daha iyi bir yaşam aramaları için memnuniyetle karşılandılar. Böyle bir davet, Kaddafi'nin bölgedeki siyasi emellerine, özellikle güney komşu devletlerle uluslararası ilişkilerine hizmet etmeyi ve beklenmedik durumlar ve tehditler karşısında Tuareg'in sadakatini garanti etmeyi amaçlıyordu. Örneğin, Magaweersler, Kaddafi'nin ordusunda (Kaddafi'nin milisleri) komando olarak görev yapmak üzere işe alındılar ve siyasi başarısını ilerlettiler. Sadece 2011 ayaklanması sırasında Kaddafi rejimini savunmak için değil, aynı zamanda Afrika'da, 1970'lerde Uganda'da ve 1980'lerde Çad'da diğer askerî operasyonlarda kullanıldılar.⁴ Kaddafi, saltanatı sırasında bu grupların desteğini ve sadakatini kazanmak için Tuareg'leri tanımlarken “*Güney Arapları*” ve “*Çölün Aslanları ve Kartalları*” gibi birçok slogan kullandı. Aslında Libya ulusal numarasından, yani yasal ikametgah belgesinden yoksundurlar. Bu gruplar farklı Tuareg çeşitlerini konuşurlar. Tamasheq, büyük ölçüde Mali'de konuşulan bir çeşit ve Tamajeq, büyük ölçüde Nijer'de kullanılan bir türdür.

---

¹ Lecocq, (2009), 9.

² Kohl, (2014), 429; Ronen, (2013), 544.

³ Kohl, (2013), 249.

⁴ Ronen, (2013), 550.

1.2.5. İşumar

Aslen Mali ve Nijer'den gelen ve Libya-Nijerya ve Cezayir sınırlarını geçen bir diğer Tuareg azınlığı da İşumarlardır. İşumar terimi, işsiz kişi anlamına gelen Fransızca "*chômeur*" kelimesinden dönüştürülmüştür. Genellikle genç nesilden olan Tuareg İşumar, geleneksel göçebe yaşamlarını düzenli döngüsel göçebe hareketini terk ederek, üç ülke arasındaki sınırlarla başa çıkmak için yeni bir strateji olarak; "*sınırları geçen bir nesil*" tabirini benimsemiştir. İşumarlar zamanla iklimsel (1970'ler ve 80'lerde şiddetli kuraklık), ekonomik (işsizlik) ve politik (marjinalleşme) faktörler nedeniyle göçebe yaşamlarından vazgeçtiler. Aynı zamanda, İşumarlar göçebe yaşamlarını sonlandırmak, geçici işler aramak, daha iyi istihdam ve yaşam sürdürmek için Libya ve Cezayir'e yöneldikleri de bilinmektedir.

1.2.6. Tibu, Tebou (Teda)

Tibu, Nilo Sahra dili olan Teda'yı konuşan, 1950'li ve 1960'lı yıllarda bu ülkelerin kurulması ve sınırlarının çizilmesi sonucunda Libya, Çad, Sudan ve Nijer olmak üzere dört ülkeye dağılmış durumda yaşayan bir alt gruptur. Libyalı Tibu, Libya Çölü'nün güney ve güneybatı kesiminde Al-Kufra, Rebiana, Tazerbou, Murzeq, Qatrun ve güney eyaletinin başkenti Sebha çevresinde yaşıyor. Sayılarının 15.000 olduğu tahmin edilirken, Tibu temsilcileri; Tibulu 200.000 kişinin de vatansız olduğunu tahmin ediyor.¹ Tibular, Maliki mezhebine mensup Müslümanlardır.

1.2.7. Libya'daki Diğer Etnik Gruplar

1.2.7.1. Varfalla

Libya'nın en büyük kabilelerinden biridir. Üye sayısı bir milyonu aştığı için Libyalıların altıda biri bu kabileye mensuptur. Çoğunluğu Fizan bölgesinde toplansa da Bingazi ve Sirte yakınlarında yaşayanlar da vardır.

---

¹ Nadia Belalimat, Tuareg Society Within a Globalized World, (2010), 157; Kohl, (2014), 426.

1.2.7.2. Ubeyde, Braada ve el-Avakir

Bu kabilelerin üyeleri doğu Libya'daki Jabal Al Akhdar bölgesinde yaşıyor.

1.2.7.3. Benî Süleyman

Birkaç aşiretin birleşmesinden oluşan Benî Süleyman aşiretinin mensupları da Sirte ve Fizan'a yerleşmişlerdir. Ayrıca Nijer, Mısır, Çad ve Tunus'da da üyeleri bulunmaktadır.

1.2.7.4. Zintan

Fas, Tunus, Libya, Cezayir ve Moritanya'da yayılan Berberîlerin bir kısmı bu kabileye mensuptur. Aşiretlerin mensupları Libya'nın Batı Dağları bölgesindeki Zintan şehrinde bulunmaktadır.

1.2.7.5. Tarhuna

60'tan fazla alt kabileden oluşur. Kabile üyeleri başkent Trablus'un güneybatısında bulunmaktadır. Trablus nüfusunun üçte biri bu aşiretine mensuptur.

1.2.7.6. Mağariha

Devrimden önce Libya'daki en ağır silahlı kabilelerden biriydi. Üyeleri ülkenin batısındaki kıyı bölgesinde bulunmaktadır.

1.2.7.7. Kadhafa

Muammer Kaddafi'nin de mensubu olduğu bu aşiretin mensupları, Libya'nın orta kesimindeki Sebha ve Sirte şehirlerinde bulunmaktadır.

1.2.7.8. Kuloğlu

Bunlar Koroğlu Türkleri diye de anılır. Libya'daki sayıları 13 olan; Yadar, al-Maqasba, al-Charaksa, al-Jahanat, al-Faratsa, al-Ramla, al-Daradfa, Ibad, al-Chawahda, al-Maqawba, Qarara, al-Zawabi ve al-Balabla aşiretleridir.¹

1.3. Libya'nın Dilsel Profili

İnsanlar gibi diller de dış etkilerden, dillerin srtşmelerinden, tarihsel bir olgu üzerindeki birbirlerinin etkisinden ayrı yaşayamazlar. şüphesiz en medeni ve güçlü toplumlar, etkilerini bir şekilde daha az medeni ve güçlü toplumlara empoze eder ve buna benzer bir şey diller arasında olur. Buna rağmen daha az medeni halklar, daha medeni halklara kendi dillerindeki kültürü ve dillerinin izlerini bırakabilir.

Toplum dilbilimciler her zaman dillerin sistematik çeşitliliğinin doğasını açıklamada sosyal faktörlerin rolüyle ilgilenmişlerdir. Toplum dilbilim üzerine yapılan çalışmaların, dil kullanımı ile bu dillerin konuşulduğu kültürler arasındaki ilişkiler hakkında bize önemli veriler sağladığı bilinmektedir. Bu varyasyonun bir rneği, kültürler arasında birbirine aktarılmış terimlerinin kullanılmasdır. Hitap koşulları, konuşmacı, muhatap, aralarındaki ilişki ve belirli bir toplumun sosyokültürel doğası hakkında bilgi sağlamaları bakımından son derece önemlidir. Türkçede akrabalık adlarının çokluğu, Japoncada saygı ve statü ifade eden kelimelerinin çeşitliliği ve bazı dillerde bazı bölgelerin diğerlerinden daha ayrıntılı olarak ifade edilmesi benzeri tipik örnekler, hayatın ve sosyal dilin yansımısını göstermektedir. Hitap biçimleri arasında zamirler (rneğin Fransızca tu ve vous, sen anlamına gelen zamirlerdir. Fakat tu arkadaşlar, aile, tanıdığınız insanlar için kullanılırken; vous ise tanımadığınız kişiler, resmi ifadeler ve çoğul olarak da kullanılabilir.), kullanılan fiiller (rneğin Arapça tafadal ifadesi, 'almak' fiilinin daha kibar anlamıdır.), isimler (rneğin Türkçe'de amca ve teyze gibi akrabalık terimleri; bay, bayan, doktor, profesör, binbaşı, arkadaş ve erkek kardeş gibi unvanlar) o dile ait önemli faktörlerdir. Genel olarak, yaş, cinsiyet, konum ve sosyal statü gibi faktörlerin, farklı yaş ve kesimlerden vatandaşlarla kullanılacak uygun terim ve unvanları seçmede temel belirleyiciler olduğu bilinmektedir. Başka bir

---

¹<https://www.giresungundem.com/libyada-yasayan-koroglu-turkleri-kimdir-2>, (Erişim:14.08.2022).

deyişle, bu terimlerin kullanımı sosyal olarak yönetilir, konuşanların ait olduğu kültüre özgü sosyal kalıplara dayanır ve bu nedenle bir ülke kültüründen diğerine değişebilir. En basit haliyle Libya'da üst rütbeli komutanlara (generallara) '*Efendi*' diye hitap edilirken Libya'nın komşusu olan Mısır'da bu ifade '*Efendim veya Paşa*' şeklinde Türkiye'de ise '*Paşam*' şeklinde kullanılır.

Bu sosyal sistemin öğrenilmesi Libya lehçesinde kuvvetle vurgulanır ve bu nedenle erken, çocukluktan itibaren başlar. Aslında, çocuklar bazen uygun terimi seçemedikleri için cezalandırılırlar. Bunun nedeni, bu terimlerin kullanımının eğitilmiş bir çevrede nezaket ve iyi bir yükselmeyi yansıtmasıdır. Libya toplumunda hitap koşulları nezaketi ve ilişkinin türünü belirleyen kilit faktördür.

Günümüz Libya'sına karşılık gelen kitlesel Araplaştırmadan önce, Berberî çoğu insan için ana dildi. Bu, Libya lehçesinde bir dizi Berberî kelimenin ödünç alınmasına yol açtı. Berberîce konuşan birçok insan bugün Libya'da yaşamaya devam ediyor, ancak Berberî dilinin Libya lehçesini ne ölçüde etkilemeye devam ettiği net değildir.

İslâm öncesi dönemde Araplaşma halklar arası, kültürler arası ve diller arası bağlantılar yoluyla yapılıyordu. Araplar, uzun tarihleri boyunca, Persler ve Romalılar gibi kendilerine komşu olan veya kendilerine ulaşan halkların kültürünün etkisine maruz kalmış, dilleri de Farsça, Yunanca ve Latince dillerine konu olmuş, sonucunda Suriye'de Kıptî ve Süryânîce gibi diller silinmiştir. Müslüman fatihler İslâmı Orta Asya, Kuzey Afrika ve Endülüs'e taşıırken Arapça etkin rol oynamış ve fetihlerle birlikte halklar kendi özelliklerinden uzaklaştırılıp, bu tür diller bozulmuştur. Ancak Arapların dilleri de fethedilen ülkelerin dillerinden; Farsça ve Urduca gibi, etkilenmiştir.

Arap devletinin ortaya çıkışından itibaren, bayrağı altındaki halklar yeni bir medeniyet inşa etmeye başladılar. Arapça, medeniyetin inşasının her alanında, ilim ve edebiyatın gelişmesinde araç oldu. Genel olarak Arap lehçelerindeki gelişme, ifade yöntemlerinin kolaylaştırılması, yapılarının sadeleştirilmesi ve ülkede kullanılan günlük iş hayatında vazgeçilmez ortak terimlerin tanıtılması gibi insanların hayatındaki aktif faktörlerin gerektirdiği şeylerle sınırlıyken Fasih Arapça, bilim enstitülerinde ve edebiyat hareketinde ve medeniyetin büyümesinde canlı ve güçlü kalmıştı. Arap halklarının lehçeleri, Arap fetihlerinden önce ve sonra her birini çevreleyen özel koşullara göre yaşadıkları değişim miktarında farklılık gösterdiğinden, bu koşullardan en önemlilerine atıfta bulunmak gerekiyordu. Bu nedenle, Arap lehçelerinden ve onu

karakterize eden özelliklerinden bahsetmeden önce Libya halkını çevreleyen bu koşulların en önemlilerine değinmek gerekiyordu.

Libya halkı, dünyadaki en eski halklar arasındadır ve eski Mısırlılar, onları tarihlerinin başlangıcından beri tanıyordu. Onun tek bir ırktan gelmediği, zamanla iç içe geçmiş iki unsurdan oluştuğu, biri Akdeniz halklarına benzer bir ırktan olduğu, bugün neredeyse kesindir. Diğeri ise kuzey halklarına benzer bir ırktandır. Bu iki unsurun birleşiminden oluşan halk daha sonra Arapların onları tanıdığı isim olan Berberî halkı olarak biliniyordu. Eski zamanlarda, Berberî halkı ile diğerk halklar kıyıların belirli bölgelerine yerleşmesiyle iç içe geçmiştir. Bunların en önemlileri Doğu Libya kıyılarında Yunanlılar ve Trablus kıyılarında Fenikeliler idi, ancak bu ikisinin iç kısımlarına etkisi sınırlıydı. Romalıların Libya'yı ele geçirmesi, özellikle kıyı kentleri başta olmak üzere, kentlerin halkının uygarlığının oluşumunda büyük etkisi oldu, ancak halkın sınıflarından soyutlanmaları, dillerini üzerinde önemli bir etki yapmadı. Libya halkına Berberî diyenlerin Romalılar olduğu sanılıyor ama günümüzde araştırmalar gösteriyor ki "*Barabara*" veya "*Barabra*" terimi, Eski Mısır yazıtlarında, Tutmes'in bir geçidindeki yazıtta kaydedilen ve MÖ 1700 civarında 113 kabileden biri olarak ortaya çıktı.¹ Sonra Araplar MS 7. yüzyılda Afrika'yı fethettiler ve fetihleri ülkenin kıyı şehirleriyle sınırlı kalmayıp ülkenin içlerine giren ilk insanlardı. Bu fetih, halkının hayatında temel bir gelişme sağladığı gibi, ülkenin dilinde de büyük bir gelişme sağladı. Arap fethi, Libya'nın diğerk halklarla temasının son dönemi değildi. Osmanlı İmparatorluğu, diğerk Arap ülkelerinin yanı sıra Libya'yı da sınırlarına dahil etti, ardından İtalyanlar onu 20. yüzyılın başlarında işgal etti. Bu temas, Libya lehçesini Türk dili ve İtalyan dilinden kelimelerle aşılama etkisine sahipti. Ancak Yunanlıların, Romalıların ve Türklerin etkisi, Arapların bu ülkelerdeki medeniyet ve yaşam tarzı ya da dil açısından bıraktığı etkinin yanında hiçbir şeyle kıyaslanamaz. Başta İtalyanlar olmak üzere bazı araştırmacılar bu olguyu açıklamaya çalışmışlar ve bunun sırrının Arap ve Berberî halklarının yaşam tarzlarındaki benzerliği olduğunu söylemişler; ikisi de Bedevî hayatı yaşadığı için benzer tarzlar vardı. Bu, Arapların Kuzey Afrika'yı fethettiklerinden beri Libya halkıyla kaynaşmakta zorlanmadıkları anlamına geliyor. Bu yaşayış tarzları arasındaki benzerlik ve Arapların bir fetih ordusu olmasından dolayı,

---

¹<https://www.temehu.com/imazighen/berbers.htm>, (Erişim:14.08.2022).

dinlerini bu uçsuz bucaksız topraklarda yaşayan milyonlar arasında yaymaya muktedir oldukları için Roma ordularını o ülkeden kovdular ve yönetime sahip oldular. İlk Arap fetihleri, H 1. yüzyılın sonuna kadar Kuzey Afrika'da on iki defa denendiyse de, pek çoğu İslâm'ı kabul edip iyi bir Müslüman olmuşsa da tam bir başarı sağlamadı. Bu, İbn Haldûn'un (ö.1406) tarihinde belirttiği, Berberîlerin fethin başlangıcından 1. yüzyılın sonuna kadar Araplara başkaldırıldığına dair söyledikleriyle pekiştiriliyor.¹ Bundan sonra Araplar için fetihler tamamlanınca Berberîler, sürüler halinde İslâmiyet'e girmeye başladılar, ancak bununla birlikte Arapçanın yanında kendi aşiret sistemlerini, ulusal milliyetçiliklerini ve Berberî dillerini de korudular. Sayıca çoğunluk oldukları 4. yüzyıla kadar bu mesele böyle devam etti. Arap kabileleri ile Berberî kabileleri kendi menfaatlerine göre birbirleriyle anlaşmaya başladılar. Sonrasında kendi aralarında Arap ve Berberî olarak iki grup oluşturup savaştılar. Herkes tarafından tanınan bu büyük devlet Arap devleti olmasına rağmen, fetihden bu yana Arap halkının Berberî halk üzerinde gerçek bir üstünlüğü olmamıştır. Ancak Arap fetihlerinin Libya'da yarattığı etki, ondan önce gelen ve ülke üzerinde meydana gelen etkiler yok edilinceye kadar halkın derinliklerine işleyip, kapsamlı ve etkili olmuştur.

Libya lehçesini iki önemli tarihsel olay şekillendirmiştir: Benî Hilâl ve Benî Selim kabilelerinin Kuzey Afrika'ya tarihsel göçlerini yapmaları, daha sonra Mekke ve Medine'den bazı kabilelerin, Benî Sehm gibi aynı şekilde göç yapmaları ve Arapların Reconquista'yı² takiben Endülüs'ten Mağrip'e göçüdür.

H 5. yüzyılda Benî Sâlim ve Benî Hilâl kabilelerinin Afrika topraklarını silip süpürdüğü büyük bir devrim meydana geldi. Bu kabileler Hicaz ve Necd diyarından sonra gelenlerde ikamet etmekteydiler, dolayısıyla Benî Sâlim Medine civarında, Benî Hilâl ise Taif yakınlarında, Gazvan Dağı civarındaydı. Bu kabilelerden bir grup, maceraları ve devrimlere katılımlarıyla ünlüydü. İbn Haldûn çeşitli tasvirlerinde Afrikalı bu kabileler arasında Trablus ve el-Kayrevan halkları ile Araplar arasında farklı alanlarda çatışmalar olduğunu ifade eder.³ Bu dönem, Araplar için bir fırsat olup, Benî

---

¹<https://www.versobooks.com/blogs/3293-ibn-khaldun-and-the-myth-of-arab-invasion>, (Erişim:14.08.2022).

²Reconquista: Endülüs döneminde İber Yarımadası'ndaki Hıristiyanların yarımada'daki Müslüman varlığını ortadan kaldırmaya yönelik amaç ve çabalarına verilen isimdir.

³<https://www.versobooks.com/blogs/3293-ibn-khaldun-and-the-myth-of-arab-invasion>, (Erişim:14.08.2022).

Yafnar kabilesi Arapların eline geçti. Onlar Araplardan etkilenip onlarla birlikte bedevi hayatını yaşadılar. Arap olmayanların söylemlerini unuttular ve Arapların dillerini konuşup şiirlerini benimsediler. Benî Süleym dört ana gruptan oluşuyordu: Benî Hebib, Avf, Debbab ve Zegb. Sirenayka'ya, diğerleri ise Trablusgarp'a yerleştiler.

Libya'nın doğusuna gelince şehirleri ve medeniyetleri yok olup tekrar Berberîlerin cazibe merkezi olduktan sonra Araplar o şehirlere yerleşmiş ve birlikte Lebda, Zetweila ve Barqa gibi yeni şehirler ortaya çıkmıştır. Ancak bu kabilelerin yayılışı, şehirleri yok etse bile, genel olarak Kuzey Afrika'nın ve özel olarak Libya bölgesinin Araplaşması üzerinde belirleyici bir etkiye sahipti. Sonrasında Benî Sâlim Libya'nın doğusuna yerleşti. Bu yüzden Luwata ve Hawara kabilelerinden gelen savaş gücü onları topraklarından çıkarmak zorunda kaldı. Böylece halk kitleleri, işgalci Araplara tabi kaldılar ve çok geçmeden onlara katıldılar ya da bazı yazarların dediği gibi, aralarında dağıldılar. Nil'in doğusunda, Yukarı Mısır'da ve Suriye bozkırlarında bulunan Benî Sâlim ve Benî Hilâl kabilelerinin geri kalanı, kardeşlerinin Afrika'da elde ettikleri zaferi öğrendiklerinde, onlara koştular. Bunların büyük bir kısmı toplanıp Benî Hilâl kabileleriyle birlikte batıya doğru yürüdüler. Fazara, Aşca, Hawazin, Yemeni, Qaisiyah, Nizari'den ve farklı kabilelerden birkaç kabile daha onlarla birlikte oldular. Bu göç dalgası Tunus, Cezayir ve Uzak Mağrip'e ulaşana kadar batıya doğru ilerledi ve batı'ya yönelirken gücü de azalmaya başladı. Bu göç dalgasının ilk maruz kaldığı bölge batıda Trablusgarp oldu ve bu nedenle Arabizm Libya'nın doğusuna, ardından Trablus'un bazı bölgelerine yayıldı. Bu etkiden dolayı halk güneyde Kuba'ya kaçtı ve Arap vatandaşlarıyla ilişkilerinde kullandıkları Arapçaya ek olarak geriye sadece birkaç parça saf Berberî izi kaldı. Örneğin: Sirenayka'daki Awjila Vahası ve Berberîlerin bugüne kadar kişiliklerini ve dillerini korudukları Trablus'taki Nafusa Dağları. Bu büyük etki, Libya'da Arapçanın neredeyse tam hakimiyetinin sağlanmasında güçlü bir sebep olmuştur.

Mevcut Libya lehçesininin, H 5. yüzyılda Libya topraklarına yerleşen Arapların lehçelerinin saf bir soyundan başka bir şey olmadığı söylenebilir. Arapçanın hakimiyetinin doğu tarafında batıya göre daha eksiksiz olduğu da söylenebilir, çünkü batıya yöneldikçe baskınlık dalgası kaybolmaya başlamıştır. Barqawi lehçesi, Trablus lehçesinden veya Fizan Çölünden gelen lehçeden daha saf bir Arapça şivesi gibi görünmektedir. Bu nedenle genelde Arap lehçelerinde, özelde Libya lehçesinde

sözlüklerde kökeni olmasa da pek çok ortak ifadeye gösteren kelimelerin birçoğuna rastlıyoruz. Genel olarak Libya Lehçelerinin saf Arap lehçelerinin türleri olduğu ifadesini güçlendiren şey, halk konuşmalarında mevcut dilin gelişiminde, diğer bazı Arap lehçelerinin sahip olmadığı bazı özellikleri muhafaza etmesidir. Sık kullanılan Arapça kelimelerin varlığının Libya lehçesindeki oranları, bu lehçenin hala Araplığına büyük ölçüde koruduğunu gösterir.

Örneğin: هذا – الأقصى – الأذن – الأوطا – ما زال – ولي – ناض (نهض) – دبش (الأثاث) –
– يرقى (يصعد) – يظهر (يخرج) – الغدوة (الظهر) – العشية (بعد الظهر) – يرقد (ينام) –
عيان (متعب) – أحسنت (للشكر) – توه (الآن)

Arapçaya, Türkçenin etkisi Memlûk ve Osmanlı dönemlerinde, İtalyanca, Fransızca ve İngilizcenin etkisi ise modern dönemde yansımıştır. Libya'daki yaşam tarzı İtalya'nın işgalinden sonra kapsamlı bir şekilde değişti; Türk kültürünün tezahürleri, çeşitli kurumlarıyla hükümet sisteminde farklılık gösterdiği gibi, günlük hayatın birçok yönü de; yeme, içme ve giyinme de farklılaşıp, kullanılan kelimelerin çoğunun bu tezahürlerle ortadan kalkmıştır. Bunun yerine, onlar devrimin getirdiği yeni kültür ve davranış kalıplarında bulunan yeni kelimelerle değiştirildiler.

Libya lehçesindeki kelime dağarcığının büyük kısmı Klasik Arapça ile aynı anlama sahiptir. Bununla birlikte, birçok kelimenin Klasik Arapçadan farklı olmasına rağmen köken itibarıyla ilişkili anlamları vardır. Geçmiş zaman, daha belirgin olduğu ve geleneksel olarak Arapça sözlüklerde kullanıldığı için fiillerde kullanılır. Kural olarak, fiiller son 'a' ile telaffuz edilir (Klasik Arapçada geçmiş zamanın işaretçisi). Ancak, Klasik Arapçanın duraklama öncesi ünlülerinin ortadan kaldırılması kuralına uygun olarak, sondaki 'a' kaldırılırsa, Libya lehçesi ve Klasik Arapça fiiller arasındaki ilişki daha iyi anlaşılabilir. Diğer Arapça lehçeler gibi, Libya lehçesi da dilbilgisi durumlarını çekime göre işaretlemeyebilir. Ancak zengin bir fiil çekimi yapısına sahiptir.

Arap lehçelerinin birçok benzer yönü olmasına rağmen Libya lehçesi, Mağrip lehçeleriyle, Şam veya Mısır lehçeleriyle de gruplandırılmaz, ancak Körfez'e yakın olduğu kesin olmamakla birlikte temelde Libya Araplarının çoğu aslen Arap Yarımadasından geldiği için de olabilir. Özellikle Arap olanlar için Libya lehçesine alışmak kolaydır. Orta ve doğu bölgelerindeki Libya medyası Libya lehçelerini göstermekte o kadar zayıf ki Libya Trablus lehçesi başkent de olmasının etkisi ile hala

halkın büyük çoğunluğun kullanımındadır. Kur'ân-ı Kerîm okuma yarışmaların da Libyalıların genellikle ilk sırada yer aldığı bir göstergesi de Fasih Arapçaya yakın Libya aksanı ve lehçesi sayesinde.

Libya'daki lehçeler tıpkı diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi şehirden şehire değişir, ancak genel olarak Libya aksanı birdir. Libya lehçesi 3 ana bölüme ayrılabilir; Batı (Trablus ve Mısırâta merkezli), Güney (Sabha merkezli) ve Doğu (Bingazi ve Bayda merkezli). Genel olarak; Libya lehçesi kelime ve terim olarak Körfez'e benzer, yanıltıcı olan şivenin kendisidir, ancak Güney Libya şivesi Körfez'e en yakın olanıdır. Ardından Doğu şivesi gelir. Batı şivesi (Trablus ve çevresi) oldukça hızlıdır, Doğu Arap Lehçelerinin "normal" ya da "yavaş" lehçeleri ile Mağrip bölgesinin çok hızlı lehçeleri arasında bir tür geçiş yapılmış gibidir. Körfez'de ¹تفخيم kullanmaya meyillidirler ama Libya'da ²ترقيق ile konuşurlar. Batılı dilbilimciler, Libya lehçesini tamamen Bedevî lehçeleri arasında sınıflandırır ve onu, Libya'ya yerleşen Benî Sâlim bin Mansûr kabilelerine göre barışçıl lehçe olarak bilinen Hilâliye sonrası kategorisine yerleştirir.

Libya lehçesi, kolaylığı ve netliği ile Doğu Arap lehçeleri ile Mağrip lehçeleri arasındaki birliği temsil eder. Genel olarak, Libya lehçesinde net harf çıkışları vardır ve İslâm öncesi Arap lehçelerinde mevcut olan, Libya lehçesinin de içerdiği birçok özellik vardır. Libya lehçesinde (ق) harfinin telaffuzu Mısır'daki (ج) cim veya Latin harfi (g) gibi, konuşmacının muzâri fiilde mütekellim sîgasında (أ) hemze harfinin telaffuzu yerine (ن) nûn harfinin kullanılmasıyla ve telaffuzda (التاء) peltek sê harfinin (تاء) te harfi gibi okunmasıyla ayırt edilir. Mesala; (أريد) istiyorum yerine (نريد أو نبي) şeklinde kullanılır. Libya lehçesinde (غ) ğayn harfinin telafuzu boğaz harfleri olan (أ-ع-ح-ه-غ-) yakındır. Merkez ve Doğu'daki birçok Libya kabilesinin telaffuz açısından kâf (ق) harfini (غ) ğayn olarak ve bazı kabileler kef (ك) harfini (ش) harfine yakın olarak telaffuz edilmesidir.

Libya'nın bazı bölgelerinde harfler telaffuzlarını daha güçlü harflerle değiştirirler. Örneğin : (رُوج) ifadesindeki (ج) harfi (ز) harfi yerine kullanılarak (رُوز) ve aynı şekilde

---

¹Harf okunurken sesinin kalınlaşması ve ağzın harfin yankısıyla dolmasıdır.

²Harf okunurken sesin azaltılması, böylece ağzın harfin yankısı ile dolmamasıdır.

(ل) ifadesi (الجازية) ifadesine, semai olarak halkın bazı kısımlarında kullanılan (ن) harfi; (إِسْمَاعِيل) ifadesi (إِسْمَاعِين) ve (جِبْرِيل) ifadesi (جِبْرِين) ifadesine dönüşür.

Libya lehçesinde söylenmeyen bazı harfler de vardır.

Örneğin: (الدَّال, التَّاء, الضَّاد) harfleri yerine (الذَّال, الثَّاء, الظَّاء) harfleri kullanılır.

(يُقَالُ لِلذَّهَبِ دَهَبٌ وَالثَّعْلَبُ تَعْلَبٌ وَالظُّهْرُ ضُهْرٌ) gibi.

Libya lehçesinin has bir özelliği vardır, o da çok miktarda kelime hazinesi içermesidir. İsim, fiil veya zarf yerine kullanılan birçok fasih kelime olan eş anlamlısı vardır.

Örneğin: عَرْنِين -4 خَرْطُوم -3 حَشْم -2 مَنْقَار -1 (الأَنْف) Burun kelimesi için vb...

Libya lehçesinde kelime anlamı olumsuz bir mana taşıyorsa o kelimeye iyimsenlikle zıt bir isim vermesiyle karakterize edilir, siyah renk anlamına gelen (الْفَحْم) kelimesi yerine beyaz renk anlamına gelen (الْبِيَّاض) kelimesi, kör anlamına gelen (الْأَعْمَى) kelimesi yerine gören anlamına gelen (الْبَصِير) kelimesi, Libya'nın merkez ve doğu bölgelerinde cehennem anlamına gelen (النَّار) kelimesi yerine afiyet anlamına gelen (العَافِيَّة) kelimesi kullanılır. Bir de kötü koku veya kullanışsız bir şey anlamına gelen (كَيْ) kelimesi çoğu Libyalı için garip bir kelime olarak ifade edilip Libya'da, Gharyan, Assabya bölgesini nitelerken kullanılır.

Libya lehçesi, popüler şiirin bir lehçesidir ve kabileleri tarafından bestelenen ve ülkeye damgasını vuran Bedevî karakteri ile on binlerce şiiri içerir. Bu lehçenin en harika özelliklerinden biri de sözlüklerde bulunmayan mastarsız formlarda kelime ve fiilleri içermesidir. Bu durum da bu büyük lehçenin asaletini gösterir.

Örneğin: Mastar hali; مُسْتَقِيمٌ وَاسْتِقَامَةٌ

Fiil hali; bir şeyle eşit hale getirmek anlamında سَقَّمَ الشَّيْءَ : عَدَّلَهُ وَسَاوَاهُ

Sıfat hali; denk, eşit olmak anlamında السَّقِيمُ : الْمُعْتَدِلُ السَّوِيُّ

Mastar hali; الصَّبُّ

Fiil hali; dik durmak anlamında وَفَّ مُنْتَصِبًا صَبَّى, gözlerini yüksek bir şeye bakmak için kaldırmak anlamında حَمَلَقَ : يَصْبُو

Sıfat hali; genç, gençlik anlamında شَبَاب : صَبِيّ ifadesi gibi birçok türevleri olmasına rağmen sözlüklerde bu biçimde bulunmaz.

Ayrıca (الحُصُون) kelimesi ile kıyaslayarak atların bazı sıfatlarına baktığımızda:

الكوت : Güçlü kuvvetli at anlamında,

الحصان: Buluş çağındaki erkek at anlamında,

القليعة : Safkan güçlü at anlamındadır.

Libya lehçeleri birbiriyle bazen örtüşse de, coğrafi bölgeye bağlı olarak bir şehirden diğerine değişir ve buradaki farkı basit bir kelime olan (أم) anne kelimesi örneğini kullanarak anlatırsak:

(يَامُ أَوْ يَمَّةُ أَوْ أَمِّمَتِي) üç farklı bölgede üç farklı şekilde kullanabiliriz.

Örneğin, Bingazi şehrinde (نِدْوِي) kelimesi (أَتَكَلِّمُ) konuşuyorum anlamına gelirken, Darnah'da (نِسْهَرِي) şeklinde, Tobruk şehrinde olduğu gibi el-Beyda şehrinde de (نَحْكِي) şeklinde telaffuz edilir.

Libya'da Berka bölgesinin lehçesi, doğuda Amsaed'den batıda Sidra'ya ve güneyde Kufra'ya kadar Libya'nın doğu kesiminde yaşayanlar tarafından konuşulmaktadır. Batı Çölündeki Bedevîlerin çoğu Libya kökenli olduğu için, el-Salloum şehri gibi Batı Mısır'da konuşulan el-Muhkiye lehçesine daha yakındır. Doğuya doğru gidildikçe harflerin esnemesiyle karakterize edilen Berka bölgesinin lehçesi, Ürdün Çölünde konuşulan lehçeye ve Körfez'de konuşulan el-Muhkiye lehçesine yakın bir Bedevî lehçesidir. Berka bölge merkezinde kullanılan kelimelerinin en ünlüsü, (كَثِير) çok anlamına gelen (وَاجِد) ve (أَبِي) babam anlamına gelen (بَاتِي) kelimesidir. (نا بيدي) kelimesi ben (أنا) anlamında, (ما بالك) kelimesi ise (أَنَا شَخْصِيًّا) kişisel olarak ben anlamında kullanılır. Aynı şekilde (يَا رَا) kelimesi hey dostum anlamında (يا رجل) ve (النِّسَاء) kelimesi vay başıma gelenler anlamında (ويلى) anlamında kullanılır. (الْوَالِيَّة) kadınlar kelimesi için (الصَّبَابِيَا) kelimesini, (الْمَرْأَة) kadın kelimesi için (الْوَالِيَّة) kelimesini kullanırlar.¹ Bu nedenle Libya, ülkenin batısındaki Trablus bölgesi Tunus'a yakın bir

¹ <https://ar.mo3jam.com/dialect/Libyan>, (Erişim:14.08.2022).

anlamında ve (بما) ne ile anlamında ve (يَهْدِرْنَ) kelimesi (أَحْكِي أَوْ أَتَكَلَّمْ) konuş anlamında kullanılır.

Libya'da Hasaniye lehçesinde (يَهْدِرْنَ) kelimesi, özellikle uyurken belirsiz sözler söylediği anlamında, (صَفَّعَ) kelimesinin değişmesi sonucu oluşan (صَفَّعَ) kelimesi soğuk (البرِّد) anlamında, (سَفَّرَتْح) kelimesi bir şeyin genişliği, arazinin genişliği anlamında ve bu kelimenin zıt anlamına da (شَبَّرَدَق) denir ki bu da dikenli tellerle çevrili arazi anlamında, (خَيْرِك تَبَّرَدَى أَوْ تَوَدَّرَق) ifadesi uygunsuz veya yerinde söylenmeyen sözler için kullanılır. (حَاجَّة صَفَّعَ عَلَيْك) onu elde etmek senin için zor, ifadesi bir işin kolay olmadığını anlatmak içindir. Eski Libya lideri Kaddafi'nin Arap Baharı gösterileri sırasında heykeli devrilirken Libyalı bir genç bu durumu ironik bir şekilde ifade ederek (صَفَّعَ عَلَيْكُمْ) zordu ama başardık, artık sizin için üzgünüm anlamında bu ibareyi kullanmıştır.¹ Ayrıca Muammer Kaddafi'nin bir konuşmasında Libya ekonomisinden bahseder. Sonrasında Avrupa'ya seyahat eden Libyalılardan şaka yoluyla bahsederken «جَوْهَا بَارِد عَلَيْكُمْ» ifadesini kullanmış bununla da (جَوْهَا بَارِد عَلَيْكُمْ) sizin için zor ifadesini kastetmiş o günden beri Libyalılar bunu bir şaka, bir şeyi elde etmenin zorluğunun ya da arzulanan bir şeyin gerçekleşmesinin imkansızlığını ifade ederken kullanırlar.²

Libya lehçesini komşusu olan Tunus lehçesi ile kıyasladığımızda, Tunus lehçesi, Libya lehçesinden çok farklıdır. Libya lehçesinden farklı birçok ifadeler ve kelimeler kullanılmaktadır. Ayrıca Libya lehçeleri ve Tunus lehçeleri arasındaki en büyük fark, Tunus lehçelerinin fark edilen hızı da denilebilir. Örneğin: Libyalılar "yapmam" için مَا نَقْدَرُ veya مَا نَقْدَرُش derler Tunuslular ise مَا أَنْجَمْتِش derler. Fransızların Tunus üzerindeki güçlü etkisini de unutmamalıyız. Libya'da durum böyle değildir. Çünkü Libya lehçesindeki kelime dağarcığının çoğu, genellikle değiştirilmiş bir ünsüzler arası sesli harf yapısına sahip eski Arapça kökenlidir. Türkçe, Berberîce, İspanyolca ve İngilizce kelimelerin yanı sıra birçok İtalyanca alıntı da mevcuttur. İtalyanca alıntı sözcükler, teknik bir jargon olarak bulunur, ancak bunlarla sınırlı değildir. Örneğin:

¹https://www.youtube.com/watch?v=XSt8-z_Pfnc, (Erişim:14.08.2022).

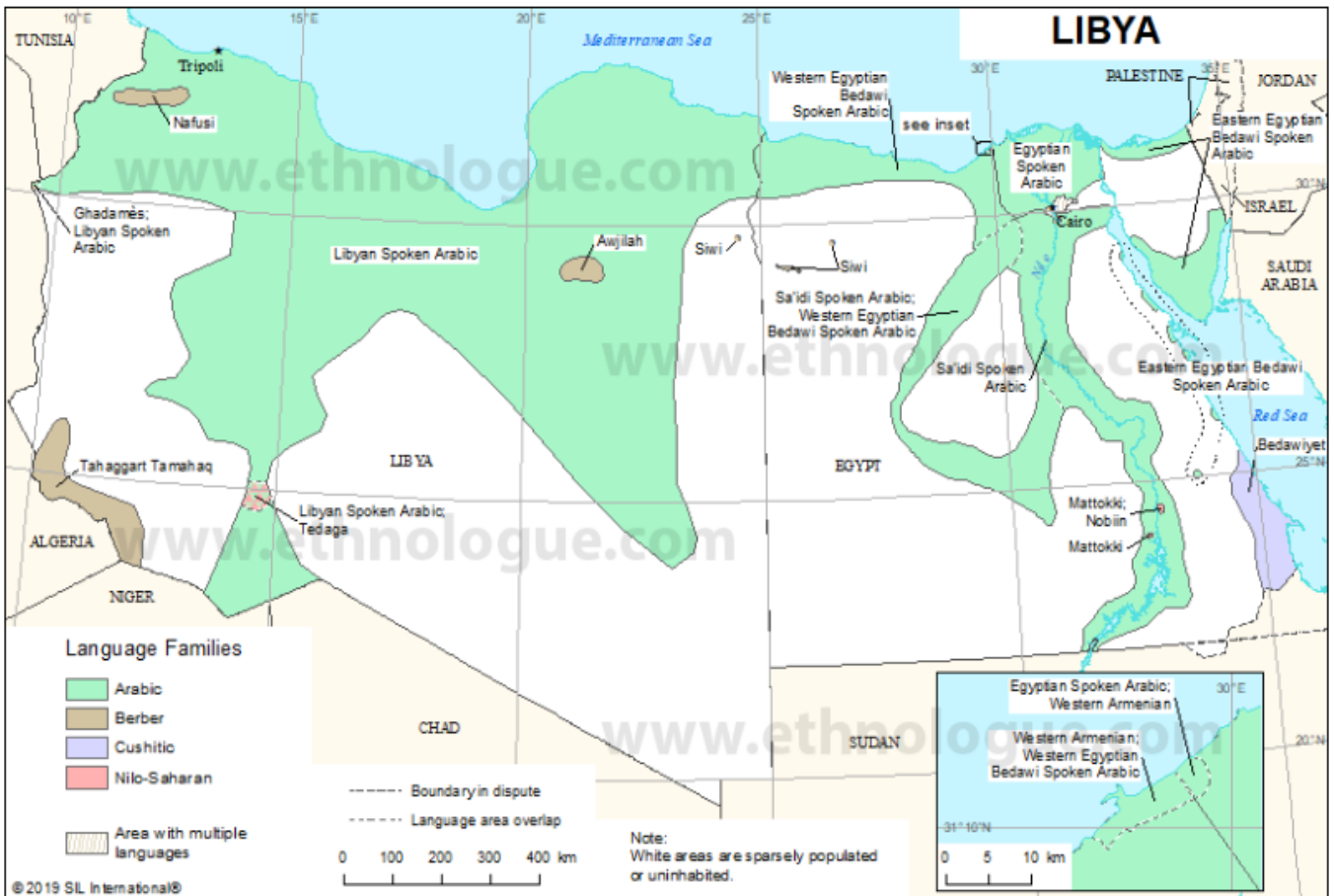
²<https://ar.mo3jam.com/term/%D8%B5%D9%82%D8%B9%20%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%3>, (Erişim:14.08.2022).

Makine parçaları, atölye aletleri, elektrik malzemeleri, balık türlerinin adları vb. Libya'nın Osmanlı döneminde Türkçe kelimeler de kullanılmıştır. Türkçe kökenli kelimeler İtalyanca kadar yaygın değildir.

Libya lehçesi, ağırlıklı olarak Libya'da sözlü iletişimde kullanılmaktadır. Aynı zamanda Libya halk şiirinde, TV dizilerinde ve komedilerinde, şarkılarda ve çizgi filmlerde de kullanılır. Libya lehçesi, anadili Arapça olmayan Libyalılar tarafından da ortak dil olarak kullanılmaktadır. Yazılı metinler normalde birçok alanda Fasih Arapça olduğundan Libya lehçesi normalde yazılmaz, ancak Libya lehçesi karikatüristler için ana dildir ve Libya halk şiiri yazmak için tek uygun dildir. Ayrıca internet forumlarında, e-postalarda ve anlık mesajlaşma uygulamalarında da kullanılmaktadır.

1.4. Libya Genelinde Kullanılan Diller

Şekil 3: Libya Dil Haritası

(Kaynak: <https://www.ethnologue.com/map/EGLY>, (Erişim:26.11.2022).)

Libya'daki yerel diller zengin bir miras olduğundan, dil ailelerin nesilden nesile aktardığı popüler şiirleri, şarkıları, hikayeleri, masalları ve efsaneleri içeren sözlü mirasın önemli bir unsurudur. Yerel dilleri korumak, tarihini kodlamak ve araştırmak, ülkenin tarihini yazmak ve çeşitliliğini korumaktır.

1.4.1. Arapça

Libya'nın resmi dili Arapçadır. Fasih Arapça çoğu resmi kurumda kullanılsa da, Libya'da yaygın olarak konuşulan yerel dil, Libya lehçesidir. Dilin Trablus lehçesi , Güney Libya lehçesi , Doğu Libya lehçesi , Batıda güney Tunus'un Bedevî lehçesi ve Mısır sınır lehçesi olmak üzere farklı lehçeleri vardır.¹

Libya'da 2020 yılına göre farklı Arapça lehçelerin durumu:²

Libya lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 5,343,050 kişi, Mısır lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 671,000 kişi, Hasaniye lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 54,000 kişi, Fas lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 306,000 kişi, Kuzey Levanten lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 72,500 kişi, Sudan lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 305,000 kişi, Ta'izzi-Adeni, Yemen lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 132,000 kişi, Tunus lehçesi (Afro-Asya, Sâmi, Orta, Güney, Arap) konuşanlar 213,000 kişidir.

1.4.2. Amazigh (Berberî)

Libya'da 2020 yılına göre; Awjilah (Afro-Asiatic, Berber, Eastern, Awjila-Sokna) konuşanlar 2,690 kişi, Nafusi (Afro-Asya, Berberî, Kuzey, Zenati, Doğu) konuşanlar 247,000 kişi, Ghadamès (Afro-Asya, Berberî, Kuzey, Zenati, Doğu) konuşanlar 13,400 kişi, bunların dışında birkaç Berberî dili daha konuşulmaktadır.³ Daha önce, Berberî dilleri Libya hükümeti tarafından tanınmadı ve okullarda öğretilmedi. Ülkenin eski başkanı Muammer Kaddafi, bu dilin kullanılmasına tamamen karşıydı. Bu durumu da Libya'yı bölen sömürgeciliğin bir ürünü olarak görüyordu. Hatta ülkedeki çocuklara

---

¹ <https://www.ethnologue.com/language/ayl>, (Erişim:26.11.2022).

² <https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

³ <https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

Berberî dilinde isim verilmesi kesinlikle yasaktı. Ancak, Libya'daki son ayaklanmalardan sonra Berberî dillerine yönelik zihniyet değışti.

Sömürgecilik döneminde Berberîce bazı bilim adamları tarafından birleşik bir dil olarak ele alınmış ve bu inanç, üniter Berberî kimliği varsayımına bağlanmıştır.¹ Bu birlik bir argümandan doğmuştur. Berberî çeşitlerini aralarındaki büyük benzerliklerden dolayı ayırt etmenin zor olduğunu belirten bazı dilbilimcilerin, iç dil çeşitliliğine rağmen Berberîce ve çeşitlerini tek dil olarak tanımladığından bahseder.² Berberî çeşitlerinin diyalektik sürekliliğini bozan ve Berberî alt sınıflandırmasını sorunlu hale getiren coğrafi ve demografik engellere rağmen Berberî diyalektik sürekliliğinin algılanabilirliğine atıfta bulunur. Amaziğ çeşitleri, Hamito-Semitik olarak da bilinen Afro Asya dil ailesinin bir parçası olan sıkı sıkıya bağlı bir dil grubu olarak tanımlanır.³ Libya da dahil olmak üzere Kuzey Afrika ülkelerinde yerli halkın dildir. Coğrafi ve dilsel temellere dayanarak, kuzeybatı Afrika'daki Berberîlerin iki ana gruba ayrıldığını belirtir: Zenatiya ve Sanhaja-Masmuda.⁴ Orta çağdan bazı Arap tarihçilerine göre, Zenatiya veya Zenata ve Sanhaja terimleri belirli Berberî kabilelerinin adlarından kaynaklanmıştır. Zenatiya, Kuzey Afrika'daki baskın ve en yaygın gruptur ve Kuzey Fas'ın Rif Dağları, Orta Atlas Dağları, Tunus'taki Jerba Adası, Cezayir'deki Aures bölgesinin doğu kısmı ve Afrika'nın dağlık bölgelerinde konuşulan bir dizi çeşidi içerir.

Örneğin: Akdeniz kıyısında yoğunlaşan Kabyle konuşmacılarından bağımsız olarak, Sanhaja konuşmacıları güneyde kümelenirken, Zenata çeşitleri kuzeyde yayılmıştır.⁵

Diğer Libya Berberî çeşitleri (Tamazight) birkaç dil bloğuna ayrılmıştır. Örneğin Dejelbel Nefusa lehçesi, Zenata türünden ayrılan ayrı bir dilsel grup altında gelir, ancak Nefusa lehçesi, Ghadames ve Libya-Mısır Vahaları çeşitlerinin yanı sıra Zenatik blokla dilsel topluluklara sahiptir. Zuvara lehçesi, Nefusa bloğundan farklı olan doğu Zenatic grubuyla ilgili tek Libya Berberî çeşididir, ancak Zuvara Berberî lehçesini Nefusa

---

¹ Maarten Kossmann, *The Arabic Influence on Northern Berber*, (2013), 16.

² Maarten Kossmann, *The Arabic Influence on Northern Berber*, (2013), 16.

³ Louis Dupree, 'The Non-Arab Ethnic Groups of Libya', *The Middle East Journal*, (Amerika: 1958), 12/33; Maarten Kossmann, *The Arabic Influence on Northern Berber*, (2013), 14.

⁴ Walter Cline, *Berber Dialects and Berber Script*, *Southwestern Journal of Anthropology*, (1953), 9/268.

⁵ Maarten Kossmann, *The Arabic Influence on Northern Berber*, (2013), 17.

çeşidi olarak tanımlar. Ethnologue'a¹ göre; Libya'da çoğu Berberî olan, Arapça konuşmayan nüfusun %4 olduğu tahmin ediliyor.

"at 'wil.lul " veya "ajt 'wil.lul " terimi, Zuwarca konuşanlara atıfta bulunmak için kullanılırken, bunların çeşitliliği "t.'wil.lult" olarak veya "Willul" dili olarak tanımlanmaktadır.² Yine, Zuwara çeşidi, Nefusa lehçesi ve Libya-Mısır vahalarının lehçe çeşitleri ile bazı dil özelliklerini paylaşır.

1.4.3. Tuareg

Targia veya Tamahaq/Tahaggart olarak da bilinen Tuareg dili, onların ana dili veya miras dilidir. Bu dil Libya lehçesine ek olarak, ülkede yaygın olarak konuşulan dillerdendir. Libya'da 2020 yılına göre Tamahaq/Tahaggart (Afro-Asya, Berberî, Tamahaq, Kuzey) konuşanlar 22,800 kişidir.³

Tuareg dili, Amazigh veya güney Berberî şemsiyesi altında sınıflandırılmıştır. Tuaregler, Kuzey Afrika ülkelerinin Sahra ve Sahel'inde, ortak etnik kökenleri Berberîlerden ayrılmış, coğrafi ve dilsel bir yerleşim bölgesinde yaşıyor. Tuareg halkının konuştuğu dil, İngiliz edebiyatında yaygın olarak Tamasheq/k olarak bilinir ve konuşulduğu bölgede veya ülkede telaffuz edilme şekline göre alternatif isimlere sahiptir.⁴ Örneğin, Libya'da ve Cezayir'in bir bölümünde konuşulan lehçeye Tamaheq denirken Mali ve Nijer'de konuşulan lehçelere sırasıyla Tamasheq ve Tamajeq/kv denir.⁵ Kossmann'a göre ve Tuareg'in etnik bölünmeleriyle tutarlı olarak, Tuareg dili, 1 ve 2'nin Tamasheq dilini temsil ettiği, 3 ve 4'ün Tamajeq'i, 5 ve 6'nın ise Tamajeq dilini temsil ettiği aşağıdaki altı alt sınıfa ayrılır:⁶

1- Adagh (aka Tadghaq, Tadaq), Mali'de ve Burkina Faso'da Ifoghas tarafından konuşulan bir çeşit.

2- Mali'de konuşulan Taneslemt lehçesi .

---

¹ 7,472 dil ile lehçenin istatistiklerini barındıran ağ tabanlı bir yayındır.

² Carlos Gussenhoven, Does phonological prominence exist?, (2015), 1.

³ <https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

⁴ Maarten Kossmann, The Arabic Influence on Northern Berber, (2013). 18

⁵ Cline, (1953), 269; Dupree, (1958), 38; Rasmussen (1992), 352.

⁶ Maarten Kossmann, The Arabic Influence on Northern Berber, (2013), 18-19.

3- Iwellemmeden (aka Tawellemmett), doğu Mali'de, Nijer'de ve Burkina Faso'da (Oudalan kabilesi) konuşulan bir çeşit.

4- Agadez ve Doğu Nijer'de konuşulan Ayer veya Tayert çeşidi.

5- Cezayir'deki Ahaggar (Hoggar) ve Ajjer Dağları'nın dili.

6- Libya'nın güneybatı kesiminde konuşulan Gatça Tuareg. Bu lehçe, Ghat, Barkat ve komşu köyler olan Feiwat, Tahala ve Isien'de konuşulan Targia'yı içerir. Heath'a göre Tuareg dilini dört çeşide ayırmıştır:¹

1- Mali'de konuşulan ve üç alt lehçeye ayrılan Tamachek veya Tamasheq çeşidi:

a- Mali'de ağırlıklı olarak Kedal ve Gao kasabalarında konuşulan Taneslem çeşidi.

b- Tanastaramt, Timbuktu'da konuşulan bir başka Malili Tuareg çeşidi.

c- Kuzey Mali'de Adrar ve Kidal'de kullanılan Tadghaqq lehçesi çeşidi.

2- İkinci çeşit, Nijer'in kuzeybatısında Iwellemmeden halkı ve Mali'nin doğusunda Menaka tarafından konuşulan Tawellemmett (Tawalammatt) lehçesidir.

3- Tayert (Tayart), Nijer ve Ayer bölgesinin kuzeyinde konuşulan üçüncü çeşittir.

4- Tamaheq, Cezayir'de Hoggar Dağları boyunca kullanılan çeşidi.

Heath'in burada bahsetmediği, Libya'daki Ajer konfederasyonunda, özellikle Ghat, Barkat ve Awbari kasabalarında ve Isien, Tahala ve Fiwat gibi komşu köylerde konuşulan dil olan Tamaheq'tir. Tamaheq, Cezayir'in kuzeydoğu bölgesindeki Illizi ve Djanet'te de konuşulmaktadır. Tuareg'in nüfusunun 1,5 milyon olduğu tahmin edilmektedir.²

1.4.4. Tedaga

Teda halkı, Nil-Sahra dili olan Tedaga dilini konuşur. Bu dilin konuşmacıları Güney Libya'da bulunur. Dil ayrıca Kuzey Çad ve Doğu Nijer'in bazı bölgelerinde de konuşulmaktadır. Libya'da 2020 yılına göre Tedaga (Nil-Sahra, Sahra, Batı, Tebu) konuşanlar 2,690 kişidir.³

---

¹Jeffrey Heath, A Grammar of Tamashek (Tuareg of Mali), (Berlin: Mouton de Gruyter, 2005), 2.

²Maarten Kossmann, The Arabic Influence on Northern Berber, (2013), 19.

³<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

1.4.5. Domari

Domari dili, Libya'daki Dom halkı tarafından konuşulmaktadır. Dil, Hint-Aryan dilleri ailesine aittir ve Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun çeşitli ülkelerinde konuşulur. Libya'da yaklaşık 33.000 Domari konuşan kişi vardır.¹ Domari dili şu anda nesli tükenmekte olan bir dil olarak kabul edilmektedir ve esas olarak Dom halkının yaşlı nesli tarafından konuşulmaktadır. Dil ile lehçenin istatistiklerini barındıran ağ tabanlı dünya genelinde popüler bir yayın olan *Ethnologue* resmi sitesinde Domari dilini bir Türkiye kullanılan bir dil olarak, Mersin ve Şanlıurfa illeri arasında göstermektedir.²

1.4.6. Zaghawa

Zaghawa veya Beria olarak da bilinen bu halk, bir doğu Sahra dili olan Zaghawa dilini konuşur. Geçmişlerinde, Sahra altı kervan ticaret yollarının bazılarını kontrol eden, develeri ve atları olan tanınmış tüccarlardı.

Zaghawa halkı, diğer etnik gruplarla stratejik ittifaklar yoluyla Çad, Libya ve Sudan'daki savaşlara derinden dahil olmuştur. Çad ve Sudan'da çok fazla siyasi güce sahip olmalarına rağmen, Libya'da çok az güçleri vardır. Libya'da 2020 yılına göre Zaghawa (Nil-Sahra, Sahra, Doğu) konuşanlar 9,400 kişidir.³

1.4.7. Tagalog

Libya'daki Filipinliler, inşaat, sağlık ve turizm sektörlerinde çalışan göçmen işçiler ve onların çocuklarından oluşuyor.

Libya'da 2020 yılına göre Tagalog (Austronesian, Malayo-Polinezya, Büyük Orta Filipin, Orta Filipin, Tagalog) konuşanlar 13,700 kişidir.⁴

---

¹<https://libyanheritagehouse.org/language-libya>, (Erişim:26.11.2022).

²<https://www.ethnologue.com/language/rmt>, (Erişim:26.11.2022).

³<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

⁴<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

1.4.8. Pencap, Batı

Güney Asya'yı iş için terk eden Punjabilerin çoğu Joshua Projesi'ne¹ göre Libya'da yaşayan bu halk Pakistan kökenlidir. Libya'da 2020 yılına göre Pencap, Batı (Hint-Avrupa, Hint-İran, Hint-Aryan, Orta Bölümler, Batı, Panjabi, Batı Panjabi) konuşanlar 72,500 kişidir.²

1.4.9. Sawknah

Libya'nın al-Jufrah bölgesinde konuşulan bu dil, Sawknah (Afro-Asya, Berberî, Doğu, Awjila-Sokna) veya Sokna diye de bilinir. Bu dili konuşan son kişinin geçen yüzyılın 50'li yıllarında öldüğüne inanılıyor.³

1.4.10. Türkçe (Osmanlıca) (1551–1912)

Libya'da Türk topluluklarının yaşadığı şehirlerde, Türkçe geleneksel olarak gelişmiştir. Ancak günümüzde Türkçe yaşlılar arasında daha popülerken, genç kuşak Arapça konuşmaktadır. Türkçe kökenli pek çok kelime özellikle eski Trablus şehrinde Libya lehçesine girmiştir. Araplar ve Berberîlerden sonra ülkedeki en büyük üçüncü etnik grubu oluşturan Türk azınlık, ağırlıklı olarak Mısırâta, Trablus, Zaviye, Bingazi ve Derne'de yaşamaktadır.⁴ Mısırâta şehri, Libya'daki Türk kökenli topluluğun ana merkezi olarak kabul edilir. Toplamda, Türk kökenliler, Mısırâta'nın 400.000 sakininin yaklaşık üçte ikisini 270.000 oluşturmaktadır.⁵ Bugün hala Libya'nın genelinde etnik kökenlerini Türk olarak kabul eden birçok Libyalı vardır. Hatta şahit olduğum bir olayda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün Libya'da doğup büyüdüğünü Libyalılar arasında söyleyenler vardır.

---

¹Joshua Projesi: Amerika Birleşik Devletleri, Colorado Springs'de bulunan ve misyoner örgütlerin çalışmalarını, dünyadaki etnik grupları en az evanjelik Hıristiyanlık takipçisi ile takip etmek için koordine etmeyi amaçlayan bir Hıristiyan örgütüdür.

²<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

³<https://www.ethnologue.com/language/swn>, (Erişim:26.11.2022).

⁴Chia-Lin Pan, The Population of Libya, (1949), 3/100–125.

⁵<https://www.difesaonline.it/evidenza/editoriale/perch%c3%a9-nessuno-parla-della-libia>, (Erişim:26.11.2022).

1.4.11. İtalyanca

İtalyanca, ülkede en popüler yabancı dildir. Libya'da İtalya'nın sömürge rejimi altında, okullarda eğitim dili İtalyanca idi, ancak bu kurumlara yalnızca birkaç Müslüman çocuk katıldı. Sonuç olarak, İtalyanca Libya'da, Fransızların Kuzey Afrika'nın başka yerlerinde yaptığı ölçüde kök salmadı. İtalyanca konuşanların sayısı, Libya'nın bağımsızlık ilanından ve İtalyanların kitlesel olarak ülkelerine geri gönderilmesinden bu yana büyük ölçüde azaldı. Libya'da bu dil bazı kısımlarda ticaret dili olarak hizmet eder. Libya'da 2020 yılına göre İtalyanca (Hint-Avrupa, İtalic, Romantik, İtalyan-Batı, İtalyan-Dalmaçyalı) konuşanlar 30,300 kişidir.¹

1.4.12. İngilizce

İngilizce de Libya'da konuşulan bir diğer önemli yabancı dildir. Dil, ülkenin genç nesli arasında popülerdir. Batı Avrupa ülkelerinde eğitim alan Libyalılar, İngilizceyi de akıcı bir şekilde konuşuyorlar. Libya'da 2020 yılına göre İngilizce (Hint-Avrupa, German, Batı, İngiliz) konuşanlar 13,700 kişidir.²

1.4.13. Fransızca

Libya'da Fransızca kullanımı, ülkedeki yaşamı ciddi şekilde etkileyen yoğun Libya İç Savaşının ardından Fransa'nın, Libya'nın toparlanmasına yardım etmeye başladığı zamandan beri popüler hale geldi. İngilizce gibi, Fransızca da genç nesil Libyalılar arasında popüler. Libya'da 2020 yılına göre Fransızca (Hint-Avrupa, İtalic, Romantik, İtalyan-Batı, Batı, Gallo-İber, Gallo-Roman, Gallo-Rhaetian, Oïl, Fransızca) konuşanlar 8,220 kişidir.³

---

¹<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

²<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

³<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages>, (Erişim:26.11.2022).

1.5. Arapçanın Berberî ve Tuareg Dilleri Üzerindeki Etkisi

Berberî (Tamazight), Afro-Asya dilleri ailesinin bir koludur ve Fas'tan Mısır'a, Akdeniz'den Sahra'ya oradan da Kuzey ve Batı Sahel'e uzanan Mali, Nijer ve Burkina Faso dahil Kuzey Afrika'yı tamamen kapsayan yaklaşık kırk dilden oluşur.

Berberî dili başlangıçta Müslüman fetihleri sırasında Arapçadan etkilenmiştir. Bu etki iki dönem boyunca olmuştur. İlki MS 7. yüzyılda Müslümanların 642'de Sirenayka'yı fethettikleri ve ikincisi iki yıl sonra Trablusgarp'a (bugünkü Trablus) taşındıkları zamandı. Tuareg kabilelerinin çoğunluğunun yaşadığı Fizan eyaleti de 663'te Müslümanların kontrolü altındaydı. Arapçaya geçişleri; ekonomik faktörler, Arap bölgelerine coğrafi yakınlık ve onlarla temas ile ilişkilendirildi. Kuzey Afrika Amazigh'lerinin üçte ikisinden fazlası Arapçayı bilir ve Libya'nın batı bölgesindeki Jabel Nafusa'daki Libyalı Berberîlerin çoğu iki dillidir.¹ Jabel Nafusa ve Zuwara, o dönemde Arap şehirleriyle yoğun temasları vardır. Bu bağlamda coğrafi yakınlığın dil değişiminin bir faktörü olabileceği öngörülmektedir.² Cline, Tuaregler için genel bir tahmin yayınlanmamış olsa da, çoğunluğun muhtemelen iki dilli olduğunu, Berberî'ye ek olarak Arapça değilse Hausa veya Songhai konuştuğunu öne sürülmüştür.³ Komşu ülkelerdeki Tuareglerin, örneğin; Nijer'de, Hausa konuşmacılarının güçlü varlığı nedeniyle, ana dillerine ek olarak Hausa konuşmacıları olabilirler. Ancak Libya'da Hausa, Ghat merkezli bir azınlık grubu tarafından konuşulur ve genel olarak Berberî ve özellikle Tuareg ile karşılaştırıldığında çok azdır. Dolayısıyla, Hausa'nın Libya Tuareg'i üzerinde hiçbir etkisi yok gibidir.⁴ Bu diller, bin yılı aşkın Arap etkisinin bir sonucu olarak sözlüklerinde, fonolojilerinde, morfolojilerinde ve söz dizimlerinde önemli değişikliklere uğramıştır.

---

¹Matthias Brenzinger, *Language Diversity Endangered*, (Berlin: Mouton de Gruyter, 2007), 128.

²Ralph Fasold, *The Sociolinguistics of Society. Language in Society*, Londra: Cambridge University, (2016), 241.

³Cline, (1953), 272.

⁴Hoffman, (2008), 23.

1.6. Libya Amaziğ (Berberî) Dili Yapısı ve Karakteristik Özellikleri

ⵝ	ⵉ	ⵏ	ⵏⵓ	ⵏ	ⵉ	ⵉ	ⵏ	ⵏ	ⵏⵓ	ⵉ
ya	yab	yag	yag ^w	yad	yad	yey	yaf	yak	yak ^w	yah
a	b	g	g ^w	d	ɗ	e	f	k	k ^w	h
[a]	[b]	[g]	[g ^w]	[d]	[ɗ]	[e]	[f]	[k]	[k ^w]	[h]
ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ
yah	yae	yax	yaq	yi	yaj	yal	yam	yan	yu	yar
ħ	ε	x	q	i	j	l	m	n	u	r
[ħ]	[ε]	[x]	[q]	[i]	[j]	[l]	[m]	[n]	[u]	[r]
ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ	ⵏ
yar	yagh	yas	yaş	yac	yat	yaṭ	yaw	yay	yaz	yaz
r	gh	s	ş	c	t	ṭ	w	y	z	z
[r]	[ɣ]	[s]	[ʂ]	[j]	[t]	[ṭ]	[w]	[j]	[z]	[z]

Şekil 4: Amazigh veya Imazighen (Berberî) Alfabeti
(Kaynak: <https://phoenicia.org/berber.html>, (Erişim:14.08.2022).)

Sâmî-Hami (Afro-Asya, Berberî, Kuzey, Kabyle) dil ailesinin Berberî - Libya kolundan oluşan bir dildir. Berberîlerin tarih boyunca kendilerini tanıdıkları isim "Amazigh" dir. Dilbilimsel olarak, Berberî dilinde bu kök (M-Z-Ÿ) "özgür adam", "beyefendi, soylu kişi" anlamına gelir. Kuzey Afrika'da, özellikle dağlık ve çösel bölgelerde yaşayan Berberîler tarafından konuşulmaktadır. Berberîce üç tarihsel aşamaya ayrılmıştır: Eski Berberîce, Orta Berberîce ve Yeni Berberîce. Yeni Berberîcenin lehçeleri de batı ve doğu şeklinde iki grupta toplanmaktadır. Doğu grubu Libya vahaları, Trablus ve Cezayir; batı grubu ise Cezayir (Kabiliye lehçesi), Moritanya, Fas, Büyük Sahra lehçelerini de kapsamaktadır. Amaziğ (Berberî) dili, Fas ve Cezayir nüfusunun genelinde ve Libya, Tunus, Kuzey Mali, Batı ve Kuzey Nijer, Kuzey Burkina Faso, Moritanya ve Mısır'daki Siwa Oasis'te daha az sayıda kişi tarafından konuşulmaktadır. Amaziğ (Berberî) dili, Afrika'daki Berber kültürünün ve tarihsel mirasının bir parçasıdır ve bu dilin konuşanları, kültürlerinin ve tarihlerinin devamını sağlamak için bu dili koruma ve geliştirme eforları içindedirler. Amaziğ (Berberî) dili, güçlü ve zengin bir grameri ve kelime hazinesine sahiptir. Dilin fonetik yapısı, Arapça ve diğer Afrika dillerinden farklıdır ve bu da dilin benzersiz bir tonu ve karakteristik özelliklerini oluşturur. Amaziğ (Berberî) dili, aynı zamanda çok eski tarihi ve mitolojik hikayelerin de taşıyıcısıdır ve bu hikayeler, Libya Berberî halkının tarihsel

kökenlerini ve kültürünü anlamaya yardımcı olabilir. Amaziğ (Berberî) dili günümüzde büyük çoğunlukla Arap harfleriyle yazılmaktadır.

1.6.1. Dilin Sesleri

Libya Amaziğ (Berberî) dili 30 standart ses (harf) içerir ve belirli lehçelere ait başka sesler de vardır. Ghadames ve Awjila şehir halkının kullandığı ‘v’ harfi ve Tuareg şehirlerinin kabilelerinin kullandığı ‘e’ harfi gibi. Libya Amazigh (Berberî) dilinin sesleri, dile özgü çeşitli ünlü ve ünsüz sesleri içerir. Berberî dillerinde bir hecenin başında yalnızca tek bir ünsüz olabilir. Dilin fonetik envanteri, sesli ve sessiz duraklar, sürtünmeli sessiz harfler ve yarı kapantılı ünsüzler gibi çeşitli ünsüzlerin yanı sıra çeşitli ünlüler ve ikili ünlüler içerir. Dilin sesleri, belirli ton kalıplarının kullanımı ve vurgu ve tonlama gibi ayırt edici bürünsel¹ özelliklerin varlığı ile karakterize edilir. Ek olarak, bu dil, kendine özgü asimilasyon ve azaltma gibi benzersiz ses değişikliklerini kullanır. Genel olarak, Libya Amazigh dilinin sesleri, fonetiği ve fonolojisinin yanı sıra anlam aktarma ve kültürel kimliği ifade etme becerisinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

1.6.2. Harfi Uzun Okuma

Libya Amaziğ (Berberî) dilinin en önemli özelliklerinden biri, içinde (مَدُّ طَوِيل) olmaması ve (المَدُّ) med uzatma türlerine sahip olmasıdır, bunlardan en önemlileri şunlardır:

1. (المَدُّ الْقَصِير) veya Arapçada harekeler olarak bilinen şey ((الفَتْحَةُ وَالْكَسْرَةُ)) (وَالضَّمَّة) fetha, kesre ve damme) . Bu tür Libya Amaziğ (Berberî) dilinde bulunur ve sadece harekeyle yapılır. Bu, Libya Amaziğ (Berberî) dilinde konuşmaların hızlı olmasının özelliğindedir.
2. (المَدُّ الطَّوِيل) ((مَدُّ بِالْأَلْفِ وَالْوَاوِ وَالْيَاءِ)) elif, vâv ve yê) Med uzatma türlerinden biridir. Libya’da bazı belirli lehçelerde nadir argo olan ifadeler dışında Libya

---

¹ Konuşmacıya özgü; vurgu, aksan ve ses perdesindeki yükselme ve alçalmalardır.

Amaziğ (Berberî) dilinde yoktur. (المدُّ الطَّوِيلُ) ifadenin söylenişini uzatır ve bu da dili konuşmada yavaşlatır.

1.6.3. Müzekker Müennes Kavramları

Müzekker ifade çok nadir durumlar dışında her zaman bir (u, i, a / ا-ئ-ؤ) hemze ile başlar.¹

Örnek: Aşağıdaki örnekler Libya Amaziğ (Berberî) dili müzekker ifadeleriyle başlanmış, beraberinde Fasih Arapçası da verilmiştir.

زَيْتُون - وُشْن / ذَنْب - نَمِي / فَمَّ - أوسار / مُسِينٌ - وُدِي / زَيْت - نَزْم / أَسَد - أفوناس / تَوْر - أبوشيل
/وَلْدٌ - وُدْم / وَجْهٌ - أَلِيبي / لِيبي - أراب

Müennes ifade her zaman (ت) ile başlar ve çoğunlukla (ت) ile biter ve zamiri sıklıkla eril kelimenin başına ve sonuna (ت) ekleyerek dişil kelime elde edersiniz.²

Örnek: تابوشيلت - تودمت - تافوناست - تيزمت - تاوشرت - توشنت - تاليبيت - تارايت - تازمورت

1.6.4. Cümlelerin Özelliği

Arapça gibi bazı Sâmi dilleri de isim cümlesi kullanır, ancak Libya Amaziğ (Berberî) dili ve bazı Avrupa, Farsça ve Hint dilleri neredeyse isim cümlesine sahip değildir. İsim cümlesinin iki unsurunu birleştirmek için bir yardımcı fiiller ve yardımcı harflere ihtiyaç vardır.³

Örneğin: İngilizcede (be / have / do), Fransızcada (Etre) ve Libya Amaziğ (Berberî) dilinde (d/n) tamlama durumunda kullanılır.

Libya Amaziğ (Berberî) dilinde: nttā d aslmad (هُوَ يَكُونُ مُعَلِّمٌ), Fasih Arapça çevirisi:
هُوَ مُعَلِّمٌ

Libya Amaziğ (Berberî) dilinde: ujnna d anili (السَّمَاءُ تَكُونُ زَرْقَاءَ), Fasih Arapça çevirisi:
السَّمَاءُ زَرْقَاءَ

¹Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/34-43.

²Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/34-43.

³Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/63-65.

إِسْمٌ + فِعْلٌ الْكَوْنِ + إِسْمٌ	ntta yuwt argaz
إِسْمٌ + الْمَلِكِيَّةُ + إِسْمٌ	agzin n sifaw
إِسْمٌ + فِعْلٌ + مَفْعُولٌ بِهِ	nttat ak

Mutlak zamirler vurgulu olarak kullanılır ve özellikle yan tümce başında bulunur. Nesne zamirleri, yalnızca başka bir sözcükle birlikte kullanılan vurgusuz bir sözcük olarak görünür.¹

İsimlerin aynı yapılarda mutlak statüde kullanılmasıyla birlikte, Berberî dilinde: hak argaz "*işte adam*", bazı dilbilimciler tarafından Split-S² hizalamasının bir unsuru olarak tanımlanmıştır ve tüm Berberî dillerinde bulunur. Edat zamirleri, nesnelere olarak edatlara eklenir, Berberî dili örneğin: yur-i "*benimle*". Eklenmiş iyelik zamirleri olarak belirli kısıtlamalarla ortaya çıkabilirler, Tuareg dili örneğin: ma-s "*anne-si*", Kabyle dili: a-h-ḥam "*onun evidir*". Bununla birlikte, çoğunlukla tıpkı isimler gibi n edatıyla bağlanırlar. Kabyle dili örneğin: akal-n-sən "*onların toprağı*".³

İsim tamlamaları arasındaki niteleme ilişkileri "n" edatıyla ifade edilir. Örneğin: afus n wə-rgaz "*adamın eli*" "n" edatı genellikle kişi zamirleriyle de kullanılır. Örneğin: akal-n-sən "*sizin ülkeniz*".⁴

1.6.5. Fiil Kökü Oluşumu

Berberî Dillerinin çoğu, farklı yönleri ifade eden dört fiil gövdesine sahiptir.⁵

1. Fiil biçimleri genellikle tamamlanmış bir görünüm ifade eder ve geçmiş olaylara atıfta bulunur. Örnek: əkrəz "*çalıştı, çalışmıştı*"
2. Eylemin belirli bir süre sürdüğünü ve tekrarlandığını gösteren yönüdür. Örnek: kərrəz "*çalışıyor, çalışır*"

¹Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/65-67.

²Dilsel tipolojide, etkin-durum dizilimi, geçişsiz bir tümcenin tek argümanının bazen geçişli bir fiilin aracı olarak aynı şekilde, ancak diğer zamanlarda doğrudan bir nesne ile aynı şekilde işaretlendiği bir tür biçim sözdizimsel hizalamadır.

³Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/68-72.

⁴en.wikipedia.org/wiki/Berber_languages, (Erişim:14.08.2022).

⁵Jeffrey Heath, *A Grammar of Tamashek (Tuareg of Mali)*, (Berlin: Mouton de Gruyter, 2005), 439.

3. Bir eylemin veya durumun söz konusu zamandan daha önce meydana geldiğini ve devam edebileceğini gösteren bir fiil biçimidir. Örnek: əkrəz "çalışıyor, çalışmıştı "
4. Durumun olumsuz halleridir. Örnek: əkriz "çalışmıyor, çalışmamıştı "

Berberî dilleri, çoğunlukla eklerle çalışan bir sözlü türetme sistemine sahiptir.

Fiilin çekimi, esas olarak, kısmen son eklerle tamamlanan kişisel öneklerle gerçekleşir. Kişi ekleri tüm fiil gövdeleri için aynıdır, yalnızca fiil kökü tarafından ayırt edilir.

Tablo 1: Tuareg'de əkkəs "kaldır" Kelimesinin Geniş Zaman Kökü Çekimi

Zamir	Fiil	Geniş Zaman	Eril-Dişil
O	Kaldırıyor	əkkəs-äy	Eril-Dişil
Onlar	Kaldırıyorlar	n-əkkəs	Eril-Dişil
Sen	Kaldırıyorsun	t-əkkəs-äd	Eril-Dişil
Siz	Kaldırıyorsunuz	t-əkkəs-äm	Eril
Siz	Kaldırıyorsunuz	t-əkkəs-mät	Dişil
Ben	Kaldırıyorum	əkkəs	Eril
Ben	Kaldırıyorum	t-əkkəs	Dişil
Biz	Kaldırıyoruz	əkkəs-än	Eril
Biz	Kaldırıyoruz	əkkəs-nät	Dişil

(Kaynak: David Sudlow, 2001: 125)

1.6.6. Yüklemi Fiille Başlayan Cümleler

Yüklemi sonlu bir fiil formu olan tümceler genellikle Fiil + Özne – Nesne kelime sırasına sahiptir.¹

Örnek: fki-y (verdim-ben) ı+flus (para-yı) i-urgaz (a-adam)"Ben parayı adama verdim."

ad-i-ddu (gide- cek- o) urgaz (o adam) yr-suq(pazara) "O adam pazara gidecek."

¹<https://www.britannica.com/topic/Amazigh-languages>, (Erişim:14.08.2022).

1.6.7. Rakamlar

Modern kuzey Berberî dilleri çoğunlukla Arapçadan ödünç alınan rakamları kullanırken, orijinal Berberî dili şu şekildedir: "bir" yan "iki" sin "üç" krağ "dört" kuz "beş" semmus "altı" sđis "yedi" sa "sekiz" tam "dokuz" tzza "on" mraw.¹

1.6.8. Belâgat, Fesâhat ve Îcâz

Libya Amaziğ (Berberî) dili, bazı cümlelerinde diğer dillerde bulamayacağınız kısa, kesin ve etkili bir belâgat içerir, böylece anlamı en az sayıda kelimeyle aktarabilir. Bu eski dillerin özelliklerine hala sahip olabileceği gerçeğiyle açıklanabilir.

Örneğin: Libya Amaziğ (Berberî) dilinde: baba, isya d igumma

Fasih Arapça çevirisi: أَبِي اسْتَرَى الْفَوَاكِيَهُ وَهُوَ عَائِدًا إِلَيْنَا الْآنَ

Libya Amaziğ (Berberî) dilinde bu cümlede 3 kelime ve bir harf "d" ile ifade edilir. Şaşırtıcı olan bir harfin, 3 kelime ve bir harfi kısaltmış olmasıdır. "d" harfi ifadesine ek olarak konuşmacının yerine geri dönüş (الأب) kelimesine yönelik vardır. Ayrıca zamir kullanımına başvurmadan cümledeki meyve ifadesinden kimin yararlanacağını da gösterebilir. Bu durum konuşmacının doğasına ve cümlenin söylendiği duruma bağlıdır. Buradaki cümlede konuşmacı bir aile üyesi olduğu için aşağıdaki anlam verebilir:²

أَبِي اسْتَرَى الْفَوَاكِيَهُ وَهُوَ "عَائِدٌ أَوْ مُنْجِهٌ" إِلَيْنَا الْآنَ

Belâgat, fesâhat ve îcâzın daha iyi anlaşılması için "Amazigh müziği" diye bir Türkçe ifade oluşturalım. Bu ifade, Libyan Amazigh dillerinde Belâgat, Fesâhat ve Îcâz kullanımını:

"Aghrum" (müzik) kelimesi, Libya Amazigh (Berberî) dilindeki Fesâhat'ı yansıtan güzel ve şiirsel bir terimdir. "Wul" kelimesi ise iki ismin birbirine bağlanmasını ve akıcı, ritmik bir ses yaratmasını sağlar. Bu kelime seçimi, dilin belâgatının (zarif konuşma tarzı) göstergesidir çünkü ifadenin zarif ve güzel tarzına katkıda bulunur. Son olarak, "n

¹Hans Stumme, Handbuch des Schilhischen von Tazerwalt, (Almanya, Leipzig, 1899), 169.

²Ali Fehmi Haşim, *Sefer al- Arab al-Amazigh*, 2/ 214-220.

imaziyen" (Amazigh of) ifadesi konuşmacının kültürel kimliğini ve ata kültürüne olan duygusal bağlantısını vurgular. Dilin îcâzı aracılığıyla, sevgiyi, özlemine ve bağlantıyı ifade eden kelime ve cümleler kullanılarak, ifade "*imaziyen n aghrum wul*" şekline gelir. Bu stilistik ve ifade edici unsurları kullanarak, konuşmacı kültürel mirasının esasını ve dilin güzelliğini yansıtan zengin ve etkileyici bir ifade oluşturabilir.

1.6.9. Eş Anlam, Farklı Anlam ve Varyasyonlar

Eş anlamlı kelimeler, birden çok bağlamda bir anlamı ifade eden farklı telaffuza sahip kelimelerdir. Eş anlamlı kelimelerin ortaya çıkmasının nedeni, diğer dillerden alıp kullanma, kullanılan sesleri değiştirmek veya aynı dilin insanları arasındaki coğrafi mesafe ve aynı dilin insanları arasındaki iletişim eksikliğidir.

Bazılarının eş anlamlı olduğunu düşündüğü terimlerdir, ancak gerçekte farklıdır ve kesin bir tanımlayıcı anlama sahiptirler. Libya Amaziğ (Berberî) dilinde de bu duruma genellikle rastlanır.

1.6.10. Mecazi Aktarım

Geçmişte başka bir şeyin adı olan bir şeye isim vermek olan mecazi aktarım (algısal adlandırma), Libya Amaziğ (Berberî) dilinde gözlemlenen olgulardan biridir.

Örneğin: Bazıları (البَطْرِيْق) penguene tüy (أْرِيَاش) adını verir, benzerliğine göre penguenin tüyü yoktur.

Ayrıca birçok yer, vücudun bir kısmına benzemesinden dolayı adını alır.

Libya Amaziğ (Berberî) dili dünyadaki herhangi bir dil gibi, birçok kelimeye sahiptir. Hayattaki her şey için müstakil bir kelimenin varlığı, insanın hafızası için zordur ve çoklu anlam ifade eden kelimelerin kullanımı, dilin insanları tarafından aranan bir dil tasarrufunu ifade eder.

1.6.11. Çoğul Kullanım Özellikleri

Eril ve dişil düzenli çoğul olduğunda, (أ) الألف المفتوحة meftuh olan elif الف (ن- ان- اون - وين- بن) meksur olan elife dönüştürülür ve kelimenin sonuna eklenir.¹

Örnek: Libya'nın en meşhur halkı olan أمازيغ kelimesini ele alalım.

Müfret müzekker sîgasında: أمازيغي ve bunun müzekker kırık çoğulu: أمازيغ

Cemî müzekker salim sîgasında:

Fasih Arapça çevirisi أمازيغ Libya Amaziğ (Berberî) dilinde: إيمازيغن

Müfret müennes sîgasında : أمازيغية ve bunun cemi müennes salim : إيمازيغيات

Fasih Arapça çevirisi: أمازيغية Libya Amaziğ (Berberî) dilinde: تامازيغت

Cemî müennes salim sîgasında:

Fasih Arapça çevirisi: إيمازيغيات Libya Amaziğ (Berberî) dilinde: تيماريغين

Burada, müzekkerde elif ile başlayan kelime (تى) dönüştürülüp ve son harfine de ين eklenip cemi müennes salim yapılır.²

Örnek: cemi müzekker sîgasında: إوشيلين cemi müennes sîgasında: تيووشيلين

cemi müzekker sîgasında: إوسارين cemi müennes sîgasında: تيوسارين

cemi müzekker sîgasında: إرابين cemi müennes sîgasında: تيرابين

Müzekker isim genellikle (مَفْتُوحَةٌ) meftuh bir hemze (أ) ile başlar ve bazıları (مَكْسُورَةٌ) meksur bir hemze (ئ) veya (مَضْمُونَةٌ) medmun bir hemze (ؤ) ile başlar ve nadiren bundan başka bir şeyle başlar.³ Örnek:

Tekil isimlerden bazıları:

أركان = الرَّجُل / أمغار = الشَّيْخ / أمارير = الشَّاعِر / أدرار = الجبل

نزم = الأَسَد / نمي = فَمَّ / نجيمي = بُسْتَان / نئسي = قُنْفُذ

¹Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/31-32.

²Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/31-33.

³Ali Fehmi Haşim, *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, 2/33-35.

وَرْتِي = جَنَان ، جَنَّة / وِشْن = الدِّئْب / وُدِي = رَيْت / وُؤَل = قَلْب

Cemî müzekker salim (الْجَمْعُ الْمَذْكَرُ السَّالِم) çoğu (مَكْسُورَةٌ) meksur bir hemze ile başlar ve bazıları tekillerine göre (مَضْمُونَةٌ) medmun bir hemze ile başlar, bu çoğul sonuna نُون veya وَثُونٌ veya أَلْفٌ veya وَثُونٌ veya وَاوٌ وَاوٌ وَاوٌ olabilecek bir ek ekleriz.¹ Örnek:

أَكْمَار = الفرس ، نَكْمَارِن = الأفراس

أَفَاو = الضَّوَاء ، نَفَاوِن = الأضواء

أَجْنَا = سَمَاء ، نَجْنَاوِن = سَمَاوَات

أَلْغَم = الْجَمَل ، نَلْغَمَان = الْجَمَال

نَفْرِي = العَار ، نَفْرَان = الغَيْرَان

نَلْف = الخَنْزِير ، أَلْفَان / نَلْفَان = الخَنَازِير

نَتْرِي = النَّجْم ، نَتْرَان = النُّجُوم

نَزْم = الأَسَد ، نَزْمَاوِن = الأَسُود

نُخْف = الرَّأْس ، نُخْفَاوِن = رُؤُوس

وُدْم = الوَجْه ، وُدْمَان = الوُجُوه

وُل = القَلْب ، وُلَاوِن = القُلُوب

Kırık çoğul kelimenin ortasında bir ünlü değişikliği meydana getirir ve çoğul kelimenin sonuna herhangi bir ek eklenmez.² Örnek:

أَحْضِيض- الطَّائِر ، نُجْضَاض- الطُّيُور

أَمَالُو = الظِّل ، نُمُولَا = الظِّلَال

أَسَايِس = المَيْدَان ، نُسُوْيَاس = المَيْادِين

أَمَايَاس = القَهْد ، نُمُوْيَاس = القُهُود

أَسْرَدُون = بَعْل ، نُسْرَدَان = البِغَال

¹Ali Fehmi Haşim, *Sefer al- Arab al-Amazigh*, 2/35-36.

²Ali Fehmi Haşim, *Sefer al- Arab al-Amazigh*, 2/38-40.

Karışık çoğul salim (çoğul kelimenin sonuna son ek getirme) ile (التَّكْسِير) teksir (kelimenin ortasındaki ünlüyü değiştirme) arasında ortak çoğuldur.¹ Örnek:

أفوس = اليد ، نفاسن = الأيدي

أمغوز = الحفّار ، ثمغازن = الحفّارون

أضاض = الأصبع ، نضوضان = الأصابع

ننسي = قنْفُذ ، نُنسان = قنْفُذ

ننري = نَجْم ، نتران = نُجُوم

1.7. Libya'nın 1951 Öncesi ve Sonrası Dil Politikası

Fransız ve İngiliz egemenliği altındaki diğer Arap ülkelerinin çoğundan farklı olarak Libya, 1911'de İtalya tarafından sömürgeleştirilen birkaç Arap ülkesinden biriydi. Sömürgecilik döneminde, İtalyan hükümetleri İtalyan dilini bir eğitim dili olarak kabul ettirmeye çalıştı. Ancak bu politika amaçlarına ulaşamadı.² Bu başarısızlık, İtalyancanın işgal dili olarak güçlü bir şekilde reddedilmesinden, yerel halkın niyetlerinin olmamasından ve okullara katılmak için zamanın olmamasından kaynaklanıyordu. İtalyanca ayrıca 20. yüzyılın ilk yarısında Arap dünyasına yayılan diğer sömürgeci kültürlere kıyasla en az prestijli dildi.³ Kültürel bir dil olarak İtalyancaya direniş 1951'de Libya'nın bağımsızlığından sonra, İtalyancanın ülkedeki resmi dil olarak Arapçanın yerini almasıyla devam etti. 1951 anayasasının (5) ve (186) maddelerinde Libya'nın Müslüman dünyasının bir parçası olduğu ve Arapçanın resmi dil olduğu belirtilmiştir.⁴

Bağımsızlıktan sonraki on yıl boyunca Libya, Arap devletlerinin en Arapı oldu.⁵ Devletin kurulmasından sonra Libya, Fransızca ve Arapça kültürel ikidillilik yaşayan Kuzey Afrika ülkeleri (Mağrip ülkeleri) ile karşılaştırıldığında farklı bir dil durumuna sahipti. Berberî, Tuareg ve Tebou gibi diğer Arap olmayan etnik grupların varlığına rağmen, bağımsızlık sonrası dönemdeki genel ve resmi söylem, Libya'yı bir Arap devleti

¹Ali Fehmi Haşim, *Sefer al- Arab al-Amazigh*, 2/43-46.

² Bernard Spolsky, *Language Policy*, (Cambridge: 2004), 135.

³Golino, 1970, 344.

⁴<https://security-legislation.ly/ar/law/31474>, (Erişim:14.08.2022).

⁵Golino, (1970), 344.

ve Arapçanın inşasında en önemli bileşen olarak Libya ulusal kimliği nitelendirdi. Örneğin: Monarşinin eski başbakanlarından Mazik, krallığın adı “*Arap*” olarak içselleştirmese de Libya'dan “*Arap karakterinden gurur duyan bir ulus*” olarak söz etmiştir.¹ Nitekim 1932'de İtalyan işgali sırasında bir İtalyan etnograf tarafından Berberî topluluğu üzerinde yapılan bir araştırmaya dayanarak, Berberîlerin Arapça konuşan bir topluluk haline geldiklerinden bahseder.² Monarşi döneminde eğitim sisteminin kurulması, Arap kültürünü korumayı, yoğunlaştırmayı ve ulusal kimlik ya da Arap ulusal sevgisi ikilemini çözmeyi amaçladı.³ Tuareg bölgelerinde kurulan ilk okul, 1947'de İkinci Dünya Savaşından sonra Ghat'taki Fransız okuluydu. Libya'da görüştüğüm yaşlılardan bazıları okulda öğrendikleri ilk dilin Fransızca olduğunu, ancak 1951'de bağımsızlıktan sonra Arapça ile uğraştıklarını ifade ettiler. İçlerinden birisi arkadaşının o dönemi şöyle anlattığını söyledi: “*1941'de doğdum ve Arapçanın olmadığı bir döneme tanık oldum. 1947'de bir Fransız okuluna girdiğimizi hatırlıyorum, Arapça yok, okul yoktu. Bildiğimiz tek şey tarımdı. Arapçadan önce Fransızca öğrendim ve o zamanlar yaşlılar okullarda okumaya ikna olmadılar ve bu yüzden en eski nesilden çok az insan Arapça konuşuyor. Bu durum 1951'de bağımsızlık yılına kadar sürdü. Bağımsızlıktan sonra Arap okulları Fransız okullarının yerini aldı. 1963'te o zamanlar daha yeni şehire döndük ve ilkokul diplomasını alana kadar Arap okulunda okuduk. Sonra 1974'e kadar çiftliklerde çalışmaya başladık*”.

Batı bölgesinde Nalut, Yefern, Jadu ve Kabao'da, Nafusa Dağı'nda yaşayanlar, gayri resmi alanlarda ana dillerini korurken, Arapça diğer alanlarda kullanılmıştır. Targia, Tuareg bölgesinde baskın dildir, çünkü Fasih Arapça sadece camilerde öğretilmiştir. Bağımsızlık yılı olan 1951 yılına kadar bölgede Fransız okullarının ve Fransız idaresinin varlığı nedeniyle Fransızca, Tuaregler için ikinci dil olmuştur. 1951 anayasası diğer etnik azınlık dillerini açıkça tanıyorsa da, aynı anayasanın (24) maddesi eyaletteki tüm sakinlerin dil haklarını güvence altına almıştır. Bu konuda sürgündeki bir Libyalı Amaziğ aktivisti olan Umadi, monarşi döneminde “*Arapça bize zorlanmadı*” demiştir.⁴

---

¹Golino, (1970), 345-349.

²Al Rumi, (2009), 3.

³Golino, (1970), 350.

⁴Al-Rumi, (2009), 4.

Libya'da, Kaddafi yönetimine karşı 2011 devrimi ve rejiminin düşüşü, Arap olmayan etnik azınlıkların kültürlerini yeniden ortaya koymaları ve kendilerine özgü kimliklerini inşa etmeleri ve yeniden tanıtmaları için büyük bir şanstı. Libya, Ağustos 2011'de geçici Geçiş Konseyi tarafından yayınlanan Anayasa bildirgesinde Libyalı etnik azınlıkların siyasi, kültürel ve dilsel tanınmalarının bir kısmını kazandığı kayda değer siyasi reformlara tanık oldu.

Libyalılar kanun önünde eşit olacaktır. Din, doktrin, dil, zenginlik, ırk, akrabalık, siyasi görüş ve sosyal statü, kabile ayrımı gözetilmeksizin eşit medeni ve siyasi haklara sahip olacak, aynı olanaklara sahip olacak ve aynı kamu görev ve yükümlülüklerine tabi olacaklardır. Bu deklarasyon, ülkedeki Arap olmayan tüm etnik azınlıkların dil ve kültürel haklarını maddelerde (1, 6) anayasal olarak güvence altına almıştır, ancak bu azınlıkları kategorize etmemektedir. Arapça hala tek resmi dil ve devletin dilidir.¹

Günümüzde Fasih Arapçanın Libya lehçesinde önemi giderek artmış, İslâm'ın bir göstergesi, aynı zamanda, Kur'ân-ı Kerîm'in ve Müslümanların ortak dili, İslâmi ilkelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için gerekliliği, resmi dil ve yönetim dili, okuma ve yazma dili gibi birçok sebep sayılabilir.

---

¹Kohl, (2014), 433.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİ İLE ARAPÇA LEHÇELER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Arap kelimesinin kökeni hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, bazı dilbilimciler Arap kelimesini ilk olarak Mezopotamya halkının kullandığını ve Fırat Nehrinin batısında yaşayanlar için "batı" anlamına gelen Sâmi kökünden yararlandıklarını belirtmektedirler. "Arap" kelimesini İbrânîce "kara" veya "bozkır" anlamına gelen "Arabh" ve "göçebe yaşam" anlamına gelen "Erebh" kelimelerinden türediğini temellendirenler de olmuştur. Aynı zamanda "çöl" ve "çölde yaşayan" anlamına gelen farklı görüşler de vardır.¹

Bu konuda başka bir görüş ise, Arap kelimesinin Sâmi ırkına atfedilen milletlerin genel adı olduğudur. Akadlar, Bâbilliler, Asurlular, Nebatîler, Ârâmîler, Fenikeliler, Habeşliler, Kenanlılar ve Araplar gibi bu ırka mensup milletlerden olduğudur. Bugün dünyadaki en kalabalık Sâmi halkı da Araplardır.²

Semitik adı (Semitic Languages), ilk olarak Alman dilbilimci August Ludwig von Schlözer tarafından kullanılmıştır.³ Semitik terimi, daha sonra diğer dilbilimciler tarafından da benimsenmiştir ve günümüzde hala kullanılmaktadır.

Arap dili Şekil 5’de görüldüğü gibi Sâmi diller grubundandır. Bu dil grubunun Mısır dilini de kapsayan Hâmî-Sâmi kökenine bağlı olduğu düşünülmektedir. Sâmi diller batı (güney ve kuzeybatı Arapça) ve doğu (Akadca) olmak üzere iki kola ayrılır.⁴

---

¹ Nihat M. Çetin, "Arap" md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/272.

² Adnan Demircan, "Sâmîler" md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/75-76.

³ Ahmed ‘Arif Hicâzî, el-Luğat es-Sâmiyye: Ta’riyfuhâ-'Aksâmuhâ-Tedvînuhâ- Hâşâ'îşuhâ- el-Bâhişûn Fîyhâ, (2016), 3.

⁴ Nihat M.Çetin, "Arap" md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/282.

Güney Arap dilinin en eski biçimleri ve lehçeleri Sebâ, Katebân ve Hadramut yazıtlarında görülmektedir. Öte yandan, Kuzey Arapçası, Standart Arapçanın çekirdeği de dahil olmak üzere eski ve yeni lehçelerin kökenini oluşturur.¹

SAMİ DİLLER					
BATI SAMİ DİLLER			DOĞU SAMİ DİLLER		
Güney Batı Sami Diller		Kuzey Batı Sami Diller		Akadça	
Arapça	Habeşçe	Kenan Dilleri	Âram D.	Bâbil D.	Âsur D.
		1. İbranca *Tevrat Devri İbrançası *Son Devre İbrançası *Yeni İbranca	1.Doğu Aramcası *Süryanca *Bâbil Aramcası *Manda Dili		
		2.Fenike Dili	2.Batı Aramcası		
		3.Moab Dili	* Nabat Dili * Palmyra Dili * Filistin Yahudi Aramcası * Samari Aramcası * Filistin İsevi Aramcası		

Şekil 5: Sâmi Diller Ailesi Şeması

(Kaynak: Musa ALP, Farklı İki Açıdan Arapça: Fusha ve Avamca, 2011: 90)

Sâmi dilleri, tarihi boyunca birçok farklı kültür etkisi altında kalmıştır. Bu etkiler, Sâmi dilleri arasındaki benzerlikleri de etkilemiştir. Sâmi dilleri arasındaki benzerlikler, bu dillerin kökeni ve tarihindeki etkileşimlerin bir sonucudur.

Eski Arapça yazıtları ve diğer Sâmi dillerinde yazılanları okuyarak; Süryanice, Habeşçe ve İbrânîce gibi Eski Ahit (Tevrat), Yeni Ahit (İncil) aracılığıyla dilbilimciler, tüm bu diller arasında, bu diller tarafından paylaşılan bir grup özellik (ses, yapı, terkip ve anlambilim) olan bazı benzerlikler çıkarabildiler. Bu özellikler arasında şunlar bulunur:

¹ Nihat M.Çetin, “Arap” md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/282.

Kelime hazinesi (sözcükbilim/leksikoloji/'ilmu'l-mufredât): Sâmi dilleri, birbirlerine benzer kelimelere sahiptir. Örneğin, "kitap" (كِتَاب / سِفْر) kelimesi, Arapça, İbrânîce için benzerdir.

Milattan önce 800 yılına kadar dayanan köklü bir geçmişi olan Yemen Arapçasının, Ârâmîce ve Fenike dili ile kelime kıyaslamasını yaptığımızda bu benzerlikler daha iyi anlaşılacaktır.¹

Tablo 2: Yemen Arapçasının, Ârâmîce ve Fenike Dili İle Kelime Kıyaslaması

آرَامِيّ / فِينِيقِيّ Ârâmîce/Fenikece	عَرَبِيّ Arapça	يَمَنِيّ Yemen Arapçası
أَبَا ²	أب	أب
بُرَا	ابن	بن
إِحَا	أخ	أخو
أَدْنَا	أذن	أذن
تَرِين	اثنان	سفيت
أَرَبِع	أربع	أربع ³
إِمَا ⁴	أم	أم
بِرَقَا	برق	حبرق
بَعَلَا	بعل	بعل
تَلَات ⁵	ثلاث	شلاش ⁶
جَمَلَا	جمل	جمل
رِيش ⁷	رأس	رأس
عِينَا	عين	عين
أَيْدَا	يد	يد

¹ Hannâ El-Fâhûri, *Tarihi'l-Edebi'l-Arabi*, (Beirut-Lübnan: el-Mektebetü'l-Bulusiye), 6/23

² Bu ifadeyi "Saïd" denilen Güney Mısır lehçesinde ve İbrânîce de (أبا) aynı kökten benzer şekilde telaffuz ederek kullanırlar.

³ Bu ifadeyi İbrânîce aynı kökten (شلوش) benzer şekilde telaffuz ederek kullanırlar.

⁴ Bu ifadeyi "Saïd" denilen Güney Mısır lehçesinde de (أما) aynı kökten benzer şekilde telaffuz ederek kullanırlar.

⁵ Bu ifadeyi "Delta" denilen Kuzey Mısır'da (Kahire de dahil) ve Libya da (تلات) aynı kökten benzer şekilde telaffuz ederek kullanırlar.

⁶ Bu ifadeyi İbrânîce aynı kökten (أربع) benzer şekilde telaffuz ederek kullanırlar.

⁷ Bu ifadeyi İbrânîce aynı kökten (روش) benzer şekilde telaffuz ederek kullanırlar.

Dilbilgisi (dizimbilim/sentaks/nahiv): Sâmi dilleri, birbirleriyle benzer dilbilgisi yapılarına sahiptir. Örneğin, çoğul ekleri ve fiil çekimleri diğer Sâmi dillerinde de benzerdir. Sâmi dillerinin birçoğunda cümlede genellikle fiil ve yüklem arasındaki temel unsurların bulunduğu fiil cümlesi veya isim cümlelerinde mübteda veya haberin bulunduğu şekliyle yapılırlar. Cümleleri ve atfları bağlamak için genellikle Arapçada (الواو) "ve" bağlacının, diğer Sâmi dillerinde ise bu şekilde bağlaçların kullanılması yaygındır.¹

Sâmi dillerinin birçoğunda, isimlerin eril veya dişil, tekil veya çoğul gibi çeşitli şekillerde değişen bir yapıya sahip olması ve bu isimlerin cümle içindeki rollerini belirlemek için eklenen irabın önemli bir rolü vardır. Örneğin, Arapçada "kalem" kelimesi (قَلَمٌ) "kalem" olarak tekil ve eril halde iken, "kalemler" kelimesi (أَقْلَامٌ) "aklâm" olarak çoğul ve eril halde gelir. Benzer şekilde, Süryanicede "kitap" kelimesi "k'tâvâ" olarak tekil ve eril halde iken, "kitaplar" kelimesi "k'tâvânê" olarak çoğul ve eril halde gelir.

Sâmi dillerinde "İsim" ve "sıfat" genellikle dişilik takısı olan (تاء التانيث) "tâu't-te'nîs" eklenerek dişileştirilir.

Sâmi dillerinde üç ünsüz harften oluşan zamansal fiil kökleri oldukça yaygındır. Bu fiil kökleri, Arapça, İbranice ve diğer Sâmi dillerinde kullanılmaktadır. Örneğin Arapçada (كَتَبَ) "k-t-b" (yazmak), (قَتَلَ) "k-t-l" (öldürmek), (سَقَطَ) "s-k-t" (düşmek) gibi kökler üç ünsüz harften oluşmaktadır. Benzer şekilde, İbrânîcede "k-t-v" (yazmak), "h-r-g" (öldürmek), "n-t-s" (kurtarmak) gibi fiil kökleri üç ünsüz harften oluşmaktadır.

---

¹İbn Yâiş, *Şerhu'l-Mufasssal*, (Beyrut-Lübnan: Dâru'l- Kutubi'l- İlmiyye, 2001), 8/88; Ahmed 'Arif Hicâzî, *el-Luğat es-Sâmiyye: Ta'riyfuhâ-'Aksâmuhâ-Tedvînuhâ-Ûşâ'îşuhâ*, el-Bâhîşûn Fîyhâ, (2016), 8.

Tablo 3: Sâmi Dillerin Üç Ünsüz Harften Oluşan Zamansal Fiil Kökü ¹

الأزمان Zamanlar	عَرَبِيَّة Arapça	عِبْرِيَّة İbrânîce	آرَامِيَّة Aramice	سُرْيَانِيَّة Süryanice	حَبَشِيَّة Habeşçe
الماضي Mâzi	قَاتَلَ kâtele	kittel	katel	kattel	katele
المضارع Muzâri	يُقَاتِلُ yuqâtilû	yekatel	yekatel	nekatel	yekatel
الأمر Emir	قَاتِلْ kâtil	katel	katel	katel	katel

Aşağıda Sâmi dillerinin zamir yapılarının kıyaslamasını yaptığımızda bu benzerlikler daha iyi anlaşılacaktır.²

Tablo 4: Sâmi Dillerinin Zamir Yapılarının Kıyaslaması

فِينِيقِيَّة ³ Fenikece	عِبْرِيَّة İbrânîce	حَبَشِيَّة Habeşçe	آرَامِيَّة Ârâmîce	أَشُورِيَّة Asurca	سُرْيَانِيَّة Süryani ce	عَرَبِيَّة Arapça	الضمائر Zamirler
hu/hoo	hû	veetu	hû	şû	hû	هُوَ hüve	O- Eril (Müzekker) الغائب
hu/hoo	hî	yeeî	hî	şî	hî	هِيَ hiye	O- Dişil (Müennes) الغائبة
hema	hem	emûntu	himon	şun	hennon	هُمْ hüm	Onlar- Eril (Müzekker) الغائبون
hema	hen	emantû	hennen	şina	hennen	هُنَّ hünne	Onlar- Dişil (Müennes) الغائبات
et/enta	ettâ	ente	ente	etta	ett	أَنْتَ ente	Sen- Eril (Müzekker) المخاطب
et/enta	etti	enti	ett	etti	ett	أَنْتِ enti	Sen- Dişil (Müennes) المخاطبة

¹ Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur*, (Weimar:1898); Salih TUR, Sâmi Diller Üzerine Bir İnceleme, *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası*, (2009),136.

² Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Literatur*, (Weimar:1898).

³ Fenike dilinde doğrudan şahıs zamirleri kullanılmazdı ve eril veya dişil bir ayırım yapmak mümkün değildir. Bunun yerine, kişiye hitap ederken, genellikle isimleri veya sıfatları kullanırlardı.

eten/aten	ettem	entemmu	entûn	ettunu	etton	أَنْتُمْ entüm	Siz- Eril (Müzekker) المخاطبون
eten/aten	etten	enten	enten	ettina	etten	أَنْتُنَّ entünne	Siz- Dişil (Müennes) المخاطبات
anaku/anoki	ennî	ena	ânâ	enâku	enâ	أَنَا enâ	Ben- Eril/Dişil (Müzekker/Müennes) المتكلم
anakhnu/ anachnu	ennû	nehna	anahnâ	nînî	hnan	نَحْنُ nahnü	Biz- Eril/Dişil (Müzekker/Müennes) المتكلمون

Kelime düzeyinde ve yapım yönteminde değişiklikler (biçimbilim/morfoloji/sarf): Sâmi dillerinde, kelime sessiz bir ünsüzle (harekesiz) başlamaz, fakat Hint-Avrupa dillerinde bu mümkündür, örneğin Play (يَلْعَبُ) kelimesinde (الباء) "P" sessiz bir ünsüzdür. Eğer bir kelime sessiz bir ünsüzle başlarsa, Arapçada beşli ve altılı fiillerin kökleri ve kaynakları gibi bağlama harfi (هَمْزَة) hemze getirilir/çekilir.

Sâmi dillerinde fiil çekimleri içsel türetim (اشتقاق الداخلي) yoluyla gerçekleştirilir ve ön ekler/prefix (اللواسق) veya sonekler/saffixe (اللوالحق) kullanılmaz. Mesala, (علم) ifadesini örnek alırsak: (يعلم - اعلم - عالم - عليهم - علم - علم - عالم - عالمين... إلخ) ve bu içsel türetme ünlülere (الصوائت) bağlıdır.

Sâmi dillerinde fiil kökleri genellikle üç ünsüz harften oluşur ve bu köklere eklenen çeşitli ünlü ve ünsüz harflerle ve eklerle farklı anlamlar; isimler, sıfatlar, fiiller ve diğer kelime türleri elde edilir. Bazıları semâi olmakla birlikte belli başlı kalıpları da vardır. Bu fiil kökleri çoğunlukla üç harfli kökler olarak bilinir ve Arapçada "fe'ale" (فعل) olarak adlandırılır. Kök harfleri, çoğunlukla fetha, kesra ve damma gibi ünlü harflerle birlikte kullanılır. Bu konu aynı zamanda köken bilgisi/etimoloji/'ilmu'l-iştikâk bilgisi ilgi alanına girmektedir.

Bu yapı, diğer Sâmi dillerinde de benzer şekilde kullanılır. Örneğin, İbrânîcede "k-t-v" (כתב) fiil kökü, Arapçadaki "k-t-b" fiil köküne benzer şekilde "yazmak" anlamına gelir ve bu kökten "ktvah" (כתבה) kelimesi "makale" anlamına gelir.

Örneğin, Arapçada fiil kökü/masdar (كَتَبَ veya كَتَبَ) "k-t-b" (yazmak) olarak belirlenir. Bu köke farklı ekler ve harfler getirerek birçok kelime türetilir:

Bu köke (ألف)"elif" harfi eklenerek (كَتَبَ) "ketebe" (yazdı) mâzi fiilinden ism-i âlet (كِتَاب) "kitâb" (kitap) kelimesi türetilir.

Bu köke (ميم) "mîm" harfi eklenerek (كُتِبَ) "kutibe" (yazıldı) mâzi, bina-i meçhul fiilinden ism-i mekân (مَكْتَب) "mekteb" (okul) kelimesi türetilir.

Bu köke (ألف)"elif" harfi eklenerek (كَتَبَ) "ketebe" (yazdı) mâzi fiilinden ism-i fâil (كَاتِب) "kâtib" (yazıcı) kelimesi türetilir.

Bu köke (ميم) "mîm" ve (واو) "vâv" harfleri eklenerek (كُتِبَ) "ketebe" (yazdı) mâzi fiilinden ism-i mefûl (مَكْتُوب) "mektûb" (mektup) kelimesi türetilir.

Ses değişiklikleri (sesbilim/phonetic/'ilmu'l-esvât veya savtiyyât): Dilin kullanımını ve konuşucular arasındaki etkileşimlerin yanı sıra, tarihsel ve kültürel faktörler sebebiyle Sâmi dilleri arasındaki başlangıçtaki benzerlikler, bazı ses değişikliklerine neden olmuştur. Bu dil ailesine ait dillerde ünsüzlerin sıklığı, ünlülerin sıklığından daha fazladır. Örneğin, Sâmi dillerindeki /ç/ veya /ş/ gibi ünsüzler, İngilizcedeki gibi sözcük başında değil, kelimenin ortasında veya sonunda daha yaygın olarak kullanılır. (ث - ذ - ظ) gibi dişeti seslerinin varlığı ile boğumlu bir ses (damakla ilgili) olarak sadece (قاف) kaf harfinin varlığı ortaktır.¹

Sâmi dilleri içinde gırtlak sesleri olan ع،غ،ح،خ gibi harfler, bazı dillerde farklı harflere dönüşmüştür. Örneğin, Arapçadaki خ harfi İbrânîce ve Ârâmîce de ح harfine dönüşmüştür. Ayrıca, Etiyopyaca ve Ârâmîce de غ harfi ع harfine dönüşmüştür.² Bu değişiklikler, zamanla konuşucuların telaffuzlarındaki farklılıkların sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Sâmi dilleri içindeki bazı kalın harfler, özellikle ط، ص، ق، ظ harfleri, farklı diller arasında değişikliğe uğramıştır. Bu harfler Arapçada kullanılırken, diğer

¹ Ahmed 'Arif Hicâzî, el-Luğat es-Sâmiyye: Ta'riyfuhâ-'Aksâmuhâ-Tedvînuhâ- Hâşâ'îshuhâ- el-Bâhişûn Fîyhâ, (2016), 5.

² Salih TUR, Sâmi Diller Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası, (2009),135.

Sâmî dillerinde yerini farklı harflere bırakmıştır. Örneğin, Arapça ve Habeşçedeki ض harfi, Akkadcada ص harfine, İbrânîcede sessiz (تاء) ta ve (صاد) şad harf ikilisi ile birleştirilerek, Almancadaki (3) sesine benzer çift sesli bir harf olarak (y) telaffuz edilmiş, Süryanicede ise (>) şeklinde (عين) ayn harfine dönüşmüştür. Etiyopyaca ve Ârâmîce de ظ harfi, ط harfine dönüşmüştür.

Ayrıca, bazı Sâmî dillerinde değişen harfler arasında ج, ف, س gibi harfler bulunmaktadır. Örneğin, bazı Sâmî dillerinde ج harfi g olarak telaffuz edilirken, diğerlerinde j olarak telaffuz edilir. Ayrıca, Arapçadaki ف harfi bazı dillerde p'ye dönüşmüştür. Benzer şekilde, س harfi de Akkadca ve İbrânîce'de ش harfine dönüşmüştür.

Alfabe (paleografi/'ilmu'l-ebcediyye): Eski Arap halkları, yazının karmaşık ilk aşamalarından son derece kolaylaştırılmış son aşamalarına kadar yazı gelişimini takip eden ve günümüze kadar harf yazısını icat edenlerdir. İlk resimli yazıyı yaratan Sümerler ve Mısır'ın eski halkları tarafından MÖ 4000 ile 3000 yılları arasında icat edildikten beri, eski Araplar, yazı sembollerini basitleştirmeye çalışıyorlar. Böylece, özel yazarların yanı sıra halkın geniş kesimlerinin de kullanabileceği bir şekilde getirdiler. Devlet sistemi tüm alanları kapsayacak şekilde genişleyince, tüm insanlar katılım sağladılar. Mezopotamya'daki çivi yazısı ve Nil Vadisi'ndeki hiyeroglifler arasında, Kenanlılar (Ugaritler ve Fenikeliler) MÖ 2. binyılın sonlarında tarihin ilk alfabetini icat ettiler.¹ Alfabedeki harf, belirli bir harfi temsil eden soyut bir nesne resmi temel alınarak oluşturuldu.² Örneğin, boğanın başının resmi, adı da "ألف" olarak seçildi ve "أ" harfini temsil etmek için kullanıldı. Ev resmi, "بيتا" olarak adlandırıldı ve "ب" harfini temsil etmek için kullanıldı. Bu, önceki sesli yazıları hatırlatır, ancak bölgedeki halkları üç bin yıldır rahatsız eden tüm yazı sorunlarını ortadan kaldıran gelişmiş bir aşama olarak kabul edilir.

---

¹ Abdulaziz Saeed el-Suwaiei, *Urubet'l-Luğati'l-Libiyetü'l-Kadime ve Kitabatuha Mukarene Beyne'l-Arabbiyye ve'l-Amazigiyye*, PhD Thesis, University of St. Clements, (2009), 65.

² Abdulaziz Saeed el-Suwaiei, *Urubet'l-Luğati'l-Libiyetü'l-Kadime ve Kitabatuha Mukarene Beyne'l-Arabbiyye ve'l-Amazigiyye*, PhD Thesis, University of St. Clements, (2009), 65.

Sâmî dilleri, benzer alfabeleri kullanırlar. Örneğin, Arapça, İbrânîce ve diğer Sâmî dilleri, Arap alfabesi ya da İbrani alfabesi gibi benzer alfabeler kullanırlar. Mesala: Yemen Arapçası ve Ârâmîce, benzer bir alfabe kullanır. Her iki dil de, sağdan sola yazılan ve aynı harfleri içeren bir alfabe kullanır.

Sözcük Oluşturma (köken bilgisi/etimoloji/‘ilmu’l-iştikâk): Sâmî dilleri, benzer sözcük oluşturma yöntemleri kullanırlar. Örneğin, birçok Sâmî dilinde aynı anlamda olan Arapça "*mübarek*" kelimesi "*baraka*" kelimesinden türetilmiştir ve "*mübarek*" kelimesi, "*baraka*" kelimesinin üzerine bir anlam ekleyerek oluşturulmuştur. İbrânîce'de "*barukh*" (ברוך) kelimesi, Arapça'daki "*mübarek*" kelimesinin karşılığıdır ve aynı anlama gelir. Aynı şekilde, Ârâmîce'de "*baraka*" (ܒܪܟܐ) kelimesi de "*mübarek*" kelimesinin karşılığıdır. Özellikle kelime kökleri ve ekleri konusunda Fenike dili ile Yemen Arapçası, benzer şekilde üç harfli kökler üzerine kuruludur ve kelime anlamları, eklerin kullanımıyla oluşturulur.

Sâmî dilleri, ayrıca birbirleriyle benzer atasözleri ve deyimsel kavramlara da sahiptir. Bu benzerlikler, Sâmî dilleri arasındaki kültürel ve tarihi bağların bir sonucudur.

Arapça, Sami dilleri ailesinin en önemli ve en yaygın dilidir. Dilbilimciler, Arapçayı güney ve kuzey olmak üzere iki ana kısma ayırırlar.

Güney Arapçası, Main, Seba, Himyer, Kutban ve Hadramut lehçelerinden oluşur. Bu lehçelerin ortak özellikleri, sesbilimsel sistem, dilbilgisi ve kelime hazinesidir.

Kuzey Arapçası ise İslâm öncesi Arap kabilelerinin konuştuğu dillerden oluşur. Bu diller, edebiyat tarihi kitaplarında "*ölü Arapça*" veya "*kitabe Arapçası*" olarak adlandırılır. İslâm öncesi dönemde, Arap kabileleri arasında farklı lehçeler konuşuluyordu ve bu lehçeler zamanla kaybolmuştur. Bugün, bu lehçelerden sadece bazı kalıntılar kalmıştır.

Diğer kuzey Arapçası dili ise Cahiliye Arapçası olarak bilinir. Bu dil, Kureyş dili altında bir dil birliği sağlanmadan önce iki kısma ayrılır. Bunlardan biri, Yemen bölgesinde yaşayan ve asıl Araplar olarak bilinen Kahtânîlerin dilidir. Diğeri ise Hazreti İbrahim'in oğlu İsmail'in soyundan gelen, Arapçayı daha sonra öğrenmiş olan ve Hicaz bölgesinde yaşayan Adnânîlerin dilidir. Cahiliye Arapçası, İslâm öncesi Arap şiirinde

kullanılan bir dildir ve günümüze kadar gelen en eski Arap edebi eserleri bu dilde yazılmıştır.

Cahiliye dönemine kadar Arap dili hakkında geniş bilgi sahibi olunmamakla beraber bu dönemin sonundan itibaren Arap dili büyük bir ilerleme kaydetmiş, kavimlerin konuştuğu pek çok lehçe kendi aralarında gelişmiştir. Arap Yarımadası'nda bulunan bu farklı lehçelere rağmen şairlerin şiirlerinde kullandıkları ortak bir edebî dil vardır. Bu edebi dile Standart Arapça yani Fasih Arapça denir. Fasih Arapçayı da o dönemde başta Cahiliyye şiirleri, sonrasında Kur'an-ı Kerîm, Hz. Peygamberin (s.a.v.) ve ilk halifelerin resmî haberleşmeleri, hadisler, Asr-ı Saâdet zamanındaki şiirler, *Eyyâmu'l-Arab*, *Hudaynâme*, *Kelîle ve Dimne* gibi yazılı ve sözlü eserler, atasözleri ve emsaller temsil etmektedir.

2.1. Dil Aileleri

Dilin doğası ve oluşumu hakkındaki tartışmalar, tarih boyunca pek çok düşünür ve bilim insanı tarafından ele alınmıştır. Bu tartışmaların kökenleri ise eski Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. Platon ile Aristo gibi antik Yunan filozofları bu tartışmalara öncülük etmiştir. Platon, dilin statik bir ilham olduğunu savunmuştur. Ona göre, Tanrılar insanlara dili doğrudan vermiştir ve dil, gerçekliğin yansımasıdır. Platon'un bu görüşüne göre, dilin doğası ve özellikleri sabittir. Aristo ise dilin insanların ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan bir ittifak ve anlaşma sonucu olduğunu düşünmüştür. Ona göre, dil, insanların iletişim kurmak için bir araç olarak geliştirdikleri bir sistemdir. Bu nedenle değişken ve esnek olduğunu savunmuştur.

Arap dil çalışmaları, İslâm'ın doğuşu ve Kur'an'ın inmesiyle başlamıştır. Sahabe ve tabiin, Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılması ve öğretilmesi için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu süreçte, Kur'an'ın doğru okunması, telaffuz edilmesi ve anlaşılması için çeşitli dil çalışmaları yapılmıştır.

İbn Nedim, Araplarda dil çalışmalarının ilk yazılı kaynağının Yahya b. Ya'mur'un Ebu'l-Esved ed-Duelî'den yazdığı belgeler olduğunu söylemektedir. Ancak, bu belgeler günümüze kadar ulaşmamıştır.

Rivayetlere göre, Hz. Ali'nin Ebû'l-Esved'e Arapların yabancılarla karışması sonucu dillerindeki bozuklukları düzeltmek için not şeklinde bir metin bıraktığı ve

Ebû'l-Esved'den bu metni genişletmesini istediği ifade edilmektedir.¹ Bu metnin daha sonra "*Kitabü'n-Nahv*" olarak bilinen Arap dilbilgisi çalışmalarına temel oluşturduğu ve dilbilimcilerin ve dil öğretmenlerinin başvurduğu bir kaynak haline geldiği bilinmektedir.

Platon ile Aristo gibi dilin doğası ve oluşumu hakkındaki tartışmalara katılan, Arap dilbilgisi ve lehçeleri üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Ahmed ibn Faris'in (ö. 1004), dilin kökeni ve doğası hakkındaki görüşleri, döneminde önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir.

İbn Faris, dilin Tanrı'dan (Allah Teâlâ) gelen bir ilham olduğunu savunarak, dilin doğasında insan etkisinin olmadığını öne sürmüştür.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ²

*Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi.*³

Kur'an'dan yukardaki âyet gibi çeşitli deliller getirerek ilk insan olan Hz. Âdem'in bütün isimleri öğrendiğini ve daha sonra meleklere bu isimleri öğrettiğini belirtmiştir. Buna dayanarak, dilin Tanrı (Allah Teâlâ) tarafından yaratılmış bir varlık olduğunu ve insanların bu dili öğrenerek kullanmaya başladığını savunmuştur.

İbn Faris'in bu görüşleri, o dönemde dilin doğasına ilişkin tartışmaların merkezinde yer almıştır. Birçok âlim, dilin doğasında insan etkisinin olduğunu savunarak, dilin gelişiminin insanların ihtiyaçlarına ve kullanımına bağlı olduğunu öne sürmüştür.

Bu tartışmalar, İbn Faris'in "*Kitabu'l-Muhkam fi Tefsiri'l-Ahlami*" adlı eserinde de yer almaktadır. Eserinde, Kur'an'dan alınan delillerle birlikte dilin doğası hakkındaki görüşlerini detaylı bir şekilde ele almıştır. İbn Faris'in bu görüşleri, daha sonraki dönemlerde Arap dilbilgisi ve lehçeleri üzerine yapılan çalışmaları da etkilemiştir.

---

¹ Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız, el-Beyân ve't-Tebyîn, thk. Abdusselâm Muhammed Harun, (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1975), 2/65

² el-Bakara 2/31

³ Kur'an-ı Kerîm Meâli, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, el-Bakara 2/3.

20. yüzyılın başlarında modern dilbilimin öncülerinden İsviçre’li Ferdinand De Saussure (ö. 1913) dilin yeteneği ve kapasitesi ile dilin iletişim aracı olarak ayrım yapmıştır. Dilin iletişim aracı kısmını "*dil*" olarak adlandırmıştır, çünkü dil, dil yetisinin fiili görünümüdür ve sosyal boyutu temsil eder. Her dil, özellikleriyle, morfolojik, sesbilimsel ve yapısal olarak diğerlerinden farklı ya da onlarla birleşik olan ayırt edici özelliklere sahiptir, ve bu özelliklere göre diller "*Hamito-Sami, Hint-Avrupa ve Çin-Tibet*" vb. şekilde sınıflandırılır.

Modern Arap dilbilimi, 20. yüzyılda birçok Arap dilbilimci tarafından geliştirilmiştir. Bu dilbilimciler, dilbilim ve dilbilimin alt dalları ile ilgili eserler kaleme alarak Arap dilinin yapısal özelliklerini ve işleyişini daha iyi anlamaya çalışmışlardır.

Ali Abdulvahid Vâfi (ö. 1992), Arap dilinin grameri ve dilbiliminin genel teorileri ile ilgili eserler yazmıştır. İbrâhîm Enîs (ö. 1977), Arap dilinin tarihini ve edebiyatını konu alan çalışmalar yapmıştır. Temmam Hassan (ö. 2011), Arap dilinin sesbilgisi, anlambilim, biçimbilim, sözdizim ve metinlerin incelenmesi ile ilgili eserler yazmıştır.

Abdurrahmân Eyyûb (ö. 2011), Arap dilindeki diyalektik farklılıkları inceleyen çalışmalar yapmıştır. Kemal Bishr (ö. 1996), Arap dilindeki dilbilim terimleri ve dilbilim yöntemleri konusunda önemli katkılarda bulunmuştur. Mahmûd es-Sa‘rân (ö. 1963) ise Arap dilinin tarihini ve edebiyatını konu alan önemli eserler kaleme almıştır.

Bu dilbilimcilerin çalışmaları, modern Arap dilbiliminin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Arap dili, bu çalışmalar sayesinde daha sistemli bir şekilde incelenmiş ve Arap dilbilimi, dünya genelinde kabul gören bir bilim dalı haline gelmiştir.

Dillerin yapısına göre, dilbilimciler dünyadaki dil ailelerini ayırırlar. Dilbilimciler, dilin yapısal özelliklerini inceleyerek, diller arasındaki ortaklıkları ve farklılıkları belirlerler. Bu yapısal özellikler, kelime yapısı, cümle yapısı, seslerin yapısı ve dilin yazım sistemi gibi konuları içerir. Dünya dillerinin sınıflandırılmasında ayrıca kullanılan yöntemler arasında, dil ailelerine göre sınıflandırma, dil tipolojisine göre sınıflandırma, coğrafi ve kültürel faktörlere göre sınıflandırma gibi yöntemler de yer almaktadır. Dil aileleri, ortak bir atadan gelen ve benzerlikler gösteren dillerin bir araya getirilmesiyle oluşan gruplardır. Bu sınıflandırmalar dilbilim çalışmalarını kolaylaştırmak ve diller arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak için yapılmaktadır. Dil insanın ayırt edici özelliğidir, insan gibi konuşan hiçbir canlı yoktur.

Cümle kurmak, haber aktarmak, kelime seçmek sadece insanların yapabileceği işlemlerdir.

Dil sadece yazı veya kelimeler değildir, dünyadaki tüm dillerin kendi kelimeleri, kendi kuralları ve hatta lehçeleri de vardır.

Örneğin: "وش أَخْبَارَكَ" "شَخْبَارَكَ" "شُو أَخْبَارَكَ"

Bu ifadeler aynı anlamı veren üç cümledir ve aslı كيف حالك dir.

Akıl, bu kuralların farklılıklarını keşfetmeye yatkındır, kişi dilde okuryazar olmasa bile, zihni bir cümledeki hatayı seçebilir.

Örneğin: Kişi Arapça sıfatın kurallarını bilmeseyse bile الجامع الواسعة bu ifadeyi duyduğunda hatalı olduğunu bilir.

Dünya çapında birçok dil, kelime ve gramer olarak benzerdir. Arapçada (ذَكَرَ) kelimesi İbrânicede (זָכַר / זָכַר) eşdeğerdir, Arapçada (ذَنْبٌ) kelimesi İbrânicede (ذَنْبٌ) ile eşdeğerdir. Bu sadece iki dil arasındaki benzerlik değil aynı zamanda türetme sistemindeki benzerlik kadar kelime düzeyinde de liste uzayıp gidiyor. Diller (Arapça, İbrânicede, Ârâmîce, Maltaca, Akadca, Amharca, Sehri, Süryânîce ve diğerleri) kelime türetmede bir kök sistemini paylaşır ve bu bir tesadüf değildir. Diller arasındaki bu benzerlik diğer birçok dil arasında mevcuttur. İspanyolca ve Portekizce arasındaki benzerlik, Hintçe ve Bengalce arasındaki benzerlikler, Türkçe ve Azerice dilleri, İngilizce ve Almanca gibi diller.vb.

Dilbilimciler bu benzerliği fark etmişler, incelemişler ve bu diller arasında göreceli bir ilişki olduğu, yani dillerin sürekli değişim ve hareket halinde olduğu ve bunun doğal bir şey olduğu sonucuna varmışlardır. Dil zamanla gelişir ve birkaç lehçeye ayrılır ve her lehçe bağımsız bir dil olana kadar değişmeye devam eder. Bu, önceki benzer dillerin (Arapça, İbrânicede, Ârâmîce, Maltaca, Akadca, Amharca, Süryânîce ve diğerleri) orijinal olarak ana dil olan ve varsayımsal olan Sâmi dili olarak adlandırılan tek bir dil olduğu anlamına gelir. Yazılı bir metni olmadığı için mantıklı bir sonuca varılan varsayımsal bir dildir, bu nedenle varlığı yüzde yüz kanıtlanamaz, ancak bölgedeki dillerin yakınsamasını açıklamada şimdiye kadarki en güçlü hipotezdir. Bu yakın diller bir dilin lehçeleriydi ve sahipleri birbirlerini anlıyorlardı, ancak bu lehçeler gelişmeye devam etti, ta ki bu lehçelerin sahipleri tarafından konu karşılıklı

anlaşılmayınca kadar, böylece her lehçe bağımsız bir dil haline geldi şeklide bir yaklaşım da söylenebilir.

Bugün Arapça, İngilizce ve Fransızca gibi dünya dilleri arasında 1974 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından kabul edilen bir dil haline gelmiştir. Arap Birliği üyesi 22 ülkenin resmi dilidir, 11 ülkede de ibadet dilidir ve 350 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. Ayrıca Arap dili, Arap olmayan diğer ülkelerde bir milyona yakın nüfus tarafından konuşulmaktadır.¹

2.2. Diller Nasıl Değişir

Dil (لُغَة) kelimesi zamanla anlamını değiştirmiştir. Geçmişte dil (لُغَة) kelimesi; lehçe (لَهْجَة) anlamına gelmektedir. لُغَة تَمِيم yani لَهْجَة تَمِيم (Tamim dili denildiğinde, Tamim lehçesi anlamına gelir.)

2.2.1. Seslerin Yumuşaması

Her dilde diğerlerinden daha zor harfler vardır. Arap dilinde (النَّاء، والقَّاف، والكَّاف) gibi harfler vardır. Bu harfler boğazı zorlar. Mesela (القَّاف) harfi dilin en uzak noktasından çıkar. Bu harf dil için yorucudur, bu yüzden o harften bağımsız olmaya çalışır.

Mesela Körfez ülkeleri; Irak, Libya ve Mısır'ın bazı bölgeleri (القَّاف) harfini yumuşatarak (g) harfine dönüştürür. قَلْبِي dediklerinde جَلْبِي (g/Kahire) olarak telaffuz ederler. Aynı şekilde قَال dediklerinde جَال (g/Kahire) olarak telaffuz ederler.

Fakat Şam Ülkeleri² ve Kahire'de قَلْبِي dediklerinde (القَّاف) harfi (الهَمْزَة) harfine dönüşür ve أَلْبِي şeklinde okunur. (أ ، g) sesleri gırtlak için (القَّاف) harfine göre telaffuzu daha kolaydır ve birçok bölgede bu sebepten (النَّاء) harfini (النَّاء) harfiyle değiştirirler. ثَلَاثَة yerine ثَلَاثَة gibi.

¹https://t.ly/EJM_, (Erişim:14.08.2022).

²Suudi Arabistan'da el-Javf ve Tebuk Bölgesi gibi komşu sınır bölgelerinin yanı sıra Suriye, Lübnan, Ürdün, Tarihi Filistin ve Akdeniz'in Doğu kıyısında Mezopotamya sınırlarını da içerir.

Bazı bölgelerde (الذَّال) harfi (الزَّال) ile değiştirilir. Örneğin: هَزَهْ yerine هَذَهْ derler. Körfez ülkelerinde ise (ك) sesi (تش) veya (تس) ye indirgenir. Örneğin: (لك) dediklerinde (لتش) ve (توبك) dediklerinde (توبتش) şeklinde ifade edilir.

Bu konuda verilen bazı ses örnekleri sadece "en az çaba ilkesi/principle of least effort" dayanan bir dil basitleştirmesi değil, kökten farklı seslerin birbirlerine kıyasla farklı çıkış noktalarında olmasından kaynaklanan bazı ses farklılıklarını da yansıtır.

Örneğin, (سماء) kelimesi veya (سما) Şahri ve Umman Arapları gibi bazı Arap topluluklarında varyasyonlar gösterirken, Beker kabilesindeki ses çeşitleri diğerlerinden farklı bir çıkış noktasına sahiptir. Dilbilimcilerin dediği gibi harflerin çıkış noktalarının yakın olması bir zounluluk değildir. Mesala aşağıdaki tablo 5'de sîn harfi aralarında çıkış noktası mahreçe bağı olmamasına rağmen kaf harfine dönüşüyor.

Tablo 5: Mahreçe Bağı Sîn ve Kaf Harf Çıkışları

شكل الحرف	الصّوت	المخرج الصّوتيّ
س	/S/	احتكاكيّ، لثويّ، صافر، مهموس
ك	/K/	انسداديّ، طبقيّ، مهموس

2.2.2. İdğam

Bunun en açık örneği, lehçede bir kelimedede geçen (إللي) ifadesidir, kökeni iki kelime veya iki ism-i mevsuldur; الَّذِي وَالَّتِي, daha sonra (اللام) harfini idğam yaparak الذال veya التاء harfinde, böylece إللي oldu.

Örneğin: قَرَأْتُ الْكِتَابَ الَّذِي اسْتَعْرَضْتُهُ، قَرَأْتُ الْكِتَابَ الَّذِي اسْتَعْرَضْتُهُ ve idğamın bir diğer örneği ise رَصَصْتُ تَصِيرَ رَصِيَّتٍ، رَدَدْتُ تَصِيرَ رَدِّتٍ

2.2.3. Kelimelerin Birleştirilmesi

Örneğin: Aslı (عقبالك) iki kelimeydi (العقبى لك), yani kolaylaştırıldı ve iki kelime birleştirildi. (أي شيء تقول) ifadesi de aynı şekilde aslı (أي شيء تقول) ifadesidir.

2.2.4. Anlamın Kalb, İbdâl (Değiştirme) Edilmesi

İbdâl, kelime anlamı olarak bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek, yerine koymak demektir.¹

Dilbilimcilere göre, bir harfi diğeriyle değiştirerek veya bir harekeyi diğeriyle değiştirerek yeni kelimeler elde etme sürecinden oluşur. Burada kastedilen, idğam değil, daha ziyade terkinin ihtiva ettiği harflerin ikame edilmesidir.²

İbdâlın iki türü vardır: Kurallı ve kuralsız ibdâl. Belli kurallara göre yapılan değiştirme işlemi kurallı ibdâl olup, belli kurallara göre yapılmayıp semai olarak öğrenilip kullanılan ise kuralsız ibdâldir. Örneğin اَمَنْتُ yerine, اَمَنْتُ ifadesini kullanmak kurallı ibdâlken, مَدَحَ yerine مَدَّ fiilini kullanmak kuralsız ibdâldir.³

2.2.5. Sınır Koyma

Kelimenin aslı bir yönetime göre başka bir ifadeye dönüşmesidir. Mesala: اِيش kelimesinin aslı أَيُّ شَيْءٍ هَذَا

Ama daha sonra (الهِمَزَة) ve (الْيَاء) düştükten sonra soru sormak için kullanıldı ve geriye (الشَّيْنِ) kaldı. Şu şekilde soru kalıbı haline geldi: اِيشِن نَاكُلُ؟ ifadesi اِيشِن نَاكُلُ؟ ifadesine dönüştü.

2.2.6. Ödünç Kelimeler

Diller birbirinden kelimeler ödünç alır. Arapça kalem (قَلَم) kelimesi Ârâmîce/Süryânîce aynı anlama gelen қаламā sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük eski Yunanca қалаμος κάλαμος "kamış, kamış kalem" sözcüğünden alıntıdır.⁴

Diğeri bir Arapça sözcük olan fırın (فُرْن) kelimesi, Orta Yunanca aynı anlama gelen фўрноς φούρνος sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen furnus sözcüğünden alıntıdır. Latince sözcük Hint-Avrupa anadilinde yazılı örneği

¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Beirut: 1994), "b-d-l" md.

² Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, (Tanta: 1996) 121.

³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Beirut: 1994), "b-d-l" md.

⁴ <https://www.etimolojiturkce.com/arama/kalem>, (Erişim:06.09.2022).

bulunmayan *g^whorno- biçiminden evrilmiştir. Bu biçim Hint-Avrupa anadilinde yazılı örneği bulunmayan *g^wher- "ateş veya közle ısıtmak" kökünden türetilmiştir.¹

2.2.7. İzolasyon

İzolasyon kendi içinde dili değiştirmez, ancak değişim sürecini büyük ölçüde hızlandırır ve izolasyon mutlaka coğrafi olmak zorunda değildir. Sosyal izolasyon meslek, din veya ırk düzeyinde olabilir. Belirli bir mesleğe, dine veya sosyal gruba sahip kişiler izole edildiğinde, dil onlar için daha hızlı gelişir. Bu nedenle, Arapça ve İngilizce gibi daha yaygın olan diller, konuşmacı sayısı arttıkça karmaşıklık düzeyi azalır. Tüm bu faktörler dilin değişimini ve gelişimini etkiler. Değişim basit ise lehçe oluşur ve değişim devam ederse ve büyükse yeni dil oluşur ve dillerde meydana gelen değişimler durdurulamaz ve her dil değişmeye mahkumdur. Ancak bu değişiklikleri sınırlamak ve orijinal dili korumak mümkündür. Bunu yazıyla sınırlayabiliriz, çünkü yazı herhangi bir dilin temel biçimini korumaktadır. Okumak nasıl dilin kurallarını öğretiyorsa, dolayısıyla yazma ve okuma, dilbilgisini öğretmek ve ona dair doğru bir algı sunmak için birer araçtır ve değişmeyen tek dil ölü dillerdir.

2.3. Arapça Lehçelerinin Oluşmasının Sebepleri

Arap lehçeleri o kadar farklıdır ki, başka bir Arap ülkesinin lehçesini anlamayan bir Arap bile bulabilirsiniz. Mesala, onayını ifade etmek Mısırlıların (مَاشِي), Iraklıların (صَار) Faslıların (وَاح) ve Libyalıların (بَاهِي/مِنَّة مِّنَّة) dediğini, bolluğu ifade etmek için Suudilerin (مَرَّة), Cezayirliğin (يَاسِر), Faslıların (بِرَّاف), Tunusluların (بِرَّشَا), Mısırlıların (كثير) ve Libyalıların (هَلْبَة) kendi lehçelerinde dediğini duymuşsunuzdur. İbn Cinnî'nin (ö. 1002) şu sözünden de anlaşıldığı gibi:²

اللُّغَةُ أَصْوَاتٌ يُعَبَّرُ بِهَا كُلُّ قَوْمٍ عَنْ حَاجَاتِهِمْ

Mesele bu konuyla sınırlı değil ama aynı toplum içinde birçok lehçe var ve geçmişte Araplar birkaç lehçe konuşuyordu. Belki de hepsi fasihe yakın lehçeler

¹ <https://www.etimolojiturkce.com/arama/F%C4%B1r%C4%B1n>, (Erişim:06.09.2022).

² <https://t.ly/o0gc>, (Erişim:20.08.2022).

konuşuyorlardı, daha sonra Fasih Arapça, Arap mahallesindeki Araplar lehçelerinde farklılık gösterene kadar bu durum hüküm sürdü.

Bu lehçelerden bazıları, Güney Arapçasının en eski lehçelerinden olan Mina, Sebâ, Katebân ve Hadramut kitabelerindeki eski lehçelerdendir. Bunun yanında Güney Arapça lehçelerinden olan Himyerî şu anda bildiğimiz Fasih Arapçadan uzak olduğu için, et-Taberî (ö. 923) ifadelerinde bununla ilgili şeylerden bahsetmiştir.

Arap Yarımadası'nda Lihyân ve Semûd diline ait bazı metinler bulundu. Bunların çoğu Güney Yemen'deki Shabwa vilayetinde ve Hicaz'da bulundu. Bu dillerin hepsi birbirinden farklı olduğu gibi Fasih Arapçadan da farklıdır.

Nûh (a.s.) devrinde Allah Teâlâ'nın yeryüzünü boğduğu dönem sonunda, Nûh'un (a.s.) oğlu Sam'in soyundan olan Araplar dünyanın her tarafına yayılmışlardı. Bazıları da Yemen'de yaşıyorlardı. Onlara Sâmililer denirdi. Bu yüzden yaşadıkları Sana'a şehri, Sâmililerin şehri olarak adlandırıldı.

Hûd (a.s.) Sâm'in soyundan doğdu ve tufandan sonra Şeytan'a ilk tapan putperest halklardan Ad Halkı oldu. Hadramut ve Umman dağları arasında kalan el-Ahkaf'ın İrem bölgesinde yaşayan Arap'lardır ve bu nedenle Hûd (a.s.) Arapça konuşan ilk peygamberlerden sayılır.

Peygamberimiz Muhammed (a.s.) onun hakkında şöyle diyor:¹

هُودٌ وَصَالِحٌ وَشُعَيْبٌ وَنَبِيُّكَ يَا أَبَا ذَرٍّ.

Burada ifade etmek istediği ise; Hûd (a.s.), Şuayb (a.s.), Salih (a.s.) ve kendisinin Sâm'in soyundan geldiği yani Arap olduğudur. Hûd (a.s.) Kahtan'ın soyundandır.

Arapça, Ad ve Semûd kavminden dağılmış Arap'ların ilk kabilelerinin diliydi. Ad Halkı, Allah Teâlâ'nın helak ettiği Araplar'dan olmuştur. Geriye kalan Araplar; Cerham, Kahtânî ve Himyerî'dir.

Eski Arapça arasında, MÖ 6. yüzyılın yazıtlarına kadar uzanan Semûd dilini buluyoruz. Onlar (ال) tanımı yerine (•) tanımı koyarlardı ve (هجمل) dediklerinde kastettikleri şey (الجمال) idi.

---

¹<https://t.ly/niAn>, (Erişim:20.08.2022).

İsimleri günümüzdeki Arapça isimlere benzediği için, ikinci eski Arapça, Şam'ın güneydoğusundaki Levant'ın Badia bölgesindeki Safa şehrinin dilidir. Bununla ilgili en eski yazıtlar MÖ yüz yıl kadar uzanıyor. Onlar da (ال) tanımı yerine (٥) tanımı koyarlardı ve (هَمَلِك) dediklerinde kastettikleri şey (المَلِك) idi. Fakat med harflerini kelimenin başında kullanmazlardı. Onlar (هَنَّاَقَة) dediklerinde kastettikleri şey (النَّاقَة) di.

Üçüncü eski Arapça, Ürdün'deki Petra kentinden mevcut Arapçaya daha yakın olan Nebati dilidir. Çünkü onlar (٥) yerine (ال) tanımını kullanıyordu.

Buna delil, Manazira krallarından biri olan birinci İmru'l-Kays bin Amr'ın İslâm'dan önce Güney Irak'ta el-Hayrat'ta bulunan el-Nebati alfabesiyle yazmasıdır. Paris'teki Louvre Müzesi'nde bulunur.

"تي نفس امرئ القيس بن عمرو ملك العرب كُلُّها ذو أسد التاج
ومَلِك الأَسَدِيِّين ونزارَ وملوكهم، وهَرَبَ مذحج عكدي. وجاء
يزجُها في رَيج نجران مدينة شمر، مَلِك مَعَدَن وبَيْنَ بنيتها
الشعوب، ووَكَلَهُن فرسان الروم. فلم يبلغ مَلِك مبلغَه
عكدي. هلك سنة 223 يوم 7 بكسلول، فليسعد الذي ولدَه"¹

"Bütün Arapların aslan tacı ve Esed kabilesinin ve liderleri ve kralları olan Nizar ve diğer kralların sahibi olan Esed kabilesinin lideri ve yöneticisi olan İmru'l-Kays bin Amr'ın anıtıdır. Asadilere boyun eğdirdi. Onlar, krallarıyla birlikte yenildiler ve ardından Mezhic'i kovdu. Onları Şammar şehri Necran'ın kapılarına sürdü ve Ma'add'a boyun eğdirdi. Onlara yumuşak davrandı. Aşiretlerin soylularıyla nazik bir şekilde ilişki kurdu, onları vali olarak atadı. Onlar Romalılar için filarklar² haline geldi. Hiçbir kral onun başarılarına eşit olamadı. O, Sene 223'te Kaslul 'ün 7. gününde öldü. Ah ne mutlu ona dost olanlara!"

Aşağıda, İmru'l-Kays bin Amr'ın yazıtının modern Arapça çevirisi ve parantez içinde kısa ek açıklamaları yer almaktadır:

"تي (هذه) نفسُ (شاهدة قبر) امرؤ القيس بن عمرو مَلِك العرب كله، ولقبه ذو أسد ومذحج.
ومَلِك الأَسَدِيِّين ونزار وملوكهم وهَرَبَ مذحج عكدي (كلمة عامية تدمج الكلمتين "عن
قضى"، بمعنى بعد ذلك) وجاء (اي امرؤ القيس) يزجها (يقاثلها بضراوة) في رَيج (ابواب)

¹atinternational.org/forums/showthread.php?t=6563, (Erişim:20.08.2022).

²Filarklar: Phylarch (Yunanca: φύλαρχος, Latince: phylarchus), phyle, "kabile" + archein "yönetmek" anlamına gelen "bir kabilenin hükümdarı" anlamına gelen Yunanca bir unvandır.

نجران، مدينة شمّر، ومَلَك معد (بنو معدّ في اليمن) ونَبَل بنّبه الشعوب (عامل نبلاءهم باحترام ولطف) ووكلهن (اي عين نبلاءهم شيوخا للقبائل) فرأسو لروم (فاعترفو بسيادة روم عليهم) فلم يبلغ ملك مَبْلَعَه.

عكدي (بعد ذلك) هلك سنّة 223، يوم 7 بكسلول (كانون الأول)، يالسعد ذو (الذي) والاه (بايعه او جعله وليا له)."

Açıkça görüldüğü gibi, şu anda bildiğimiz Fasih Arapçaya yakın bir dildir.

Dördüncü eski Arapça, Himyerî dilinin türetildiği Sebâ dilidir ve bu da eski bir Yemen Arapçasıdır. MÖ 7. yüzyılda Güney Arabistan'da kullanılmıştır. Onlar (ال) tanımlı yerine (أم) tanımlı koyarlardı ve (أمناعة) dediklerinde kastettikleri şey (الناقاة) idi.

Bu kullanım hadisle mutabıktır.

"أليس من البرّ الصيّام في السّفَر" yani "أليس من أمير أمصيام في أمسفر"¹

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'i açıklayan şeyleri İbn Abbas (ö.687), Katâde (ö.735), ed-Dahhâk (ö.632) ve diğerleri gibi gibi Yemen lehçesinden alan sahabe ve tâbiyin gibi tefsir âlimleri arasında da buluyoruz. Onlardan ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'nın Hûd Sûresindeki² (فَدُ كُنْتُ فِيْنَا مَرْجُوًّا) âyetinde Himyerî dilinde "مَرْجُو" hakir olmak, aşağılık olmak (الحقير), Kehf Sûresinde³ (حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ) Himyerî dilinde "حُسْبَان" soğuk (بَرْدًا) ve Furkân Sûresinde⁴ "عَرَامًا" Himyerî dilinde bela, felaket (بلاء), Neml Sûresinde⁵ "يَتْرُكُم" Himyerî dilinde ev (البيْت) ve Muhammed Sûresinde⁶ (يُنْقِصُكُمْ) Himyerî dilinde eksiklikleriniz anlamına gelen şeklindeki sözlerine rastlıyoruz.

İslâm sonrası fethedilen Arap yarımadası ve Kuzey Afrika ülkelerinde, örneğin; Suriye, Lübnan, Irak'ta Ârâmîce, Süryânîce, Mısır'da Kıptî dili ve Berberî dilleri konuşuluyordu. Bu ülkeler İslâm'a geçtikten sonra doğal olarak Arapça onların dillerini fazlasıyla etkiledi. Fakat yine de özgün ve yerel lehçelerini korudular. Böylelikle ortaya çok sayıda ve farklı Arapça lehçeleri çıktı. Bu sebeple de Arapça ülkeden ülkeye değişti. İkinci bir sebep ise farklı kültürden, dillerden ülkelerin (Fransa, İtalya, İngiltere)

¹<https://al-maktaba.org/book/31616/63567>, (Erişim:20.08.2022).

²Hûd 11/62.

³el-Kehf 18/40.

⁴el-Furkân 25/65.

⁵en-Neml 27/44.

⁶Muhammed 47/35.

sömürgesi altına girmeleridir. Aşağıdakiler de dahil olmak üzere farklı lehçeleriyle konuşma dilinin oluşumunun ve yaygınlaşmasının arkasında birkaç faktör vardır.

2.3.1. Coğrafi Faktörler

Dil ülke kimliğinin temel bir ifadesidir ve genel mirasıdır. Ülke çapındaki tüm şehirlerin ve bölgelerin paylaştığı doğal bir mozaiktir.

Dağlar ve nehirler onları ayırdıkça ve aralarındaki iletişim azaldıkça, coğrafi alan dili konuşanlar için genişler, bu nedenle dil yavaş yavaş değişmeye başlar ve dili konuşanlar diğerlerinden farklı yollar alır, bu da yeni bir lehçenin oluşumuna yol açar.

2.3.2. Fetihler

Fetih neticesinde zaman zaman Arapçanın kullanılması mecburiyeti, farklı halkları bu dili öğrenmeye sevk etmiştir. Dolayısıyla Arap olmayan ülkelerin Arapça konuşma çabaları, Arapçanın üslup ve kurallarını olumsuz etkileyip lehçelerin oluşumuna bir sebeptir.

2.3.3. İstila ve Göçler

İstilalar veya göçlerin bir sonucu olarak dil çatışması, farklı dilleri ve kültürleri ile birçok ırktan geçmiş, ister istila edilmiş, ister başka yerlerden göç etmiş olsunlar dil de dahil olmak üzere karma bir kimlikle gelir ve kendi içinde onunla bütünleşmeye başlar.

Bu, ya zorla dayatılmasının bir sonucu olarak ya da zamanla yerleşip bu ülkenin bir parçası olduğunda, yeni dili reddederek kimliğini korumaya çalışan sakinle, ona bazı ifadelerini veya dilini tam olarak benimsetmeyi başarabilen öteki arasında dil düzeyinde bir tür mini çatışma meydana gelir. Burada, bir direniş biçimi olarak, Arapçada bazı söz ve eylemler, doğruluğundan saptırılıp lehçeler oluşmuştur.

2.3.4. Sosyal Faktörler

Çok katmanlı ortamlardaki sosyal koşullar, çok farklı sınıfların oluşmasına yol açar, her sınıf kendi diline ve kendine özgü bir tarza sahip olmaya çalışır. Arapların, Arap olmayanlarla bir arada yaşaması sonucunda aralarında örf ve kültür açısından

etkileşim meydana gelmiştir. Bir arada yaşayan iki farklı kültürden insanların evlilikleri, ekonomik ve sosyal ilişkileri sonucunda Arapça giderek çeşitlilik kazanmış ve lehçelere dönüşmüştür.

Enver el-Cündî (ö.2002), Fasih Arapçayı destekleyen en önemli dilbilimcilerden biridir. Enver el-Cündî'ye göre Arapçanın gerilemesi üç nedenden kaynaklanmaktadır: Birincisi sömürgecilerin Arap diline yönelik kötü niyetleridir. İkincisi, Arap edebiyatında dili mecrasından saptıran yeni hareketlerdir. Üçüncüsü cehalettir.¹

2.3.5. Siyasi Faktörler

Bir kabilenin veya devletin ayrılması, siyasi bir doktrine inanmak veya yeni bir dine sahip olmak, dile yeni kelimelerin ve geleneklerin girmesine katkıda bulunabileceği gibi, tümü siyasi temellerden kaynaklanan yeni koşullarla yeni bir dilin yaratılmasına katkıda bulunur.

Batı'nın 18. yüzyılda ivme kazanan sömürge politikalarından biri de Arap diliydi. Arapların gelişimini engellemenin yolunun kendi dillerini bilmemeleri olduğunu söyleyen Batı, kurtuluşun Arapçayı değiştirmekle mümkün olduğunu biliyordu. Batının bu bölgelerde izlediği politikalar, insanları yabancı dil ve lehçelere yöneltmiştir. Özellikle Oryantalistlerin bu konuya dikkat çekmesindeki amaç, Batı'nın siyasi emelleridir.²

2.3.6. Dini Faktörler

Oryantalistler Arap lehçelerinin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar. Batılılar, İslâm dini ile Arapça arasında sıkı bir bağ olduğunu ve bu dilin Kur'ân-ı Kerîm'in vazgeçilmez bir unsuru olduğunu anlamışlar ve dini öğrenebilmek için bu dili bilmenin gerekli olduğunu fark etmişlerdi. Böylece Oryantalistler, Müslümanların elindeki bu dil unsurunu zayıflatmak için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Toplumu fasih dilden ayırmanın yollarını arayan Batılılar, insanları konuşma, yazma, edebiyat, sanat ve

---

¹Enver el-Cündî, *el-Fuṣṣḩâ Lugatü'l-Kurân*, (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Lübni, 1982), 215.

²Erol Ayyıldız, "Mısır'da İngiliz İşgalinin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, (1986), 1/69–74.

ticarete lehçe kullanmaya yönlendirdiler. Arapçayı zayıflatmak için kullanılan yöntemlerden biri de budur.¹

2.3.7. Medya Araçları

Çağımızda lehçeyi yaymanın en etkili yolu medya araçlarıdır. Eğitim kurumlarından daha etkili olan kitle iletişim araçları, lehçenin yayılmasında en önemli etmendir. Medya araçlarından alınan yeni kelimelerle, zamanla ekleme veya çıkarma yoluyla dilin değiştiğini görüyoruz.

Son yıllarda teknolojinin ve sosyal medya programlarının patlamasıyla dolaylı olarak günlük yaşamda açıkça kullanılmaya başlayan yeni ifadeler ve alışkanlıklar devreye girdi. Bu meseleye Libya lehçesinde herhangi bir kültürel öğeyi temsil etmeyen veya dilsel tarihi kökleri ve uzantıları olmayan bayramlarda ve özel günlerde bazı selamlaşmalar benimsenmesine bir örnek olarak (عَسَاكُم مِّنْ عَوَادَةٍ) yani Arapça bir tebrik ifadesidir ve kelime "Sizi ziyaretinizde görmeyi umarım." anlamına gelir ve bir kişinin bir başkasına iyi dileklerini ifade etmek için kullandığı yaygın bir ifadedir. (يُنْعَادُ عَلَيْكُمْ) ise "Size geri dönmesi dileğiyle" anlamına gelir. Bu ifade, birisi ayrılmadan önce başkalarıyla vedalaşırken kullanılır ve kişinin tekrar geri dönmesini umduğunu ifade eder.

2.3.8. Dil Çatışması ve Fasih Dilin Kaidelerindeki Zorluklar

Arapçadaki kaidelerin zor olduğu iddialarını ilk dillendiren oryantalistler kabul edilse de yakın dönemin önemli isimlerinden Şevkî Dayf (ö. 2005) Arapçanın çok fazla lüzumsuz kuralların olduğu kabul etmiştir.²

Taha Hüseyin (ö.1973) de Arapçanın kaidelerinin zorluğu iddialarına katılmış, basitleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Taha Hüseyin, "Okullarımızda Arapça değil, öğrenciyle alakası olmayan şeyler öğretiyoruz" demiştir.³

---

¹Bedrettin Çetiner, "Arap Âleminde Fasih Dil-Âmmice Dil Mücadelesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (İstanbul: 1995), 352.

²Şevkî Dayf, *Beyne 'l-Fushâ ve 'l-Âmmiyye*, 35-49.

³Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi 6* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 169.

Birden çok lehçenin ortaya çıkmasına ve dil yasalarına göre birinin diğerine karşı zafer kazanmasına neden olan en önemli faktördür; Kültürel ve maddi olarak en güçlü dil bu zaferi kazanır.

Arapça diğer dillere göre öğrenmesi çok daha zor olduğu için ıslah edilmesi gerekmektedir görüşü hakim olduğu için lehçelerle bu meseleye çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Özellikle bu dilin zor olduğu iddiaları dört ana başlık altında toplanabilir:

- Sesli harf eksikliği (Arapça'da bazı sesler diğer dillere göre daha farklı ve zor çıkarılır. Bazı harfler değişik şekillerde yazılıp okunur.)
- Kelimelerin benzerliği ve kelime hazinesi. (Arapça kelime hazinesi oldukça geniştir ve birçok kelime kökten türetilir.)
- Harflerin farklı şekillerde yazılışı (Arapça yazısı diğer dillere göre daha farklıdır ve sağdan sola doğru yazılır.)
- İmla ve dilbilgisi kuralları (Arapça grameri oldukça karmaşıktır ve öğrenmesi diğer dillere göre daha zordur. Cümle yapısı ve kelime çekimleri diğer dillere göre daha farklıdır.)

2.4. Fasih Arapça (Standart Arapça) ile Lehçelerinin İlişkisi

Arap ülkelerinde konuşulmakta olan bu dile ait iki farklı kullanım arasında büyük değişiklikler bulunmaktadır. Öncelikli olan konuşma dilidir. Arapların konuştuğu fakat yazım dilinde karşılığı olmayan dil "*lehçe*" şeklinde tanımlanmakta ve yerel dilin etkisi lehçe ile her ülkeye göre değişiklik göstermektedir. Diğer ise, tüm Arapların ortak dili olan, günlük sosyal hayatta oldukça az olan, her çeşidiyle yazı dilinde kullanılan, haber bültenlerinin de dili olan Fasih Arapçadır. Belirtilmesi gereken ise birçok Arabın Fasih Arapça konuşamıyor olmasıdır. Bu da normal bir durumdur, zira Fasih Arapça konuşma dilinden ziyade yazı dili için var olan bir olgudur. Bu noktada Arapça öğrenen yabancıların karşılaştığı problemler ortaya çıkmaya başlamaktadır. Dili öğrenen kişiler Fasih Arapçayı öğrenmek zorundayken, aynı zamanda sosyal hayatta Arap toplumu ile anlaşabilmek için lehçeyi öğrenmek durumunda kalmaktadırlar.

Bu konuda çok sayıda çalışma ve araştırma var, ancak bu çalışmaların çoğu, konuyu inceleyen kaynak ve referans eksikliğinden dolayı yeterince doğru değildir. Bilimsel bir bakış açısıyla konuyla ilgili eski araştırmaları tarihsel bir bakış açısıyla açıklayan çalışmalar vardır ve aşağıda lehçe ve fasih dil arasındaki farkın kısa bir açıklayıcı genel bakışı yer almaktadır.

Arapça da lehçe kullanımına yol açan önemli özelliklerden biri, oldukça takdir edilen bir geçmiş ve sürekli yazılı edebiyatın varlığıdır. Arap Dili ve Edebiyatının, muhatapları tarafından algılandığı şekliyle görkemli tarihi, 12. yüzyıldan kalma sözlük öğelerinin ve deyimlerin modern de kullanımını meşrulaştırmıştır.

Ayrıca Arapça, Arap kimliğinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmiştir. Dinin etkisi de tarihte bazı durumlarda uygulanmış olup, Arap ve Arap olmayan konuşmacıları birleştirmede hayati bir unsur haline gelmiştir. Her dilin veya lehçelerinin yalnızca kendine özgü ve sınırlı bir işlevi değil, aynı zamanda genel bir erişimi de vardır. Diller veya varyantlar arasındaki bu tür işlevsel dağılımlar, kültürel olarak tamamen meşru olan normlar, tutumlar ve değerler tarafından desteklenir.

Eğitilmiş konuşma Arapçası, orta Arapça, kentsel ve kültürlü Arapça, bölgeler arası standart Arapça, konuşma dili Arapçası ve eğitimlilerin dili olan akademik Arapça gibi terimler, bazı dilbilimciler tarafından Arapça çeşitleri tanımlamak için kullanılmıştır.¹

Çoğu dilbilimci Fasih ve Lehçe Arapça arasında esas olarak sözlük ve dilbilgisi yapısında ayırım yapsa da bu ikisi arasında yüksek derecede benzerlik de vardır. Libya'da Fasih Arapça, 1951'de krallığın kuruluşundan bu yana resmi dil olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in, yazılı medyanın dilidir; gazeteler, dergiler ve kitaplar. Arap azınlık olmayan bölgelerde bile okullarda eğitim dili ve sokak tabelalarının dilidir. Fasih , yerel dilleri karşılıklı olarak tamamen anlaşılmayan entelektüeller veya okuryazar Araplar ile ortak bir dil olarak kullanılabilir. Çoğu durumda dine bağlı olan Fasih Arapça, Arap ülkelerinin çoğu arasında ortak bir kimliğin hayati bir bileşeni olarak işlev görür.

Son birkaç yüzyılda oluşan Arapça Lehçeler:²

- Irak Mezopotamya Havzası içinde ev çevresinde konuşulan; İran, Suriye ve Türkiye'ye kadar uzanan Mezopotamya Arapçası.
- Suriye, Lübnan, Filistin, İsrail ve Ürdün'ün bazı bölgelerinde ve kıyılarında konuşulan Levanten Arapçası.

---

¹Naima Boussofara-Omar, Learning the 'Linguistic Habitus' of a Politician: A presidential Authoritative Voice in the Making, University of Kansas, *Journal of Language and Politics*, (John Benjamins Publishing 2006), 5/ 631-633.

²<https://t.ly/WIWc>, (Erişim:20.08.2022).

- BAE, Kuveyt, Bahreyn, Katar ve İran'ın Körfez kıyılarında konuşulan Körfez Arapçası. Ayrıca Kuzey Umman ve Doğu Suudi Arabistan'a kadar uzanır.
- Suudi Arabistan, Umman, Yemen ve Bahreyn'de konuşulan, Yarımada Arapçası. Yemen kendi başına bir alt grup olarak da görülebilir.
- Yukarı Mısır ve Aşağı Mısır çeşitleri arasında bölünmüş Mısır Arapçası. Aşağı Mısır, Sa'idi Arapçası olarak bilinir ve Sudan Arapçası ile daha yakın akrabalıklara sahiptir. İki çeşidin birbiriyle sınırlı anlaşılabilirliği vardır.
- Mağrip Arapçası. Bu çeşitler Libya'dan Fas'a ve Moritanya'nın her yerinde konuşulur ve bir Berberî alt tabakası üzerinde oluşturulur. Bunlar sırasıyla Libyalı, Tunuslu, Cezayirli, Faslı ve Hasaniye Arapçası olarak ayrılmıştır.
- Nubian, Nil-Saharan ve Cushitic bir alt tabaka üzerinde oluşturulmuş Sudan Arapçası. Hicaz Arapçası ile Mısır Arapçasından daha fazla ortak noktası vardır. Bu da onu yabancılar için daha da anlaşılmaz kılmaktadır.
- 17. Yüzyıldan itibaren Mağrip, Bedevî ve Mısır unsurlarının Hausa ve Fulani unsuruyla olası birleşmesi dışında belirsiz bir kökene sahip olan Çad Arapçası.

2.4.1. Fasih Arapça ile Lehçelerin Benzerlikleri

Lehçeler, Arapça kökenli olduğu için dil yapıları ve söz varlığı bakımından bazı benzerlikler göstermektedir. Çünkü Fasih ve Lehçe Arapça, Arap toplumu tarafından yapılmış, dil ve tasarımıdır. Fasih Arapçayı kendi lehçesinin yanında ana dili Arapça olan neredeyse herkez anlar.¹

Ayrıca, Fasih Arapça ve Arapça lehçeleri arasındaki yazı sistemi, yazım kuralları, cümle yapıları ve nesne zamirleri de benzerdir.

Her ikisi de zengin bir kültürel ve tarihi geçmişe sahiptir. Fakat o lehçelerden reddedilen şey, bunların bozulmuş dillerin parçaları olduğudur. Kabileler telaffuz değiştirdiği için bu durum Arapçanın gerilemesine sebep olmuş ve Arapçayı saf biçimine getiren tarihsel çabayla çelişir hale gelmiştir.

---

¹Mahmud Timor, *Meşakîl'l- Luğati'l- 'Arabiyye*, (Kahire: Maktabat al-Funûn, 1956), 197-198.

2.4.2 Fasih Arapça ile Lehçelerin Farklılıkları

1- Kelime hazinesi

Lehçe de sayısız bilimsel ve teknik terim ile gelişmiş sözcük dağarcığı yoktur.

İmru'ul-Kays'ın (ö.544) 4. yüzyılda yazdığı şiirsel dizelerinden birinde şöyle diyor:¹

مَكْرٍ مَفْرٍ مُقْبِلٍ مُدْبِرٍ مَعًا ** كَجُلْمُودٍ صَخْرِ حَطَّه السَّيْلُ مِنْ عَلٍ

Atının hızlı koştuğunu, çok inatçı olduğunu ve aynı zamanda çabuk harekete geçtiğini ve onu ani bir selin yüksek bir yerden dibe fırlattığı bir "جُلْمُودٍ" benzetiyor.

"جُلْمُودٍ"² kelimesi bugün Araplar tarafından bilinmiyor ve bu şiirsel mısra okununca sözlüklere bakılarak bunun dev bir taş anlamına geldiği görülecektir. Bazı kelimeler belki şu anda günlük hayatımıza bağlantısı olmadığı için kullanılmıyor ve unutuluyor.

Mesala: "مَطَارٌ" kelimesi bir yerin adıdır. Uçtuğu yer anlamına gelir. Bugün

"havaalanı" anlamına geliyor. Ama ortaçağa ya da eski zamanlara gidip onlara "

"مَطَارٌ" deseniz, akıllarına ilk gelen şey belki de bir kuş yuvası ya da kuşların uçtuğu bir

yer olur. Aynı şey, örneğin yürümeyi sağlayan bir makine anlamına gelen (سَيَّارَةٌ) için

de geçerlidir. Aslında tüm Arap lehçelerinden farklı olarak Mısır lehçesinde araba

kelimesi yürümekten (سَيَّارَةٌ) değil, Türkçe arabadan (عَرَبِيَّة) türemiştir.

2- İfadeler

Bazı eski/klasik ifadeler, modern hayatımızda kullanmak için garip görünüyor. "

"تَكَلَّمَكَ أُمَّكَ" geçmişte çok meşhur bir hakarettir. "Umarım annen seni kaybeder" veya

"Annenin yası" gibi kızma ifadeleri anlamına gelir. Bu tarz ifadeleri artık kimse kullanmıyor.

3- Kelime türetme

Arapça türetmelere dayanır, yani her kelimenin bir köke gönderme yapması

gerekir. Bu kavram Arapçada الْمُسْتَقَات, diye isimlendirilir ve kökeni ona kadar uzanan, ondan dallanan isimdir. Bu Fasih Arapçada belirli kurallara ve vezinlere dayanırken

¹Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu Muallakât-ı Seb'a*, (Beyrut-Lübnan: Dârü İbn Hazm, 2014), 41.

²İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, (Beyrut: 1994), "جُلْمُودٌ" md.

lehçede genellikle semaidir. Mesala: Köke ifade masdar (كَتَبَ/كِتَابَةٌ), ismi alet (مَكْتَبٌ), ismi fâil (كَاتِبٌ), ismi mefûl (مَكْتُوبٌ) vs...

4- Dilbilgisi

Sadece Standart Arapça öğrendiyse, Fasîh Arapça dilbilgisi ile lehçeleri anlamakta çok zorluk çekeceksiniz, Mısır, Fas ve Libya lehçelerini örnek olarak alalım:

أَنَا أَكُلُ تَفَّاحَةً Ben bir elma yiyorum, anlamına gelir, Mısır'da şimdiki zamanı belirtmek için ön ek olarak be (ب) harfini ekleriz, bu nedenle Mısır'da bu ifade أَنَا بَأَكُلُ تَفَّاحَةً olur. Şimdiki formda fiilden önce bir be (ب) harfi eklediğimizi fark ettiniz. Fas lehçesinde Mısır'daki be (ب) harfi yerine ke (ك) harfi eklenir, böylece كَأَكُلُ olur. Libya lehçesinde ise nûn (ن) harfini ekleriz ve نَأَكُلُ olur.

Başka bir örnek olarak geçmişte olumsuzlamayı kullanalım. Fasîh Arapçada bu fiilin gerçekleşmediğini belirtmek için geçmiş formdaki fiilin önüne İngilizce'deki gibi (didn't) olan لم ekini ekleriz, هُوَ لَمْ يَشْرَبِ اللَّبْنَ yani sütü içmedi, Mısır lehçesinde geçmiş formdaki fiilin önüne mîm (م) harfini ön ek olarak ve şîn (ش) harfini bir son ek olarak ekleriz. Böylece Mısır'da yukarıdaki cümle هُوَ مَشْرَبِش اللَّبْنَ olacaktır, görüyorsunuz ki, olumsuzlama içeren fiilin tamamı Fasîh Arapçadan çok farklıdır. Libya lehçesinde ise مَشْرَبِش / مَا شَرِبِش şeklinde olur.

Başka bir örnek olarak örnek gelecek zaman ekini kullanalım.

Fasîh Arapçada fiilin gelecekte olacağını belirtmek için fiile ön ek olarak (س) harfini veya İngilizce'deki will'e benzer olan (سَوْفَ) edatını eklersiniz. Ancak Mısır'da, fiile ön ek olarak bunun yerine (ه) harfini ekliyoruz, bu nedenle Fasîh Arapçada içmek anlamına gelen شَرِبَ fiilinin gelecek formdaki şekli سَأَشْرَبُ veya سَوْفَ أَشْرَبُ olacaktır. Ama Mısır lehçesinde هَشْرَبِش olacak. Libya lehçesinde ise öncelikle geniş zaman 1. tekil şahıs zemiri eki olan (ن) harfini, sonrasında da gelecek zaman ön eki olan (ب) harfini ekliyoruz ve بِشْرَبِش şeklinde olur.

5- Lehçe, insanların konuştuğu ve tüm ilişkilerinde kullandığı yaygın olan dildir, Fasîh ise kültürlü ve eğitilmiş insanlarla sınırlıdır.

- 6- Lehçe; gramer, morfoloji ve semantik kelimelerin hükümleri ile konuşulan dil olduğu göz önünde bulundurularak, sözlü niteliğine dayanacak şekilde dilsel kısıtlama ve hükümlerin çoğundan arındırılmıştır.¹
- 7- Lehçe konuşanların çoğu okuma yazma bilmemekte ve mananın ne anlama geldiğini kavramakta ve anlamakta güçlük çekmektedirler.
- 8- Fasih Arapça, Arap ve İslâm dünyasını birleştiren ortak dildir. 22 Arap ülkesinin resmi dilidir.² Müslüman'ın düşünce ve inanç dilidir. Lehçe ise yereldir ve kısıtlı sayıda kişi tarafından bilinir. O dilin kullanıcılarının kendi devletleri yoktur veya o dilin prestiji yoktur.
- 9- Fasih Arapçanın yazılmış birçok sözlük, dilbigisi, tarih, şiir, hadis ve Kur'ân-ı Kerîm vb... olmak üzere sağlam kelime yapıları, söz dizimi ve kullanılan kaynakları vardır. Fasih Arapça hem yazı hem de sözlü iletişim dili olmasına karşın lehçelerin genellikle sözlü iletişim dili olmasıdır.

2.4.3. Fasih Arapça

Günümüzde Arapçanın gelişme sürecini etkileyen bir sorun olarak görülen şey, popüler lehçe kavramı ile fasih dil arasındaki çatışmadır. Günümüzde popüler lehçeyi savunanlardan bazıları, gerekçe olarak fasih dilin karmaşıklığını ileri sürmüşlerdir. Hatta bazı dilbilimciler Türk'leri örnek alarak Arapçanın Latin harfleriyle yazılmasını bile önermişlerdir.³

Fushâ, “*fasuha*” fiilinin ismi tafdili (üstünlük bildiren isim) olan “*efсах*” kelimesinin müennesidir. Sözlük anlamı bir şeyin karışıklıktan ve bulanıklıktan arınmış olmasıdır. Fasih kelimesi “*fasih*” fiilinin sıfat-ı müşebbehesi olup doğru, doğruluk, açıklık, berraklık ve saflık gibi anlamlara gelir. “*lisânun fasîhun*” veya “*kelâmun fasîhun*” ifadeleri doğru ve açık dil anlamına gelir.⁴

---

¹Ahmed Muhtâr Ömer, *Târîhi al-Lûgat'l-Arabia fî Mısır*, (al-Heyet al-Mısriyat al-Amme, 1970), 20.

²https://t.ly/EJM_, (Erişim:14.08.2022).

³Subhi es-Sâlih, *Modern Dönemde Arap Dili*, Çev. Bünyamin Aydın, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belâğatı Bölüm Dalı (Isparta: Journal Of Islamic Research, 2013), 135.

⁴İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Beyrut: 1994), “*f-s-h*” md.

Bazı Arap kabileleri, hem İslâm öncesi hem de sonraki dönemlerde dillerini diğer kabilelerden daha etkili bir şekilde kullandılar. Dilleriyle ünlü sayısı 26 olan başlıca Arap kabileleri şunlardır: ¹

Kureyş kabilesi, Ezd kabilesi, Zebîd kabilesi, Hamîr kabilesi, Hamdân kabilesi, Nehd kabilesi, Hüzeyl kabilesi, Sakîf kabilesi, Kinâne kabilesi, Bâhile kabilesi, Zabî kabilesi, Enmar kabilesi, Gatafân kabilesi, Selim kabilesi, Kudâa kabilesi, Kelb kabilesi, Cüzâm kabilesi, Gassân kabilesi, Tağlib kabilesi, Rabîa kabilesi, Yerbû kabilesi, Bekir b. Vâil kabilesi, Behrâ kabilesi, Tay kabilesi, Temîm kabilesi ve Esed kabilesi.

Dilleriyle ünlü kabile sayısı 26 olmasına rağmen Arap Yarımadasında diğer milletlerle sınır komşusu olan kabilelerin dilleri, bu milletlerle olan temaslarından dolayı kullanımı zayıflamıştır. Bu nedenle aşağıda adı geçenler dışındaki kabilelerden alıntı yapılmamıştır. Arapçanın kuralları belirlenirken ölçüt olarak alınan meşhur kabile lehçeleri şu şekilde sıralanmıştır: ²

Kays kabilesi, Temîm kabilesi, Esed kabilesi, Hüzeyl kabilesi, Kinâne kabilesi ve Tay kabilesi

Daha önce de belirtildiği gibi, İslâm'dan önce birçok Arap lehçesi vardı. Burada İslâm öncesi yedi şiirin yer aldığı Muallakat, hem tarih hem de edebiyat açısından büyük önem taşıyan Arap hayatının bir aynasıdır. Bu şiirler bize onların örf, âdet, gelenek, edebiyat, ilim, ahlâk, savaşları ve hayat tecrübeleri hakkında bilgi verir ve ayrıca Arapçanın şiirsel olarak zirveye ulaştığı dönem olarak kabul edilir.

İmru'ul-Kays altın suyla yazılıp Kâ'be'ye asılan Muallakasından bir bölüm:³

نُضِيُّ الظَّلَامَ بِالْعِشَاءِ كَأَنَّهَا مَنَارَةٌ مُمَسِّي رَاهِبٍ مُنْبَتِّلٍ

“(Sevgilinin yüzünün parlaklığı), inzivaya çekilen rahibin çerağı⁴ gibi akşam karanlığını aydınlatır.”

¹İbrâhîm Enîs, *el-Lehecâtül Arabiyye*, (Mısır: Mektebetü'l-Enclû el-Mısıriyye, 1995), 335.

²el-Asmaî, *Târihu'l -Arab Kable'l -İslâm*, Tahkîk: M. Hasan Âl -i Yâsîn, (Beirut: Dâru'l-Varrâk, 2009), 32.

³İbn Abdi Rabbih, *el- 'Ikdu'l-Ferîd*, 253; <http://emedrese.tv/arap-belagatinin-kaynagi-olarak-cahiliye-siiri-ve-muallakalar>, (Erişim:20.08.2022).

⁴Mum, kandil ve lamba vb. gibi ışık veren araç.

Şiir, MS 6. yüzyılda Arabistan'da Arapçanın buluşma noktasıydı. Arapların dilsel birliğini sağlayan o dönemdeki en önemli şey budur. Ancak Arapçanın tamamen şiirlerden oluştuğunu söylemek de yanlış olur. Arapça, edebiyatı ve birçok özelliği bünyesinde barındırmasıyla lehçeler üstü bir dildir. Fasih dilin temelini oluşturan Kureyş'in dilidir. Bu bağlamda günümüzde kullanılan Fasih Arapçaya tamamen Kureyş dili demek de yanlıştır. Çünkü Kureyş dili muhtemelen Mekke çevresinde konuşulan tek bir kabilenin diliyken Peygamberimizin (s.a.v.) bu dili kullanması, Kur'ân-ı Kerîm'in etkisi ve sonrasında da İslâm'ın yayması ile birlikte birçok kazanım elde etmiş ve neticesinde hızla gelişmiştir. Bu konuda Peygamberimizin (s.a.v.) aşağıdaki sözü dile ne derece önem verdiğini açıklar:¹

أَنَا أَفْصَحُ الْعَرَبِ بَيْدَ أَبِي مِنْ قُرَيْشٍ وَ نَشَأْتُ فِي بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ

“Ben Arapların en fasihiyim. Kureyş kabilesinde doğdum ve Benî Sa'd İbn Bekr kabilesinde yetiştim.”

Günümüzde ise Taha Hüseyin fasih dil hakkında şu şekilde bahseder: *"Bütün Adnânî kabilelerinin farklı dil ve lehçelere sahip olması çok doğaldır. Kur'ân-ı Kerîm'in gelişiyle bu lehçeler birbirine yakınlaşarak dilsel birlik oluşmuştur. Araplar için bu birliği oluşturan lehçe; Kureyş lehçesidir ama İslâm öncesi cahiliye şiirleri için aynı şey söylenemez."*²

Kureyş'in büyük bir ticaret hacmine sahip olması bu lehçeyi ön plana çıkardı. Özellikle yazın Şam'a, kışın da Yemen'e yapılan ticari seyahatlerin yanı sıra Arap Yarımadası'ndaki birçok bölgeyle yapılan ticari mübadeleler lehçe alışverişine yol açmıştır.³ Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmasından sonra Arap dilinde büyük bir değişim meydana geldi. Böylece Arapça görkeminin zirvesine ulaştı. Kur'ân-ı Kerîm Fasih Arapça ile nazil oldu ve İslâm sayesinde Fasih Arapça ülkeler arasında yayıldı. Böylece Kureyş'in lehçesi olan Fasih Arapça da büyük bir konum üstlendi. Araplar her yıl hac için gelip Mekke'de yaklaşık elli gün kaldıkları ve Arapça konuştukları için Kureyş kabilesi onların dillerini etkiledi ve etkilendi. Fasih Arapça kelimeleri karşılıklı kullanıp kendi lehçelerine entegre ettiler. Böylece Kureyş kabilesi, Arapların en fasihi oldular ve

¹Ahmed Abdulgafûr el-Attâr, *Mukaddimetu's-Sihâh*, (Beyrut: 1979), 2/28.

²Tâhâ Hüseyin, *Fi'l-Edebi'l-Câhilî*, (Kahire: 1933), 3/93.

³Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*,(Tanta: 1996), 92.

lehçelerinde kusur sayılan ibarelerden kurtuldular. Arap olmayan ülkelere olan uzaklıklarının yanı sıra, dillerini etkileyen herhangi bir temasta bulunmadılar. Mekke, Arap Yarımadası'nın başkenti ve Mekke'ye gelen her ziyaretçi fasih konuşmak zorunda kaldı. Kureyş dili ve bu faktörlerden dolayı birçok kabile ve halkın ortak dili veya Arapların resmi dili haline geldi.

Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmasıyla Fasih Arapçaya katkıları:

1. Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmasıyla öncesinde var olan farklı Arapça lehçeleri, Kureyş lehçesi etrafında birleşerek Arapçada birliğin sağlandı. Kur'ân-ı Kerîm'in yazılarak çoğaltılması ve ezberlenip yayılmasıyla farklı lehçelerde bulunan dilbilgisi (sarf, nahiv ve belâgat) ve kelime bilgisi yanlışlıklarını düzelterek aşağıdaki âyetinden de anlaşılacağı üzere Fasih Arapçayı günümüze ulaştırdı.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ¹

“Hiç şüphe yok ki o Zikri / Kur'ân'ı biz indirdik, onu koruyacak olan da biziz.”²

2. Fetihler neticesinde Fasih Arapça olarak Arap Yarımadasından çıkarak, Müslümanların gittiği her yere ulaştı.
3. Yeni Müslüman olan halklar tarafından kendi dillerinin yanında, Fasih Arapça öğrenilmiş ve öğretilmiş, bu durum da Fasih Arapçanın gelişmesine sebep oldu.
4. Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmasıyla beraber üzerine yapılan analiz ve araştırmalar da ayrıca Fasih Arapçanın gelişmesinde büyük önem sağladı. Bu bağlamda ilk filolojik hareketler Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması ve doğru okunması için bazı kaidelerin vaz'ı şeklinde başlamış, sonrasında Arapçaya akın eden yabancı kelimelere karşı sözlüklere ihtiyaç duyulmuştur.
5. Kur'ân-ı Kerîm içeriği bakımından en saf kelimeler, en güzel üslûb, en belâgatlı teşbihler ve istiâreler, en hoş kinâyeler, en veciz tabirler, yani fesâhat ve belâgatın en mükemmelini içerdiği için Fasih Arapçanın gelişmesini hızlandırmıştır.³ Kur'ân-ı Kerîm'in fasih özelliğini anlatan ve vurgulayan âyetlerden:

¹el-Hicr 15/9.

²Kur'ân-ı Kerîm Meâli, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, el-Hicr 15/9.

³Nurettin Turgay, “Kur'an ve Arap Dili”, *Diyanet İlmî Dergisi* 34/3 (Temmuz-Agustos-Eylül 1998), 77.

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ¹

“Apaçık Kitab’a andolsun ki, iyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur’an yaptık”.²

Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde Araplar, Arap olmayanlarla karıştı. Fasih Arapça baskındı, ancak konuşmacı, muhatapı anlamak için bazı yabancı kelimeler kullanmak zorunda kalabilirdi. Eğer muhatap, yabancıysa veya farklı konuşan bir Arap olsa bile, Araplar yabancı olan farklı dillere alışkındı. Öreğin: Ümmü Hâlid, Habeşistan diyarında doğmuştu. Peygamberimizin (s.a.v.), Hâlid bin Saîd bin Âs bin Ümeyye bin Abd-i Şems el-Emevî’nin annesini bir gömlekle örttü ve ona dedi:³ “يَا أُمَّ خَالِدٍ هَذَا سَنَّا سَنَّا” Burada Peygamberimizin (s.a.v.), Habeş dilinde olan “سنا” ifadesini “الْحَسَنَ” (güzel) kelimesi anlamında kullanmıştır.

Arapların hataya müsamaha göstermediği tek şey dilleriydi. Hatta Hz. Peygamberimiz (s.a.v.) İslâm’ı kabul etmeye gelen kabile reislerinden biri konuşmasında bir dil hatası yaptığında onu uyarmış ve “Dostun yoldan çıkmış. Ona doğrusunu gösteriniz.” demiştir.⁴

Bugün var olan lehçelere gelince, İslâm fetihleri döneminde, özellikle Ömer b. el-Hattâb (r.a) döneminde ortaya çıkmaya başlamış olmaları muhtemeldir. İslâm devleti onun hükümdarlığı döneminde Irak, Şam ve Mısır'a kadar genişlediği için, Arapların başka topluluklarla birlikte sosyal hayat yaşaması ve birlikte evliliklere karışması birçok Arapça yeni kelimenin çıkmasına ve konuşmalarında hatalar yapmalarına neden oldu. O dönemde Şam halkı, Arapçanın yanı sıra Ârâmîceden türeyen Süryânîceyi konuşuyordu ve Mısır Halkının dili, Kıptî diliydi. Irak ise tıpkı Horasanlıların Farsça konuşması gibi, Arapça, Süryânîce ve Farsça ile karıştırılmış bir dil konuşuyordu. Fas halkına gelince, Berberî dili konuşuyorlardı, bu da Arapları, fethedilen ülkelerin dilleriyle karışmaya sevk etti. Bu konu ile ilgili örneklerden, Ömer b. el-Hattâb’ı (r.a) bir sözünde:⁵

¹ ez-Zuhurf 43/3

² Kur’ân-ı Kerîm Meâli, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ez-Zuhurf 43/3.

³ https://islamarchive.cc/H_521085, (Erişim:22.08.2022).

⁴ İbn Cinnî, el-Hasâ’is, 2/8.

⁵ <https://almunajjid.com/index.php/speeches/lessons/320>, (Erişim:22.08.2022).

إِيَّاكُمْ وَرَطَائِنَ الْأَعَاجِمِ

“Yabancılar gibi anlaşılmayacak şekilde konuşmayın.”

Valilerden biri Ömer b. el-Hattâb’a (r.a) bir mektup yazıp hatalı bir ifade kullanınca, Ömer b. el-Hattâb (r.a) ona cevap olarak:¹

فَنَعَ كَاتِبِكَ سَوْطًا yani yazıyı yazan kişiye kırbaç vurulmasını istemiştir. Çünkü katibin hatası için onu terbiye etmek istedi.

Ömer b. el-Hattâb (r.a) kavminden bir grubu cirit atarken gördü. Fakat onlar cirit atmada iyi değillerdi. Ömer b. el-Hattâb (r.a) onların cirit atmasını beğenmedi. Bu durum üzerine onlar dediler:²

إِنَّا قَوْمٌ مُتَعَلِّمِينَ “Biz ok atmayı öğreniyoruz.” Buarada مُتَعَلِّمُونَ demeleri gerekirken مُتَعَلِّمِينَ diyerek yanlış kullanmışlardı. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb (r.a) onların sözündeki hatalı kullanıma daha çok sinirlendi ve şöyle dedi:³

وَاللَّهِ لَخَطُّكُمْ فِي لِسَانِكُمْ أَشَدُّ عَلَيَّ مِنْ خَطِّكُمْ فِي رَمِيكُمْ yana, beni daha çok dilinizi yanlış kullanmanız sinirlendirdi.”

Ali (r.a.) döneminde işler daha da kötüye gitmiş, nahiv kuralları kullanımı azalmış, dilde yanlışlar çoğalmış, hatta bir bedevinin, Irak’ta bir okuyucunun Kur’ân-ı Kerîm’de yaptığı ilk hatalı okuma olarak rivayet edilmiştir:⁴

إِنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ

Bu âyette وَرَسُولُهُ kelimesinde lam harfi mecrur kullanılmıştır. Burada mana رَسُولٍ kelimesi الْمُشْرِكِينَ kelimesine matuf olmuştur. Bunu neticesinde mana değişmiş ve “Allah müşriklerden ve resulünden beridir.” anlamına gelmiştir. Âyetin doğru manası ise: رَسُولُهُ⁵ burada رَسُولُهُ kelimesi بَرِيءٌ kelimesine matuftur. Bu şekilde âyetin doğru anlamı ise:⁶ “Allah ve Resûlü müşriklerden beridir.” Bu durumdan dolayı bedevi kişi kınanmıştır. Çünkü bu nahivi hata sonucunda itikatta

¹ https://www.arabiclanguageic.org/view_page.php?id=2869, (Erişim:22.08.2022).

² <https://majles.alukah.net/t164954>, (Erişim:22.08.2022).

³ <https://www.startimes.com/?t=24799928>, (Erişim:22.08.2022).

⁴ Ignace Goldziher, ‘Arap Dili Mektepleri’, çev. Süleyman Tülücü, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (Erzurum: 1990), 331.

⁵ et-Tevbe 9/3

⁶ <https://t.ly/NR2Jy>, (Erişim:24.08.2022).

büyük hatalar meydana gelmiştir. Bu olaydan sonra özellikle Hz. Ali ve daha sonraları Emevi halifesi Ziyad'ın isteğiyle Ebû'l-Esved ed-Düelî (ö.688) bu işe soyunmuş ve ilk harekeleme işini başlatmıştır.¹

Bu konu ile ilgili sosyal dilbilimcilerin genellikle ifade ettikleri şeyse, her dilin yayılma alanında genişlediğini ve en fazla sayıda dille karıştığını ve onu lehçelere bölünme patlamasına maruz bıraktığı. Bunun en iyi kanıtı, lehçeleri kendi içinde bölünerek birbirinden bağımsız dillere dönüşen Latin dilidir. Çağdaş Fransızca veya İtalyanca ile kıyaslarsak, MS 15. yüzyıl ve öncesi metinlerin bu dilde okunması onlar için de zordur.

Fasih Arapçanın Özellikleri:²

1. Bütün Arapların milli dili, bir milyardan fazla Müslümanın inanç dilidir.
2. Anlaşılması Arap halkından birçoğuna ağır gelmeyen ve konuşulmasında da çok zorluk çekilmeyen dildir.
3. Arapça, tüm Hint ve Germen dillerinde benzeri olmayan, çoğunlukla üçlü fiilin kapılarına dayanan, kelimelerin türemesinden oluşan yapım dilidir.
4. Çeşitli yöntem ve ifadeleri, Batı dillerinin ifade edemediği yan anlamları ifade edebilmesi ile de ayırt edilir.
5. Mantık kurallarına en yakın dildir.
6. Yerel lehçelerden uzak Kureyş lehçesi ne yakın bir dildir.
7. Günümüzde genel dil seviyesinin üstünde olan belirli kişilerin düzgün konuşabildiği dildir.

2.4.4. Lehçe Arapça

Lehçe sözlük anlamı “aşırı istek duyma ve alışkanlık edinme” anlamına gelen ‘l-h-c’ kökünden mastar olup mutlak manada dili, yani konuşmanın oluşturduğu ses birimini (fonem) ifade eder.³

---

¹Ignace Goldziher, ‘Arap Dili Mektepleri’, çev. Süleyman Tülücü, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (Erzurum: 1990), 331.

²Gânim Kaddûrî el-Hamed, ‘Tekevvünü’l-’Arabiyyeti’l-Fushâ’, Mecmaü’l-Luğati’l-’Arabiyyeti’l-Ürdüniyye Dergisi 48 (1993), 47-48.

³İbn Manzûr, Lisânü’l-’Arab, (Beyrut: 1994), “l-h-c” md.

Bir dilbilimi terimi olarak ise lehçe, dilin belli bir bölgeye ait ve o bölgede yaşayanlar tarafından kullanılan bölgesel özelliklerini ifade eder.¹

Dil ve lehçe arasında, terminoloji açısından ortak öge ve kurallardan yararlanarak fikirlerin, duyguların ve arzuların ses ile anlam yönünden başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişen bir sistemsel bir ilişki vardır. Bir dil, kendi içinde farklı özellikler gösteren birçok lehçenin genel adıdır. Lehçe, aynı toplum içinde yaşayan ve farklı özelliklere sahip insanların kullandığı dilin özel adıdır.²

Buradan hareketle lehçelerin dilden türediği ve toplumların sebep-sonuç ilişkisi içinde gelişmesi ve ihtiyaçlarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Dili, gövdesi ve dalları olan bir ağaca benzetirsek, lehçeler bu ağacın dallarını oluşturan kısımlarıdır.³

Lehçeler, eski Arap lehçeleri aracılığıyla güçlü ortak köklere sahip oldukları için fasih ile bağlantılıdır. Ancak farklı dilsel kökenlere ait bölgelerin lehçeleri arasında fethedenlerin lehçeleriyle bir çatışma ortaya çıkmıştır. Bu lehçeler, gittikleri bölgelere izlerini bırakarak farklı özellikler geliştirmişlerdir. Her lehçede bu özellikler, gelişimleri sırasında belirgin hale gelmiştir ve bu özellikler lehçelerin gelişimine katkı sağlamıştır.

Fatihlerin, lehçeler aracılığıyla ilişkilendirilen ortak paydası, fasih dil etrafında toplanması oldu.

Yani lehçe kelimelerin çoğu ya bazıları değişikliğe uğrayarak Fasih Arapçadan gelmiş veya eski lehçelerden aktarılmış kelimelerdir. Bu itibarla bunların düzeltilmesi, aslına döndürülmesi veya doğru olanın tespiti mümkündür.⁴ Fasih Arapça öğrenme ve öğretme sürecini kolaylaştırabilmemiz için lehçeleri incelemenin ve sistemlerini tanımanın faydası çoktur.⁵

Bu bağlamda Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de dillerimizin farklı olmasını şu şekilde ifade etmektedir:

---

¹ Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, (Tanta: 1996), 54-55.

² Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, (Tanta: 1996), 57-59.

³ Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, (Tanta: 1996), 57-58.

⁴ Muhammed Ferîd Ebû Hadîd, "Mevkif el-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Âmmiyye mine'l-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Fushâ", *Mecmaü'l-Luğati'l-'Arabiyye Dergisi* 7 (Matbaatu Vizare li'l-Mearifi'l-Umumiyye, 1953), 209.

⁵ Venîs Miftâh el-Şamâti, *Lehecât el-Libiyye fî Fadaiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l-'Arabiyye, 2007), 2/155.

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاختلافُ ألْسِنَتِكُمْ وَالْوَالِدَاتُ

”Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da

O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir.”²

Günümüzde lehçe bir dilin değişik ülkelerde ve bölgelerde, yine aynı dil birliğinden kimselerce konuşulan farklı biçimine deniliyor.

Kur’ân-ı Kerîm indirildiğinde Araplar, Fasih Arapçayla konuşurlardı. Dillerinde herhangi bir bozulma neredeyse yoktu. İslâm dininin değişik bölge ve coğrafyalara ulaşması sonucu Arap halkı ve dili farklı milletlerle ve dillerle tanışmış oldu. O dönemde Selmân-ı Fârisî; Farsça, Süheyb; Rumca, Bilâl-i Habeşî; Habeşçe olarak kendi ana dillerinin edalarıyla (müvelled ve lahn kelime ve yapılar)³ Arapça konuşmaktaydılar. Arapça farklı milletlerle karşılaştıkça dilin yapısında değişmeler oluşmaya başladı. İslâm’ın ilk yıllarında ender görülen dil hataları zaman geçtikçe çoğalmaya başladı.⁴

İslâm sonrası fethedilen Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika ülkelerinde, İslâm’a geçtikten sonra doğal olarak Arapça onların dillerini fazlasıyla etkiledi. Fakat yine de özgün-yerel lehçelerini korudular. Toplumun kültür hayatının birer yansıması olan atasözleri, şiirler, şarkı ve türküler de toplumları farklı lehçeler kullanmasına sebep oldu. Böylelikle ortaya çok sayıda ve farklı Arapça lehçeleri çıktı. Bu sebeple de Arapça ülkeden ülkeye değişti. İkinci bir sebep ise farklı kültürden, dillerden ülkelerin (Fransa, İtalya, İngiltere) sömürgesi altına girmeleridir.

Fasih Arapça kullanımı, İslâm’ın ilk günlerinden beri yayılarak Emevi devletine geçmiştir. Yerel lehçelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan Abbâsiler döneminin sonunda, dil hataları ortaya çıkmaya başladı.

¹er-Rûm 30/22.

²Kur’ân-ı Kerîm Meâli, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, er-Rûm 30/22.

³"Müvelled" kelime ve yapıları, dilbilim veya filoloji alanında bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu dönüşüm, Arap dilinde yabancı etnik kökenden gelen kişilerin varlığına ve Arap dili içinde bu kişilerin kullandığı kelimelere dayanmaktadır. Bu kelimeler, zamanla Arap dili içinde kullanılmaya başlandığında, bir tür filolojik dönüşüm geçirmiş ve Arap dilindeki kullanım şekilleri değişmiştir."Müvelled" terimi, zaman zaman "lahn" terimi ile karıştırılmış ve dil yanlışlarını ifade etmek için kullanılmıştır. İlk zamalarda, "müvelled" kelimesi, Araplarla birlikte yaşayan yabancı etnik kökenden kişileri ifade etmek için kullanılan bir ifadeyken, zamanla Araplarının kullanmadıkları yeni kelimeler için de "müvelled" terimi kullanılmaya başlanmıştır.

⁴Ahmet Karadavut, "Arap Dilinde Lahn’ın Doğuşu", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.7, (1997), 330, 331.

Arap kabilelerinin coğrafi şartlarının değişmesi farklı lehçelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bilindiği gibi Arap Yarımadası'ndaki iklim nedeniyle kabileler zaman zaman göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç edemeyen kavimlerin lehçeleri belli bir süre dış etkenlerden korunmuştur. Göçmen kabileler, diğer komşu lehçelerin etkisi altına girmiştir.¹

Lehçe, göçün 1. ve 3. yüzyılları arasında ortaya çıkmıştır ve hayatın gerçeklerini ifade etmek için daha uygundur. Bireyleri ifade eder ve onlar çeşitli yaşam aktivitelerini ifade etmek için konuşurlar. Lehçe, basit ve herkes tarafından anlaşılır ve sürekli kullanılırdı. O dönemde konuşma dili fasihe yakındı, ancak nahiv kurallarına uymazlar ve iğrabı da kullanmazlardı.

Mesala: Birisi, et alırken satıcıya: *أَعْطِنِي لَحْمًا بِدْرُ هَمَّانٍ* yani *أَعْطِنِي لَحْمًا بِدْرُ هَمَّانٍ* demesi gerekirdi. Çünkü ب harf-i cer olduğu için *بِدْرُ هَمَّانٍ* demesi gerekirken lehçede *بِدْرُ هَمَّانٍ* şeklinde hatalı kullanmıştır.

Böylece bu yöntem, günlük hayattaki iraptan kurtulmak için çoğalmaya başlamış ve içerdiği müfredatın zorluğundan dolayı, Fasih Arapçadan sıradan insanlar kaçınmıştır. Ayrıca ana dildeki zorluklar da dilin zamanla değişmesine, farklılık kazanmasına neden olmuştur. Mesala, Arapça lehçeleri arasında bazı kelime ve harflerin telaffuzu noktasında da kalınlık ve incelik, hızlı ve yavaş okuyuş, idğam ve imâle gibi farklılıklar vardır. Bu farklılıklar ara sıra bazı harflerin yerlerinin değişmesine neden olmuştur. Örneğin bazı yerlerde ta *التَّاء* ve tâ *الطَّاء* gibi birbirine yakın harflerin yerleri değiştirilmiştir. Buna örnek *أَفَلَطْنِي* ifadesinin *أَفَلَطْنِي* şeklinde okunmasıdır.² Ayrıca peltek olan ت, د harflerinin telaffuzu zor olduğundan birçok Arap ülkesinde bu harfler د, ت şeklinde okunmaktadırlar. Ayrıca ج, ظ, ق gibi harflerin dile ağır gelmelerinden dolayı zamanla telaffuzu değişmiştir. Telaffuzu önemli ölçüde değişen bir diğer harf ise ض harfidir. Bugün Mısır ve başka Arap ülkelerinde telaffuz edilen dâd'ın İslâm'dan önce ve ilk İslâm dönemin dâd'ı ile aynı değildir.³

¹ Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi 6* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 161.

² Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, (Tanta: 1996), 167-175.

³ Soner Gündüzöz, "Klasik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları", (2003), 8/82.

Lehçe çalışmalarının ilk dönemini şöyle açıklayabiliriz. Yunus b. Habib'in (ö.799), el-Ferrâ'nın (ö.822), Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenna'nın (ö.825), Ebû Zeyd el-Ensârî'nin (ö.829), el-Esmâî'nin (ö.831) ve İbn Berrî'nin (ö.1185) *Kitâbü'l-Luğât* adındaki eserleri, İbn Düreyd'in (ö.838) *el-Luğât*, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm el-Herevî'nin (ö.838) *Fî mâ verade Fi-l-Kur'ân Min Luğâti'l-Kabâi'l* ile İsmâil b. Amr b. Hasnûn el-Mukrî'nin (ö.1038) *Kitâbü'l-Luğât fi'l-Kur'ân-ı'l-Kerîm* eserlerini sayabiliriz.¹

Bu bağlamda Arapçada hatalı kullanılan kelime, terim, yapı ve deyimler ele alınan *Lahnü'l-Âmme*, *Galâtau'l-Avâm*, *Mâ Telhanü fihî'l-Âmme* ve *İslâhü'l-Mantık* vb. eserlerde mevcuttur.²

İbn Fâris (ö.1004), dilin günden güne ilerleyen bozulması nedeniyle Arapların dilindeki durumu şöyle anlatır:³ ”Eskiden günahattan kaçır gibi okuma yazmalarında insanlar lahn yapmaktan kaçarlardı. Şimdi ise bu mubah sayılıyor. Hatta hadis rivayet edilirken lahn yapıyor, fıkah bilgini yazdığı eserlerde lahn yapıyor. İkaz edildiklerinde ise: “Biz hadisçiyiz veya fıkahçiyiz” diyorlardı. Hicri IV. asra gelindiğin fasih olarak kalanlar, ancak çöllerde yaşayan bedevilerle, doğuştan anneleri yabancı olmayan, lügat ve nahiv ilmi tahsil etmiş kimselerdi. Bu asırdan sonra lahn bedeviler arasında da yayılmış, onların da dilleri berraklığını yetirmiştir.”

Fasih Arapçayı seven, ona iyi derecede hakim olan ve hatasını kabul etmeyen bir adamın Abdülmelik bin Mervan'ın yanına girdiği ve ona şöyle dediği söylenir:⁴

إِنَّ أَبِينَا هَلَكٌ وَتَرَكَ مَالٌ كَثِيرٌ فَوَثَبَ عَلَيْهِ أَخَانَا فَأَخَذَ مَالٌ أَبَانَا

Burada, bu cümleyi söylediğinde Arapçanın kurallarında hata yaptı. Şöyle ki: (أَبِينَا) kelimesini cer olarak kullanmış, aslı ise (أَبَانَا) innenin ismi ve esmaul hamse olduğu için mansup olması gerekir ve bunun alemeti eliftir. (أَخَانَا) kelimesini mensup

¹Johnstone, 9; Temiz, 323.

²Şahabettin Ergüven, “Arap Dilinde Lahn'ın Ortaya Çıkışı ve İlk Görüntüleri”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, (2007), 151.

³Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, *Mu'cemü Mekâyisü'l-Luğa*, (Beyrut: Dârü'l-Cil, 1991), 5/232.

⁴<https://www.qssas.com/story/27578>, (Erişim:24.08.2022).

kullanmış, aslı ise (أخونا) esmaul hamse ve fâil merfu alemeti ise vâvdır. Adamın yanlış dilinden rahatsız olan Abdülmelik:¹

أَخْرَجُوهُ عَنِّي، لَا رَحِمَ اللَّهُ أَبَاكَ وَلَا نِيحَ² عَلَى عِظَامِ أَخِيكَ وَلَا بُورِكَ لَكَ فِيمَا وَرَثْتَ

”Onu uzaklaştırın, Allah babana merhamet etmesin, kardeşinin kemikleri için yas tutmasın ve Allah sana varis olduğun malının bereketini vermesin.”

O sırada muhafızlardan biri Abdülmelik'in yanında duruyordu ve adamı çekerek azarladı:³

أَأَذَيْتَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ

O muhafız da aynı adam gibi hata yaptı. (أَمِيرَ) kelimesini mansup kullanması gerekirken merfu kullandı. Ayrıca الْمُؤْمِنِينَ kelimesine izafe olduğu halde tenvin kullandı. Bunun üzerine Mü'minlerin Emiri daha da sinirlendi: ”خُذُوهُ مَعَهُ” *Onu da yanına alın.*” dedi.⁴

Abbâsiler, Halife Mu'tasım Billâh döneminden itibaren, yüksek savaş kabiliyetleri nedeniyle önce Pers unsuruna, ardından ikinci olarak Türk unsuruna güvendiler. Halife, krallıklarını nüfuzla seçti, böylece gücü zamanla arttı ve Abbâsi Devleti ellerine geçene kadar hilafet işlerine karışmaya başladılar, böylece yabancı kelimeler çoğaldı ve yaygınlaştı ve dilde hatalar çoğaldı ve yayıldı. Arap olmayan ırkın Arap ırkına tercihi (الشُّعُوبِيَّة) yayıldı. Böylece âlimler bunun tehlikesinin farkına vardılar, Arapları ve Arapçayı öven pek çok kitap yazıldı. Daha sonra gerileme devam etti ve Arap olmayanların İslâm dünyasındaki liderliği nedeniyle Araplar, Arapçadan uzaklaştı.

İbn Haldûn dedi ki:⁵

وَلَمَّا تَمَلَّكَ الْعَجْمُ مِنَ الدَّيْلَمِ وَالسُّلْجُوقِيَّةِ بَعْدَهُمْ بِالمَشْرِقِ، وَزَنَاتَةَ⁶ وَالبَرْبَرِ بِالمَغْرِبِ، وَصَارَ لَهُمْ مُلْكٌ، وَالاسْتِيْلَاءُ عَلَى جَمِيعِ المَمَالِكِ الإِسْلَامِيَّةِ، فَسَدَ اللِّسَانُ العَرَبِي لِذَلِكَ.

¹<https://www.qssas.com/story/27578>, (Erişim:24.08.2022).

²Eskiden Arap kültüründe haykırarak hüzünlenmek o kişi için hürmet sayılırdı. Eğer bir kadın ölürse ve onun için haykırarak bir kadın ailesinde yoksa, ücret karşılığı bir bayan tutup, ölen kişi için kabire kadar ona haykırarak yas tutturlardı. Bunun Arapça karşılığı da نَوَاحَةٌ veya نَدَابَةٌ (ölü için para karşılığı dövünen kadın) dır.

³<https://www.qssas.com/story/27578>, (Erişim:24.08.2022).

⁴<https://www.qssas.com/story/27578>, (Erişim:24.08.2022).

⁵<http://islamport.com/w/tkh/Web/345/214.htm>, (Erişim:24.08.2022).

⁶Zenata: Kuzey Afrika'dan Cezayir, Tunus, Fas ve Libya'ya yerleşmiş bir Berberî etnik grubudur.

”Arap olmayanlar, Daylam’ı ve sonrasında Selçuklular da doğuyu ele geçirdiğinde, Fas’taki Zenata ve Berberîler oraları mülküne kattılar ve tüm Arap krallıklarının istila ettiler, böylece Arap dili bozuldu.”

En büyük musibet, Abbâsi Halifeliği’nin başkentinin düşmesi ve İslâm hilafetinin başkentinin Moğolların elinde geçmesiye oldu. İlim ve kültür ehlini yok ettiler. Değerli ve önemli kitaplar yakılıp, Dicle ve Fırat Nehirlerine atıldığı için işgal, Müslümanlar için büyük bir felaket olmuştur. O dönemde Arapçada pek çok değişiklik meydana geldi.

Örneğin, konuşmacı: فُلَانٌ أَهْلٌ لِكَذَا dediğinde ifade كَذَا يَسْتَأْهِلُ şekline dönüştü, sonra hemze düştü ve ifade كَذَا بَسْتَأْهِلُ şeklini aldı.

Örneğin, konuşmacı: فُلَانٌ يُؤَذِّنِي dediğinde ifade فُلَانٌ يَأْذِينِي şekline dönüştü, sonra hemze düştü ve ifade يَأْذِينِي şeklini aldı.

Aynı şekilde أَشْ تَرِيدُ أَيَّ شَيْءٍ تُرِيدُ ifadesi أَشْ تَرِيدُ هَالسَّاعَةِ ifadesi هَاسًا şekline dönüştü.

Başlangıçta konuşmalar Fasih Arapçaya yakındı, daha sonra karıştırma ile lehçe değişmeye başladı. Dil konusunda daha hızlı olmak için, insanların herhangi bir şekilde ifadeyi kısaltma eğiliminde oldukları görülüyordu. Böylece dilde bozulmalar ortaya çıktı.

Endülüs’te Arap fetihçilerin dilleri, Berberîler ve orada yaşayan nüfusun lehçeleri birbirine karıştı ve Endülüs lehçesi ortaya çıktı.

Bu konu ile ilgili İbn Hazm el-Kurtubî (ö.1064), Endülüs lehçesinin fasih lehçeden saptığını belirterek, yabancı kelime kullanımının yanı sıra, harfi veya harekeyi ince okuma eğiliminde (الإمالة) olduğunu söylüyor:¹

وَنَحْنُ نَجِدُ الْعَامَّةَ قَدْ بَدَّلَتْ الْأَلْفَاظَ فِي اللَّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ تَبْدِيلًا، وَهُوَ فِي الْبُعْدِ عَنْ أَصْلِ تِلْكَ الْكَلِمَةِ كَلْعَةً أُخْرَى، وَلَا فَرْقَ، فَجَدُّهُمْ يَقُولُونَ فِي الْعَنْبِ: (الْعَيْنَب) وَفِي السَّوْطِ (أَسْطُوط) وَفِي ثَلَاثَةِ دَنَانِيرٍ (تَلْنُدَا)

”Halkın Arap dilindeki kelimeleri değiştirdiğini ve fark olmasa da sanki başka bir dilmiş gibi o kelimenin kökeninden uzak olduklarını görüyoruz. العنب kelimesi yerine

¹https://t.ly/qo1_, (Erişim:24.08.2022).

ثلثا ثلاثة دنانير ve أسطوط kelimesini ve العيب kelimesi yerine لثدا ifadesini söylediklerine rastgeliyoruz.”

Yabancı kelimeler ekliyorlar, bu yüzden konuşma dili lehçesi أبيض kelimesi yerine لانكا kelimesi gibi yabancı kelimeler içeriyor.

Amaç, konuşmanın doğruluğundan bağımsız olarak bilgi vermek oldu. Endülüs'teki insanların atasözlerinde birçok Endülüs örneğinden bahsedildi. *El-Ezher Bahçeleri* kitabının örnekleri gibi:¹

(يَمِشْتُو نُومٌ وَيَجُو بَصَلٌ) (لُقْرِيْبٌ وَلَا لُبْرَانِي لُقْرِيْبٌ) (يَخْلِي لُبْعَلٌ وَيَتَكِي عَلَي لُبْرَدَعَا)
(لَا تَمْدَحِ الْعَصِيْرَ حَتَّى تَقْلَعَ اِنْوَالَا) (هَذَا حَمَارٌ مَا يِبَاعُ فِيْهِ اِحْمَارٌ)

O dönemde halkın konuştuğu lehçelerin günümüzde konuşulan Mağrip lehçesine yakın olduğu açıktır ve bu nedenle halk arasında yüzlerce yıl önce bugünkü lehçelere yakın lehçeler konuştuğu sonucuna varılabilir.

Günümüzde lehçenin bir sorun olarak ortaya çıkmasının nedeni, oklarını Fasih Arapçaya çeviren bazı Oryantalistlerin ve bazı Batılıların yaptıkları çağrılardır. Fransız Oryantalist Massignon ve Laik Doğu Misyonunun başkanı Benyar, Arap arkadaşlarına kendi dillerini Latin harfleriyle yazmalarını ve Fasih Arapçayı terk etmelerini öğütlemişlerdi.²

Batılılaşmışlara gelince, bunların en önde geleni, 1913'te gazetede günlük konuşma deyimlerinin kullanılması ve bunların Fasih Arapça çevrelerine tanıtılması çağrısında bulunan birkaç makale yazan Lütfi es-Seyyid'di (ö.1963). Aynı şekilde 1912'de kelimelerin son harflerinin cezmedilmesi ve iraba ilişkin açıklamasının yanı sıra, Anis Friha ile Khoury Maroun Ghosn'un Latin harfleriyle yazılmış halk lehçesini kullanma çağrısını duyuran Qasem Amin bu alanda 1955'te “*Yumuşak Arapçaya Doğru*” başlıklı bir kitap yayınladı.³

Fasih Arapçadan uzaklaşılması ve Arap dünyasında günlük Arapçanın (lehçenin) güçlü bir şekilde ortaya çıkması, ulusun gerileme dönemindeki parçalanmasının doğal bir sonucudur. Siyasette ve ekonomideki bağlar kopmuştur ve her devletin bağımsız bir

¹<https://t.ly/jhIa4>, (Erişim:03.09.2022).

²Enver el-Cündî, *el-Fuṣḥâ Lugatü'l-Ḳurân*, (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Lübni, 1982), 188.

³Enver el-Cündî, *el-Fuṣḥâ Lugatü'l-Ḳurân*, (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Lübni, 1982), 185-186.

halk olabilmesi için kardeşleriyle arasındaki mesafeyi azaltması, fikri ve sosyal temasın daha az olması gerekir. Bu nedenle, her devlet kendi dar ve sınırlı çevresine kapanarak sosyal bir çözülme meydana gelir ve buna bağlı olarak dilsel çözülme kaçınılmaz hale gelir.¹

Bu ifade el-Afgani (ö.1897) tarafından doğrulanır: "*Bu, milletin sağlığı, gücü ve birliği açısından bilmediği patolojik semptomlarla kendini gösteren konuşma dillerinin kökenidir.*"²

Lehçenin savunucuları, bu dilinin kullanımını için gerekçeler ortaya koyar ve birçok avantajı olduğunu iddia eder. Bunların başında, lehçenin aşağıdaki avantajlara sahip olduğuna inanan Lübnanlı yazar Anis Fariha (ö.1993) vardır.

Lehçelerin özellikleri:³

1. Lehçe, canlı olarak gelişmiş bir dile benzer, daha iyiye doğru değişir. Normal ve alışılmış şekliyle iraptan uzak olarak Fasih Arapçaya bağlı kalır.
2. Dilde kısaltmalar yapmak, lehçenin en önemli temellerinden biridir.
3. Manada hayatın doğasına ayak uydurarak ihmal, yenilenme ve anlam işlevlerini gerçekleştirmek, ihmal edilmesi gerekeni ihmal etmek, gerekli olmayana yok etmek ve lafızda zorunlu olanı aktarmaktır.
4. Hemzenin hazfı veya okunuşundaki kolaylık, eski kabilelerin dillerindeki gibi günümüz lehçesinde de yaygındır. Örneğin رية , رنة , ماء , كأس , جنت ifadeleri , جنة , ماء , كأس , جنة şeklinde okunur.
5. Fasih , ana dili arayanların çoğu için konuşma dili değildir, çünkü hayatı anadilin yaptığı gibi tatlılığı ve sertliği ile ifade etmez. Bunun delilleri de, bir kişinin kendini günlük dilde ifade ettiği akıcılıkla Fasih Arapça kullanarak ifade edememesidir.
6. Lehçede kelimenin başı, ortası ve sonu herhangi bir gerekçe olmaksızın sakın okunabilmekte veya sakın bir harf harekelenebilmektedir.

---

¹Macid el-Barazi, Muşkilât al-Luğati'l-'Arabiyyet'l Mu'âşıra, (Amman: Maktabat al-Risâlat al-Hadise, 1989), 1/55.

² Sa'id al-Afgânî, *Hâdir al-Luğati'l-'Arabiyye*, (Şam: Dâru'l -Fikr, 1971), 2/160.

³ Mustafa Sâdik er-Râfî, *Târihu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire: Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/96-97.

2.5. Fasih Arapça ile Lehçelerinde Bedevîlik ve Medeniyetin Etkisi

Arap dili ile Arap dünyasının çeşitli ülkelerinde dağıtılan modern lehçeleri arasında yakın bağlantılar vardır. Yakın zamanda Arap lehçeleri üzerinde çalışmış olanlar arasında, tanınmış araştırmacı İbrâhîm Enîs "*Fi'l-Lehecâti'l-Arabiyye*" adlı kitabında, modern lehçelerin çeşitli Arap çevrelerinde bağımsız olarak gelişmelerine, aralarında uzaklaşmalara ve bazı görünümünde yerel bir karakterle nitelenmelerine rağmen, eski kabileler hakkında bilinen birçok özelliği kapsadıklarını düşünüyor. Modern lehçelerimiz, onun görüşüne göre, Arapların kendi dilleri tek bir çerçevede birleştirilmeden önce kullandıkları, daha sonra Fasih Arapça veya Kur'ân-ı Kerîm'in dili olarak bilinen eski lehçelerle ilgilidir. İbrâhîm Enîs bu bakış açısını pekiştirmek için halk dilinde ve lehçede kullanılan "زنا" adlı bir maddeye atıfta bulunarak, bu maddenin Fasih Arapça ve lehçede de darlık anlamına geldiğini belirtmiştir.¹ Libya lehçesinde (زنا) ile şu örnekte: عليه تزنة yani ضيق عليه kastedilir. Mısır lehçesinde ki şekli ise ضيق عليهم بخلا yani زنا فلان على أهله وأولاده kastedilir.² Ayrıca (الزنفقة) ifadesi Libya lehçesinde الضيق الصغير anlamına gelir, bunlar bir birlerinin türevleridir.

Fasih Arapça ile Arap lehçeleri arasındaki bu yakın bağlantıya ek olarak İbrâhîm Enîs, eski lehçeleri iki önemli kategoriye ayırır; Temîm ve Esed kabileleri tarafından temsil edilen Bedevî kabilelerinin lehçesi ve Hicaz kabileleri tarafından temsil edilen şehir lehçesi:

a- (الفتح) Hicaz'ın dili olduğu ve (الإمالة)³ Temîm'in dili olduğu, Hicaz aşiretlerinin (حضرية) şehirli, Temîm'in ise göçebe (بدوية) olduğu bilinmektedir.

b- (الإدغام)⁴ Temîm, Tay ve Esed Bedevî kabileleri tarafından bilinirken, Kureyş ve Kinâne şehirli kabileler olarak biliniyordu.

c- (الهمز) Uygulanması ve kolaylaştırılması Hicaz diline özgüdür.⁵

¹ Ibn Manzur, *Lisan al-'Arab*, (Beyrut: Darü'l Sader, ,1990), (مادة زنا) md.

² İbrâhîm Enîs, *Fi'l-Lehecâti'l-Arabiyye* (Kahire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1990) 2/222.

³ İmâle: Sarf ve kıraat ilimlerinde "fethayı kesreye ve elifi yâ'ya yaklaştırarak seslendirmek" demektir. Arap dilinde aslolan fethalı harfi dudakları açarak, feth ile imâlesiz telaffuz etmektir.

⁴ İdgâm: Aynı iki harf yan yana gelirse, kolay okuyup yazmak için, bu iki harfi bir harf olarak yazıp, şeddelemeye denir. Mesala: هب nin هبّ olması gibi.

⁵ Hemze, iki ses telinin gırtlakta birleşmesiyle ortaya çıkan bir sestir ve uygulaması onu olduğu gibi

Eski Arap kabilelerinin lehçelerini bedevi ve şehirli olarak sınıflandırmanın bir örneği, Ahmed Alâm ed-Dîn el-Cündî'nin (ö.1366) "*al-Lehecâti'l-Arabiyye fil-Turâs*" hakkındaki ünlü kitabında hareketlerdeki benzerlikleri (ses-uyum) (vowel-harmony) ele alırken bahsettiği şeydir. Sîbeveyhi'nin (ö.796) bu olguyu (المضارعة), İbn Cinnî'nin de (التجنيس) olarak adlandırdığı şeydir.¹

Buna örnek olarak bazı Arapların, ikinci kelimenin çekimi birinci kelimenin son harfine bitişik olduğu için birinci kelimenin son harfini kesreli ve dammeli “ الحمد لله ” okumaları verilebilir.

İbrâhîm Enîs, geçmişteki dilin iki ana türe ayrılabilceğine inanmaktadır:

1. Arapça, İslâm öncesi dönemde şairler arasında bir hakemlik aracı olan modeldir ve Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği dildir. Arapların tümü bu dilde yetkin değildir. Sahabeden birinin Resul'ün önünde telaffuz hatası yaptığına dair delil ile Peygamber Efendimiz(s.a.v.):² "Kardeşine hidayet ver, çünkü o sapıttı" (ارشدوا) (أخاكم فقد ضل) buyurdu.
2. Farklı Arap kabilelerinin lehçeleri, (المذمومة والقليلة والشاذة) ayıp, az ve anormal gibi farklı tanımlamalarla anlatılmış ve bazı gramerciler, kendilerinde zikredilen bazı okumaları yanlış okuyacak kadar onları gasp eden bir pozisyon almıştır. Eski ve modern Arap lehçeleri algısı, bunların göçebe ve şehirli olarak ikiye ayrıldığıdır. Bedevî'nin kararsızlığından kaynaklanan hafifliği etkiler. Şehirli ise, istikrarı ve devamlılığı nedeniyle her şeyi olduğu gibi tutar. Bu algı, kadim lehçeler için doğrudur.

2.6. Eski Arap Lehçeleri ve Günümüzde Var Olan Arap Lehçeleri

Himyerî Arapça lehçesi, Arap Yarımadası'nın güneyinde İsmâil'in (a.s.) ortaya çıkışına kadar yaygındı ve İsmâil'in (a.s.) Yemen kabilesiyle birlikte yaşadığı Arap

---

tutmaktır yani okumaktır. Kolaylaştırmaya gelince, onun (ألف) çevirmektir. Mesala: (فأس) kelimesini kolaylaştırmak istersek (فأس) şeklinde okuruz.

¹Ahmed Alâm ed-Dîn el-Cündî, *al-Lehecâti'l-Arabiyye fil-Turâs*, 266.

²Hâkim en-Nîsâbü'rî, *al-Mustadrak 'ala al-Sahihayn*, (Beyrut: Dârü'l -Ma'rifa), 2/439.

dünyasında bir değişim oldu. Onları Himyerî Arapça lehçesi, Fasih Arapçayı geliştirmeye sürükledi.

İsmâil (a.s.) kıssasındaki sahih hadiste Cebrail (a.s.) yeryüzüne vurduğunda Zemzem suyu fişkırdı ve Cürhüm kabilesi gelip İsmâil'in (a.s.) annesinin yanına yerleşti.

İsmâil (a.s.) kıssasındaki sahih hadiste şöyle geçmektedir:¹

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَلْفَى ذَلِكَ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُحِبُّ الْإِنْسَ فَنَزَلُوا وَأَرْسَلُوا إِلَى أَهْلِيهِ
مَ فَنَزَلُوا مَعَهُمْ حَتَّى إِذَا كَانَ بِهَا أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْهُمْ وَشَبَّ الْغُلَامُ وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ وَأَنْفَسَهُمْ وَأَعْجَبَهُمْ

Açıkça görüldüğü gibi, İsmâil'in (a.s.) Cürhüm kabilesi içinde büyüyüp, Arapça'yı onlardan öğrenmiştir.

Aynı şekilde İbn Abbas'ın hadisinde:²

أول من نطق بالعربية إسماعيل

Bir başka hadiste ise:³

أول من فُتِقَ لِسَانُهُ بِالْعَرَبِيَّةِ الْمُبِينَةِ إِسْمَاعِيلُ ، وَ هُوَ ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً

İsmâil (a.s.) Cürhüm'den dilin kökenini öğrendikten sonra, Allah Teâlâ ona Fasih Arapçayı ilham etti.

es-Siyr Halkı, İsmâil'in (a.s.) Arapçasının, Kahtânî ve Cürhüm'ün Arapçasından daha fasih olduğunu söylediler:⁴

إن عربية إسماعيل أفصح من عربية يعرب وقحطان وجرهم، فصارت العربية على لسان إ
سمائل العربية الفصحى بإلهام من الله تعالى، ثم حدثت النقلة العظيمة بنزول القرآن باللغة العربية،
فبلغت اللغة أوج مجدها، وقمة عزها حينما صارت لغة الإسلام، ونزل بها القرآن

Böylece Arapça, şimdi anladığımız eski Arapçadan, Fasih Arapçaya evrildi.

Dilbilimsel referanslar, modern konuşma dili lehçelerinin kökenlerinin, farklı türlerde sınıflandırıldıkları için eski Arap lehçelerine kadar uzandığını göstermektedir. Arap kabilelerinin lehçeleri arasında farklı değişiklikler meydana gelmiştir.

¹<https://shamela.ws/book/26332/15053#p8>, (Erişim:20.08.2022).

²Muhammad Nâsir ed-Dîn el-Albânî, *Sahih el-Câmi 'u 'ş-Sagîr ve Ziyâdetü*, <https://t.ly/4Dp2>, (Erişim:20.08.2022).

³<https://t.ly/JIF2>, (Erişim:20.08.2022).

⁴<https://almunajjid.com/speeches/lessons/320>, (Erişim:20.08.2022).

Örneğin: (جأوا الطلاب) bu ifadede vâv (و) zahir fâildir ama ardından (الطلاب) ifadesini de fâil olarak kullanılmıştır. Fasih Arapçada bu kural caiz değildir. Bu yüzden geçmişte bu lehçe etrafında birçok tartışma patlak vermiş, buna karşı çıkanlar çok olmuş, onunla birlikte Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinden, hadislerden ve şiir beyitlerinden delil olarak sözler getirmişlerdir.

Peygamberimizden (s.a.v.) önceki dönemde, Arap kabileleri birçok lehçe konuşuyordu. Bunlardan olan Benî Temîm, Rabîa ve Mudar kabileleri tarafından konuşulan Keşkeşe lehçesi ¹ (لهجة الكشكشة) dahil olmak üzere, öyle ki onlar konuşmada müennes muhâtap kâf (كاف) harfini şîn (شين) harfi ile değiştiriyorlardı. Diyorlardı ki: عَليش yani عليك ve aynı şekilde أعطيتش yani أعطيتك şeklinde değiştiriyorlardı. Keskele lehçesi ² (لهجة الكسكسة) Rabîa ve Mudar kabileleri tarafından konuşulmuştur. Onlar konuşmada muhâtap kâf (كاف) sonrasında sîn (السين) harfini yerine getirir veya bu harften sonra eklerlerdi. Diyorlardı ki: منكس yani منك ve أبوس أبوك ifadesini أبوس şeklinde değiştiriyorlardı.

Aynı şekilde Şenşene lehçesi ³ (لهجة الشنشنة) Yemen kabileleri tarafından konuşulurdu. Onlar konuşmada kâf (كاف) harfini şîn (شين) harfi ile değiştiriyorlardı. Diyorlardı ki: لبئيش yani لبئيك ve لبئيك اللهم cümlesi لبئيش اللهم şeklinde değiştiriyorlardı. Bu hala Yemen'deki Hadramut kabileleri arasında yaygındır.

Anane lehçesi ⁴ (لهجة العننة) de Esed, Kays ve Temîm kabileleri tarafından konuşuluyordu. Onlar konuşmada kelime veya terkinin başında bulunan hemzeyi (همزة) ayn (عين) harfi ile değiştiriyorlardı. Bu yapılan işlemin adına da anane (ayınlaştırma) diyorlardı ve أن ifadesini عن şeklinde değiştiriyorlardı.

¹Mustafa Sâdık er-Râfîi, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/120.

²Mustafa Sâdık er-Râfîi, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/120.

³Mustafa Sâdık er-Râfîi, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/120.

⁴Mustafa Sâdık er-Râfîi, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/120.

Fahfaha lehçesi ¹ (لهجة فحفة) de Huzeyl kabilesi tarafından konuşulurdu. Onlar konuşmada hâ (حاء) harfini ayn (عين) harfi ile değiştiriyorlardı. Diyorlardı ki: أَعَلَ اللهُ yani البيع yani البيع ve فِي أَحْلِ اللهُ الْبَيْعَ ifadesini عَيْنٌ عَيْتِي şeklinde değiştiriyorlardı.

Acace lehçesi ² (لهجة العجعة) de Tay kabilesi ve Kudâa kabilesi tarafından konuşulurdu. Onlar konuşmada şeddeli yâ (ياء) harfini cîm (جيم) harfi ile değiştiriyorlardı. Diyorlardı ki: رَاعِي خَرَجَ مَعِي ve تَمِيمِي ifadesini تَمِيمِجَ şeklinde değiştiriyorlardı.

Tumtumâniyye lehçesi ³ (لهجة الطمطمائية) de Himyeriye lehçesinden (اللهجة الحميرية) türetilmiştir. Onlar konuşmada Lâm-ı Ta'rif'i (ل) mîm (ميم) harfi ile değiştiriyorlardı. Diyorlardı ki: طَابَ امْهَوَاءُ ifadesini طَابَ الْهَوَاءُ şeklinde değiştiriyorlardı.

Teltele lehçesi ⁴ (التلثة) de Temîm, Esed ve Kays kabilesi tarafından konuşulurdu. Onlar konuşmada muzâri harfleri kesre ile telaffuz ediyordu. Diyorlardı ki: يَعْلم ifadesini بَعْلم şeklinde değiştiriyorlardı. Bu durum Mısır lehçesinde çok yaygındır.

Günümüzde var olan Arap lehçeleri: ⁵

1. Körfez lehçesi,
2. Necd lehçesi,
3. Umman lehçesi,
4. Hicaz lehçesi,
5. Yemen lehçesi,
6. Zufar lehçesi: Salale ve Umman civarı,
7. Nubi lehçesi,
8. Hasaniye lehçesi (Cezayir, Fas, Moritanya, Mali, Nijerya, Senegal ve Batı Sahra'da konuşulan bir lehçe),
9. Çad lehçesi,

¹Mustafa Sâdık er-Râfî, *Târihu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/120-121.

²Mustafa Sâdık er-Râfî, *Târihu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/121.

³Mustafa Sâdık er-Râfî, *Târihu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/122.

⁴Mustafa Sâdık er-Râfî, *Târihu Âdâbi'l-'Arab*, (Kahire, Mektebetü'l-Îmân, 1997), 1/122.

⁵<https://t.ly/htb2>, (Erişim:20.08.2022).

10. Sudan lehçesi,
11. Mısır lehçesi,
12. Yahudi Arapçası lehçesi,
13. Akdeniz lehçesi,
14. Güney Sudan lehçesi,
15. Bedevî lehçesi,
16. Fas lehçesi,
17. Cezayir lehçesi,
18. Saharan lehçesi (Cezayir’de Fas sınır boyunda konuşulan sahra lehçesi),
19. Levantine lehçesi.

Bu şaşırtıcı lehçe farklılıkları daha net görmek için “*şimdi senden kitabımı vermeni rica ediyorum*” cümlesine bakalım:¹

'ercû minke 'en tu 'tîynî kitâbî hâlen (Fasih Arapça)

أرجو منك أن تعطيني كتابي حالا

'ercuk 'aṭîynî kitâbî fisa' (Libya lehçesi)

أرجك عطيني كتابي فيسع

Bitreccâkî ṭînî kitâbî hellâ (Suriye lehçesi)

بترجاكي طيني كتابي هلا

'i 'mil ma'rûf 'inṭînî kitâbî hellît (Filistin lehçesi)

اعمل معروف انطيني كتابي هليت

'inṭînî 'iktâbî inṭây drûk (Cezayir lehçesi)

انطيني اكتابي انطاي دروك

Nihîbbek tutûnî 'iktâbî tevvâ (Tunus lehçesi)

نحبك تطوني اكتابي توا

Minfaḍlik 'iddîni'l'kitâb bitâ'î dilva'ti (Mısır lehçesi)

منفضلك اديني الكتاب بتاعي دلوات

---

¹İsâ İskender el-Ma'lûf, “el-Lehcetü'l-Âmmiyye fi Lübnân ve Sûriye” *Mecelletü Mecma'i Fuâd el-Evvel*, (Kahire: 1939), 298.

el-Ezherliler eskiden Fasih Arapça ile konuştukları rivayet edilir. Sömürgecilerin organize planları neticesinde Fasih Arapça konuşan insanlarla alay edilmeye başlandı. Sömürgeciler bu planlarında başarılı oldular. Sonrasında insanlar gün geçtikçe fasih dilden ayrılmaya başladılar. Lehçe, bir zamanlar Fasih Arapçanın merkezi olarak kabul edilen el-Ezher külliyesinde artık yaygın şekilde konuşuluyordu.¹

Mısırlı dil bilimci Said Bedevî ise Arapça konuşma dilinin beş düzeyde olduğunu söylemiştir. Bunlar:²

1. Fushâ't-Turâs

(Kültür Arapçası): Klasik Arapça. Sentaksını Kur'an'dan alır.

2. Fushâ'l-Asr

(Çağdaş fushâ): Modern Standart Arapça. Radyo, televizyon, okul ve resmi yazışmalarda kullanılan dil.

3. Âmmiyyâtu'l-Musekkafîn

(Eğitilmişlerin halk dili): Fasih değil ve kelime yönünden büyük ölçüde Modern Standart Arapçadan yararlanır. Sentaksı lehçeye göre değişir.

4. Âmmiyyâtu'l-Mutenevirîn

(Aydınların halk dili): Kelime yönünden zengindir. Örneğin; Bedevîler.

5. Âmmiyyâtu'l-Ummiyyîn

(Okuma yazma bilmeyenlerin Arapçası): İhtiyaca yönelik bir konuşmadır ve kelime dağarcığı azdır. Örneğin; çölde yaşayanlar.

2.7. Arapçaya Giren Yabancı Kelimeler

Arap diline giren eski yabancı kelimelerin bir kısmı Yunan ve Roma dönemlerine kadar dayanmaktadır. Diğerleri Adnânî olmayan Arapların lehçeleridir. Arap diline giren yeni kelimelerin bir kısmı günümüzde var olan birçok dilden aktarılmıştır.

---

¹Bedrettin Çetiner, "Arap Âleminde Fasih Dil-Âmmice Dil Mücadelesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (İstanbul: 1995), 356-357.

²<https://t.ly/htb2>, (Erişim:20.08.2022).

Libya lehçesinde var olan ve Arap dilinin diğer lehçelerinin neredeyse hepsinde kullanılan kökeni yabancı bazı kelime gruplarını “*Mecmau'l-Luġati'l-'Arabiyye*“ dergisi üyesi olan Ali Fehmî Hüseyim aşağıda verdiğimiz örneklerle açıklamaktadır:¹

- Yunancadan geçen bazı kelimeler

قوتي Kivoto (Sandık), قارب Karabi (Kayık, sandal)

- Latineden geçen bazı kelimeler

بيثر Bifer (Bir tür incir), ايقس Eqs (Katırı durdurmak için kullanılır), سناري Synaro (Bir tür bitki)

- İbrânîceden geçen bazı kelimeler

خناب (Hırsız), بنيم (Şans)

- Berberî dilinden geçen bazı kelimeler

بلزين (Bir türlü pişmiş etli hamur yiyeceği), ساقم (Kepçe), سبسي (Sigara kağıdı, sigara), سورية (Gömlek), فكرونه (Kaplumbağa), ترقاس (Mantar)

- Süryânîceden geçen bazı kelimeler

و ve ن harfinin eklenmesiyle yapılan kelimelerdir.

كبيرون (Büyük), عفريتون (İfrit), كليون (Köpek), صغيرون (Küçük)

sonuna س harfi getirilerek yapılan kelimelerdir.

قطوس (Kedi), فرطاس (Kel), كرموس (İncir ağacı)

Yabancı dillerden Arapçaya aktarılan bazı yeni kelimelerle alakalı aşağıdaki şekilde örneklendirebiliriz:²

- Türkçeden geçen bazı kelimeler

كوريك (Kaşık), كاشيك (Tava), بوريك (Börek), ضولمة (Dolma), كيما (Kıyma), كوريك (Kürek), فنجال (Fincan), ترليك (Terlik), تستمال (Peştamal), كردان (Gerdanlık, kolye), كندرة (Kundura), كلباك (Kalpak), شيشمة (Çeşme), كيشلا (Kışla), مندار (Minder), شيش (Şişe)

¹Ali Fehmî Hüseyim, *el-Âmmiyyetü'l-Libîyye*, “Min Fushâ Tederracet ilâ Dârice Tefessahat”, *Mecmaü'l-Luġati'l-'Arabiyye Dergisi* 89 (Kahire: 2000), 69–93.

²Ali Fehmî Hüseyim, *el-Âmmiyyetü'l-Libîyye*, “Min Fushâ Tederracet ilâ Dârice Tefessahat”, *Mecmaü'l-Luġati'l-'Arabiyye Dergisi* 89 (Kahire: 2000), 69–93.

- İspanyolcadan geçen bazı kelimeler

İspanyolca ve İtalyanca dilleri birbirine yakın olduğundan bazı kelimeler iki dilin ortaklaşa kullandığı kelimelerdir. Dolayısıyla bunların aynı zamanda İtalyancadan geçtiğini iddia etmek de yanlış olmaz.

ري Re (Başkan), كاوان Cabalero (Çocuk), موجيرة Mujera (Kız çocuk), دوس Dos (İki), تتريس Tres (Üç)

- Fransızcadan geçen bazı kelimeler

إمریقل Reglaire (Yavaş, rahat), يقاجي Gager (Şart koşmak, uyarmak), يدّمدر Dormir (Uyumak), كرفي Corvee (Ücretsiz)

- İngilizceden geçen bazı kelimeler

كنصل Cancel (Konuşmaktan veya karşılaşmaktan çekinmek), المنقيط Main Gate (Ana kapı), ييلف Pluff (Abartarak aktarmak), ورشة Workshop (Fabrika, işyeri), كلفتي Klephty (Hırsız)

- İtalyancadan geçen bazı kelimeler

يفلنش Evlch (Trafik işaretlerinden iki yönden bir yöne yönelmede kullanılır), يمشكي Emcki (Oyun kağıtlarını birbirine karıştırmak), يکورب Ekorb (Yoldan sapmak), يزبندی Azbandi (Yoldan dönmek), يتعلق Atafıq (Canı sıkılmak, kızmak), زقرلو Zkrılo (Geveze, Cırcır böceği), طاولة Tavolo (Masa), أنتينا Antena (Anten, telsiz), بومبا Bomba (Bomba), ستوفاً Stopo (Soba, ocak)

Günümüzde yaygın olarak kullanılan ve Arapçası olmasına rağmen yabancı dilde konuşulan kelimelerin bir kısmı:¹

بنك	Arapça karşılığı	→	مصرف (Banka)
تليفون	Arapça karşılığı	→	هاتف (Telefon)
بوسطة	Arapça karşılığı	→	بريد (Posta)
مرشبيدي	Arapça karşılığı	→	رصيف (Kaldırım)
فاتورة	Arapça karşılığı	→	مطلبة (Fatura)

¹Ali Fehmî Hüseyim, *el-Âmmiyyetü'l-Libîyye*, ‘‘Min Fushâ Tederracet ilâ Dârice Tefessahat’’, *Mecmaü'l-Luğati'l-'Arabiyye Dergisi* 89 (Kahire: 2000), 69–93.

سينما	Arapça karşılığı	→	خيالة (Sinema)
بشكليت	Arapça karşılığı	→	دراجة (Bisiklet)
فرماشيا	Arapça karşılığı	→	صيدلية (Eczane)
سبيتار	Arapça karşılığı	→	مستشفى (Hastane)

Farklı dillerden geçen bazı kelimeler, eskiden aynı tabirlerle kullanılıyorken günümüzde Arapça tabirlerle kullanılmaktadır:¹

حُكَّة	Yeni kullanım	→	علبة (Kutu)
فوشيكَة	Yeni kullanım	→	رصاصة (Fişek, kurşun)
غدرية	Yeni kullanım	→	مسدس (Tabanca)
متريزوز	Yeni kullanım	→	رشاش (Makineli, hortum)
كشلة	Yeni kullanım	→	ثكنة (Kışla)
بالاص	Yeni kullanım	→	عمارة (Bina)
شياتة	Yeni kullanım	→	فرشاة (Fırça)
صباط	Yeni kullanım	→	حذاء (Ayakkabı)
ديناميت	Yeni kullanım	→	لغم (Dinamit)
كامبو	Yeni kullanım	→	معسكر، مخيم، (Çadır, kamp)
أسانسير	Yeni kullanım	→	مصعد (Asansör)
زنفليقة	Yeni kullanım	→	جماعة (Cemaat, toplu)
بطمة	Yeni kullanım	→	زر (Düğme)
كباسة	Yeni kullanım	→	محلًا لقمامة (Çöplük yeri)
نوالَة	Yeni kullanım	→	مطبخ (Mutfak)
كريولة	Yeni kullanım	→	سرير (Karyola)
قداحة	Yeni kullanım	→	ولاعة (Çakmak)
مغارة	Yeni kullanım	→	متجر (Mağaza)
كهرباء	Yeni kullanım	→	سيارة (Araba)
رومي	Yeni kullanım	→	أوروبي (Avrupalı)

¹Ali Fehmî Hüseyim, *el-Âmmiyyetü'l-Libîyye*, ‘‘Min Fushâ Tederracet ilâ Dârice Tefessahat’’, *Mecmaü'l-Luğati'l-'Arabîyye Dergisi* 89 (Kahire: 2000), 69–93.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİBYA TRABLUS LEHÇESİ

3.1. Libya Trablus Lehçesi ve Fasih Arapça ile İlişkinin İncelenmesi

Bazıları, Libyalıların, Resûlullah'ın konuştuğu ve Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olduğu klasiğe daha yakın bir dil konuştuğunu düşünüyor. Garip olan şu ki, bir kimse Kur'ân-ı Kerîm'i okuduğunda, sadece küçük bir grup anlıyor ve geri kalan okumakta ve anlamakta zorlanıyor. Bu, tek bir âyetin yorumlarının çokluğunu açıklıyor. Birisi Körfezli, Yemenli, Suriyeli, Filistinli, Iraklı veya Mısırlı biriyle karşılaştığında, onunla Libya'da Trabluslularla, Libya Trablus lehçesinde konuştukları kelimelerle konuşmaz. Çünkü diğerinin onları anlamakta zorlandığını biliyor ve bu da Trablusluların Fasih Arapça konuşmadıklarını gösteriyor. Libya Trablus lehçesi, gramerinin çoğunu Libya lehçesinden alır.

Örneğin: Bir ünsüzle başlama ve bitirme, iğrap, tesniyenin olmaması, (ظ و ث وذ) harflerin telaffuz edilmemesi ve kelimenin ortasında hemzenin okunamaması, bu durum Libya Trablus lehçesine özgü dilsel ifadesinin etkisinin ötesine geçmiş ve Libya Trablus lehçesinin sözlüğü, Arapça olmayan birçok kelimeyle dolmuştur. Mesala (مسردن) kelimesi Libya Trablus lehçesinde temizliğine ve duruşuna dikkat etmeyen pis kimse için kullanılan bir kelime olup, (اسردون = بغل) adının ve (اسردوك = ديك) kelimesinin geçtiği (سیرد = نظف) fiilinden türemiştir.

Farklı Arap ülkelerinden bir grup bilim insanının ve uzmanın katıldığı Libya lehçesinde ki değişim konulu sempozyum 4-6/12/2006 tarihleri arasında Trablus'taki Arap Dili Akademisi'nin merkezinde yapıldı. Alınan kararda, genel olarak Libya lehçesi ve özel olarak Bedevîler lehçesi, üslup değişikliğine uğramış ve sözdizimi ihmal edilmiş olsa da, ilk özelliklerinin birçoğunu hala koruyan tamamen Arap hanedanının bir lehçesidir ifadesi vurgulandı. Mısır'daki Arap Dili Akademisi üyesi olan Profesör

Muhammed Farid Ebu Hadid, bu görüşü destekleyen bir sonuca ulaştı. Hatta bazıları bu durumu Libya lehçesi söylemlerinden dolayı Dr. Taha Hüseyin'e atfediyor: *‘Bugün Berka Arapları, gördüğümüzde fasihe en yakın olan Araplar arasındadır. Berka Arapları başka milletlerle iç içe geçmedi ve sözlerine başka bir şey karışmazdı.’*¹

Libya Trablus lehçesi, kolaylığı ve anlaşılabilirliğiyle Doğu Arap lehçeleri ile kapalılığı ve bütünlüğü ile Mağrip lehçeleri (Tunus, Cezayir ve Fas) arasında bir bağlantıyı temsil eder. Genel olarak, Libya Trablus lehçesinde net harf çıkışları vardır. Arap lehçelerinin İslâm öncesi dönemde bilindiği, özellikle bazı harflerin çıkışları açısından Mısır kâf'ının (ك) telaffuzu gibi (Bedevî kâf olarak bilinen) birçok özelliği vardır. Bu onların Arap kökenlerinden dolayı Benî Sâlim ve Benî Hilâl kabilelerine ait olduğunun göstergesidir. Bu nedenle Arap Yarımadası ve Arap Körfezi'ndeki (Basra Körfezi) Arapların lehçesine daha yakındır.

Libya Trablus lehçesi, Doğu Tunus lehçelerine göre daha basit ve anlaşılır olmasına rağmen telaffuzu daha hızlı olan bu lehçe, özellikle Trablus şehrinde diğer komşu Arap ülkelerinin aksine Fransızca yerine İtalyancadan biraz etkilenmiştir. Bölgesindeki şehirlerin; al-Khums, Trablus, Zawiya, Zuwara, Sabratha, Gharyan, Tarhuna ve batıda Nafusa Dağları, sakinleri arasında küçük farklılıklar ile Libya Amaziğ (Berberî) diline çok yakındır.

3.1.1. Libya Trablus Lehçesi Kavramları

Her bilimin, araştırmanın ne hakkında konuşmak istediğini anlamak için okuyucunun bilmesi gereken terimler vardır. Dil ve lehçe ile ilgili olanların terminolojisi kapalı olduğu ölçüde değişen ve farklılaşan dilbilimin kapsamına girer.

Lehçe, ana dilden bilimsel düzeyde farklı olan ve terimleri çok sayıda olan yönü bakımından dilbiliminin kapsamına girer. Okullarının çok sayıda olması nedeniyle bu bilimdeki uzmanlar için bile lehçe anlaşılabilir hale gelir. Terimlerin çeşitliliği bu okulların çeşitliliğine göre değişir, bu nedenle bu araştırmanın girişinde gerekli terimlerden bazılarının kavramlarını tanımlamak gerekir.

---

¹ Muctema' Trablus li'l- Luğati'l- Arabiyyeti, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrîb*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l ' Arabiyye, 2007), 1/7.

3.1.1.1. Dil

Dil, insanın duygu ve düşüncelerini diğer insanlara, en önemlisi ses, sonra yazı ve ardından dokunma yoluyla iletebildiği, insan iletişiminin en önemli araçlarından biridir.¹

Dil, toplumun kültürel değerlerini şekillendirir ve destekler; edebiyatın, sanatın, bilimin, teknolojinin, dünya görüşünün, ahlak anlayışının, kısaca müziğin, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına vesiledir. Bu nedenle dil, toplumun şah damarıdır.²

Arapçada ise “*el-lisân*” ve “*el-luğa*” kelimeleri Türkçede “*dil*” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Aralarında “*el-luğa*” kelimesi, H 2. yüzyılın sonlarına doğru literatüre girmiştir. Bu zamana kadar genellikle “*lisân*” kelimesi “*dil*” anlamında kullanılmıştır. Luğat kelimesi, Arap edebiyatında ilk defa H 8. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.³ Kur’ân-ı Kerîm’de de dil anlamında “*lisân*” kelimesi kullanılmıştır.⁴

Lügati Temîm ve Lügati Hicaz dedikleri gibi, “*luğa*” teriminin eski kavramı olan lehçeden çıkarılmasına katkıda bulunmuştur. Bununla, lehçelerden ana dil olarak adlandırılan ve günümüzde bildiğimiz terim olan “*lisân*” ifade edilir.

Dil, sese dayalı bir işaretler ve anlamlar sistemidir ve işlevini yerine getirmesi, bir grup insanın anlayabileceği ve iletişim kurabileceği sembollere bağlıdır. Bu tanım dilin fonetik, yazılı veya somut gösterge ile anlam arasında bağlantı kurduğu, yani dilde gösterge ile gösterilen arasında özel bir bağ olduğu ve bu bağın deyimsel bağ olduğu şeklindeki modern dilbilimcilerin bakış açısını yansıtmaktadır. Gösterge ile gösterilen arasındaki ilişkinin, dilsel ilişkiler olarak tanımlanmayan başka türleri de vardır; Kişiyile ilgili fotoğraflar gibi gösterge ile gösterilen arasındaki tam benzerlik ilişkisi veya dumanın ateşle ilişkisi gibi nedensellik ilişkisi.⁵

---

¹ David Abbrerob, *Elements of General Phonetics*, (1967), 24.

² Doğan Aksan, ‘Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim’, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000), 1/11.

³ Muhammed Riyad Kerîm, *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, (Tanta, 1996), 48–49.

⁴ Şuâra, 26/192-195.

⁵ Raimo Antkla, ‘An Introduction to Historical and Comparative Linguistics’, (1972), 12.

3.1.1.2. Kelime

Kelime, terimi en sık olarak tekil bir anlamı ifade eden en küçük sözlü birimde kullanılır. İbn Hişâm'a (ö.833) göre: "*Kelime tekil bir sözdür*".¹ Tekilden maksat mânâdır, daha sonra bu tanımı şu sözlerle açıklamıştır: "*Mânâyı bildiren kelime: insan ve at gibi*."²

Modern Avrupalı dilbilimcilerin sözcüğü tanımlarken ki görüşleri gerekliydi, bu da onları sözcüğün üç tanımını yapmaya yöneltti: ³ "*Fonetik düzeyde kelime, iki duraklama arasında kalan bir kelimedir ve dilbilgisi düzeyinde kelime, cümledeki konumuna göre tanımlanır. Tekil düzeyde ise anlamı belirtir*."

3.1.1.3. Hece

Hece, en küçük birimi bir harf olan ve ağzın tek bir hareketinde kullanılabilen kelimelerden oluşan bir ses kalıbıdır.⁴

Libya Trablus lehçesinde kelimelerin içindeki heceler genellikle ağırdır, bir ünsüz ve bir kısa ünlüden oluşan heceler çok nadirdir ve çoğunlukla Fasih Arapçaya çok benzerdir. Bu şekildeki kısa ünlüler genellikle kaybolur ve başlangıçta birçok ünsüz grubu üretilebilir. Örneğin: zawa:b (جواب) Fasih Arapça, ancak aynı kelime (جوب) zwa:b şeklinde bir harf düşerek Libya Trablus lehçesinde olağan olarak kullanılabilmektedir.⁵

Hece fikri çok önemlidir, çünkü daha sonra açıklanacak olan "*kelime vurgusu*" hakkındaki bilgisine bağlıdır. Vurgu yoluyla, dinleyici bir lehçeyi diğer lehçeden ayırt edebilir. Bunun sayısız örneğinden biri, Suriye'nin ünlü şehri "*Halep'in*" telaffuzunda Libya-Trablus ve Tunus lehçeleri arasındaki farktır. Libya Trablus lehçesinde vurgu (ح) olan ilk heceye düşer, ancak Tunus lehçesinde vurgu ikinci heceye, yani (لب)'ye düşer ve bu bize Libya-Trablus ve Tunus lehçeleri telaffuzu arasında duyduğumuz farkı

---

¹ İbn Hişâm, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Belli's-Sadâ'da*, (Beyrut : el-Maktabat el-Asriya, 2020). 17.

² İbn Hişâm, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Belli's-Sadâ'da*, (Beyrut : el-Maktabat el-Asriya, 2020). 17.

³ R.R.K. Hartmann, *Dictionary of Language and Linguistics*, London, " word " md.

⁴ Stephen R. Anderson, '*Languages: A Very Short Introduction*', 1/2012.

⁵ Muhammed Haliyfe el-Esved, *Lehecât el-Libiyye fi Fadaiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/101-102.

açıklar. Bazı modern bilim adamları bunu şöyle tanımladılar: "*Göğüs nabzı sırasında meydana gelen telaffuz, yani nefes verme sırasında göğüs kaslarının bir kasılmasıdır.*"¹

İbrâhîm Enîs ses hecesini iki bölüme ayırmış ve bu konuda şunları söylemiştir: "*Ses heceleri, sesli ve sessiz olmak üzere iki türdür. Sesli hece kısa veya uzun yumuşak bir sesle biten hecedir ve sessiz hece sessiz bir sesle biten hecedir. (فَتْحٌ) gibi mevcut mazi sülasi fiil üç sesli heceden oluşurken, bu fiilin masdarı (فَتْحٌ) iki ünsüz heceden oluşur.*"²

3.1.1.4. Vurgu

Vurgu iki türdür. Biri kelimenin hecelerinden birindeki sesin diğer hecelere göre daha fazla gürlüğü ve netliğidir. Örneğin: "الأندلس" isminin telaffuzu gibi. Libya Trablus lehçesinde vurgu, kelimenin diğeriyle, yani (أَنْ) sondan başlayan üçüncü hecesine düşer, ancak Tunus lehçesinde vurgu, kelimenin son hecesinden itibaren heceleri saymaya başladığımızda, kelimenin ilk hecesinden düşer yani (أُنْ). Buna kelimenin vurgusu denir.³

İkinci tür ise, bazılarının dediği gibi, cümlenin herhangi bir kelimesindeki sesin tonlaması olan cümlenin vurgusudur.

Örneğin: رأيت الهلال أنا ، Ben, hilâli gördüm.

Burada (أنا) zamirinde vurgu yapıp hilâli bir tek kendisinin görebildiğini belirterek, zamirle sesini yükseltmiştir. İfade رأيت الهلال لا غيري أنا anlamını taşımaktadır. Yani: "Ben hilâli gördüm, başkasını görmedi. " anlamındadır. Ancak cümle aksansız (şivesiz) olarak telaffuz edilirse, sadece hilâlin görüldüğünü bildirmek içindir. Kendisi görmüş ve görüntüsünü bir grup insanla paylaşmış olabilir.⁴

İbrâhîm Enîs vurgunun türüne şu şekilde değinmiştir: "*Bir kişi kendi dilinde konuştuğunda, genellikle her kelimenin belirli bir hecesini vurgulama, onu işitmede*

¹ R.R.K. Hartmann, *Dictionary of Language and Linguistics*, London, " Syllable " md.

² İbrâhîm Enîs, *el-Esvâtü 'l-luğaviyye* (Beyrut: Dâr'un-Nahda el-Arabiyye, 1961), 3/109.

³ Muhammed Haliyye el-Esved, *Lehecât el-Libiyye fi Fadaihi al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/102.

⁴ R.R.K. Hartmann, *Dictionary of Language and Linguistics*, London, "Accent" md.

kelimenin diğer hecelerinden daha belirgin ve net hale getirme eğilimindedir ve bu vurgu, aksan dediğimiz şeydir. “¹

3.1.1.5. Cümle

Cümle, dil konusunun bağlı olduğu dilbilgisi temellerine yazılı olarak bağlanan bir kelimeler sistemidir. İbn Hişâm cümleyi şöyle tanımladı: "Cümle fiil ve öznesi (قام زيد) ve mübteda ve haberi (زيد قائم) olan bir ifadedir. İsim ve fiil cümlesi yerine olan şey الضرب اللص burada normal fiil ve fâil olmayıp ضرب mebni meçhul fiil ve اللص nâibu'l-fâildir. أفانم الزيدان ifadesinde أفانم ismi fâili fiilin amelini alır ve الزيدان merfu fâildir. كان زيد قائما Burada كان Nâkis fiili isim cümlesine gelir, زيد ismi kanenin ve merfudur قائما haberi kane ve mansuptur. فانم فانم Burada فانم ve kardeşleri ef'âlî'l-kulûb tek mef'ülle yetinmeyen iki mef'ûl alan fiillerdir. İsim cümlesinin başına gelip mübtedâ ve haberi iki mef'ûl halinde naspederler, bu ifade هو قائم gibidir."²

İbn Hişâm'ın zikrettiği cümle terkiplerinde, birinci cümleyi fiil cümlesi, ikincisini isim cümlesi, geri kalanı da bunlardan birine gönderme yapan dilbilgisi temelleri olan nahiv kısımlarının içerikleri vardır. Konuşma fiille başlıyorsa cümle fiil cümlesi, isim ile başlıyorsa isim cümlesidir.

Modern dilbilimciler, cümleyi farklı dil ekollerine göre tanımlamada farklılık gösterdiler, ancak aralarında en ünlüsü yapısalcıların tanımıdır, çünkü onlar cümlenin "dilbilgisel olarak analiz edilebilecek ana birim olduğunu; yani, nahivi bir terkip olduğunu" ifade ettiler.³

3.1.1.6. Lehçe

Lehçebilim/diyalektoloji/‘ilmu’l-lehecât, bir dilin farklı varyasyonlarının incelenmesiyle dildeki değişimlerin doğasını ve mekanizmasını anlamaya çalışır. Bu

¹ İbrâhîm Enîs, *el-Esvâtü'l-luğaviyye* (Beirut: Dâr'un-Nahda el-Arabiyye, 1961), 3/119

² İbn Hişâm, *Muğni'l-Lebîb 'an Kütübi'l-E'ârîb*, ('Analiz: Mohi Al-Din Abdul Hamid'), (Beirut: Dâru'l Fikr, 1985), 374.

³ R.R.K. Hartmann, *Dictionary of Language and Linguistics*, London, "Sentence" md.

çalışma, dilbilimcilerin bir dilin tarihi yapısını ve diğer dillerle olan ilişkisini anlamalarına da yardımcı olur.

Lehçebilim çalışmaları, bir dilin farklı bölgelerinde kullanılan lehçelerin yapılarını ve özelliklerini tanımlar. Bu tanımlama, dilin öğrenimi, dil öğretimi, dilin yazı dili olarak standardizasyonu ve dil politikaları gibi konularda da önemli bir rol oynar.

Lehçe, belirli bir coğrafi bölgeye veya belirli bir etnik gruba özgü gramer ve kelime dağarcığındaki farklılıktır. Eğer bu telaffuz farklılığına aksan değişikliği deniyorsa bu lehçe değildir. İbrâhîm Enîs lehçe ve dil arasındaki farkı şu sözlerle tanımlamıştır: “*Modern bilimsel terminolojide lehçe, belirli bir çevreye ait olan bir grup dilsel özelliktir ve bu ortamın tüm üyeleri bu özellikleri paylaşır. Lehçe ortamı, her biri kendi lehçelerine sahip birkaç lehçeyi içeren daha geniş bir ortamın parçasıdır. Özellikleri vardır, ancak hepsi bireylerin iletişimini kolaylaştıran bir dizi dilsel olguyu paylaşırlar.*”¹ Geçmişte dil olarak adlandırılıyordu, ancak (لسان العرب) *Lisânü'l-'Arab'da* اللهجة واللجة bahsedildiği gibi yaygın olarak kullanılmaktadır. Denir ki: “*اللهجة الفالانكا lehçede fasih konuşandır ve bu onun lisânına teşekkül etmiş, alışık olduğu ve büyüdüğü onun dilidir.*”² Eski zamanlarda lehçe kavramını ifade etmek için sıklıkla kullanılan "الغة" tabiridir.

Örneğin, diyorlar ki: "قرأ الحسن وإن كان قميصه قد من دبر" ifadesinde kastedilen *Kûfe*'li nahivci ve kıraat imamı, Ebu'l Hasan Ali bin Hamza el-Kisa'i, Hicaz ve Esed kabilelerinin diliyle bu âyeti دبر kelimesini دُبر yerine sakın bir (ب) harfiyle دُبر şeklinde okumasıdır.³ Burada وهى لغة الحجاز وأسد ifadesiyle لهجة أهل الحجاز ولهجة أسد lehçe kastedilmiş fakat "الغة" dil kelimesi kullanılmıştır. O halde lehçe, konuşmacının sesindeki coğrafi bölgeyi veya kabileyi işaret eden bir değişikliktir. Arap lehçeleri kendi aralarında yapısal, fonetik, morfolojik veya semantik düzeyde, Arapçanın gelişiminin tezahürleri özgüllük açısından Libya'da da bir lehçeden diğerine farklılık gösterir.

Arap filolojisinde halk lehçelerinin "الدارجة" incelenmesi genellikle lahn (dil yanlığı) veya şâz olgusu ile birlikte ele alınmıştır. Lahn, bir dilde kullanılan yanlıs bir

¹ İbrâhîm Enîs, *Fi'l-Lehecâti'l-'Arabiyye* (Kahire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1990) 2/16.

² İbn Manzur, *Lisan al-'Arab*, (Beyrut: Darü'l Sader, 1990), "لهج" md.

³ Ahmed Alâm ed-Dîn el-Cündî-Jundi, *al-Lehecâti'l-'Arabiyye fil-Turâs*, 64.

ifade veya kelime yapısıdır. Şâz ise, bir dilin yapısına uygun olmayan bir kelime veya ifade kullanmaktır. Bu tür yanlış kullanımların incelenmesi, halk lehçelerinin yapısının anlaşılmasına ve bu lehçelerin dilbilgisel özelliklerinin belirlenmesine yardımcı olur.

İbrâhîm Enîs *el-Lehecâtu'l-'Arabiyye* adlı eserinin önsözünde, lehçebilim alanında yazılan ilk eserin Hafenî Nâsîf Bey'in *Mumeyyizâtu Lugâti'l-'Arab* adlı küçük risalesi olduğunu belirtmiştir.¹ Nâsîf Bey'in bu risalesi, dönemin Arap dilbiliminde önemli bir yer tutmuş ve sonraki yıllarda da farklı eserlerde referans alınmıştır.

Arap lehçeleri arasında sözlerinde standart dilden çok uzak olan ve ona yakın olanlar vardır. Taha Hüseyin göre Bağdat halkının lehçesi klasik dile en yakın olabilir. Ancak, farklı ülkelerde konuşulan Arapça lehçeler genellikle karşılıklı olarak anlaşılır değildir. Bunun nedeni, Arapçanın birçok ülkede geniş bir coğrafi alana yayılması, içindeki lehçelerin çeşitliliğine izin vermesi ve bu nedenle Mağrip Arapçası, Mısır Arapçası, Levanten Arapçası ve Irak Arapçası gibi bölgesel lehçeler bölünmüş olmasıdır. Körfezde, aynı ülke içinde Lehçelerdeki farklılık açısından en çeşitli Arap ülkesi olarak kabul edilen Suudi Arabistan, yaklaşık 23 farklı lehçeyi içerdiğinden, Suudi araştırmacı Suleiman al-Darsouni "*Suudi Arabistan Krallığında Konuşulan Lehçeler Sözlüğü*" adlı kitabında bu konuyu ele almıştır.

3.1.2. Sesin Taşınma Ortamı ve Dil ile Lehçeyi Ayırt Etmedeki Önemi

Arapların sesbilim çalışmaları tarihi oldukça eski olup, bu alanda önemli katkıları olan isimler bulunmaktadır. Özellikle el-Halîl, el-Kindî, İbn Cinnî ve Sîbeveyh gibi isimler, Arap dilinin ses yapısını inceleyerek genel sesbilimin temellerini atmışlardır.

el-Halîl, Arap dilinin ses yapısını inceleyen ilk kişilerden biridir. O, özellikle Arap harflerinin nasıl telaffuz edilmesi gerektiği konusunda ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Bunun yanı sıra, kelime stresi, kelime yapısı, ses benzerlikleri gibi konulara da değinmiştir. el-Halîl'in çalışmaları, Sîbeveyh ve İbn Cinnî gibi sonraki dönemlerdeki dilbilimcilerin çalışmalarının temelini oluşturmuştur.

Sîbeveyh ise, Arap dilinin gramerini ve ses yapısını inceleyen önemli bir dilbilimci olarak kabul edilir. Onun en önemli eseri "*El-Kitab*" adlı gramer kitabıdır. Bu

---

¹ İbrâhîm Enîs, *el-Lehecâtu'l-'Arabiyye*, (İskenderiyye: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1999), 4.

kitapta, Arap dilinin ses yapısının yanı sıra, kelime yapısı, dil bilgisi kuralları, kelime anlamları ve kullanımı gibi konular ele alınmıştır. Sîbeveyh'in çalışmaları, Arap dilbiliminin gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır.

İbn Cinnî ise, Arap dilinin ses yapısı konusunda önemli çalışmalar yapmış ve Arap dilinin standart bir telaffuzunu belirlemiş bir dilbilimci olarak kabul edilir. O, kelime stresi, tonlama, uzun ve kısa sesler gibi konulara da değinmiştir. İbn Cinnî'nin en önemli eseri "*el-Kâfiye*" adlı kitabıdır ve bu kitapta dilin ses ve söyleyiş yönleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

İbn Cinnî'nin bize ulaşan tarifinde, dili sestem meydana geldiğidir. İbn Cinnî döneminden 20. yüzyıla kadar âlimler dil ve ses arasında ayırım yapmadılar. 21. yüzyılın sonunda bazı dil araştırmacıları "الأوساط اللغوية الناقلة" fikrini ortaya attılar. Bu fikrin anlamı, dilin sadece ses, yazı veya körlerin "برايل"¹ yoluyla iletişim kurarken kullandıkları bir şey olmadığı, dilin ses, yazı veya dokunma yoluyla iletilen manevi kalıplar da olduğudur.²

Günümüzde de Arap dilbilimcileri, bu geçmişe dayanarak, dilin ses yapısını inceleyen çalışmalar yapmaktadırlar. Bunlar arasında Mısır'da doğmuş bir dilbilimci ve Arap dilbilimi alanında önemli çalışmalar yapmış bir akademisyen olan İbrâhîm Enîs, Arap dilindeki ses yapılarının ve seslerin incelenmesine yönelik bir çalışmasıyla "*el-Esvâtu'l-lugaviyye*" modern dilbilim yöntemleriyle yazılan ilk Arapça kitap olarak kabul edilmiştir.

Onların bakış açısına göre, dil ses olsaydı, yazı yoluyla iletilemezdi. Ayrıca, kişi sesi kullanma yeteneğini kaybedebilir, ancak yazarak anlayabilir. Bu bakış açısı, dilin ilk olarak işitsel ortamla başladığını, ancak dokunma yoluyla da anlaşılabilceğini ya da "الوسط المسموع" işitilebilir ortamda birçok olumsuzluk olduğunu, bu yüzden, dili iletme için başka bir ortamın (yazı gibi) icat edildiğidir. Bu araştırmacılar arasında, gelecekte koku duyusu, tat duyusu ve diğerleri gibi tüm insan duyuları için dil

---

¹ Braille alfabesi veya Körler alfabesi; 1821 yılında Louis Braille tarafından geliştirilmiş görme engelli insanların okuyup yazması için kullanılan bir alfabe yöntemidir.

²David Abercrombie, "*Elements of General Phonetics*",(America-New York: Aldine Pub. Co. 1967), 10

ortamlarının icat edilebileceği inancı hakimdir.¹ Bizi burada ilgilendiren şey işitsel ortamdır, çünkü dil ile lehçeyi ayırt eder.

3.1.3. İşitsel Ortamın Bileşenleri ve Lehçenin En Ayırt Edici Özelliği

İşitsel ortam, birbirine bağlı üç parçadır ve tek bir işlevi mükemmel bir uyum içinde gerçekleştirir.

3.1.3.1. Frekans Tonlaması

Sesi veren titreşen cismin titreşim sayısına tonlama denir.² Tonlama, mesajın ve duygunun dinleyiciye doğru şekilde ulaşmasını ve dinleyici üzerindeki etkinin artmasını sağlar. Sesbilimde ünlüler ve ünsüzler olarak bilinenlerdir. Çıkış yoluna ve sığata özgüdürler ve genellikle yazarken alfabenin harfleriyle temsil edilirler.

3.1.3.2. Ses Çeşidi

Başkalarının kullandığı aynı ünlü ve ünsüzleri kullanmasına rağmen, konuşmacıyı diğerlerinden ayıran bir ses sistemidir. Erkeklerin ve kadınların sesleri arasındaki farkın yanı sıra telefonda aradığımız kişilerin seslerini ayırt etme yeteneğimiz buna örnek olarak verilebilir. Sesin türü daha çok kişinin doğuştan gelen yapısından kaynaklanır ve bu nedenle kişi onu kontrol edemez. Birinci yaşından ergenliğe kadarki dönem için, ergenlikten sonra kullandığından farklı bir ses kullanır. Bu, telaffuz ve konuşma organlarının gelişmesi ile büyüdüğü çevrenin etkisinin bir sonucudur.

3.1.3.3. Sesin Etkinliği

Edinildiği ve nesilden nesile aktarılabilirdiği için kişinin kontrol edebildiği bu tür ses özellikleridir. Dolayısıyla grupların ve bireylerin ayırt edici özellikleridir. Bu özelliklere örnek olarak:³

---

¹David Abercrombie, “*Elements of General Phonetics*”,(America-New York: Aldine Pub. Co. 1967), 10

²Thomas Grünloh, ‘Intonation in Language Acquisition’ Köln Üniversitesi Doktora Tezi, (2011), 6-7.

³ Muhammed Haliyfe el-Esved, *Lehecât el-Libiyye fi Fadaiya al-Arabi al-Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l ‘Arabiyye, 2007), 2/105.

- a- Sesin Yüksekliği (علو الصوت): Akciğerlerden çıkan havaya bağlıdır, akciğerlerden hava akışı ne kadar kuvvetli olursa, ses o kadar yüksek olur.
- b- Konuşma Hızı (سرعة الكلام) "tempo": Kelimedeki hecelerin sıralanma derecesidir ve kişiden kişiye ve zamana göre değişir ve her kişinin konuşma sırasında kendisini ayırt eden bir ses standardı vardır.
- c- Konuşmanın Sürekliliği (استمرارية الكلام) "continuity": Bu özellik, konuşma sırasındaki duraklamayı ifade eder ve buradaki araştırma konusu: "Bu duraklamalar nerede bulunur? Ne sıklıkta ve ne kadar sürüyor?" Bu duraklamalar konuşmanın kişisel özelliklerinden biridir ve bir konuşmacıdan diğerine farklılık gösterirler. Konuşmacı veya dinleyici hissi olmadan konuşmaya geçerler.
- d- Ritim (الإيقاع) "rhythm": Vurgulanmış ve değiştirilmemiş hecelerin konuşma sırasında, sıralarını alma yöntemi ve biçimidir.
- e- Ses Aralığı (مجال النغمة الكلامية) "tessitura ": Konuşma tonu, konuşma sırasında sürekli bir dalgalanma ve frekanstadır. Bu dalgalanma merkezi bir nokta etrafında oluşur ve konuşmacı, sesinin ayırt edici tonlarının görüldüğü belirli bir alana sahiptir.
- f- Tonlamada perde dalgalanması (التنغيم الترددي) "pitch fluctuation": Konuşma sırasında sesin tonu sabit bir frekanstadır ve nadiren bir kalıba bir saniyeden daha kısa bir süre için bağlı kalırız. Çoğu zaman ya yükselen ya da alçalan bu ton frekansı tüm toplumlarda mevcuttur ve tesadüflerin bir sonucu değildir, daha çok dili konuşanlar arasında ortak bir melodi oluşur. Büyük dilsel ve sosyal öneme sahiptir. Titreşen iki ses telinin konuşmada iki işlevi vardır:¹

1- Frekans tonlamasında (المجهور والمهموس)² harfler arasında ayırım yapar.

¹ Muctema' Trablus li'l- Luğati'l- 'Arabiyyeti, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 1/106.

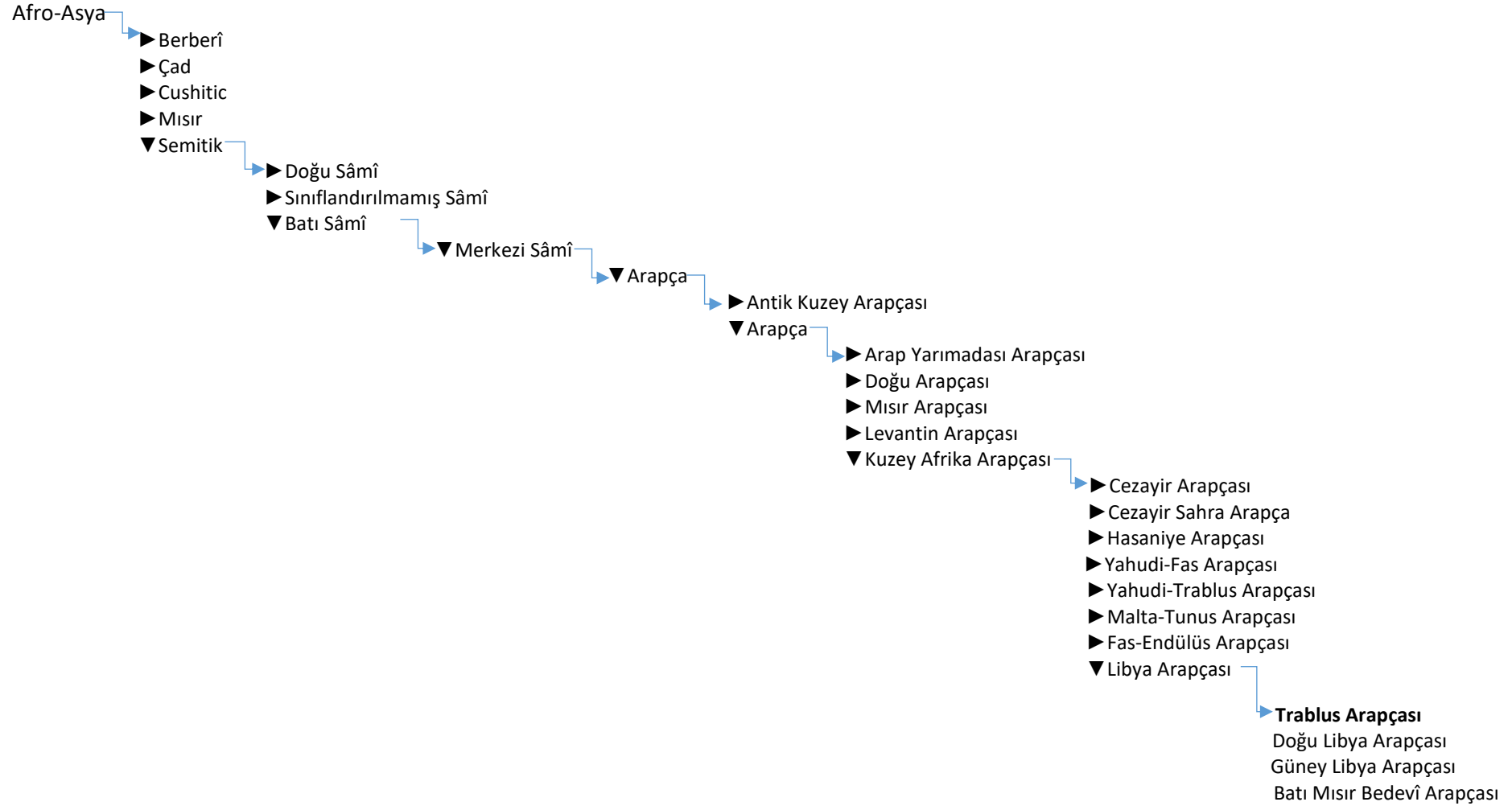
²Mechur: Sıfatlı harfleri harekeli olarak okurken, nefesin hapsolünmesine denir. Çünkü bu harfleri okunurken mahrece kuvvetli bir şekilde dayanıldığı için nefes mahreçte tikanır. Söylenirken yüksek sesli, ses tellerinin titreşimi ile üretilen bir konuşma sesi. Harfleri: ي و ن م ل ق غ ع ظ ط ض ز ر ذ ج ب ا
Mehmus: Harf telâffuz edilirken, mahreçte aralık kalması ve mahrece fazla dayanılmaması sebebiyle, harfle birlikte nefesin akmasına denir. Söylenirken ses telleri oynamayan konuşma sesi. Harfleri: ه ك
ف ص ش س خ ح ث ت

2- Frekans tonlaması, ses etkinliklerinin özelliklerinden biridir ve frekans tonlaması tüm insan dillerinde bulunur ve konuşma melodisi olarak da adlandırılır.¹ Diller içindeki frekans tonlamasının türüne göre farklılık gösterir. Çince gibi bazı dillerde frekans tonlaması bir kelimededir ve bu yüzden "konuşma melodisi (النعمة الكلامية)" olarak adlandırılır. Diğerleri ise cümlede frekans tonlamasıdır ve bu yüzden buna "konuşma müziği (موسيقى الكلام)" denir.²

---

¹David Abercrombie, "Elements of General Phonetics", (America-New York: Aldine Pub. Co. 1967),89-102.

² David Abercrombie, "Elements of General Phonetics", (America-New York: Aldine Pub. Co. 1967), 104; İbrâhîm Enîs, el-Esvâtü'l-Lugaviyye, (Kahire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1975) 5/123.

Şekil 6: Libya Trablus Lehçesinin Sınıflandırılması

(Kaynak: <https://glottolog.org/resource/languoid/id/trip1239> (Erişim tarihi: 12.08.2022).)

3.2. Konuşma Dili Libya Trablus Lehçesi

Libya'da, Arapça ülkenin resmi dilidir ve ülke genelinde dilin çeşitli lehçeleri konuşulmaktadır. İngilizce, İtalyanca ve Fransızca, Libya'da konuşulan popüler yabancı dillerdir. Libya'da Berberî, Domari ve Tedaga gibi birkaç azınlık dili de konuşulmaktadır.

Coğrafi olarak, Libya lehçesi üç lehçeye ayrılabilir: ilk çeşit, Libya'nın batı bölgesinde, Trablus'ta ve Zuwara ve Nefusa Dağı'ndaki Berberî konuşulan alanlar da dahil olmak üzere diğer batı kasabalarında konuşulur. İkinci lehçe, Libya'nın doğusunda Cyrenaica'da konuşulur ve Libya'daki ikinci ana şehir, Bingazi ve Mısır sınırına yakın al-Jabal al-Akhdar Dağları'ndaki diğer şehir ve kasabaları içerir. Üçüncü çeşit, Hun, Sokana ve Waddan vahalarında Mısrâta, Sirt, Jufra bölgesinde ve Tuareglerin yaşadığı Fezzan bölgesinde geçiş bölgesinde konuşulmaktadır.¹ Doğu Libya lehçesi, bazı dil özelliklerinde Batı Libya lehçesinden açıkça ayırt edilir. Örneğin, Fezzan eyaletinin başkenti Sebha, Ghat, Barkat ve geçiş bölgesinde konuşulan lehçelerin, sırasıyla Batı ve Doğu Libya lehçeleriyle bazı ortak sözcüksel ve sesbilimsel özellikleri vardır, ancak geçiş kuşağının yerel dillerinin de kendi ayırt edici özellikleri vardır.²

Libya'da İslâm ve Arap ticaretinin yayılması sonucunda genişleyen Arapça, Arap olmayan azınlıkların yaşadığı yerlerde, bölgesel bir dil olarak kullanılmaktadır. Örneğin: Batı Libya lehçesi, Nefusa Dağı ve Zuwara'nın Berberî konuşmacıları arasında Arapça konuşanlarla temaslarında kullanılmaktadır. Benzer şekilde, Tuareg konuşanlar, Libya lehçesi konuşanlarla iletişimlerinde, çoğu zaman değişken yeterlilik seviyelerinde, geçiş Libya lehçesi çeşidi olan Fezzan lehçesini kullanırlar.³ Fas lehçesinin, Berberîce konuşanların karşılıklı olarak anlaşılmayan diğer lehçelerle ortak bir dil olarak kullanıldığı düşünülür.⁴ Libya lehçesi ayrıca belirli alanlarda Tuareg etnik gruplar arası iletişiminde de uygulanmaktadır.

Libya'da “*lahça*”, “*ça:mmijjah*”, “*darigah*” veya “*lehçe*” olarak da isimlendirilen Libya lehçesi, Batı Bedevî Arapça lehçeleri, Hilali lehçeleri ile ilgilidir, Kuzey Afrika'da konuşulan ve Arap Yarımadası'ndan göç edip yerleşen Araplar tarafından ortaya çıkmıştır.⁵ Özellikle Libya Trablus lehçesi, Levanten gibi diğer dil gruplarından 1. tekil

---

¹ Owens, (1984), 241-242

² Owens, (1984), 242.

³ Pereira, (2008), 52.

⁴ Boukous, (1997), 49.

⁵Versteegh (1997), 165.

şahıs için “n” öneki ve 1. çoğul şahıs için “n” öneki ve “u” son ekiyle ayrılan Mağrip dil grubuna bağlıdır.¹ Libya Trablus lehçesi bazı Bedevî dil özelliklerine (fonetik, sözdizimsel, morfolojik, sözcüklere ait) sahiptir. Örneğin, tipik olarak Libya Trablus lehçesi [g] olarak telaffuz edilen /q/ sesi onun Bedevî tipini yansıtır.² Gerçekten de, her lehçede dilsel farklılıklar da bulunabilir. Örneğin, doğu lehçelerinde, dağlık kasabalar ve şehirler (al-Byda, Tobrok) interdental frikatif³ seslere [θ] ve [ð] sahipken, Bingazi'de bu sesler sırasıyla diş sesleriyle [t] ve [d] birleştirilir. Konuşma dili Libya Trablus lehçesi, Libyalıların çoğunluğu tarafından evde ve sokak gibi diğer resmi olmayan alanlarda edinilen ilk dildir ve günlük konuşmanın dilidir. Yazılı bir dil olarak birçok Libyalı tarafından elektronik ortamda , Facebook ve Viber gibi sosyal iletişim ağlarında kullanılmasına rağmen, kodlanmış bir dil değildir.

3.2.1. Libya Trablus Lehçesinin Fonetik Sistemi

3.2.1.1. Ünsüzler (Sessizler)

(ب - ث - ج) v.gibi harfler anlamına gelirler, ancak duymada harakeli olan sesli harflerden daha az net oldukları için böyle adlandırılırlar. Bunun nedeni harflerin telaffuz edildiğinde ağızda, boğazda ve dudaklarda çıkışı engellenir. Ağızda hava yolu daralarak yükseklikleri azalır.

3.2.1.2. Ünlüler (Sesliler)

Fetha, damma ve kesre hareketlerinin yanı sıra uzantısıdır. Yani Arapların med harfleri olarak bildikleri (ألف المد و واو المد و ياء المد) elif, vâv, yâ dir. Burada harfin kısa ve uzun olanı birleştiren özellik, işitmenin netliğidir, çünkü hava akciğerlerden dışarı itildiğinde, gırtlaktan geçerek boğazda ve ağızda yolunu bulur, böylece önünde herhangi bir engel bulamaz. Sonra ses akışı biraz daralır ve bu da sesin bir tür gürleşmesine neden olur.

---

¹ Pereira, (2008), 53.

² Pereira, (2008), 53.

³ https://hmn.wiki/tr/Voiceless_dental_fricative, (Erişim tarihi: 12.08.2022).

3.2.1.3. Yarı Ünlüler

Dilbilimciler bazen onlara yarı ünsüz derler. Bunlar: Yâ (سَيِّد ، بَيْن ، زَيْت ، جَيْد) الياء ve vâv (دَلُو ، ضَوُّ ، شَلُو) الواو ve (يَوْم ، صَوْم ، لَوْم) الواو ile bağlanması şeklinde olur. Örnek: Yâ (طَبِي ، طَبِي ، لِي) الياء ve vâv (طَبِي ، طَبِي ، لِي) الواو gibi. Bu kelimelerde yâ ve vâv benzerleri sesli harf olarak kabul edilir.

3.2.1.4. Sessiz Sesler

Arap âlimlerine göre harf olarak adlandırılırlar. Sayıları ve özellikleri bakımından bir dilden diğerine farklılık gösterir, ancak buradaki farkın derecesi ünlülerde bulunan diller arasındaki fark derecesinden daha azdır. Dilbilimciler, her bir sesin doğasını ve özelliklerini bilmek amacıyla geleneksel olarak ünsüz sesleri kategorilere ayırmışlardır. Her sesin özelliklerini ve sınırlarını ortaya çıkarmak için bir kelime, bir anlam ifade eden bir grup organize sestem oluşur ifadesini kullanmışlardır. Farklı bakış açılarına ve farklı amaçlara göre bu harfleri bölme esasları farklılık gösterir. Genel kural, her hâlükârda sessiz sesleri üç ana kategoriye ayırmaktır:

- 1- Ses tellerinin yerleşimi,
- 2- Mahreçler,
- 3- Belirli sesi telaffuz ederken havanın nasıl geçtiği.

3.2.1.4.1. Ses Tellerinin Yerleştirilmesi

Sessiz sesler, ses tellerinin konumuna yani bu tellerin titreşimi veya telaffuz sırasında titreşme durumuna göre kategorilere ayrılır:

- 1- Fısıltı sesleri (الأصوات المهموسة): Akciğerlerden gelen havanın geçişi sırasında ses telleri birbirinden ayrılarak yolunda herhangi bir engel olmadan dışarı çıkmasına izin verir ve ses telleri titreşmez. Bu durumda, sözde fısıltı meydana gelir ve telaffuz edilen bu sese fısıltı sesi denir. Arapçada uzmanlar tarafından telaffuz edildiği şekliyle fısıltı sesleri şunlardır:¹

الهَاء – الحاء – الخاء – الكاف – السين – الشين – التاء – الصاد – الثاء – الفاء

¹ <https://www.faouaid.com/2019/09/horouf.html>, (Erişim:14.08.2022).

2- Yüksek sesler (الأصوات المجهورة): Hava geçişi ve telaffuz sırasında iki ses teli birbirine yaklaşabilir ve aralarındaki boşluk havanın geçişine izin verecek şekilde daraltılır ancak bu tellerin hızlı, düzenli titreşimleri ile bu durumda sözde gürlük meydana gelir. Yani telaffuz ederken ses tellerini titreten sestir. Arapçada bugün telaffuz ettiğimiz sessiz ünlüler ise:¹

الألف – العين – الغين – القاف – الجيم – الباء – الضاد – اللام – النون – الراء – الطاء –
الذال – الزاي – الطاء – الذال – الميم – الواو – الهمزة – الياء

Örnek: (يترك ، بيت) için harfi الياء ve (ولد – حوض) için Harfi الواو

3- Kesik ses (الصوت المقطوع): İki tendon tam olarak birbirine uyabilir (kapanabilir) ve bu tıkanıklık süresince boğaza hava girmesine izin verilmez. Daha sonra nefes kesilir ve sonra bu tellerin ayrılarak açılmasıyla, tam tıkanıklık durumunda hapsolan hava akımı nedeniyle patlayıcı bir ses çıkar. Bu ses, sessiz bir ses olan hemze-i kat'tır (همزة القطع)², ve bu ses ne fısıltı (المهموس)³ nede yüksek (المجهور)⁴ bir sestir.

3.2.1.4.2. Mahreçler (Telaffuzlar)

Sessiz sesler de telaffuz çıkışlarına ve boşluklarına göre gruplara veya kategorilere ayrılır. Buna mahreçler diyoruz çünkü her sesin belirli bir çıkış noktası dayanarak sesin tam olarak nereden geldiği belirlenen yerdir. Seslerin mahreçlerine (مخارج) veya boşluklarına (أحيان) oranı bir dilden diğerine açıkça farklılık gösterir. Bunun nedeni, seslerin telaffuz yerlerini ifade etmesi, konuşmacıların kullandığı fiili yükleme ve telaffuz alışkanlığına dayanmasıdır. İnsanların deneyim ve telaffuz alışkanlıklarının aynı dilde bir kişiden diğerine değil, bir dilden diğerine farklılık göstermesi doğaldır.

Farklı telaffuzlara göre Arapça sessiz seslerin ana grupları:⁵

¹ <https://www.faouaid.com/2019/09/horouf.html>, (Erişim:14.08.2022).

² Kelime başında bulunan ve öncesinde bir kelime gelse de telaffuz edilmeden geçilmeyen hemzedir.

³ Mehmus: Harf telâffuz edilirken, mahreçte aralık kalması ve mahreçe fazla dayanılmaması sebebiyle, harfle birlikte nefesin akmasıdır. Söylenirken ses telleri oynamayan konuşma sesi. Harfleri: هك ف ص ش س خ ح ث ت

⁴ Mehur: Sıfatlı harfleri harekeli olarak okurken, nefesin hapsolünmasına denir. Çünkü bu harfleri okunurken mahreçe kuvvetli bir şekilde dayanıldığı için nefes mahreçte tıkanır. Söylenirken yüksek sesli, ses tellerinin titreşimi ile üretilen bir konuşma sesi. Harfleri: ي و ن م ل ق غ ع ظ ط ض ز ر ذ د ج ب ا

⁵ Muhammed Abdülhalim Ganim, *al-Savamiit ve al-Savait ve A'shbah al-Savamat fi'l-Lugati'l-Arabiyye*, <https://alantologia.com/blogs/13810/> (Erişim:14.08.2022).

1- Sözlü sesler (أصوات شفوية): be (الباء) ve mîm (الميم). Genellikle vâv (الواو) harfinin de bu grupta olduğu söylenir. Bunun sebebi ise vâv, damağın ucundandır ve telaffuz ederken, dilin damağın bu kısmına yaklaşmasıdır.

2- Sesli sürtünmeli dişsel-dudaksal ünsüz (أسنانية شفوية): Fe (الفاء).

3- Diş veya diş arası sesler (أسنانية أو أصوات ما بين الأسنان): Sê (الثاء) – zêl (الذال) – zâ (الظاء).

4- Dişeti-diş sesleri (أسنانية لثوية)¹: Tê (التاء) – dâl (الدال) – dâd (الضاد) – tâ (الطاء) – lâm (اللام) – nûn (النون).

5- Dişeti sesleri (لثوية): Râ (الراء) – zê (الزاي) – sîn (السين) – sâd (الصاد).

4 ve 5 numaralı ifadelerin telaffuz çıkışları birbirine çok yakındır ve bazen aralarında ayırım yapmak çok zordur.

6- Damak dişeti sesleri (صوات لثوية حنكية): Cîm (الجيم) – şîn (الشین).

7- Damak ortasının sesleri (أصوات وسط الحنك): Yâ (الياء).

8- En yüksek damak sesleri (أصوات أقصى الحنك): Hâ (الخاء) – ğayn (الغين) – kêf (الكاف) – vâv (الواو).

9 - Diyafram sesleri (أصوات لهوية): Kaf (القاف).

10- Boğaz sesleri (أصوات حلقيية): Ayn (العين) – hâ (الحاء).

11- Gırtlak sesleri (أصوات حنجرية): Hemze (الهمزة) – hê (الهاء).

3.2.1.4.3. Belirli Sesi Telaffuz Ederken Havanın Nasıl Geçtiği

Bu, ünsüz seslerin son bölümüdür ve bu bölümün ölçütü belirli bir ses üretildiğinde telaffuz kısmından havanın nasıl geçtiğidir. Dilbilimciler bu konuda seslerin sınıflandırılmasının iki ana gruba ayrıldığını öngörürler:

1. Grup

Bu grup, konuşma sistemindeki eklem noktalarından birinde hava tamamen durduğunda telaffuz sırasında ortaya çıkan tüm sesleri gırtlaktan dudaklara kadar

¹<https://almerja.com/reading.php?idm=107756>, (Erişim:14.08.2022).

düzenler. Bu duraklarda, havanın aniden ve hızlı bir şekilde patlaması anlamına gelen “patlayıcı duruşlar” adı verilen ani bir patlamadır.

2. Grup

Bu grup, telaffuz sırasında meydana gelen ve farklı şekillerde de olsa, havanın tamamen veya kısmen heceleme çıkışlarından birinden sızdığı tüm ünsüzleri içerir, dolayısıyla genel olarak genişletilmiş seslerle adlandırılır. Buna göre sessiz sesler şu şekilde sınıflandırılır:¹

1-Patlayan sesler (الأصوات الانفجارية): Konuşmanın şekil alması sırasında ses çıkış yerlerinden birinde tamamen duran havanın telaffuzu sırasında oluşan, ardından buradan hızlı bir patlama ile havanın çıktığı seslerdir. Arapçadaki bu sesler: – الباء – التاء – الدال – الضاد – الطاء – الكاف – القاف – الهمزة

2-Sürtünme sesleri (الأصوات الاحتكاكية):Telaffuz sırasında havanın ağızdan, nispeten dar bir çıkıştan geçerek hışırtı veya sürtünmeye neden olan seslerdir. Arapçadaki bu sesler:

– الفاء – التاء – الحاء – الخاء – الذال – الزاي – السين – الشين – الصاد – الظاء – العين – الغين – الهاء

3-Birleşik ses (patlayıcı-sürtünmeli)((انفجاري-احتكاكي): Ses duraklamalarının herhangi bir konumunda seslerin birbirinden ayrılmasının, bu sesleri telaffuz ederken hız ve yavaşlık açısından değiştiği, bu nedenle ayrılma hızlı ve ani olursa, hava çıkışında bir patlamaya neden olduğu bilinmektedir. Bu sırada çıkan ses patlamalı bir duraklama olarak tanımlanır, ancak ayrılma yavaşsa hava sızarak işitilebilir bir sürtünmeye neden olur ve duraklamaya eşlik eden başka bir sürtünme sesi çıkar. Bu şekilde yapılan bir sese sürtünmeli duraklama veya bileşik ses denir.² Dilin ön tarafını dış etlerinin arkasına ve damağın ön tarafına doğru kaldırarak, akciğerlerden çıkan havayı arkasında tutarak, dilin ön tarafı dış etleriyle birleşene kadar sesi yükselterek telaffuz edilir. الجيم

4-Yanal ses (صوت جانبي): Bu sesin telaffuzu sırasında ağzın kenarlarından hava çıkar. اللام

¹Muhammed Abdülhalim Ganim, *al-Savamit ve al-Savait ve A'shbah al-Savamat fi'l-Luğati'l-Arabiyye*, <https://alantologia.com/blogs/13810/> (Erişim:14.08.2022).

²shorturl.at/djmn5 (Erişim:14.08.2022).

5-Burun sesleri (أصوات أنفية): Bu sesler telaffuz edilince burundan hava çıkar. الميم – النون

6-Mükerrer ses (صوت مكرر): Bu sesin telaffuz edildiği yerde dil darbeleri ve hava çıkışı tekrarlanır. الراء

7-Yarı ünlüler (أنصاف الصوائت): Yarı sessizler olarak da adlandırılabilirler. Telaffuz edildiklerinde, havanın içinden geçerek, onları ünsüzlere yaklaştıran hafif bir tür sürtünme yaratarak tıpkı havanın bir şeyden serbestçe geçmesi gibi olur. الواو – الياء الصامتين

3.2.2. Libya Trablus Lehçesinde Kelimenin Yapısındaki Değişiklikler

Bu kısım Libya Trablus lehçesinin dilsel olgularını (biçimbilim/morfoloji/sarf ve anlambilim/semantik/‘ilmu’d-delâle) bilmek için önemli ve temel adımdır. Lehçenin kelime dağarcığını formüle etmedeki yönlerini ve seslerinin çıkışlarını belirleyerek fasih ile arasındaki temel farklılıklara değinilecektir.

1- Yer Değiştirme (الإبدال): Dilbilimciler, bir zaruret veya tercih meselesi olarak, bir harfin başka bir harfin yerine konulmasını ibdâl olarak tanımladılar.¹

Örnek: يزأر - يزهر، يسأل – يسهل

Dilbilimciler, Temîm'den Benî al-Anbar'ın (بنو العنبر), tâ, kâf, ğayn ve hâ'dan (طاء) harflerinde önce geldiyse, sîn (السين) yerine sâd (الصاد) harfinin geldiğini söylüyorlar. Örnek: أسبغ وسلخ burada أصبغ عليه النعم وصلح الشاة وصخر الله له ifadelerinde, sîn (السين) yerine sâd (الصاد) kullanılmıştır.²

Aynı şekilde Hicazlıların, İslâm'dan önce sîn (السين) yerine sâd (الصاد) koyduğunu söylüyorlar ve ifadelerinde صراط ومصيطر وبيصط yerine صراط ومسيطر وبيسط ifadelerini kullanmışlardır.³ Bu durum aynı şekilde Libya Trablus lehçesinde de kullanılmıştır.

¹Abdullah Abdulhamid Suvid, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/121.

²Ramî Hıyârî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/239.

³Ramî Hıyârî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/239.

2- Kalb (القلب): Kelimenin harflerinin kendi aralarında değişimidir. Özellikle telaffuzda aralarında benzerlik bulunan harflerin birbirinin yerine kullanılmasına daha yaygındır.¹

Örnek: مُنْطَقَةٌ - مُنْتَقَةٌ, خَطِيئَةٌ - خَطِيئَةٌ, بَرِيئَةٌ - بَرِيئَةٌ, السِيئَةُ - السِيئَةُ, هَيْئَةٌ - هَيْئَةٌ

3- Silme (الحذف): Sözcüğün bazı harflerini daha kolay hale getirmek için silme işlemidir.²

Örnek: مرا - امرأة

4- Ekleme (الزيادة): Genellikle bir harfin eklenmesiyle yapılır.³

Örnek: Emir fiilde, بع - قول dönüşmesi.

5- Naht (النحت): Cümle veya iki kelimededen birtakım harfler çıkarmak ve aynı anlamı ifade eden yeni bir bileşim oluşturmaktır.⁴ Naht tarafından yapılan kısaltma, ifadeyi kolay ve hızlı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Dilbilimciler nahatı bir türetme yolu olarak görmüşlerdir.

Örnek: إن شاء الله - إن شاء الله, عَبْدُ الشَّمْسِ - عَبْثَمِي, عَبْدُ الْقَيْسِ - عَبْقَشِي, كَيْفَ حَالُكَ - اشْحَاكَ, إي والله - ايوه

6- Harekelerin değiştirilmesi (تغيير الحركات): Arapça sözlüklerde geçen harekenin aslının değiştirilmesi.⁵

Örnek: Arap sözlüklerinde صِنَارَةٌ kelimesinin harekesinin damme ile صِنَارَةٌ olarak okunması gibi.

Mânâ değişikliği ise şu üç yönden birinde gerçekleşir:⁶

1- Mânâyı daraltma (تضييق المعنى): Genişledikten veya özelleştikten sonra kelimenin anlam alanı daralır ve genel veya toplam çağrışımlarından sonra belirli bir şeyi ifade eder.

¹Abdullah Abdulhamid Suvid, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/121.

²Abdullah Abdulhamid Suvid, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/122.

³Abdullah Abdulhamid Suvid, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/122.

⁴Ali Abdolvâhid Vâfi, *Fıkhü'l-Luğa*, (Kahire, 2004), 144.

⁵Abdullah Abdulhamid Suvid, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/122.

⁶Abdullah Abdulhamid Suvid, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/122-123.

Örneğin: Lehçede "حوایج" kişinin giysi, bavul ve mülküyle ilgili her şeyi ifade etmek için kullanılır. Dilde kişinin ne istediği anlamına gelir ve giysisi, malı mülkü ile sınırlı değildir.

"سقاطة" kelimesi düşen bir şey anlamında kullanılmaktadır. Ama Libya Trablus lehçesinde bizde de eskiden kullanılan ve şu an köy evlerinde bulunan kapı üzerindeki tahta parçasının kapının kapanması amacıyla sürgü gibi kendisi için yapılan deliğine düşen tahta anlamındadır.

2- Mânânın genişletilmesi (توسيع المعنى): Kelimenin anlam alanı belirli bir alandan sonra genişler, dolayısıyla genel veya evrensel bir çağrışım alır. Bu, çağrışımı daraltmanın tersidir.

Örneğin: Kuru otlaklara verilen "حشيش" kelimesi, Libya Trablus lehçesinde çağrışım olarak hem kuru hem de yeşili kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Yere düşen bir taşın çıkardığı ses olan "طق" kelimesi ise genel olarak sesi ifade eder hale gelmiştir.

Geride kalmak anlamına gelen "تخلف عن" kelimesi, geride kalan herşey için genelleşmiştir.

3- Mânânın aktarımı (انتقال المعنى): Belâğatçılar, çağrışımın bir alandan diğerine aktarıldığı, bu nedenle kelimenin dilin kökeninde yer aldığından farklı bir şekilde kullanıldığı mecaz olarak adlandırırılar.

Mecazın bazı tezahürleri vardır. Gösterenler arasındaki benzerlik ilişkisine bağlı anlamın aktarılması. Mecazlar Libya Trablus lehçesinde insanlar tarafından genellikle kullanılır.

Örneğin: "الدر" kelimesi karıncaları ifade eder ve Libya Trablus lehçesinde bu kelime çocuklar için de kullanmıştır. Oduncu için geceleyin karşısına çıkan her bitkiyi kesen "غشيم" kelimesi, cahiller için de kullanılmıştır. Dilsel kökeni itibariyle, "السانية" su çarkı veya üzerinde bir yeden başka bir yere su taşıyan dişi devedir. Libya Trablus lehçesinde çiftliklerde, kuyudan çıkan herhangi bir su anlamındaki bu ifadeyi mecaz olarak kullanılır.

3.2.3. Libya Trablus Lehçesinde Sesin Yapısındaki Değişiklikler

Bu çalışma Arapçanın Libya Trablus lehçesi Sesin Yapısındaki Değişikliklerin öğreniminde bilinmesi gerekenler dahilinde hazırlanmış bir başvuru kaynağıdır ve fonetik bilgisi (sesbilim/phonetics/‘ilmu‘l-esvât veya savtiyyât) bölümleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Hemze boğazın en uzak yerinden çıkan güçlü, istikrarlı bir harf olduğundan birçok lehçede farklı etkisi olmuştur. Eski çağlardan beri hemze ibdâl veya silme yoluyla ifadeden kaldırılmıştır.

Zaman geçtikçe, hemzenin seyreltilmesi Arap ülkelerinin hepsinde olmasa da çoğunda ortak bir özellik haline geldi ve diğer modern lehçeler gibi Libya Trablus lehçesinde de hemzenin göz ardı edilmesinden etkiledi. Bu, o sesi telaffuz etmek için yapılan güçlü çabanın kısaltmasıdır. Bu, kelimenin başında, ortasında veya sonunda olsun, kolaylaştırıcı olarak belirtilen bazı Kur‘ân-ı Kerîm okumalarıyla desteklenen, sesi kolaylaştırma eğiliminde olan Arap kabilelerinden miras kalan bir olgudur.¹

Örneğin: أنا أكتب dediğimizde Libya Trablus lehçesinde bunun karşılığı نكتب ifadesidir. أنا kelimesinde 1. tekil şahıs hemzesi; nûn, elif ve fiildeki şimdiki zamanın hemzesi atılıp, ifadeye 1. çoğul şahıs (cemî mütekellim) eklenerek iki kelime tek kelime olarak telaffuz edilir.²

أفعل vezninde Libya Trablus lehçesinde genel olan hemzenin düşmesidir.³

Örneğin: أساس - ساس ، أفق - فاق ، أطاع- طاع ، أراد – راد

Libya Trablus lehçesi kelimenin başında bulunan hemzeden silme veya ibdâl yoluyla kurtulur.⁴ Örnek: خوك وبوك - أخوك وأبوك

Hemze, kelimenin başlangıcı ve ondan önce gelen harf sakin olduğunda kullanılır. Bu durumda Libya Trablus lehçesi bu hemzeyi siler ve önceki harfin harekesini değiştirir.⁵

¹Ebü'l-Bekâ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mülûkî fi't-taşrif*, nşr. Fahreddin Kabâve , (Beyrut-Lübnan: 1987), 395.

²Ramî Hayrî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/238.

³Ramî Hayrî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/238.

⁴Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/41.

⁵Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-*

Örnek: من أبوك - من أبوك hemze silinmiş ve nûn harfine damme eklenmiştir, من (من مك) او (من مك) - (من مك) أمك hemze silinmiş ve nûn harfine damme veya kesre eklenmiştir, عنده إبل كثيرة - عنده إبل كثيرة hemze silinmiştir, aşağıdaki gibi birçok örnekte de hemze silinmiştir.¹

اوز- وز، أوقية- وقية، أصحت -صحت، -أشلت الشيء - شلت الشيء،أرميته، أرميته، أغلقت الباب - غلقتة، أفلته - قفلته، أعيت من المشي - عيت، أجبرته - جبرته، وبلاد أهلي - بلاد هلي

Eğer kelimenin başında iki hemze varsa ilk harf yâ (الياء) olur, ikincisi ise elife (الألف) dönüşür.² Örnek: يادم – آدم

Bazen de kelimenin başında iki hemze varsa ilk harf yâ (الياء) olur, ikincisi ise vâva (الواو) dönüşür.³ Örnek: أمن - يومن

Bazen de kelimenin başındaki meksur elif düşer.⁴

Örneğin: بريق - إبريق ، كليل - إكليل ، بليس - إبليس، سماعيل – إسماعيل

Libya Trablus lehçesinde hemzenin ibdâl yapılması gerekirse bu işlem vâv (الواو), elif (الألف), yâ (الياء) , lâm (اللام) ve hê (الهاء) harfleri ile olur.⁵

Örnek: وزن - أذن ،وين - أين ، وخذ - آخذ ، وكل - آكل Örneklerde hemzenin yeri vâv harfine dönüşmüştür.

الأرض- لرض ، الأحمر- لحر، الأول- لول، الأشقر- لشقر، الأجواد - لجواد، الأبرق- لبرق، الأبيار- لبيار، الأسرى- اليسرى، بن الأشهر- بن لشهر، الأرض - لرض، الأول - لولى

Örneklerde hemzenin yeri lâm harfine, bazılarında kat' ve vasıl hemzesine düşmüştür.

Libya Trablus lehçesinde hemzenin ibdâl yapılmasını birkaç atasözünde gösterelim:

وكل الراس ومتوسد البطانة - وخذ على سوق الرحيل مغرب- وين وذنك يا جحا

Magrib, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/42.

¹Ebü'l-Bekâ İbn Yaîş, *Şerhu'l-Mülûkî fi't-taşrif*, nşr. Fahreddin Kabâve, (Beirut-Lübnan: 1987), 109-362.

²Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/47.

³Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/46.

⁴Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/238.

⁵Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/45-56.

عنده بيرة و ينشد على قنطار - بيرة، إشفى - يفشى İstisna olarak bu atasözünde de hemze, yâ (الياء) harfine dönüşmüştür.¹

ليام kelimesinde hemze, lââm (اللام) harfine ibdâl yapılır. Libya halkının kullandıkları bir örnekte:²

ليام كيف الريح في التبريمة شرقي و غربي ما يدومش ديمة

Ayrıca Libya Trablus lehçesinde istifham hemzesi düşer.³

Örneğin: ؟ تاكل التفاح - تاكل التفاح ؟

Libya Trablus lehçesinde, kelimenin ortasındaki hemzeyi kolaylaştırıcıların kullanımından ve kurallarından sapılmaz.⁴

Eğer hemze sakinse ve öncesindeki harf fetha ise hemze elif (الألف) olarak hafifletilir.⁵

Örnek: رأس - راس ، فأس- فاس ، كأس - كاس ، شأن - شان ، بأس - باس ، المألوف – المألوف

Libya Trablus lehçesinde birkaç atasözünde gösterelim:

اقطع الراس يبيسوا العروق ، وحصل الفاس في الراس

Libya Trablus lehçesinde bazı kalıp kurallar izlenir. Öncesi kesreli ve hemze sakinse veya öncesi sakinse ve hemze kesreli ise yâ (الياء) ile kolaylaştırılır.⁶

Örnek: الذيب - الذئب، بئر - البئر ، خايب - خائب ، ريم - رئم ، الملايكة - الملايكة، جبريل - جبرائيل ، جيت – جئت ، مصايب - مصائب ، شدايد - شدايد ، عزائم - عزائم

Yukardaki hemzenin kolaylaştırılması ile ilgili Libya Trablus lehçesinde halk manzumelerinden:⁷

يا قلب ما تكونش رقيق عزائم واصبر على ما راد به الدائم

¹İbn Manzûr, *Lisân al-'Arab*, (Beyrut: Darü'l Sader, 1990), (مادة أشف) md.

²Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/46.

³Ramî Hâyrî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/238.

⁴Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/47.

⁵Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/47.

⁶Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/49.

⁷Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/49.

ياريتهم يحجزونا في دار فيها السلاسل

مفتاحها عند جبريل و جبريل في الجو حاصل

Libya Trablus lehçesinde birkaç atasözünde gösterelim:

اشيح مصايب الناس تنسى مصايبك، الذيب يحصل بكر عيه لريعه , البير يطيح من فمه

Yine bu konu bağlamında Libya Trablus lehçesinde şöyle demektedirler:

توضيت للصلاة ، وقرت القرآن ، وبريت من المرض ، وفلان يبرى ، وتبريت منه ، وبديت في العمل ، وخطيت في العمل ، وخبيت المال ، عبيت الطيب والمتاع ، وكفيت الماعون ، ولبيت الجدي

Bu ifadelerin asılları ise:

توضأت للصلاة ، وقرأت القرآن ، وبرأت من المرض ، وفلان يبرأ ، وتبرأت منه ، وبدأت العمل ، وخطأت في العمل ، وخبأت المال ، وعبأت الطيب والمتاع ، وكفأت الماعون ، ولبأت الجدي

Libya Trablus lehçesinde مريّة ve مريّته kelimeleri امرأة ve امرأته kelimelerinden ism-i tasgîr yapılmış olup birinci hemze yâ (الياء) dönüşmüş, ve ikinci yâ (الياء) harfi de ism-i tasgîr yapmak için idgâm¹ edilerek kullanılmıştır.²

Ayrıca Libya Trablus lehçesinde ifadeyi kolaylaştırmak için hemzeyi hê (الهاء) harfine ibdâl yapılır.

Örnek: يزأر - يزهر، يسأل - يسهل

Libya Trablus lehçesinde yapılan kalb işlemleri semâî ve kıyasız olması muhtemeldir. İfadeyi hafifletmek ve kolaylaştırmak için yapılmıştır. Örneğin: (هيئة) ifadesinde hemze yâ (الياء) dönüşüp ve idgâm yapılarak هية şeklini alır. Aynı şekilde (مائة) ifadesinde zâid elif (الألف) , yâya (الياء) dönüşür. Kalb edilen hemze yâya (الياء) ve yâ (الياء) harfi yâ (الياء) harfi ile idgâm yapılarak مية ifadesini alır.³

خطية - خطيئة ، برية - بريئة ، السية - السيئة ، هينة - هنيئة

Aynı zamanda kelimenin ortasındaki hemze de düşer.

Örneğin: مرأة - مرا ، شأن - شأن، ماتم- ماتم

¹ Önceki sâkin sonraki harekeli iki harfin birbirine katılarak şeddeli okunmasıdır.

²Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed b. Hâleveyh, *Muhtaşar fî şevâzî 'l-Kur'ân (kırâ'ât) min Kitâbi 'l-Bedî*, (Kahire:1934), 182.

³Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/50-51.

Bazen de kelimenin ortasındaki hemze, yâya dönüşür.

Örneğin: بائع- بايع ، قائل -قاييل ، مائل - مايل

Bazen de kelimedeki hemze, vâva dönüşür.

Örneğin: أين – وين ,يوانس - بوانس، يؤاخذ - يواخذ ، يؤلف – يولف

Bazı hallerde de hemze lâma dönüşür.

Örneğin: جالس عاللرض ،وكننت عند اللخ اللامين ، وهجم علي اللسد ، وجاني الليمام

Asılları ise: جالس على الأرض ، وكننت عند الأخ الأمين ، وهجم على الأسد ، وجاءني الإمام

Aynı şekilde bu durum renklerde de kullanılır. Bu kullanımların Tay kabilesinin dili olduğu söylenir ve Kuzey Afrika'da yaşayan kabilelerden biridir.¹

Örneğin: اللحمر- الأحمر ، اللزرق - الأزرق ، اللصفر - الأصفر ، اللخضر- الأخضر

Hemze, vâvdan önce gelirse, genellikle ihmal edilir, telaffuz edilmez. Fakat med vâvdan sonra gelirse telaffuzda bir zorluk oluşturur ve hemze şeddeli vâv (واوا مشددة) halini alır. Eğer eliften sonra fethalı veya kesreli ise yâya dönüşür, bazen de vâva dönüşür. Eğer kesradan sonra fethalı ise bazen de şeddeli yâ (ياء مشددة) halini alır. Bazen de hemze vâvdan sonra gelirse ihmal edilir, kullanılmaz.²

Örneğin: ضوء - ضو، هدوء - هدو، مؤونة - مونة ، مروءة - مروءة ، قرأءة - قرأءة ، قرأءة ، تناسب - تناوب ، مصائف - مصايف ، رئة - رية

Libya Trablus lehçesi, kelimenin sonundaki (الهمزة المتطرفة) el-hemze el-mutatarrif silerek veya ibdâl edilerek kurtulmak için önceki kurallarla aynı hükmü alır. Kendisinden önce sakın bir harf varsa, hemze silinir.³

Örnek: شي ، وضو ، وجا ، وسما ، وجنا

Bu ifadelerin asılları ise: شيء ، وضوء ، وجاء ، وسماء ، وجناء

Libya Trablus lehçesinde atasözünde gösterelim: هذا ضوكم الله تقطع ضوكم

Bu ifadenin aslı ise: هذا ضوكم الله تقطع ضوكم

¹ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/238.

² Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/238.

³Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/52.

(الهمزة المتطرفة) el-hemze el-mutatarrif örneklerinden:

جا يلعب حصل ، وما جاب شي ، وخلق الله الدا والدوا ، وين السما يا رايس ، ويا تاجورا ريتيش عمر

Bu konuyla ilgili bir halk şiirinde:

يا عيون ما صبركم على غاليكم كيف ترقدوا ونوم الهنا بيحيكم

Yukardaki örnekte الهنا kelimesinde hemze silinmiştir. İfadenin aslı ise الهناء dır.

Kendisinden önce fethalı bir harf varsa, hemze elife dönüşür.

Örnek: الملجا - الملجأ ,قرا -قرأ, امتلا – امتلاً، بدا - بدأ، نشأ - نشأ

Bu konuyla ilgili ibdâl örneklerinden: طبخت اللحم حتى تهرى

تهرى kelimesinde (الهمزة المتطرفة) el-hemze el-mutatarrif elife dönüşmüştür. İfadenin

aslı ise تهرأ dır. Diğer bir örnek: فلان يدفى على النار

يدفى kelimesinde (الهمزة المتطرفة) el-hemze el-mutatarrif elife dönüşmüştür. İfadenin aslı ise يدفأ واستدفأ dır.

Kelimenin sonundaki hemze, kendisinden sonra gelen kelimenin başındaki hemze ile karşılaşırsa, ikinci hemze ister kat‘ ister vasıl hemzesi olsun birleşebilir.¹

Örnek: ما جاحد ، جا بوك ، ما شالله ، مسالخير

Bu ifadelerin asılları ise: ما جاء أحد ، جاء أبوك ، ما شاء الله ، مساء الخير

Ayrıca (الهمزة المتطرفة) el-hemze el-mutatarrif varsa Libya Trablus lehçesinde bu hemze de düşer ve telaffuz edilmez.

Örneğin: سماء -سما ، هواء - هوا ، فضاء - فضا

Hemze zamirle birleşirse yâ (الياء) harfine dönüşür.

Örnek: بديت الكتابة ، قرئت الدرس ، برئت من المرض حنيت لحيته ، توكيت على العصا

Eğer çoğul (cemî) vâv (الواو) ile birleşirse, bu durumda hemze silinir.

Örnek: بدوا الكتابة ، وقرؤوا الدرس ، وبرؤوا من المرض ، وحنؤوا لحبته ، وتوكؤوا على العصا

Eğer hemze öncesinde dammeli ise vâva (الواو) harfine dönüşür.

¹ Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/52.

Örnek: لولو - لؤلؤ, كفوا - كفؤا², هزوا - هزؤا¹

Eğer hemze öncesinde sakin veya kesreli ise yâ (الياء) harfine dönüşür.

Örnek: يعبي- يعبئ ، يفتي - يفتئ جاي - جاء

Trablus'ta ifadenin sonunda elif-i maksureyi telaffuz ederler ve burada (الإمالة)³, الألف ile المد ياء arasında bir telaffuzdur.

Şöyle söylerler: هني - هئى - مشى - مشئى - جرى - جئى son harfin harekesinin telaffuzu الألف ile الياء arasındadır.

Libya Trablus lehçesi iki hemzeyi silip, iki kelimeyi tek kelimeymiş gibi telaffuz ederek ifade eder. Aynı zamanda bu lehçe Umman halkından ve Yemenli Ash-Shihr 'den⁴ (الشحر اليمانية) miras kalan bir lehçedir ve buna (الخلخانية)⁵ de denir.⁶

Örnek: ما شاء الله - ما شالله , مساء الخير - مسالخير

Cîm harfinin, H 9. asırda Fas'lı dilbilimciler, Kuzey Afrika ve Endülüs ülkelerinde dâl harfine dönüştüğünün belirtmişlerdir.⁷

Örneğin: ديشيشة dediklerinde جشيش yani dövülmüş (الطحين الخشن) hububat anlamına geldiğini belirtmişlerdir.

Libya Trablus lehçesinde bazen de cîm (الجيم) harfinin zê (الزاي) harfine dönüştüğü görülür.⁸

Örneğin: زوز - زوج ،جواز - زوج ، جنازة - زنازة

Geçen yüzyılın ortalarına kadar Trablus'ta جزيرة dediklerinde aslında جزيرة ifadesini söylediklerini, bazen de cîm harfini kelimde söylemediklerini مزرة - مجزرة belirtmişlerdir.⁹

¹ el-Bakara 2/67

² el-İhlâs 112/4

³ Fethayı, kesreye ve elifi, yâ'ya yaklaştırarak söylemek.

⁴ Yemen'de Hadhramaut'ta bir sahil kasabası ve bunun halkı.

⁵ Ash-Shihr ve Umman Bedevilerine atfedilen, bazı kelimelerin harflerini silip, bazılarını birbirleriyle birleştiren eski bir fonetik dilsel olgudur.

⁶ Musa Muhammed Zenin, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/52.

⁷ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/239.

⁸ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/239.

⁹ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*,

Kâf harfi, Libya Trablus lehçesinde Kur'ân-ı Kerîm okurken veya kitap okurken Endülüs'te yaygın olan kâf olan fasih kâfi kullanır. Fakat konuşmada ise Kahire gîm " g " gibi kullanırlar.¹ Örneğin: قال , دقيق , ساقية - sagia, dagig, gal

Peltek telaffuzlu harfler (الحروف اللثوية), zêl (الذال) harfinin dâl (الدال) harfine, sê (الشاء) harfinin tê (التاء) harfine, zâ (الطاء) harfinin dâd (الضاد) harfine dönüşmesidir. Bu, genel olarak modern lehçelerde doğal bir gelişmeyi temsil eder, çünkü özü eskidir. Benî Rebi'a'nın bazı kelimelerde zêl (الذال) harfinin dâl (الدال) harfine değiştiği ve belki de bu değişiminin, geçmişte rivayetlerin bizde kaydedilenden daha geniş bir kapsamda olduğu dile getirmektedir.²

İslâm'dan önce ve sonra birçok Arap lehçesinde büyük bir etkiye sahip olan Ârâmîce dilinin, zêl (الذال) harfini dâl (الدال) harfine sürekli olarak değiştirdiği iyi bilinmektedir. Hiç şüphe yok ki, genel olarak modern lehçeler, zamanla bu değiştirmeyi ibdâl, hepsinin arasında ortak bir özellik haline gelene kadar genişletmeye izin verdiler.

Yani Libya Trablus lehçesinde diyoruz ki: هذا ، ذبح ، عذر اسılları ise: عذر ، ذبح ، عذر

Bazen de zêl (الذال) harfinin dâd (الضاد) harfine dönüştüğü görülür.

Örneğin: يذوق ، يذوق ifadesini ذاق، يذوق olarak telaffuz ederler.

Harekeyi uzatmanın tezahürleri; bir tarafta "ليك - لك، بيه - به، جبهة - جهة" gibi bazı ifadelerde hareke uzar ve zamire "مع" eklerlerse onunla birlikte şöyle derler:³ معاه - معه

Libya Trablus lehçesinde "من" harf-i cerinden nûn (نون) ve "على" harf-i cerinden elif (الألف) sonrasında sakin bir harf gelmesi ile silinir.⁴

Örneğin: مالصبح - من الصبح ، مالمدرسة - من المدرسة

Eğer kendisinden sonra harf-i ta'rif gelirse "على" harf-i cerinden elif (الألف) ve lâm (اللام) silinir.⁵

(Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/239.

¹ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/237-239.

² Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/239.

³ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

⁴ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

⁵ Ramî Hâyri es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*,

عالحديدة - على الحديدة، عالدراجة - على الدراجة: Örneğin:

Libya Trablus lehçesinde tenvin yoktur. Libya Trablus lehçesinde çoğunlukla müsennâ yoktur. Eğer karşılaşırsanız o da daimen nasb halindedir.¹

Örneğin: عندي، çoğul kullanılmıştır, çünkü işaret harflerinde müsennâ yoktur. افادني العالمين ، كتابين ، nasb hali ise bu şekildedir. Ayrıca Libya Trablus lehçesinde müsennâ ayırt etmek için زوز kelimesiyle ilişkilendirilir.²

Örnek: عندي زوز أولاد و بنت ، عندي زوز عيون

Müsennâ konusunda, çekimi hakkında sarf yönünden çoğu Arap kabilesi, özellikle Kureyş kabilesi, çoğulu "المثنى" kelimesine sonuna "أن" harflerini ekleyerek çekerken, diğer kabileler bu kelimeyi "أن" harfleri olmadan Libya Trablus lehçesindeki haliyle çekiyorlar. Aşağıdaki bu durum tablo 6'da örneklendirilmiştir.

Tablo 6: Kureyş ve Haris Kabileleri Müsennâ Çekim Halleri

الحالة الأعرابية	في تنويع قريش وغيرها	في تنويع بلحارث وغيرها
الرّفْع	وَصَلَ الصِّيَادَانِ	وَصَلَ الصِّيَادَانِ
النّصْب	لَمَحَتْ الصِّيَادَيْنِ	لَمَحَتْ الصِّيَادَانِ
الجَرّ	وَقَفْتُ بَيْنَ الصِّيَادَيْنِ	وَقَفْتُ بَيْنَ الصِّيَادَانِ

Çoğuldaki üçüncü şahıs zamiri ve müsennâ cemî mütekellim ve muhatapların çoğulundaki zamir ve fiil, muhatabın çoğulundaki mîm harfi ile vâv harfi değiştirilir.³

Örneğin: أنتم كتبتم الدرس - أنتو كتبتو الدرس

Ayrıca vâv harfi cemî mütekellime eklenir. Örneğin: نحن نقرأ الكتاب - نقرأ الكتاب

Cemî gayip vâvında, cemî müzekker salim nûnu düşer. Soru formunda (istifham) da bu durum aynıdır.⁴

Örneğin: هل شربتم الشاي؟ - شربتم الشاي؟ ، يشربون - يشربو

(Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

¹ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240-241.

² Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

³ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

⁴ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

Birçok durumda eril ve dişil ifadeler eşittir, çünkü Libya Trablus lehçesinde, birçok Arap lehçesinde olduğu gibi, cemî müzekker salim nûnu, tekid nûnu ve nûn-u nisve ihmal edilir.

Harfleri değiştirme ve ekleme işlemi elif-i med ve ardından ismin sonuna tâ-i merbûta genellikle bağlanır. Eliften sonra da bazen yâ eklenir.¹

Örneğin: دواة - دواية ، عباءة - عباية

Harf-i ta'rif de fetha bazen kesraya dönüşür.² Örneğin: الكتاب - إلكتاب

İsm-i mevsûl, tekil eril olan الذي ifadesi yerine إلی ifadesi tekil ve çoğul için de kullanılır.³

Örnek: الذي يرتدي القميص الأبيض - إلی یلبس، إلی جابین ، إلی واقف

Türemiş beş harfli isimlerin çoğunda damme, fethaya dönüşür.⁴

Örneğin: عصفور - عصفور، جمهور - جمهور ، غريون - غريون

Üç harfli kelimelerde ilk harf mensupsa, bu harf fethadan sakine dönüşebilir.⁵

Örneğin: بصل - بصل ، فجل - فجل، فحل - فحل ، سکن - سکن

أبعد بعدد ، أفهم - فهمم Örneğin: فَعَلَ sığasına dönüşebilir.⁶ Örneğin: فَعَلَ ettirgen çatı sığası,

Libya Trablus lehçesinde هما yerine (هَمَّا) kullanılır ve şöyle derler:⁷ فلان وفلان gibi ifadelerde همّا اقاربي - همّا الزوز أبنائي

Libya Trablus lehçesinde üçüncü tekil şahıs zamirinde fetha, zamirine geçmiş zamanla bağllysa fethaya eğilim duyar ve he (ه) zamiri sakindir.⁸ Örnek: رَيْتَهُ ، رَيْتَهُ

¹ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

² Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/241.

³ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240-241.

⁴ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

⁵ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

⁶ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/240.

⁷ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/241.

⁸ Ramî Hıyırî es-Sarâc, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/241.

3.3. Libya Trablus Lehçesi Dilbilgisi Kuralları ve Uygulamaları

Bu çalışma Arapçanın Libya Trablus lehçesi dilbilgisi öğreniminde bilinmesi gerekenler dahilinde hazırlanmış bir başvuru kaynağıdır ve gramerin cümle bilgisi (dizimbilim/sentaks/nahev) bölümleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışma temel düzeyde Fasih Arapça bilenlerin seviyesine göre hazırlandığı için anlatımlarda ayrıntıya girilmemiş, tablolarla desteklenmiştir.

3.3.1. Zamirler

Zamirler ismin yerini tutan, birinci, ikinci ve üçüncü şahıslara delâlet eden marife kelimelerdir. Libya Trablus lehçesinde zamirler Fasih Arapçadan kullanım olarak söylenişte ve yazılışta farklılıklar vardır. Fasih Arapçada 14 zamir kipi bulunurken Libya Trablus lehçesinde İngilizcede olduğu gibi 8 zamir kipi bulunur. Arapçada, ikinci tekil ve çoğul şahıslar için eril ve dişil olmak üzere toplam altı farklı zamir bulunmaktadır: أَنْتَ (eril tekil), أَنْتِ (dişil tekil), أَنْتُمَا (eril ikinci çoğul), أَنْتُمْ (eril çoğul), أَنْتُنَّ (dişil çoğul) ve أَنْتُمْ (dişil ikinci çoğul). İngilizce'de ise, ikinci tekil ve çoğul bu 6 zamir kipi için sadece "you" zamiri kullanılır. Genel kullanımda tesniye olan zamirler kullanılmaz, yerine çoğul ifade kullanılarak anlam cümlede anlaşılır. Ama bunun bedenini çift uzuvları gibi istisnaları da vardır. Mesala ayak (رجل) kelimesini kullanalım. İki ayak dediğimizde; رَجُلَيْنِ deriz. Bunun şahıs zamirine göre çekimini yaparsak birebir Fasih Arapça olarak kullanılır. Ama telaffuz farklıdır. رَجُلَيْنِ derler. Tablo 7'de bu kullanım gösterilmiştir. Ayrıca, genellikle eril çoğul ifadelerde muttasıl zamirlerde iraba bakılmaz ve (بن) getirilir. Libya Trablus lehçesinde bazen zamir yerine (متع) ifadesini de kullanırlar. Mesala: الشنطة متع الكتاب متعي dediğimizde كتابي ifadesi anlaşılır. Sara'nın çantasıdır. الشنطة متع (سارة), soru kalıbı olarak kullanırsak: (متع مني التلفون هادا؟) Bu kimin telefonu?, cevabı ise: (متعني اني) Benim!

Tablo 7: Zamirler

Zamirler (الضمائر)					
Zamir	بيرو bîrû	واجب vâcb	رجلين riclîn	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker -Müennes)
O	بيروه bîrûh	واجبه vâcbuh	رجليه riclîh	هُوَ huvve	Eril-Dişil (Müzekker -Müennes)

O	ببروها bîrûhâ	واجبها bâcbehâ	رجليها riclîhâ	هي hiyye	Eril (Müzekker)
Onlar	ببروهم bîrûhum	واجبهم bâcbehum	رجليهم riclîhum	هم humme	Dişil (Müennes)
Sen	ببروك bîrûke	واجبك bâcbeke	رجلك riclîke	انت 'inte	Eril (Müzekker)
Sen	ببروكي bîrûkî	واجبكي bâcbeke	رجلكي riclîkî	انتى 'intî	Eril (Müzekker)
Siz	ببروكم bîrûkum	واجبكم bâcbeukum	رجليكم riclîkum	انتو 'intû	Dişil (Müennes)
Ben	ببروي bîrûû	واجبي bâcbeû	رجليâ riclîyya	انا 'ene	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	ببرونا bîrûne	واجبنا bâcbealna	رجلينا riclînâ	إحنا 'ihne	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)

3.3.2. İşaret İsimleri

Arapça Libya Trablus lehçesinde işaret isminin kuralı; harf-i ta'rif "ال" + isim + işaret ismi sıralaması ile yapılır ve dilbilgisindeki yeri işaret zamir ve işaret sıfat olabilir. Harf-i ta'rif "ال" den sonra gelen şemsî harfleri yazmaz ve söylemezler. Tesniye kullanımı yoktur ve çoğul kullanımı eril-dişil için aynıdır. Fasih Arapçaya benzer şekilde, varlık arasındaki mesafeye bağlı olarak uzak ve yakın için ayrı kullanımlar vardır.

Tablo 8: İşaret İsimleri

İşaret İsimleri (اسم الإشارة)				
Uzak	Yakın	Yakın	Yakın	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
هَادَاك hâdâka	هَادَايَا hâdâyâ	أَهْوَا' ehvâ'	هَادَا hâdâ	Eril (Müfred)
هَادِيكَا hâdikâ	هَادِييَا hâdiyyâ	أَهْيَا 'ehyâ	هَادِي hâdî	Dişil (Müfred)
هَادُوكَا hâdûkâ	هَادُومَا hâdûmâ	أَهْمَا 'ehmâ	هَادُ hâdû هَادُوم hâdûm	Eril-Dişil (Cemî)
Örnekler (امثلة)				
1. Bu aktör ünlü.			المُمَثِّل هَادَا مَشْهُور	
2. Bu araba pahalı.			إِسْيَارَة هَادِي غَالِيَة	
3. Bunlar aktörler ünlü.			المُمَثِّلِينَ هَادُوم مَشْهُورِينَ	
4. Bu insanların seni ele geçirmesine izin verme.			مَا تَخْلِي ش النَّاس هَادِي تَأْتِر فِيكَ	
5. Bu arabaların çoğu eski model.			أَغْلَبَ إِسْيَارَات هَادِي مُودِيلَهَا قَدِيم	
6. Bu büyükbabamın evi.			هَادَا حُوش جَدِّي	
7. Bu arabalar nerede biz onları görmedik.			وَيُنْهَم السِّيَارَات هَادُوم، مَا شَفْنَا هَمْش	

¹ Toplu olarak bir grup insan varsa o zaman müfred, dişil kalıbı kullanılır yani: هادي

² Arapça Libya Trablus lehçesinde eğer nesnelere tek tek birden çok şey olarak görürseniz, ifadeyi çoğul olarak kullanabilirsiniz.

³ Bu ifadeye işaret zamiri olarak kullanılmış (harfi tarif "ال" + isim + işaret zamiri) kuralına gerek yok.

8. O kadın şikayet etmeye geldi.	هَادِيكَا جَتْ تَشْكِي
9. Bu nedir?	شَيْنُ هَادَا؟
10. Bu nerede?	وَيْنُ هَادَا؟
11. Bu senin mi?	لِيكَ هَادِي؟
12. Bu adam iyi biri değil.	اهَالرَّاجِلُ مِش طَبِيعِي
13. Dikkatli ol, bu kadına inanma.	رِدْ بِالِكَ تَصَدِّقْ هَالْمَرَا

3.3.3. Sıla Cümlesi / İsm-i Mevsûl

İki cümleyi birleştirip tek cümle yapan ve Türkçedeki ilgi zamiri gibi işlev gören kelimelerdir. Fasih Arapçada cinsiyete ve sayıya göre ism-i mevsûl kullanımı değişirken, Arapça Libya Trablus lehçesinde bu durum genel olarak اللِّي ile ifade edilir. Müzekker-müennes ve sayı (tekil-tesniye-çoğul) uyumu yoktur.²

Tablo 9: İsm-i Mevsûl

İsm-i Mevsûl (اسم الموصول)	
اللي ellyî	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)	
1. Geçen hafta üşüttüm.	كَانَ عَنْدِي بَرْدَةَ الْإِسْبُوعِ اللَّي فَات
2. Aldığın araba pahalı.	إِسْيَارَةَ اللَّي إِشْتَرَيْتَهَا غَالِيَةً

3.3.4. Sıfat

Bu bölümde sıfatların tekil ve çoğul halleri, düzenli ve düzensiz formları ve Arapça Libya Trablus lehçesinde kullanım şeklini sunulacak. Arapça Libya Trablus lehçesinde sıfatlarda düzensiz çoğullar genellikle eril kabul edilir. Mesala: رَجَالَةٌ كُبَار dediğimizde yaşlı erkekler ve نَسَاوِين كُبَار yaşlı bayanlar şeklinde كُبَار sıfatını, وِلَاد صَغَار dediğimizde küçük erkek çocuklar ve بَنَاوَيْت صَغَار küçük kızlar anlamında صَغَار sıfatını kullanabiliriz. Fasih Arapçada olduğu gibi Arapça Libya Trablus lehçesinde de sıfat mevsufa belirli veya belirsiz olma durumlarına göre marife ve nekra olarak uyar. Ayrıca niteleme anlamı dışında sıfat yüklem olarak da kullanılır. Mesala: الولد العاقل bilge, iyi huylu çocuk

¹ Arapça Libya Trablus lehçesinde işaret zamiri negatif, olumsuz bir anlam taşıdığını ifade etmek için, işaret zamiri (هال) + isim sıralaması ile yapılır.

²Ahmet Teymûr, *Mu 'cem Teymûr al-Kebîr fi'l-Alfaz al-Ammiye*, (Kahire: Dârü'l-Kütüb ve'l-Vesaikü'l-Kavmiyye, 2002), 1/137.

anlamında kullandığımızda niteleme sıfatı, الولد عاقل çocuk akıllı başındadır veya çocuk iyi huyludur anlamında kullandığımızda ise yüklem durumundadır. Aynı şekilde الدَّارِ الصَّغِيرَةُ soğuk oda, الدَّارِ مِصْقَعَةٌ oda soğuktur anlamına gelir.

Tablo 10: Sıfat

Sıfat (الصِّفَةُ/التَّغْت)					
Yaygın kullanılan tek heceli sıfatlarda çoğul					
büyük	كِبَار	كَبِير			
küçük	صِغَار	صِغِير			
uzun	طَوَال	طَوِيل			
kısa	قِصَار	قِصِير			
ağır	رِزَان	رِزِين			
hafif	خِفَاف	خَفِيف			
zayıf	ضِعَاف	ضَعِيف			
şişman	سِمَان	سَمِين			
sıcak	سِخَان	سُخُون			
Düzensiz sıfatlarda çoğul					
yeni	جَدَد	جَدِيد			
eski	قَدَم	قَدِيم			
Eril çoğul uyumu					
iyi-güzel	بَاهِين	بَاهِي ¹			
yüksek	عَالِين	عَالِي			
düşük	وَاطِين	وَاطِي			
yasal	قَانُونِين	قَانُونِي			
resmi	رَسْمِين	رَسْمِي			
orjinal	أَصْلِين	أَصْلِي			
güzel-doğal	طَيِّبِين	طَيِّب			
zor	صَعْبِين	صَعْب			
üzgün	أَسْفِين	أَسِيف			
meşgul	مِشْغُولِين	مِشْغُول			
açık	مَقْتُوْحِين	مَقْتُوْح			
küçük	صَغِيرِين	صَغِير			
kapalı	مِسْكْرِين	مِسْكْر			
soğuk	مِصْقَعِين	مِصْقَع			
Sıfatlarda ülke					
Düzenli sıfatlarda ülke			Düzensiz sıfatlarda ülke		
Libyalı	لِيبِيَّين	لِيبِي	Amerikan	أَمْرِيكَان	أَمْرِيكِي
Suudi	سُعُودِيَّين	سُعُودِي	İtalyan	طَلِيَّان	طَلِيَّانِي
Ürdünlü	أُرْدُنِّيَّين	أُرْدُنِّي	Fransız	فَرَانْسِيَّيس	فَرَنْسَاوِي
Çinli	صِيْنِيَّين	صِيْنِي	Tunuslu	تُونَسِيَّة	تُونَسِي

¹ Son harfi ي ile biten sıfatlarda son ek olarak ن harfi eklenip sıfat çoğul yapılır.

Japon	يابانين	ياباني	Faslı	مَعَارِبَة	مَعْرَبِي
Kanadalı	كَنَدِيَّين	كَنَدِي	Mısırlı	مَصَارِوَة	مَصْرِي
			Cezairli	جَزَائِرِيَة	جَزَائِرِي
			Hintli	هُنُود	هُنْدِي
Örnekler (امثلة)					
1. Büyük oğlan.			الوَأْدِ الْكَبِيرِ		
2. Büyük kızın nerede?			وِين بِنْتِكِ الْكَبِيرَة؟		
3. Mavi kalemimi bulamıyorum.			بِيرُوي لَأَزْرَق مَش لَأَقِيه		

3.3.5. Zamanlar

Arapçada zaman sisteminin temelini tüm dillerde olduğu gibi geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman oluşturur. Bunlar; mâzi fiil, muzâri fiil ve muzâri fiilin bir versiyonu olarak kabul edilen emir fiildir. Mâzi fiil geçmiş zamanı, muzâri fiil şimdiki ve gelecek zamanı, emir fiili ise gelecek zamanı ifade eder. Ayrıca isim olduğu halde çoğu kullanımlarında fiil gibi hüküm gören sıfatlar ve mastar olan: İsm-i fâil, ism-i mef'ûl, ism-i tafdil ve sıfât-ı müşebbehe vardır. Ancak Libya Trablus lehçesinde bu kavramlar bazı farklılıklar göstermektedir. Bu konular aşağıda örneklerle açıklanmıştır.

3.3.5.1 Mâzi Fiil

Mâzi, geçmiş zamandaki bir durum ve olayı gösteren fiildir. Libya Trablus lehçesinde mâzi fiil çekiminde kelimenin son harfindeki hareke okunmaz. Bu yüzden (إنت - أنا - هي) sîgalarında fiil çekimleri aynı olduğu için cümlede zamiri belirtmemiz gerekir.

Tablo 11: Mâzi Fiil

Mâzi Fiil (الفعال الماضي)					
Zamir	الكتابة	الشرب	الأكل	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	كَنَب	شَرِب	أَكَلَ	هُوَ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	كَنَبْت	شَرِبْت	أَكَلْت	هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	كَنَبُو	شَرَبُو	أَكَلُو	هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	كَنَبْت	شَرِبْت	أَكَلْت	إنت	Eril (Müzekker)
Sen	كَنَبْتِي	شَرِبْتِي	أَكَلْتِي	إنتي	Eril (Müzekker)
Siz	كَنَبْتُو	شَرِبْتُو	أَكَلْتُو	إنتو	Dişil (Müennes)
Ben	كَنَبْت	شَرِبْت	أَكَلْت	أنا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	كَنَبْنَا	شَرِبْنَا	أَكَلْنَا	إحنا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)

Tablo 12: Mâzi Mebnî Meçhul¹

Mâzi Mebnî Meçhul (الفعل الماضي المبني للمجهول)				
Zamir	Fiil	الماضي المبني للمجهول	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazıldı	اِتَّكْتَبَ	هُوَ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazıldı	اِتَّكْتَبْتَ	هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	Yazıldılar	اِتَّكْتَبُوا	هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	Yazıldın	اِتَّكْتَبْتَ	اِنَّتَ	Eril (Müzekker)
Sen	Yazıldın	اِتَّكْتَبْتِي	اِنَّتِي	Eril (Müzekker)
Siz	Yazıldınız	اِتَّكْتَبْتُمْ	اِنَّتُمْ	Dişil (Müennes)
Ben	Yazıldım	اِتَّكْتَبْتُ	اَنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	Yazıldık	اِتَّكْتَبْنَا	اِحْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)				
Fiil	اللهجة	الفصح		
Taşındı	اِنَّقَلَّ 'it-negel	نَقَّلُوهُ بِمَعْنَى نَقَلَ		
Dövüldü	اِتَّضْرَبَ 'it-đarab	ضَرَبُوهُ بِمَعْنَى ضَرَبَ		

Tablo 13: İnfîâl Sîgası Mebnî Meçhul²

استخدام الصيغة (اِنْفَعَل) للدلالة على المبني للمجهول			
Fiil	اللهجة	الفصح	
Ezildi	اِنَّدَّاسَ	'in-dâs	دُسَّ
Bilindi	اِنَّعَرَفَ	'in- 'araf	عُرِفَ
Satıldı	اِنَّبَاعَ	'in-bâ	بِيعَ
Satın alındı	اِنَّشَرَى	'in-şarâ	شُرِيَ
Anlaşıldı	اِنَّفَهَمَ	'in-feham	فُهِمَ
Duyuldu	اِنَّسَمَعَ	'in-sama	سُمِعَ
Kör edildi, göremedi	اِنَّعَمَى	'in- 'amâ	عُمِيَ
Tek gözlü oldu, kör edildi	اِنَّعَوَرَ	'in- 'avar	أَعْوَرَ
Şaşı edildi, şaşı	اِنَّحَوَلَ	'in-ħaval	أُحْوِلَ
Izgara yapıldı	اِنَّشَوَى	'in-şavâ	شُوِيَ
Ütüldü	اِنَّكَوَى	'in-kavâ	كُوِيَ
Örtüldü, gizlendi	اِنَّسَتَرَ	'in-satar	سُتِرَ
Örnekler (امثلة)			
Anahtar kırıldı	اِنَّكَسَرَ اِلْمِفْتَاحَ	'in-kasar' il-miftâħ	كُسِرَ اِلْمِفْتَاحُ
Kapı açıldı	اِنَّفَتَحَ اِلْبَابَ	'in-fetah' il-bâb	فُتِحَ اِلْبَابُ
Hasat edildi	اِنَّحَصَدَ اِلزَّرْعَ	'in-ħaşad izzar'	حُصِدَ اِلزَّرْعُ

¹ Venis Miftâh el-Ķamâfi, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/137-155.

² Venis Miftâh el-Ķamâfi, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/139.

Tablo 14: İftial Sîgası Mebnî Meçhul¹

استخدام صيغة (افْتَعَلَ) للدلالة على المبني للمجهول			
Fiil	اللهجة		الفصح
Tutuldu	إمْتَسَكَ	'im-tesak	مُسِكَ
Meşgul edildi	التَّهَى بِهِ	'il-tehâ bih	لَهَى بِهِ
Toprak sulandı	إِرْتَوَتْ لَرَضُ	'ir-tavit larḍ	رُوِيَتْ الْأَرْضُ
Örtüldü	إِتْسَرَ	'it-satar	سُتِرَ
Ev yakıldı	إِحْتَرَقَ الْبَيْتَ	'iḥ-tarag'il-beyt	حُرِقَ الْبَيْتَ

Tablo 15: Mâzi Fiilde Nefy

نفي الفعل الماضي (نفي الفعل الماضي)				
Zamir	Fiil	نفي الفعل الماضي	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazmadı	مَا كَتَبْتُشْ / مِشْ كَتَبْتُ	هُوَ هُوَ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazmadı	مَا كَتَبْتِشْ / مِشْ كَتَبْتِ	هِيَ هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	Yazmadılar	مَا كَتَبُوْشْ / مِشْ كَتَبُوْ	هُمْ هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	Yazmadın	مَا كَتَبْتِشْ / مِشْ كَتَبْتِ	إِنْتِ 'inte	Eril (Müzekker)
Sen	Yazmadın	مَا كَتَبْتِشْ / مِشْ كَتَبْتِ	إِنْتِ 'inti	Eril (Müzekker)
Siz	Yazmadınız	مَا كَتَبُوْشْ / مِشْ كَتَبُوْ	أَنْتُوْ 'intû	Dişil (Müennes)
Ben	Yazmadım	مَا كَتَبْتِشْ / مِشْ كَتَبْتِ	أَنَا 'ene	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	Yazmadık	مَا كَتَبْنَاْشْ / مِشْ كَتَبْنَاْ	إِحْنَا 'iḥne	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)

3.3.5.2. Muzâri Fiil

Şimdiki ve geniş zamandaki bir olayı bildiren fiillere fiil-i muzâri denir. Libya Trablus lehçesinde muzâri fiil çekiminde kelimenin son harfindeki hareke okunmaz. Bu yüzden (إِنْتِ - هِيَ) sîgalarında fiil çekimleri aynı olduğu için cümlede zamiri belirtmemiz gerekir. Ayrıca أَنَا sîgasında fiil bazı Arap lehçelerinde olduğu gibi ن harfi ile başlar. Fasih Arapçada olduğu gibi olarak fiilden türeyen ve işi yapanı gösteren sıfat kullanımı da yaygındır. Örneğin: هو يفهم dediğimizde فاهم ile aynı anlama gelir.

¹ Venis Miftâh el-Ķamâtî, *Lehecât el-Libiyye fî Fadâyihâ al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'ı 'Arabiyye, 2007), 2/144.

Tablo 16: Muzâri Fiil

Muzâri Fiil (الفعل المضارع)				
Zamir	Fiil		الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	yıkellim يَكَلِّم	yıhdim يَخْدِم	huvve هُوَ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	tıkellim تَكَلِّم	tıhdim تَخْدِم	hiyye هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	yıkellmû يَكَلِّمُوا	yıhdimû يَخْدِمُوا	humme هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	tıkellim تَكَلِّم	tıhdim تَخْدِم	'inte أَنْتَ	Eril (Müzekker)
Sen	tıkellmî تَكَلِّمِي	tıhdimî تَخْدِمِي	'inti أَنْتِي	Eril (Müzekker)
Siz	tıkellmû تَكَلِّمُوا	tıhdimû تَخْدِمُوا	'intû أَنْتُمْ	Dişil (Müennes)
Ben	nıkellim نَكَلِّم	nıhdim نَخْدِم	'ene أَنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	nıkellmû نَكَلِّمُوا	nıhdimû نَخْدِمُوا	'ihne إِيْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (أمثلة)				
1. Bu adam her şeyi biliyor.			هَذَا يَعْرِفُ كُلَّ شَيْءٍ	
2. Onlar her perşembe buluşuyorlar.			يَنْتَاقُوا كُلَّ حَمِيسٍ	
3. Ben öğle yemeği hazırlıyorum.			أَتَوْتُو فِي الْعَدِي	
4. Kız bebeğiyle oynuyor.			الْبِنْتِيَّةُ تَلْعَبُ بِالْبَمْبَلَةِ	
الفعل المضارع المبني للمجهول				
Fiil	اللهجة		الفصحیح	
Denilir	أَيَقُولُوا	?iy-gûulû	يقولون بمعنى يُقَالُ	

3.3.5.3. Muzârat Harfinin Harekesi

Muzârat harfinin harekesi, 'aynu'l-fiil, yani orta karekeye göre belirlenir. Libya lehçesinde muzârat harfinin fethalı olması için 'aynu'l-fiil fethalı olmalı, kesralı olması için 'aynu'l-fiil kesralı olmalıdır. Bu durum sahih, mutel veya mehmuz fiiler için de geçerlidir. Bunun istisnası sadece mahmuz Fâ'dır. Örneğin: يَأْكُلُ - أَكَلْ ilk harfi hemze olduğu için bu kural dışıdır. Kurala göre orta hari damme olduğu için damme okunması gerekirken fetha okunmuştur. Eğer muzâri harfi sukûn ile başlarsa öncesinde kesralı bir elif getirilip okunur. Bu durumlar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 17: Muzârat Harfinin Fetha Olması¹

Muzârat Harfinin Fetha Olması (فَتْحُ حَرْفِ الْمُضَارَعَةِ)			
Fiil	اللهجة		الفصحیح
Doldurmak	ye-mlâ	يَمَلَأُ	يَمَلَأُ

¹ Venis Miftâh el-Ķamâtî, *Lehecât el-Libiyye fi Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/151.

Sormak	ye-s'el	يَسْأَلُ	يَسْأَلُ
Okumak	ye-grâ	يَقْرَأُ	يَقْرَأُ
Boğazlamak	ye-zbah	يَذْبَحُ	يَذْبَحُ
İçmek	ye-şreb	يَشْرَبُ	يَشْرَبُ
Anlamak	ye-fhem	يَفْهَمُ	يَفْهَمُ
Karşılaşmak	ye-İgâ	يَلْقَى	يَلْقَى
Mutsuz olmak	ye-şgâ	يَسْقَى	يَسْقَى

Tablo 18: Muzârat Harfinin Kesra Olması¹

Muzârat Harfinin Kesra Olması (كسْرُ حَرْفِ الْمُضَارَعَةِ)			
Fiil	اللَّهُجَّة		الفَصِيح
Yürümek	yi-mşî	يَمْشِي	يَمْشِي
Tutmak	yi-msik	يُمْسِكُ	يُمْسِكُ
Yazmak	yi-ktib	يَكْتُبُ	يَكْتُبُ
Yenmek	yi-ğlib	يَغْلِبُ	يَغْلِبُ
Vurmak	yi-đrib	يَضْرِبُ	يَضْرِبُ

Tablo 19: Muzârat Harfinin Sukûn Olması²

Muzârat Harfinin Sukûn Olması (تَسْكِينُ حَرْفِ الْمُضَارَعَةِ)			
الفِعْلُ الْأَجْوَفُ			
Fiil	اللَّهُجَّة		الفَصِيح
Söylemek	îy-gûl	إِقُولُ	يَقُولُ
Satmak	îy-bî'a	إِيْبِيعُ	يَبِيعُ
Korkmak	îy-hâf	إِيْخَافُ	يَخَافُ
الفِعْلُ الْمُضَعَفُ			
Bağlamak	îy-şid	إِيْشِدُ	يَشِدُّ
Istemek, sevmek	îy-vid	إِيْوِدُ	يُوَدُّ

Tablo 20: Muzârat Harfinin Damme Olması³

Muzârat Harfinin Damme Olması (ضَمُّ حَرْفِ الْمُضَارَعَةِ)			
Fiil	اللَّهُجَّة		الفَصِيح
Ulaşmak	yû-şal	يُوصَلُ	يَصِلُ

¹ Venis Miftâh el-Ķamâtî, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/152.

² Venis Miftâh el-Ķamâtî, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/152.

³ Venis Miftâh el-Ķamâtî, *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, (Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007), 2/153.

Söz vermek	yû- 'id	يُوعِدُ	يَعِدُ
Tartmak	yû-zin	يُوزِنُ	يَزِنُ

Tablo 21: Muzâri Fiilde Nefy

Muzâri Fiilde Nefy (نفي الفعل المضارع)				
Zamir	Fiil	نفي الفعل المضارع	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazmıyor	مَيْكْتَبِشْ / مِشْ يَكْتَبُ	هُوَ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazmıyor	مَيْكْتَبِشْ / مِشْ تَكْتَبُ	هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	Yazmıyorlar	مِشْ يَكْتَبُوْ / مَيْكْتَبُوْشْ	هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	Yazmıyorsun	مَيْكْتَبِشْ / مِشْ تَكْتَبُ	'inte	Eril (Müzekker)
Sen	Yazmıyorsun	مَيْكْتَبِشْ / مِشْ تَكْتَبِي	'intî	Eril (Müzekker)
Siz	Yazmıyorsunuz	مَيْكْتَبُوْشْ / مِشْ يَكْتَبُوْ	'intû	Dişil (Müennes)
Ben	Yazmıyorum	مَيْكْتَبِشْ / مِشْ نَكْتَبُ	'ene	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	Yazmıyoruz	مَيْكْتَبُوْشْ / مِشْ نَكْتَبُوْ	'ihne	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)

3.3.5.4. Emir Fiil

Burada emir fiil nasıl oluştuğu, birisine nasıl emir verilir ve birisine bir şey yapması nasıl söylenir konularını kapsayacak. Arapça Libya Trablus lehçesinde üç harfli salim fiilde muzârat harfi olan ي atılıp yerine ¹ harfi getirilir. Fiil kökü sesli harfle başlarsa bu kural hariç tutulur. Düzensiz form olarak ifade edilen fiillerde ise emir fiil kuralına uymakla beraber genellikle orijinal fiil başka bir fiille değiştirilip kullanılır. Tablo 22'de anlatımı mevcuttur.

Tablo 22: Emir Fiil

Emir Fiil (فعل الأمر)				
Zamir	Fiil	الفعل الأمر	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Sen	Yaz	اَكْتَبُ	'inte	Eril (Müzekker)
Sen	Yaz	اَكْتَبِي	'intî	Dişil (Müennes)
Siz	Yazın	اَكْتَبُوْ	'intû	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Düzensiz form				
Gel		تعالِي		يجي
Git		بِرَا		يمشي ¹

¹ aynı zamanda emir fiil olarak امشي şeklinde de kullanılır.

Örnekler (امثلة)		
Fiil	Emir Fiil	Muzari Fiil
Yaz	اكتب	يكتب
Oyna	العب	يلعب
Koy	حط	يحط
Sat	بيع	يبيع
Unut	انسى	ينسى
Al, götür	خوذ	ياخذ ¹
Ye	كول	ياكل
1. Dersi yaz.		اكتبِ ادرس
2. Trene binin.		اركبو القطار

Tablo 23: Emir Fiilde Nefy

Emir Fiilde Nefy (نفي الفعل الأمر)				
Zamir	Fiil	نفي الفعل الأمر	الضمير	Eril-Dışil (Müzekker - Müennes)
Sen	Yazma	مَنْكَبِش	'inte أَنْتَ	Eril (Müzekker)
Sen	Yazma	مَنْكَبِش	'inti أَنْتِي	Eril (Müzekker)
Siz	Yazmayın	مَنْكَبِش	'intû أَنْتُوا	Dışil (Müennes)

3.3.5.5. Gelecek Zaman

Fasih Arapçada kullanılan yakın bir gelecek için س ve uzak bir gelecekte yapılacak işler için سَوْف takısı iken Libya Trablus lehçesinde gelecek zamanı ifade etmenin birçok yolu vardır. Bunlardan ikisi "ب" ve "تو" harflerini muzâri fiilin başına getirilerek yapılır ve bunun yaygın kullanımını "ب" harfi ile yapılandır. "تو" harfleri "توا" şu an anlamındaki zaman zarfının kısaltmasıdır. Libya'da bazı bölgelerde Mısır lehçesinde olduğu gibi "ه" harfi kullanılarak da gelecek zaman ifade edilebilir.

Tablo 24: Gelecek Zaman

Gelecek Zaman (المستقبل)				
Zamir	Fiil		الضمير	Eril-Dışil (Müzekker - Müennes)
O	bîydîr بیدیر	bîyîdîm بیدم	huvve هُو	Eril-Dışil (Müzekker - Müennes)

¹ Fiil kökü sesli harfle başlamıştır.

O	bîddîr ¹ بِنْدِير	bitîhdim بِتِخْدِم	hiyye هِيَّ	Eril (Müzekker)
Onlar	bîydîrû بِيْدِيرُو	biyîhdimû بِيْخْدِمُو	humme هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	bîddîr بِنْدِير	bitîhdim بِتِخْدِم	'inte اِنْتِ	Eril (Müzekker)
Sen	bîddîrî بِنْدِيرِي	bitîhdimî بِتِخْدِمِي	'intî اِنْتِي	Eril (Müzekker)
Siz	bîddîrû بِنْدِيرُو	bitîhdimû بِتِخْدِمُو	'intû اِنْتُو	Dişil (Müennes)
Ben	bindîr بِنْدِير	binîhdim بِنِخْدِم	'ene اَنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	bindîrû بِنْدِيرُو	binîhdimû بِنِخْدِمُو	'ihne اِحْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)				
1. O gelecek.	يَلْجِي			
2. O kapatacak.	يَسْكُر			
3. Sınavın ne zaman?	اِمْتَا بِنْدِير اِمْتِحَاتِكْ؟			
4. Bu gün ailemle öğle yemeği yiyorum.	اَلْيَوْم بِنْتَعْدِي مَعَ الْعُوَيْلَةِ			
5. Saat 11 civarında gelecekler.	بِيُوصَلُو مَعَ اِلْحَدَاش			
6. Seni on dakika bekleyeceğim.	بِنَسْتَتَاكْ عَشْرَ دَقَائِقْ			
7. Nasıl yapacağım?	كَيْفْ بِنْدِير؟			

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, Libya Trablus lehçesinde gelecek zaman nefy edatı (مِش) veya (م, ش) harfleri kullanılarak muzâri fiilin başına gelir, fasih dilde (لن) edatının yaptığı görevi üstlenir.

Tablo 25: Gelecek Zamanda Nefy

Gelecek Zamanda Nefy (نفي الفعل المستقبل)				
Zamir	Fiil	نفي الفعل المضارع	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazmıyor	مَبِيكْتَبِش / مِشْ بِيكْتَبْ	huvve هُوَّ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	Yazmıyor	مَبِيكْتَبِش / مِشْ بِيكْتَبْ	hiyye هِيَّ	Eril (Müzekker)
Onlar	Yazmıyorlar	مَبِيكْتَبِشُو / مِشْ بِيكْتَبُو	humme هُمْ	Dişil (Müennes)
Sen	Yazmıyorsun	مَبِيكْتَبِش / مِشْ بِيكْتَبْ	'inte اِنْتِ	Eril (Müzekker)
Sen	Yazmıyorsun	مَبِيكْتَبِشِي / مِشْ بِيكْتَبِي	'intî اِنْتِي	Eril (Müzekker)
Siz	Yazmıyorsunuz	مَبِيكْتَبِشُو / مِشْ بِيكْتَبُو	'intû اِنْتُو	Dişil (Müennes)
Ben	Yazmıyorum	مَبِيكْتَبِش / مِشْ بِيكْتَبْ	'ene اَنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	Yazmıyoruz	مَبِيكْتَبِشُو / مِشْ بِيكْتَبُو	'ihne اِحْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)

¹Lehçede sülâsi bir fiilde sakın tê harfî sonrası dâl harfinin gelmesi ile kural olarak ibdâl ve sonra idğam yapılır. Bu tarz bir kural Fasih Arapça için de geçerlidir. بابْمِ اِفْتِعَالُ (د, ذ, ر) harflerinden birisi ise (ت) si (د) a çevrilir. Örnek: دَعَى - اِدْتَعَى - اِدْعَى

3.3.6. Soru Edatları

İstifhâm, daha önce bilinmeyen bir şey hakkında bilgi talebi veya o şeylere nasıl ulaşacaklarını göstermelerini istemektir.¹ Bu bilgi talebi soru edatı yolu ile yapılır. Fasih Arapçada soru kipindeki edatlar on bir olup, bunlardan ikisi harftir. Geri kalan dokuz isimdir. Libya Trablus lehçesinde kullanılan soru kalıpları Fasih Arapçada bilinen soru kalıplarından bazen okunuşu bazende yazılışı farklıdır. Fasih Arapçada soru edatı cümlenin başında gelmesi zorunludur.² Ama Libya Trablus lehçesinde genellikle cümlenin başında bulunur. Aşağıda bu konu ile ilgili detaylı örnekler verilmiştir.

Tablo 26: Soru Edatı, Ne.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Ne ?	شِنُو ؟ şinû شِن ؟ ³ şin	Bu nedir?	شِن هَادَا ؟
		Ne oldu?	شِن صَار ؟
		Ne yaptın?	شِن دَرْت ؟
		Sorun nedir?	شِن فِي ؟
		Ne oldu?	شِنُو فِي ؟
		Ne, gitmiyor musun?	شِنُو مِش مَاتِي ؟
		Adın ne?	شِسْمَك ؟ ⁴

Tablo 27: Soru Edatı, Kim.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Kim ?	مِنُو ؟ ⁵ minû مِن ؟ min	Bu kim?	مِن هَادَا ؟
		Kim geldi?	مِنُو جِي ؟
		Orada kim var?	مِن فِي غَادِي ؟

Tablo 28: Soru Edatı, Nasıl.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Nasıl ?	كَيْف ؟ kîf	Bu nasıl oldu?	كَيْف صَار ؟
		O nasıl öldü?	كَيْف مَات ؟
		Nasıl yapacağım?	كَيْف بِنْدِير ؟
		Bu kelimeyi Libya lehçesinde nasıl söylüyorlar?	كَيْف يُقُولُوا الْكَلِمَةَ هَادِي بِاللَّهُجَةِ اللَّيْبِيَّةِ ؟

¹Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, (Beyrut: Dârü's-Şamiyye,1992), 432.

²İbn Hişâm, (1992), 1/83.

³شِنُو ve شِن aynı anlama geldiği halde halkın genç ve yetişkin kesimi شِن şeklinde yaşlı olanlar ise شِنُو şeklinde kullanır.

⁴Bazen cümle başlarında شِن ifadesinde (ن) harfi düşer ve soru ifadesi bir sonraki kelimeye bitişik yazılır. Mesala: شِن اسْمَك ؟ aslı ise شِسْمَك ؟

⁵شِنُو soru edatı yerine bazen yaşlı kesimde شِكُون kelimesi aynı anlam için kullanılır.

Tablo 29: Soru Edatı, Neden, Niçin.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Neden ? Niçin ?	عَلَّاشٌ؟ لِيشٍ؟ ¹	Neden o gelmedi?	عَلَّاشٌ مَا جَآشُ؟
		Kapıyı neden açık bıraktın?	عَلَّاشٌ خَلَّيْتُ الْبَابَ مَفْتُوحًا؟
		Arabanı neden satmak istiyorsun?	عَلَّاشٌ تَبَّيْتُ سَيَّارَتَكَ؟

Tablo 30: Soru Edatı, Nerede.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Nerede.?	وِينِ؟ vîyn	Nerede yaşıyorsun?	وِينِ تَسْكُنُ؟
		Nereye gidiyorsun?	وِينِ مَا تَبِي؟
		Hastane nerede?	وِينِ تَجِي الْمُسْتَسْفَى؟
		Neredesin?	وِينَكَ؟

Tablo 31: Soru Edatı, Nereden.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Nereden.?	مِينِ؟ minîn	Nerelisin?	مِينِ أَنْتَا؟
		Bunu nereden getirdin?	مِينِ جَبَّئَهَا؟
		Buradan nasıl çıkabiliriz? (Çıkış nereden?)	مِينِ نَطْلَعُوا؟

Tablo 32: Soru Edatı, Ne Zaman.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Ne zaman ?	إِمْتَا؟ 'imtâ	Ne zaman geldin/vardın?	إِمْتَا جِيتَ؟
		Bayram ne zaman?	إِمْتَا الْعِيدِ؟
		Uçak ne zaman geliyor?	إِمْتَا تَوْصَلُ الطَّيَّارَةَ؟

Tablo 33: Soru Edatı, Ne Kadar, Kaç ?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
		Ne kadar (fiyat)?	قَدَّاشُ حَقِّهَا؟
		Saat kaç?	السَّاعَةَ قَدَّاشُ؟
		Kaç kilosun?	قَدَّاشُ وَزْنِكَ؟
		Ne kadar zamandan beri Libya'dasın?	قَدَّاشُ لِيكَ فِي لِيْبِيَا؟

¹ harfi 'ne' anlamındaki soru ifadesidir ve bazı harf-i cerlerle birleşerek soru edatı oluşturur.
Mesala: على (sebebiyle) + ش (ne) : علَّاش (neden/niçin) ve ل (için) + ش (ne) : ليش (neden /niçin)

Ne kadar ? Kaç ?	قَدَّاشْ ؟ Gıddêş	Bu araba ne kadar zamandır sizde?	قَدَّاشْ لِيهَا عِنْدَكَ إِسْيَارَة هَادِي؟
		Libya'ya en son gittiğinizden bu yana ne kadar zaman geçti?	قَدَّاشْ مَا مَشِيْتِش لِيْبِيَا ؟
		Buraya gelmen ne kadar zaman alacak?	قَدَّاشْ تَبِّي بِشْ تَوْصَلْ؟
		Hazırlanman için ne kadar zamana ihtiyacın var?	قَدَّاشْ تَبِّي وَقْتْ بِشْ تَوْتِي رُوحْكَ؟
		Seyahat etmek için ne kadar paraya ihtiyacın var?	قَدَّاشْ تَبِّي فُلُوسْ بِشْ تِسَافِرْ؟

Tablo 34: Soru Edatı, Hangisi.?

Soru Edatı	أداة السؤال	Örnek	المثال
Hangisi ?	أَمَّا ؟ 'emmâ	Hangisi?(Müzekker)	أَمَّا وَاحِدْ؟
		Hangisi? (Müennes)	أَمَّا وَاحِدَة؟
		Hangisi daha iyi, bu mu o mu?	أَمَّا أَحْسَنْ؛ هَادِي وَلَا هَادِي؟

3.3.7. Sahiplik/ İyelik İfadeleri

Arapçada sahiplik/iyelik ifadeleri, bir ismin başına belirli harflerin getirilmesiyle oluşturulur. Bu harfler, hem sahiplik belirtmek hem de cinsiyeti, sayıyı ve kişiyi göstermek için kullanılır. Örnek: كِتَابِي (kitabım), بَيْتِي (evim). كِتَابُهُ (kitabı), بَيْتُهَا (evi)

Aitlik ifadeleri ise genellikle "mülkiyet" anlamını ifade eden "li" edatı kullanılarak oluşturulur. Bu edat, bir nesnenin ya da kişinin bir başkasına ait olduğunu ifade etmek için kullanılır. Örneğin: كِتَابٌ لِلْمَدْرَسَةِ -/ Kardeşimin arabası - سَيَّارَةٌ لِأَخِي / Evim - بَيْتٌ لِي Okulun kitabı.

Ayrıca, Arapça'da "mülkiyet" anlamını ifade etmek için "mülk" kelimesi de kullanılabilir. Bu kelime, aitlik anlamı vermek için "min" edatı ile birlikte kullanılır. Örneğin: بَيْتٌ مِنْ مُلْكِي - Benim evim./ سَيَّارَةٌ مِنْ مُلْكِ وَالِدِي - Babamın arabası.

Arapça Libya Trablus lehçesinde yukardaki ifadeleri kullanmak yerine " عند " zarfı kullanarak sahiplik cümleleri oluşturulur.

Tablo 35: Libya Trablus Lehçesinde Sahiplik/ İyelik İfadeleri

Sahiplik / İyelik İfadesi ("عند/ ما عند+ ش") (الملكية بكلمة "عند")				
Zamir	نفي	الظرف	الضمير	Eril-Dışıl (Müzekker - Müennes)
O	مَا عِنْدَاش/ مِشْ عِنْدَه	عِنْدَه 'anduh	هُوَ huvve	Eril-Dışıl (Müzekker - Müennes)
O	مَا عِنْدَهَاش/ مِشْ عِنْدَهَا	عِنْدَهَا 'andehâ	هِيَ hiyye	Eril (Müzekker)
Onlar	مَا عِنْدَهُمْش/ مِشْ عِنْدَهُمْ	عِنْدَهُمْ 'anduhum	هُمْ humme	Dışıl (Müennes)
Sen	مَا عِنْدَكَش/ مِشْ عِنْدَكَ	عِنْدَكَ 'andek	إِنْت 'inte	Eril (Müzekker)
Sen	مَا عِنْدِكَش/ مِشْ عِنْدِكَ	عِنْدِكَ 'andik	إِنْتِي 'inti	Eril (Müzekker)
Siz	مَا عِنْدُكُوش/ مِشْ عِنْدُكُوه	عِنْدُكُوه 'andukum	إِنْتُو 'intû	Dışıl (Müennes)
Ben	مَا عِنْدِيش/ مِشْ عِنْدِي	عِنْدِي 'andî	أَنَا 'ene	Eril-Dışıl (Müzekker - Müennes)
Biz	مَا عِنْدِنَاش/ مِشْ عِنْدِنَا	عِنْدِنَا 'andinâ	إِحْنَا 'ihne	Eril-Dışıl (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)				
1. Bir kızım ve iki oğlum var.				عِنْدِي بِنْيَّةٌ وَرُوزٌ وَلَاد
2. Kuzenimin iPhone 11'i var.				وَلَدٌ عَمِّي عِنْدَه آيْفُون ١١
3. Dünden beri ateşim var ve başım ağrıyor.				عِنْدِي حَرَارَةٌ وَصَدَاعٌ مِنْ أَمْسٍ
4. Ateşin (çakmak) var mı?				عِنْدَكَ وَلَعَةٌ؟
5. Ders çalışmak için vaktiniz var mı?				عِنْدُكُمْ وَقْتٌ تَقْرُؤُوا؟
6. Aranızda kalemi olan var mı?				حَدٌّ فَيْكُمْ عِنْدَه بَيْرُو؟
7. Gerçekten zamanım yok.				رَاهُو مَعْنَدِيش وَقْتٌ آيِي
8. Onun çocuğu yok.				هُوَ مَعْنَدَاشْ صِغَارٌ
9. Onun hiç arkadaşı yok.				مَعْنَدَاشْ صَحَابٌ
10. Geçen hafta üşüttüm.				كَانَ عِنْدِي بَرْدَةٌ الْإِسْبُوعِ الْآلِي فَاتٌ ¹
11. Bende tam öyle bir şey vardı.				كَانَتْ عِنْدِي وَاحِدَةٌ زَيْهَا بَرْبُطٌ
12. Villasını ve sahip olduğu araziyi satmak zorunda kaldı.				إِضْطَرَّ بِبَيْعِ الْفَيْلَا وَالْأَرْضِ لَلِي كَانُوا عِنْدَه
13. 15'inde sınavım olacak, gelemeyeceğim.				حَيْكُونُ عِنْدِي إِمْتِحَانٌ يَوْمَ ١٥، مِشْ حَنْقَدَرٌ نِيْجِي
14. Evlendikten sonra büyük bir sorumluluğun olacak.				بَعْدَ الزَّوْاجِ حَيْكُونُ عِنْدَكَ مَسْئُولِيَّةٌ كَبِيرَةٌ
15. Bir gezintiye (dışarı) çıkmak istiyorum.				عِنْدِي نِيَّةٌ نَطْلَعُ زَرْدَةً ²
16. O evlenmeye güç yetiremez.				مَعْنَدَاشْ بِشْ يَنْزُوجُ ³

¹ Sahiplik ifadesini geçmiş zamanda kullanabilmek için كان nakıs fiilini, gelecek zamanda ise "حيكون" kullanırız.

² Arapça Libya Trablus lehçesinde "yapmak istiyorum" ifadesinde genel kullanılan kalıp "عندي نية" şeklindedir.

³ Arapça Libya Trablus lehçesinde "gücü yetiremez, yapamaz" ifadesinde genel kullanılan kalıp "معنداش بش ينزوج" şeklindedir.

3.3.8. Şimdiki ve Gelecekteki Şart, Durum, Uyarı, Tavsiye ve Vurgu İfadeleri

Bilindiği gibi, bir eylemi veya başka bir eyleme bağlı olarak gerçekleşen durumu ifade eden cümleye şart cümlesi denir.¹ Fasih Arapçada şart kelimeleri iki kategoride ele alınır. Cezm eden şart kelimeleri ve bunlar 11 adettir. Cezm etmeyen şart kelimeleri ve bunlar 7 adettir. Arapça Libya Trablus lehçesinde koşul ve durum ifadeleri genellikle (راهو) ile ifade edilir. Asıl kullanım amacı dinleyicinin bilmediği bilgilere odaklanmasını sağlamaktır. Üç kullanımı vardır. Bunlar ifadeyi vurgulamak, uyarı veya tavsiye ve son olarak da koşullu cümlelerde kullanılır. Burada (راهو) ifadesini türetme şeklimiz (را) kısmını alıp ona uygun muttasıl (bitişik) zamiri kullanmaktır. Aslı görmek, düşünmek anlamındaki "رأي" fiilidir ve bu fiilden türemiştir.

Tablo 36: Libya Trablus Lehçesinde Şimdiki ve Gelecekteki Şart, Durum, Uyarı, Tavsiye ve Vurgu İfadeleri

Şimdiki ve Gelecekteki Şart, Durum, Uyarı, Tavsiye ve Vurgu İfadeleri (راهو)				
Zamir	نَفْي	الفِعْل	الضَّمِير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	مِشْ رَاهُو	رَاهُو rāhû	هُوَ huvve	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	مِشْ رَاهِي مِشْ رَاهُو	رَاهِي ² rāhî رَاهُو rāhû	هِيَ hiyye	Eril (Müzekker)
Onlar	مِشْ رَاهُمْ	رَاهُمْ rāhum	هُمْ humme	Dişil (Müennes)
Sen	مِشْ رَاك	رَاك rāke	إنت 'inte	Eril (Müzekker)
Sen	مِشْ رَاكِي	رَاكِي rākī	إنتي 'intî	Eril (Müzekker)
Siz	مِشْ رَاكُمْ	رَاكُمْ rākum	إنتو 'intû	Dişil (Müennes)
Ben	مِشْ رَانِي	رَانِي rânî	أنا 'ene	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	مِشْ رَانَا	رَانَا rânâ	إحنا 'ihne	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Durum İfadeleri (Bir ifadeyi güçlendirmek veya bilmediğini söylemek)				
1. -: Bir iPhone satın almayı düşünüyorum. =: iPhone pahalıdır, bilginize.			-: نَفَكَّرْ نِشْتَرِي آيْفُون =: رَاهُو لَأَيْفُون غَالِي	
2. Bilgin olsun müdür bugün gelmeyecek.			رَاهُو لِمَدِير مِشْ جَاي لِيَوْم	
Durum İfadeleri (Şikayet etmek)				
1. Bak artık dayanamıyorum.			رَانِي مَعَاش نُنْحَمِلْ	
Durum İfadeleri (Uyarı, tavsiye)				
1. Bir daha sakın bunu yapma!			رَاك تَعَاوَدْهَا!	

¹ Osman Aşçıoğlu, "Arap Dilinde Şart Kipi", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (1992),190.

² "راهي" yaşlı kesimde sadece o bayan anlamında nadir kullanılır. Bunu yerine genelde o bayan ve erkek anlamında "راهو" kelimesi kullanılır.

2. Uyuma!	رَاكَ تَرْقُدَا!
3. Düşmemeye dikkat et!	رَاكَ تَطِيحُ!
4. Mağazaların bugün erken kapandığını unutmayın.	رَاهُوَ لِمَحَلَّاتٍ يَسْكُرُو بَكْرِي لِيَوْمٍ
5. Bu şansı bir daha asla elde demeyeceğinizi aklınızda bulundurmalısınız.	رَاهُوَ مَعَاشٍ تَحْصَلُهَا لِفُرْصَةٍ هَادِي مَرَّةٍ تَانِيَةٍ
Koşullu Cümlelerde (رَاهُوَ ve رَانِي) Kullanımı ¹	
1. Eğer param olsaydı, onu alırdım.	كَانَ عِنْدِي فُلُوسٌ، رَاهُوَ خَذِيئَتُهُ
2. Üzüleceğini bilseydim sana söylemezdim.	كَانَ يَعْزَفُ إِنَّكَ بِيَزْعَلُ، رَاهُوَ مَا قَلْتَلَكُش
3. Bir şeyi yapabilseydim sen söylemeden yapardım.	اللَّهُ غَالِبٌ، كَانِي نَقْدَرُ نُدِيرَ حَاجَةٍ، رَاهُوَ دِرْتَهَا مَنْغِيرَ مَا تُقُولِي
4. Biraz daha istersen, sana daha fazlasını vereceğim, hiç sorun yok	كَانَ يَتِي نَزِيدَكَ، نَزِيدَكَ عَادِي، رَاهُوَ مَفِيشَ مُشْكَلَةٍ.
5. Ders çalışmazsan geçemezsin.	كَانِيكَ مَاقْرِيئِشْ، رَاهُوَ مِشْ حَتَّجَجْ

3.3.9. Görünüş, Şekil ve Biçim İfadeleri

Türkçede benzerlik veya bir şeyden bulundurma anlamını ifade etmek üzere “*misal, gibi*” edatları başta olmak üzere “*benzemek, andırmak, (gibi) görünmek, çağrıştırmak, saymak*” fiilleri yanı sıra “*ayni, +aynısı, + sı, +misl, +mtrak*” ekleri de kullanılır.² Libya Trablus lehçesinde işlev bakımından bu ifadeler; saymak, kabul etmek, gibi görünmek, gibi davranmak anlamlarına gelen (شَكْلٌ, مَنْظَرٌ, الْبَايْنُ + ان) ifadeleri ile kullanılır.

Tablo 37: Libya Trablus Lehçesinde Görünüş, Şekil ve Biçim İfadeleri

Görünüş, Şekil ve Biçim İfadeleri (شَكْلٌ, مَنْظَرٌ, الْبَايْنُ + ان)					
Zamir	الْبَايْنُ + ان ³	مَنْظَرٌ	شَكْلٌ	الضَّمِيرُ	Eril-Dışıl (Müzekker - Müennes)
O	'inn + el-bâyin	مَنْظَرُهُ	شَكْلُهُ	هُوَ	Eril-Dışıl (Müzekker - Müennes)
O	بَايْنُ إِنَّهُ	مَنْظَرُهَا	شَكْلُهَا	هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	بَايْنُ إِنَّهُمْ	مَنْظَرُهُمْ	شَكْلُهُمْ	هُمْ	Dışıl (Müennes)
Sen	بَايْنُ إِنَّكَ	مَنْظَرِكَ	شَكْلِكَ	أَنْتَ	Eril (Müzekker)
Sen	بَايْنُ إِنَّكَ	مَنْظَرِكَ	شَكْلِكَ	أَنْتِي	Eril (Müzekker)

¹Koşullu ifadelerde iki cümle kullanılır. Birincisi eğer, olsaydım gibi durum, şart ifadeleri ve diğer cümle sonuç cümlesi olacaktır, bu da Arapçada "راهو" ve türevleri ile ifade edilir.

²Korkmaz, (2003), 62.

³"ان" edatı "الْبَايْنُ" ism-i şahıs çekimi yapılamadığı için kullanılır.

Siz	بَايِنِ اِنِّكُمْ bâyin 'innukum	مَنْظَرُكُمْ manzarkum	شَكْلُكُمْ şeklüküm	اِنْتُو 'intû	Dişil (Müennes)
Ben	بَايِنِ اِنِّي bâyin 'innî	مَنْظَرِي manzarî	شَكْلِي şeklî	'ene أنا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	بَايِنِ اِنَّا bâyin 'innâ	مَنْظَرُنَا manzarnâ	شَكْلِنَا şeklinâ	'ihne اِحْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)					
Şekil (شكل)					
1. Adam düzgün (iyi) görünüyor.					اِرَاجِلُ شَكْلُهُ كَوَيِّسٍ
2. Dizi güzele benziyor.					اَلْمُسَلْسَلُ شَكْلُهُ جَلُو
3. Araba temiz görünüyor.					شَكْلُهَا نَظِيْفَةٌ اِسْتِيَارَةٌ
4. O benim kardeşime benziyor.					شَكْلُهُ زَيْ ¹ خُوِي
5. Bir top gibi görünüyor.					شَكْلُهَا زَيْ كُوْرَةٍ
6. Aynen dediğin gibi görünüyor					شَكْلُهُ زَيْ قُلْتِ اِنْتَا
7. O daha gelmemiş anlaşılın.					شَكْلُهُ مَزَالُ مَا جَاشَ
8. Yeni uyanmış gibi görünüyorsun.					شَكْلُكَ كَيْفَ نَابِضٍ
9. Onlar geç kalacaklar gibi görünüyorlar.					شَكْلُهُمْ يَبْعَطُو
Görünüş, Biçim (منظر)					
1. Ev kirli görünüyor.					اَلخُوشُ مَنْظَرُهُ خَامِرٍ
2. Resim eski görünüyor.					اِصْوَرَةٌ مَنْظَرُهَا قَدِيْمَةٌ
3. O korkutucu görünüyor.					مَنْظَرُهُ يَخُوْفُ
4. O gelmiyor gibi görünüyor.					مَنْظَرُهُ مِثْلُ مَا جَايَ
5. O evsiz birine benziyor.					مَنْظَرُهُ زَيْ اَلْمَتَشَرِّدِ
Görünüşe göre, Anlaşılın (البَّايِنِ + اِن)					
1. O gelmiyor gibi görünüyor.					اَلْبَّايِنِ اِنَّهُ مِثْلُ مَا جَايَ
2. Hiçbir faydası yok gibi görünüyor.					اَلْبَّايِنِ اِنَّهُ مَفِيْشُ فَايْدَةٌ
3. Elinde çok fazla zaman var gibi görünüyorsun.					اَلْبَّايِنِ اِنَّكَ فَاْضِي
4. Saygın bir aileden geliyor gibi görünüyor.					بَايِنِ عَلَيْهِ وُلْدُ عَيْلَةٍ ²
5. O yorgun görünüyor.					بَايِنِ عَلَيْهِ اِتْعَبَ
6. O görünüşe göre bir Juventus hayranı.					بَايِنِ عَلَيْهِ يَشْجَعُ فِي الْيُوْفِي
7. O masum görünüyor. (ama aslında masum olmadığını ima ediyor.)					بَايِنِ عَلَيْهِ طَيِّبٌ ³
8. Tuhaf, zengin görünmüyor.					عَرِيْبَةٌ، مَا يَبَايِشُ عَلَيْهِ مَعْيِي
9. Düzenli bir insan olduğu açıkça görünüyor.					وَاضِحٌ عَلَيْهِ مَنَظَمٌ ⁴
10. Açıkça hamile görünüyor.					وَاضِحٌ عَلَيْهَا اَلْحَمْلُ

¹Arapça Libya Trablus lehçesinde "زي" ifadesi Fasih Arapçadaki "ك" harfi ile aynı manada "gibi, benzer" anlamında kullanılır.

²Arapça Libya Trablus lehçesinde fazladan ifadeler anlatmak istediğimizde "باين عايه" eylem öbeği daha yaygın kullanılır. Dördüncü cümlede sıfatla beşinci cümlede isimle ve altıncı cümlede fiille kullanımına örnek verilmiştir.

³"باين عليه" Bu ifade sadece şimdiki zamanda kullanılır, fiilin etken ortacıdır ve "görünmek" anlamında kullanılır. "باين عليه" ifadesinin negatif anlamda kullanımını En yaygın kullanımı sıfatla yapılıdır.

⁴Bu ifadede ima amacı kastedilmeden, açıkça ortada olan bir durum ifade edilir.

3.3.10. Olumsuzlama

Türkçede olumsuzluk ifadesi cümlenin sonuna gelen eklerle sağlanır. Arapçada ise bu durum cümlenin başına gelen edatlarla yapılır. Bu edatlardan sadece fiil cümlesinin, sadece isim cümlesinin veya her ikisinin başına gelenler vardır. Fiil cümlesinin başına gelen olumsuzluk edatları; لَنْ ile menfi olan fiil cümlesi¹, لَمَّا ile menfi olan fiil cümlesi², لَمْ ile menfi olan fiil cümlesi³, لَا ile menfi olan fiil cümlesi⁴ ve isim cümlesinin başına gelen لَيْسَ⁵ dir. Hem fiil, hem isim cümlesinin başına gelen مَا edatıdır.⁶ Bunlardan başka لَيْسَ benzeyenler ve cinsi nefyeden لَا⁷ vardır. Libya Trablus lehçesinde genel olara olumsuzlama üç şekilde yapılır. Birincisi م ve ش harflerini kullanarak, ikincisi sadece kelimenin başında م harfi kullanarak son olarak da مِثْنُ ifadesi ile yapılır. Geçmiş zamanda fiilin başına ما ve sonuna ش harfi getirilerek yapılır. Şimdiki zamanda fiilin başına م ve sonuna ش harfi getirilerek yapılır. Emir fiilde ise fiilin başına مت harfleri ve sonuna ش harfi getirilerek yapılır.

Tablo 38: Libya Trablus Lehçesinde Olumsuzlama

Olumsuzlama (النفي)				
Zamir	Gitmek	نفي	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	مَهْوَأَش مِرْوَح gitmeyecek	مَهْوَأَش mahuvvâş	هُوَ	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O	مَهْيَأَش مِرْوَحَة gitmeyecek	مَهْيَأَش mahiyvâş	هِيَ	Eril (Müzekker)
Onlar	مَهْمَش مِرْوَحِين gitmeyecekler	مَهْمَأَش mahummâş	هُم	Dişil (Müennes)
Sen	مَأَكِش مِرْوَح gitmeyeceksin	مَأَكِش mâkeş	إِنْتِ	Eril (Müzekker)
Sen	مَأَكِش مِرْوَحَة gitmeyeceksin	مَأَكِش mâkiş	إِنْتِي	Eril (Müzekker)

¹ez-Zeccâcî, *Hurûfi'l-Meânî*, (Kuveyt: Dâru'l- Hidâye, 2008), 8; İbn Yâiş, *Şerhu'l-Mufassal*, (Beyrut-Lübnan: Dâru'l- Kutubi'l- İlmiyye, 2001), 6/37; İbnu'l-Hatîb el-Mevzeî, *Mesâbihu'l-Meğânî*, 323-324.

²eş-Şelebîn, *Şerhu'l-Mukaddime*, 488; İbn Yâiş, *Şerhu'l-Mufassal*, (Beyrut-Lübnan: Dâru'l- Kutubi'l- İlmiyye, 2001), 6/35.

³İbn Hişâm, *Muğni'l-Lebîb*, 305-306; İbnu'l-Hatîb el-Mevzeî, *Mesâbihu'l-Meğânî*, 397-398.

⁴Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Mufassal fî San'ati'l-İ'râb*, (Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 1993), 364.

⁵ez-Zeccâcî, *Hurûfi'l-Meânî*, (Kuveyt: Dâru'l- Hidâye, 2008), 8.

⁶İbnu'l-Hatîb el-Mevzeî, *Mesâbihu'l-Meğânî*, 478; el-Mâlekî, *Rasful-Mebânî*, 380.

⁷İbn'ş-Şecerî, *Emâli*, 430; İbn Mâlik, *Şerhu Umdeti'l-Hâfiz*, 213.

Siz	مَكْمَش مَرَّوْحِين gitmeyeceksiniz	مَكْمَش mâkümmaş	'intû اِنْتُو	Dişil (Müennes)
Ben	مَنْيَش مَرَّوْح gitmeyeceğim	مَنْيَش manîş	'ene اَنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz	مَنْاش مَرَّوْحِين gitmeyeceğiz	مَنْاش manâş	'ihne اِحْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)				
1. Ayrılmayacağım.			مَنْيَش طَالَع	
2. Eve gitmeyeceksin.			مَكْمَش مَرَّوْح	

Tablo 39: Libya Trablus Lehçesinde Zamanlarda Olumsuzlama

Zamanlarda Olumsuzlama			
Emir Fiil	Gelecek Zaman	Şimdiki Zaman	Geçmiş Zaman
امشي – متمشيش matemşîş	بنخدم – مش حنخدم miş haneħdim	نعرف – منعرفش men'arafş	كتب – ماكتبش mâketebş

Tablo 40: Libya Trablus Lehçesinde İlgeç, Edat + Zamir Ekleri Olumsuzlama

İlgeç, Edat + Zamir Ekleri Olumsuzlama				
Para yok.	مَفِيَش فُلُوس	mafîş	مَفِيَش	فِي
Zamanım yok.	مَعْنَدِيَش وَقْت	ma'indîş	مَعْنَدِيَش	عَنْدِي
Hakkın yok.	مَلِكِيَش حَق	malkîş	مَلِكِيَش	لِيك

Tablo 41: Libya Trablus Lehçesinde Miş Kelimesi ile Olumsuzlama

Miş Kelimesi ile Olumsuzlama (مَش)		
Fiilde ve etken ortaçada	Hiçbir şey söylemeyeceğim.	مَش حَنْفُول شَيْ
	Yarın gitmeyeceğim.	أَنِي مَش مَانِي عَدُوا
İsimde	O mühendis değil, o veteriner.	مَش مُهَنْدِس، هُو بِيَطْرِي
Sıfattan	O yaşlı değil, o genç.	مَش كَبِير، صَغِير
Zamirde	Bunu yapan ben değildim.	مَش أَنِي أَلِي دَرْتَهَا
Harf-i Cer İfadelerde	Bilginize, anahtarlar odada değil.	رَاهُو لَمَفَاتِيح مَش فِي الدَّار
Harf-i Cer + Zamirde	Senin hatan değil.	الْحَقُّ مَش عَلِيك
Gereklilik İfadelerinde	Bugün gitmemize gerek yok.	مَش لَازِم نَمَشُو لِيَوْم

Tablo 42: Libya Trablus Lehçesinde Kimse, Asla, Hiçbir Şey Kelimeleri ile Olumsuzlama

Kimse احد ¹	Kimseyi görmedim.	مَانَشَفْت حَد
	Kimse gelmedi.	مَاجَاش حَد
Asla عمر ²	O asla Libya'nın dışına gitmedi.	عُمْرُه مَاسَافِر بَرَّا لِيَبْيَا

¹Arapça Libya Trablus lehçesinde olumsuz ifadeden sonra "حد" kelimesinin kullanımı yaygındır ve ifadeye hiçbir kimse anlamı katar, akıllı varlıklar için kullanılır.

²Arapça Libya Trablus lehçesinde "عمر" kelimesinin kullanımı yaygındır ve ifadeye asla anlamı katar.

Hiçbir Şey شي ¹	Hiçbir şey görmedim.	مَا شَفْتُ شَيْ
	Hiçbir şey anlamadım	مَا فَهَمْتُ شَيْ

Tablo 43: Libya Trablus Lehçesinde Diğer Olumsuzluk İfadeleri

(معاش، مهناش) ² Artık, Değil	Artık ekmeğimiz yok.	مَعَاشَ عَدِنَا خُبْرَة
	Artık gitmek istemiyor.	مَعَاشَ يَبِي يَمْنِي
	Artık satmıyorlar.	مَعَاشَ يَبِيعُو فِيهِمْ
	Muhammed burada değil.	مَحْمَدٌ مَهْنَاش
	Anahtarlar burada değil.	مَهْنَاش لِمَفَاتِيح
İnşallah إِنَّ شَا اللهُ ³	İnşallah gelmez.	إِنَّ شَا اللهُ مَا يَجِي
Yemin وَحَقُّ رَبِّي ، وَاللَّهِ ⁴	Yemin ederim ona dokunmadım.	وَاللَّهِ مَامَسَيْتُهُ
	Yemin ederim onu almadım.	وَحَقُّ رَبِّي مَا خَذَيْتُهَا
Keşke يَارَيْت	Keşke O gelmeseydi.	يَارَيْتُهُ مَا جِي

3.3.11. Algı Fiilleri

Algı ve bu fiillerin beş duyu yoluyla anlaşıldığını ve şu ifadeler olduğunu; görme (النظر) , duyma (السمع) , dokunma (اللمس) , koklama (الشم) ve tatma (التذوق) bilmeyen yoktur. Ama bu konu hakkında birçok lehçede farklı kullanımlar olduğu gibi Arapça Libya Trablus lehçesinde de farklar vardır. Üç grup fiil bu anlamada kullanılır. Şöyle ki sokakta yürüyorsunuz ve önünüzden geçen bir kedi var. Bu kediyi görüyorsunuz. Burada görme eylemi kasten yapılmamış istem dışı oluşmuştur. Bu tür bir eylemde pasif bir alıcısınız. Aktif ifade eden fiil grubu ise, bir kediniz var. Kedi size geliyor ve bakıyor. Siz de kediyeye dönüp kasıtlı bakıyorsunuz. Bu durumda farklı bir fiil kullanmak zorundasınız. Çünkü eylemi bilerek ve isteyerek yapıyorsunuz. 3. Grup fiil ise sadece şu şekilde kullanılır. Müzik kulağa hoş geliyor, yemeğin tadı güzel ifadelerinde olduğu gibi. O kuşları gördü derken pasif, o kuşlara bakıyor derken aktif, kuşlar küçük görünüyordu derken ise 3. grup fiiller kullanılır. İlk grup pasif eylemleri ikinci grup aktif eylemleri ve son grup ise algı eylemlerini ifade edecek.

¹Arapça Libya Trablus lehçesinde olumsuz ifadeden sonra "شي" kelimesinin kullanımı yaygındır ve ifadeye hiçbir şey anlamı katar, akılsız varlıklar için kullanılır.

²Arapça Libya Trablus lehçesinde çok yaygın olarak olumsuzluk ifadelerinde kullanılırlar. "مع حد شي" İfadelerinin kısaltmasıdır. İngilizcedeki "not any more" ifadesi ile aynı anlamdadır.

³Gelecekteki temenni ifadesi olarak sonrasında gelen ifadeye göre olumlu ve olumsuz kullanılır.

⁴Ant, yemin ve ifadeyi vurgulamak için olumsuz anlamda "yapmadım" anlamında kullanılır.

Tablo 44: Libya Trablus Lehçesinde Aktif Eylemler (İzlemek, Bakmak)

Fiil	يتفرج على	يشوف ل	يشيح ل
İzliyorum Bakıyorum	نتفرج على netefarrac 'alâ	نشوف ل neşûf l	نشبح ل neşbah l
İzledim Baktım	تفرجت على tefarract 'alâ	شفت ل şuft l	شبحت ل şebaht l
Bir şeyi izlemiş, bakmış olma durumu.	متفرج على metefarrac 'alâ	شایف ل şâyef l	شباح ل şâbah l
İzleyeceğim Bakacağım	بنتفرج على bnetfarrac 'alâ	بنشوف ل bneşûf l	بنشبح ل bneşbah l
İzle!, Bak!	تفرج على tefarrac 'alâ	شوف ل şûf l	اشيح ل eşbah l
Örnekler (امثلة)			
1. Seninle konuşurken bana bak.			إشْبَحِلِي لَمَّا نِكَلِمَك
2. Birbirimize bakmaya devam ettik.			فَعَدْنَا نَشْبَحُو لِبَعْضِنَا
3. Onlar televizyon izliyorlar.			يَتَفَرَّجُو عَاتِلِفَرِيُون
4. Dün bir film izledim.			اَمْسَ تَفَرَّجْتَ عَلَي فِيلْم

Tablo 45: Libya Trablus Lehçesinde 3. Grup Algı Fiil (Görünmek)

Fiil	şekl شكل	الضمير	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
O görüyor	şeklih شكله	huvve هُو	Eril (Müzekker)
O görüyor	şeklihâ شكلها	hiyye هِيَ	Dişil (Müennes)
Onlar görüyorlar	şeklihüm شكلهم	humme هُمْ	Eril (Müzekker)
Sen görünüyorsun	şeklik شكلك	'inte أَنْتَ	Eril (Müzekker)
Sen görünüyorsun	şekliki شكلكي	'inti أَنْتِي	Dişil (Müennes)
Siz görünüyorsunuz	şekliküm شكلكم	'intû أَنْتُو	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Ben görünüyorum	şekli şekلي	'ene أَنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Biz görünüyoruz	şeklinâ شكلنا	'ihne إْحْنَا	Eril-Dişil (Müzekker - Müennes)
Örnekler (امثلة)			
1. Film güzel görünüyor.			الفِلم شكْله بَاهِي
2. O gelmiyor gibi görünüyor.			شكْلَهَا مِش جَايَة

Tablo 46: Libya Trablus Lehçesinde Aktif Eylem (Dinlemek) ve Pasif Eylem (Duymak)

Aktif Eylemler (Dinlemek)		Pasif Eylemler (Duymak)		الأزمنة
Fiil	يسمع ل	Fiil	يسمع	
Dinliyorum	nesma' l نسمع ل	Duyuyorum	nesma' نسمع	المُضَارِع
Dinledim	sema' t l سمعت ل	Duydum	sema' t سمعت	المَاضِي
Bir şeyi dinlemiş olma durumu.	sêma' l سامع ل	Bir şeyi duymuş olma durumu.	sêma' سامع	اسْمُ فَاعِل

Dinleyeceğim	بِنَسْمَا' 1	Duyacağım	بِنَسْمَا' 1	المُسْتَقْبَل
Dinle!	اَسْمَا' 1	Duy!	اَسْمَا' 1	الأمر
Örnekler (أمثلة)				
1. Dışarıda gürültü duyuyorum.				نِسْمَعُ فِي دَوْشَةَ بَرَا
2. Sadece beni sonuna kadar dinle!				عَزْ اِسْمَعْنِي لِلاخِير
3. Bütün akşamı müzik dinleyerek geçirdi.				قَعَدَ لَعَشِيَّةَ كُلِّهَا يَسْمَعُ فِي لُمُوزِيْقَا

Tablo 47: Libya Trablus Lehçesinde Aktif Eylem (Dokunmak), Pasif Eylem (Hissetmek) ve 3. Grup Algı Fiil (Hissetmek)

Aktif Eylemler (Dokunmak)		Pasif Eylemler (Hissetmek)		3. Grup Algı Fiil (Hissetmek)	
Fiil	يَمَسُّ	Fiil	يَحْسُّ	Fiil	تَحْسَهُ
Dokunuyorum	نَمَسُّ nemess	Hissediyorum	نَحْسُّ nhess	Hissettiriyor	تَحْسَهُ thessuh
Dokundum	مَسَّيْتُ messyt	Hissettim	حَسَّيْتُ hessyt	Hissettiriyor	تَحْسَهَا thesshâ
Bir şeye dokunmuş olma durumu.	مَاس mês	Bir şeyi hissetmiş olma durumu.	حَاس hês	Hissettiriyorlar	تَحْسَهُمْ thessuhum
				Hissettiriyorsun	تَحْسُكَ thessek
				Hissettiriyorsun	تَحْسُكَ thessik
				Hissettiriyorsunuz	تَحْسُكُمْ thessukum
Dokunacağım	بِنَمَسُّ bnmess	Hissedeceğim	بِنَحْسُّ bnhess	Hissettiriyorum	تَحْسِي thessî
Dokun!	مَسَّ mess	Hisset!	حَسَّ hess	Hissettiriyoruz	تَحْسِنَا thessinâ
Örnekler (أمثلة)					
1. Başımın döndüğünü hissediyorum.					نِحْسُ فِي دُوْحَةَ
2. Ayağımın altında bir şey hissettim.					حَسَّيْتُ حَاجَةَ تَحْتِ رِجْلِي
3. Ölecekmişim gibi hissediyorum.					حَاسَ رُوْجِي بِنُْمُوت
4. Üzgün olduğunu hissediyorum.					نِحْسُ فِيكَ مِثْلَ مِثْلَاقِ
5. Gelmek istemiyor gibi görünüyor (hissettiriyor).					تِحْسُهُ مَبِيْشِ يَجِي
6. Ona dokunma!					مَنَمَسَّهَاش
7. O tenine dokunurken başını kaldırdı.					قَامَتْ رَاسَهَا وَهِيَ تَمَسُّ فِي بَشْرَتِهَا

Tablo 48: Libya Trablus Lehçesinde Aktif Eylem, Pasif Eylem ve 3. Grup Algı Fiil (Koklamak)

Aktif Eylemler (Koklamak)		Pasif Eylemler (Koklamak)		3. Grup Algı Fiil (Koklamak)	
Fiil	يَشْمَمُ	Fiil	يَشْمُ ¹	Fiil	صِنْتَهُ، رِيْحَتَهُ
Kokluyorum	نِشْمَمُ nişemşem	Kokluyorum	نَشْمُ neşem	Kokusu	رِيْحَتَهُ rihtuh

¹"يشم" Fiili aynı zamanda aktif eylemler için de kullanılabilir.

Kokladım	شمشمت şemşemt	Kokladım	شمّيت şemmyt	Kokusu	ريحتها rîḥthâ
Bir şeyi koklamış olma durumu.	مشمشم mşemşem	Bir şeyi koklamış olma durumu.	شام şâm	Kokuları	ريحتهم rîḥthum
				Kokun	ريحتك rîḥtek
				Kokun	ريحتك rîḥtik
				Kokunuz	ريحتكم rîḥtkum
Koklayacağım	بنشمشم binşemşim	Koklayacağım	بنشم benşim	Kokum	ريحتي rîḥtî
Kokla!	شمشم şemşim	Kokla!	شم şem	Kokumuz	ريحتنا rîḥitnâ
Örnekler (امثلة)					
1. Yanan bir şey kokusu alıyorum.			نشم في صبة شياط		
2. O kız gülleri koklamayı sever.			البنيت تحب تشم لورد		
3. Ahmed mutfağa geldi ve koklamaya başladı.			أحمد حش لكوچينة وقعد يشمشم		
4. Kokusu nane gibi.			ريحتها زي إنعاع		
5. Kokusu terli.			صننه عرق		

Tablo 49: Libya Trablus Lehçesinde Aktif Eylem, Pasif Eylem ve 3. Grup Algı Fiil (Tatmak)

Aktif Eylemler (Tatmak)		Pasif Eylemler (Tatmak)		3. Grup Algı Fiil (Tatmak)	
Fiil	يذوق	Fiil	يتبّن, يحسّ في بنة	Fiil	طعمه, بئنه
Tadıyorum	نذوق nezûg	Tadıyorum	نتبّن netbennin	Tadı	بئنه bennetuh
Tattım	ذقت zûgt	Tattım	تبئنت tbennint	Tadı	بئتها bennethâ
Bir şeyi tatmış olma durumu.	ذايق zâyig	Bir şeyi tatmış olma durumu.	متبّن metbennin	Tatları	بئتهم bennethum
				Tadın	بئتك bennetek
				Tadın	بئتك bennetik
				Tadınız	بئتكم bennetkum
Tadacağım	بنذوق benzûg	Tadacağım	بنتبّن bnetbennin	Tadım	بئتي bennetî
Tad!	ذوق zûg	Tad!	تبئن tbennin	Tadımız	بئتنا bennetnâ
Örnekler (امثلة)					

1. Çorbada sarımsak tattım.	تَبَيَّنْتُ ثُومًا فِي إِشْرَبَةٍ
2. Onlar yemeğin tadını çıkarıyorlar.	يُنَبِّئُونِي فِي الْمَأْكَلَةِ
3. Tatmama izin ver.	إِعْطِينِي نَذُوقَ
4. Gel tadına bak.	تَعَالَا ذُوقَ
5. Tadı bal gibi.	بِنْتِهِ زَيِّ الْعَسَلِ

3.4. Libya Trablus Lehçesi Sözlük Çalışması

Sözlük çalışmaları, lehçenin kelime hazinesini ve dilin yapısını araştırır ve tanımlar. Ayrıca, bu lehçenin etimolojisi, tarihsel kökeni ve evrimi gibi konuları da kapsar. Sözlük çalışmaları, lehçenin araştırılması ve anlaşılması için önemli kaynaklar sunar.

Arapların sözcükbilim çalışmalarına katkıları Arap dilinin ilk sözlüğü olarak kabul edilen Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî'nin (ö. 791) "*Kitâbu'l-'ayn*" isimli eseridir. Alfabetik düzeni esas alarak عین harfiyle başlayan kelime ve kavramların tanım ve açıklamalarını içeren bir sözlüktür.

Akabinde İbn Fâris'in (ö. 1004) "*Mekayisu'l-Luga*" adlı sözlüğünde ilk defa kullandığı "*mu'cem*" terimi¹ daha sonra bazı dilciler tarafından "*kâmûs*" kelimesi ile yer değiştirmiştir. "*kâmûs*" kelimesi, Arapça'da "*deniz*" anlamına gelir ve bazı dilciler, eserlerine deniz ve denizle ilgili isimler vererek "*kâmûs*" kelimesini tercih etmişlerdir. Firuzabadî'nin "*el-Kâmûsu'l-Muhît*" adlı sözlüğü de bu terimle ünlenmiştir. Ancak günümüzde, "*mu'cem*" kelimesi hala yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. "*Ucme*" (عجمة) kelimesi "*kapalı*" veya "*anlaşılmaz*" anlamına gelir ve bu kökten masdar veya ism-i meful olarak türetilen "*mu'cem*" (معجم) kelimesi ise Arapça'da "*sözlük*" anlamına gelmektedir.²

3.4.1. Sözlük Çalışmasının Kapsamı

Arap Dilinde Harekelerin Tanımı:

Arap alfabesi tamamen sessiz harflerden oluşur. Bu sessiz harfleri okumamızı sağlayan ses işaretlerine "*hareke*- حَرَكَة" denir. Yani Arapça hareketler, diğer dillerdeki

¹Muhammed Hüseyin Ali Yasin, *ed-Dirâsatü'l-Lugaviyye 'inde'l-'Arab ilâ Nihâyeti'l-Karni's-Sâlis*, (Beyrut: Dâr Mektebeti'l-Hayat, 1980)

²Abdulkâdir Ebû Şerîfe, *İlmu'd-Delâle ve'l-Mu'cemi'l-'Arabî*, (Amman: Dâru'l-Fikr, 1989), 114

sesli harflere karşılık gelir. Orjinal Arapça harekesizdir.¹ Arap dilinde günümüzde 28 harfin hepsi sessiz harf sayılır. Bu harfler, hareke denilen işaretler vasıtasıyla seslendirilir. Türkçedeki 8 sesli harf (a, o, u, ı, e, ö, ü, i) yerine Arapça'da 3 tane hareke vardır. Sesli harf yerini tutan bu hareketlerin verdiği sesler oluşturulan tablo 50'de gösterilmiştir.

Tablo 50: Arap Dilinde Harekeler ve Okunuşu

Düz Geniş ön kalın	اَ	a
Düz Yarım geniş ön kalın	آ	â
Düz Geniş ön ince	إِ	e
Düz Yarım geniş ön ince	آِ	ê
Düz Dar ön kalın	أَ	ı, i
Düz Yarım dar ön kalın	آَ	î
Yuvarlak dar ön kalın	أُ	u
Yuvarlak Yarım dar ön kalın	أُو	û

(Kaynak: Ahmed Muhtar Ömer, 1991: 313)

Günlük yaşantımızda Arapça konuşan bir kişinin Libya'lı mı, Suriye'li mi, Mısır'lı mı, Tunus'lu mu yani hangi Arap ülkesinden olduğu sorusu çoğu zaman akla gelen ilk şeydir. Her bölgenin farklı dil özelliklerinden dolayı bu bölgelere atfedilen bir lehçeyi konuştuğunuzda, bugün o lehçe hakkında biraz araştırma yapıp bilgi sahibi olan birisi o lehçeyi hemen anlar. Örneğin: Mısır'da bulunmuş birisi konuşurken "إِبْه" veya "مَاشِي" dediğinde onun Mısır'lı olduğunu, günümüz lehçelerinde bilgi sahibi ise, "بَرَشَا" dediğinde Tunus'tan, "وَإِيد" dediğinde Haliç'ten, "شُو" dediğinde Suriye'den ve "بَاهِي" dediğinde Libya'dan olduğunu kolaylıkla anlar. Tam da bu noktada yatan sır o lehçeyi bilmek için o kelimeleri genel anlamıyla bilmek gerektiğidir. Bunun gibi birtakım sebepler de bu sözlük çalışmasının yapılmasını zorunlu kılmıştır.

İletişimin en önemli aracı dildir. Bir dilin mantığı öncelikle, onun en küçük yapıtaşı olan sözcükler vasıtasıyla anlaşılır. Libya Trablus lehçesini anlama ve öğrenmede temel teşkil eden kelimeleri sunmak amacıyla hazırlanan bu sözlük çalışmasında Fasih Arapça ile Libya Trablus lehçesi arasında bir karşılaştırma denemesi yapılacaktır. Böylece Libya

¹Ahmed Muhtar Ömer, "The Study of Linguistic Sound", (Kahire: el- Âlem Kütub, 1991), 313; Jean Cantino, "Lessons in Arabic Phonetics", *University of Tunisia Publications*, (1966), 9-10; Ahmed Hurşid Rauf, *et-Teshil fi Tecvîdi't-Tenzil*, 2/2012.

Trablus lehçesinin uçsuz bucaksız okyanusunda bulunan kelime hazinelerini sunarak, Fasih Arapça bulunan kelimelerin benzerlik ve ayrılık noktalarını belirlemek, Libya Trablus lehçesinde bulunan kelimelerin temel özelliklerine temas edebilmek ve günümüzde Libya Trablus lehçesi ile konuşan bir kimsenin anlaşılmasına olanak sağlamak için önemli bir kaynaktır. Bu araştırmamda gerekli olan ifadeler, ibareler ve terimleri toplanıp, anlamlarını ve kökenlerini araştırılmıştır. Sonrasında temel konuşma kılavuzlarında yer alan ve günlük konuşmalarda yaygın ve güncel olarak kullanılan lehçe müfredatı ile fasih ve Türkçe karşılıkları, alfabetik sıralama ile bilinmesi gereken sözcük öbekleri, kalıp ifadeler ve Libya Trablus lehçesinde ve Türkçede kullanılan kelimeler yer alacaktır. Bu çalışmada günlük kullanılan sözcüklerin yanında sık kullanılan söz gruplarıyla beraber, birçok önemli ordu terimleri Libya askerî kanadı ile kordine bir şekilde organize edilerek oluşturulmuştur. Dipnotlar kullanılarak etimolojik bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Araştırmanın en önemli kısımlarından birisi de Libya askerî terimleri ve ifadeleri içeren bölümdür. Ayrıca atasözleri bölümünde TDK tarafından yayınlanan sözlükler gözden geçirilerek en uygun terimler kullanılmıştır. Bu çalışmada Tablo 50'de bulunan harakeleme sistemi ve giriş kısmında bulunan transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

Sözlük çalışması yapılırken, dikkat çeken bir şey de bazı giysiler, halk yemekleri, eski aletler, halk deyimleri, köy, vadi, pınar, patika ve dağ adları gibi özellikle geçmişten miras kalmış ortak adlar çoğunlukla Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir ve bunlar saymakla bitmez. Bu kelimelerden birçoğu da günümüzde yerini müzelere bırakmış yani, artık var olmayan kelimeler listesine girmiştir. Mesala: Amaziğ (Berberî) kökenli تارشة kelimesi Libya'da bir dağ ismi olmakla beraber aslı değirmenleri sabitlemek için kullanılan bir ip veya bez parçasıdır. Artık bir araştırmacının araştırıp bulabileceği bir kadim kelime olmak dışında kullanımdan kalkmıştır.

Araştırmanın nasıl çetrefilli ve detaylı olduğunun anlaşılması için bir örnek kelime kullanalım ve anlamı "domuz" خَنْزِيرٌ olan خَنْزِيرٌ, خَنْزِيرٌ بَرِّيٌّ, خَنْزِيرٌ جَبَلِيٌّ kelimesini ele alalım. Kelimeyi etimolojik olarak incelersek خَلْفٌ / خَلَائِفٌ modern Arapça sözlüklerde yaban domuzu anlamında yer almaktadır. خَنْزِيرٌ بَرِّيٌّ: هَلْوَفٌ ise aynı anlamda خَلْفٌ ise aynı anlamda خَلْفٌ بَرِّيٌّ: هَلْوَفٌ yani ح harfi ڤ harfine dönüşmüş şekilde yer almaktadır. لِسَانُ الْعَرَبِ da ise bu kelime الْهَلْوَفَةُ الْهَلْوَفُ: اللَّحْيَةُ الضَّخْمَةُ الْكَثِيرَةُ الشَّعْرُ الْمُتَشَبِّهَةُ؛ الْهَلْوَفُ مِنَ الْإِبِلِ: الْمُسِنَّةُ الْكَبِيرَةُ الْكَثِيرَةُ الْوَبْرُ (büyük, kıllı bir sakal ve tüyleri sık yaşlı deve.) anlamındadır. Bu manaya dayanarak; kıl

yoğunluğu, yaban domuzunun ayırt edici bir özelliğidir, bu yüzden هَلُوف olarak tanımlanır diyebiliriz. Elimizdeki bilgilere göre kelimenin aslı Arapçadan türemiştir. Araştırmayı ilerletip aslı Amaziğ (Berberî) olan ve Amaziğ (Berberî) dili bilen bir Arapça hocası ile görüştüğümde kelimenin Berberî kökenli olduğunu ve إيلف "ilef, ahelluf" ifadeleri şeklinde söylendiğini iki manaya geldiğini; 1- domuz, 2 - kötü bir insanı belirtmek için kullanıldığını ve Arapların bu kelimeyi onlardan alıp "حَلُوف" olarak çevirip kullandıklarını belirtti. Bu kelime Mısır(ħaloof), Sudan(ħalloof), Cezayir (ħallouf/ħalluf), Fas(ħallof), Tunus (ħallouf/ ħalluf) lehçelerinde kullanılıp, parantez içindeki şekilde söylenmektedir. Kullanımını da Libya Trablus lehçesi ile cümle içerisinde örneklersek:

- 1.Anlamı: طَلَعْنَا لِلجَبَلِ نَصْطَادُو فُلْحَالِفْ yani صَعَدْنَا إِلَى الجَبَلِ كَي نَصْطَادَ الخَنَازِيرِ (Domuz avlamak için dağa çıktık.)
- 2.Anlamı: أَرَأَيْتَ هَذَا الشَّخْصَ لَا تَتَّقُ بِهِ فَهُوَ غَدَّارٌ yani شَفْتُ هَذَا مَا تَأْمُنُوشَ رَاهُو حَلُوفٌ (Güvenmediğin bu kişiyi gördün mü, domuz karakterine sahip hain birisi.)

Bu sözlük çalışması esas olarak Libya Trablus lehçesinde kullanılan kelimeler, hitap terimleri ve bunların farklı kalıplarının diğer Arap toplumlarında kullanılan terimlerle nasıl benzer veya farklı oldukları hakkında bir öngörü, fikir sunmaktadır. Ayrıca, bu tür terimlerin kullanımının çeşitli sosyal faktörler ve algılar tarafından nasıl belirlendiğini ve bu terimlerin her zaman kendi anlamlarında kullanılmadığını ve nasıl seslendirildiğini anlatmaktadır.

Libya lehçesinde kullanılan kelimelerin yaklaşık köken yüzdeleri:¹

- %30 - Arapça
- %15 - Amaziğ (Berberî) Dili
- %15 - İtalyanca
- %15 - Türkçe
- %10 - Eski Ârâmîce
- %5 - Farsça
- %5 - İspanyolca
- %3 - Yunanca
- %1 - Hintçe
- %1 - İngilizce, Fransızca vb.

---

¹<https://libyan.org.ly/#/اكتشف-أغرب-الغرائب-في-لهجتنا-الليبية>, (Erişim:06.09.2022).

3.4.2. Alfabetik Sıralama ile Sözcük Öbekleri

Tablo 51: Hemze, Elif Harfi Kelimeleri

(الألف, الهمزة) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Yiğen	ابن الأخ/ابن الأخت	İbn el-'ah/ibn el-'uht	أبناخي	'abnâhî
Kaybolmuş	تائه	Tây'ih	أدوح	'addvh
Ne zaman?	متى؟	Metâ	أمتى/أمتا؟	'amtâa/'amtâ
Bak	أنظر	Unzur	أشبح ¹	'aşbaḥ
Sıska kız	فتاة هزيلة	Fetâ hezîl	أوميمة	'uvmîma
Bekle	انتظر	İntazir	استنى	İstannâ
Seçmek	يختار	Yahtâr	ايوازي ²	Evâzî
Hey!/Ey!	يا هذا! ³	Yâ hazâ	اووووي!	Aoooooy
Yön belirtmek	للإشارة إلى الإتجاه	Lil'işârat 'ilâ el-itticâh	امقبل	Imgabbîl
Kısa süre önce	مُنذُ بُرْهَةٍ قَصِيرَةٍ	Münzû bürhet қаşır	إمبكريكا/بكريكا	'imbîkrîkâ/ bakrîkâ
Odak kaybı	فقد التركيز	Feḫdu't-terkîz	استك ⁴	Estack
Yükseltmek / yukarı çıkarmak	أصعد	'aş'ade	ارقى	Argâ
Uzaklaş	أبعد	'eb'ad	امشي	Emşî
Koş	أجرى	'ecrâ	الهد	Elhad
Anlaşma	إتفاق	İttifâḫ	افاري ⁵	Afârî
Tamam	حسناً	Ḥasanân	ايوة	Ayva
Yapmak	أفعل	'ef'al	اندير	İndîr
Köşe	زاوية	Zâviye	انقلو/تركنه	Angolo/tarknah

¹Bazen أشبح kelimesi cümlelerin başında sormak, sorgulamak, bazen de merak etmek için kullanılır. Örneğin: Bir Trabuslu يا تري ماذا حدث في مباراة البارحة؟ dediğinde (Acaba dünkü maçta ne oldu?) anlaşılır.

²Libya Trablus lehçesinde kullanımı yaygındır. Örneğin: Bir Trabuslu يا تري باهيا dediğinde (İyi bir araba seçiyor.) anlaşılır.

³أحد نسبت اسمه اووووي شنو الجو (Selamun aleykum, nasılsınız?) veya يا واطي اووووي يا واطي (Ey güzel ülkem!) şeklinde de kullanılır.

⁴Bu kelimenin kullanım alanı çoktur. Örneğin: Sınıftaki bir öğrenci bir konuyu açıklamak veya bir şey cevap vermek istiyor ve aniden odağını kaybediyor onun için استك derler ve ona soruyorlar: كتك استكيت: ما بك سكتت وفقدت التركيز (Neden sustun ve kendini kaybettin?) Ya da hoşlandığı bir kızla konuşan ve iyi cevap vermeyen bir adam: ما عرفتش نحكي استكيت فجأة (Nasıl konuşacağımı bilmiyordum.)

⁵Libya, Tunus ve Malta'da kullanılan aslı İtalyanca olan bir kelimedir ve aynı zamanda yapmak anlamına da gelir.

Soba/ısıtıcı	مِدْفَاةٌ	Midfâ'a	اسطوْقَة ¹	Astûvffe
Ebeveyn	وَالِدَان	Vâlidân	امَالِيه	İmmâlî
Siyah renk	أَسْوَدُ اللَّوْنِ	'asvad el-lavn	أَكْحَل	'ekhal
Aldatmak	يَخْدَعُ	Yahda'	ايغش	Iyğış
Hayranlık	إِعْجَاب	'i'câb	إِشْيِه	'işşîh
Yaptığın şey ne kötü	بِئْسَ مَا تَفْعَلُ	Bi's mâ tef'al	ارفس	Arfus
Evet	نَعَمْ/أَجَل	Ne'am / 'ecel	ايه	'îh
Dün	أَمْسٍ	'ams	أَمِس	Amis
Boşuna övünmek	يَتَفَاخَرُ بِلَا طَائِلِ	Yetefâhar bilâ tâ'il	إِيْبِهْر	'iybihbar
Dünden önceki gün	يَوْمَ أَوَّلِ أَمْسٍ	Yevm 'evvel 'ems	اولامس	Avlâms
Üç gün önce	ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مَضَتْ	Selâse 'eyyâmin mağat	اولامستين	Avlâmistîn
Dünden önceki gece	اللَّيْلَةَ مَا قَبْلَ الْبَارِحَةِ	el-Leyle mâ ĩable el-bâriĥa	امبرحت لوله	İmberih̄t illevleh
Kamyon	شَاْحِنَة	Şâhine	اوطَانطا	Avttântâ

Tablo 52: Bê Harfi Kelimeleri

(الباء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Bebek/çocuk	طِفْلٌ	Ṭıfl	بامبينو ²	Bâmbino
Merhem	مَرْهَمٌ	Merhem	بوماطا/بوماطه ³	Bovmâtâ/Bûmât
Yalancı	كَذَّابٌ	Kezzâb	بلعوط	Bal'ût
Dilsiz	أَبْكَمٌ/أَخْرَسٌ	'ahras/'abkem	بگوش ⁴	Bakkûş
Hamamböceği	حَشْرَةُ الصَّرْصَارِ	Haşara eş-Şarşâr	بشبو	Beşbo
Amacıyla/hatta	بِمَاذَا حَتَّى	Bimâzâ/hattâ	باش	Bâş
Baba	وَالِدٌ	Vâlid	باتي/بو	Bâtî/Bû
Kömür	فَحْمٌ	Fahm	بياض	Bayâğ
Terlik	شِبْشِبٌ	Şibşib	بلغة ⁵	Bulğa
Çok konuşan kişi	الشَّخْصُ كَثِيرُ الْكَلَامِ	eş-Şahş keşir'ul kelâm	بلبال\بربار	Berrabâr/Bilbâl
Güzel kız	فَتَاةٌ جَمِيلَةٌ	Fetâ cemîle	بعيصه	Ba'îsa
Çay ısıtıcısı	سَخَّانُ الشَّايِ	Şahhân eş-şây	براد	Barâd

¹ Libya Trablus lehçesine Maltacadan geçmiştir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Bu kelimeyi Libya Trablus lehçesi örneği ile açıklamak istersek: عرج على الصيدلية خذ لنا مرهم جروح (Eczaneye git, bize bir yara merhemi getir.) anlamındadır.

⁴Bu kelimenin çoğulu بگوش şeklidir. Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden 'abekkush' veya 'abekkuç' geçmiş bir kelimedir. Sesini kapatmak, kesmek anlamı da vardır.

⁵Bu kelimenin çoğulu بلغة şeklidir. Libya Trablus lehçesine İspanyolcadan "alpargata" kelimesinden geçmiştir.

Lezzet/tat	مَذَاق	Mazâk	بنة ¹	Benneh
Dün gece	لَيْلَةُ الْبَارِحَةِ	Leyle el-bâriha	بارح	Bârih
El arabası	عَرَبَةُ الْيَدِ	'arabat'ul-yed	برويطة/ برويطة ²	Birveata/pervetah
Cahil kişi	الشَّخْصُ الْجَاهِلُ	eş-Şahş el-câhil	برفلي	Berflî
Evet/peki	حَسَنًا/طَيِّب	Ṭayyib/ḥasanân	باهي ³	Bâhî
Yatak odası	غُرْفَةُ النَّوْمِ	Ġurfet'un-nevm	بدروم ⁴	Badroom
Salyangoz	حَلْزُون	Ḥalezûn	بازوزي	Bâzoozî
Bot	جِذَاء طَوِيل	Hizâ' ṭavîl	بووتيل ⁵	Bootel
Sahiplik	مُلْكِي	Mulkî	بتاعي	Betâ'î
Otopark	مَوْقِف سَيَّارَات	Mevkîf sayyârât	باركيدجو	Parkedgo
Tadı güzel	طَيِّبُ الطَّعْمِ	Ṭayyib et-ṭa'm	بنين	Binin
Provokasyon/ zorlama	اِسْتِغْرَاز/فَهْر	Ḳahr/istifzâz	بغدد ⁶	Bğded
Yapmayı bırak	اِنْتَهِيَ عَنِ فِعْلٍ مَا	İntahi 'an fi'lin mâ	بطل	Baṭṭal
..mek için	كِي	Key	بش ⁷	Beş
Meraklı bir şeyle uğraşmak	عَبَّتْ فِي شَيْءٍ بِفُضُولٍ	'abese fi şey'in bifudul	بِرَبَش	Brbaş
Git	اِذْهَبْ	'izheb	برا ⁸	Barrâ

¹ Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir.

² Libya Trablus lehçesine Fransızcadan "*brouette*" kelimesinden geçmiştir.

³ Libya'da en çok duyulacak kelimelerden biridir. Bazen الياء harfini söylemeden به şeklinde söyledikleri de olur. Kelimenin masdarı Fasîh Arapçadaki "البهاء" (güzel olmak) kelimesidir. Cümle içerisinde birkaç yeri ve birkaç anlamı vardır, ancak her seferinde anlamı belirleyen sesin tonu ve koşullardır. Mesala: باهي به dendiğinde sesin tonuna göre أوكي (Peki) صدقتك (sana inandım), تهديد (tehdit), غر أعبى (istediğini elde etmek imkansız), بعدين شن صار؟ (sonra ne oldu?) anlamlarına gelebilir. Genellikle نعم (evet) anlamındadır ama يكفي (yeterli), حالة جيدة (iyi durumda), اصمت ولا تتحدث أكثر (kapa çeneni ve daha fazla konuşma anlamına da gelir, özellikle iki kez tekrarlanırsa), تمام (birisizle konuştuğunda veya bir hikaye anlattığında ve ona باه, yani konuşmayı tamamladığınızda.) Mesala: باهي anlamında biri senin bardağına çay döküyor ve sen ona, "باهي باهي" diyorsun. "كفي كفي" diyorsun. اصمت ولا تتحدث أكثر anlamında biri sana diyor ki: Flancaya gitmeni ve ondan özür dilemeni istiyorum ve. Yani onun sözünü kesip ona şöyle diyorsun: باهي باهي, حالة جيدة, باهي باهي anlamında falancanın bugünkü durumu nasıl (hastaydı) Hayır bugün çok şükür iyi. باهي باهي anlamında biri size bir hikaye anlatır ve der ki (sonra falan filan Allan'a geldi ve ona dedi ki: Benimle savaşacak mısınız.) Eğer hikaye bir müddet durursa, ona "باه" dersin, bundan sonra ne olduğu anlamına gelir. Ayrıca bu kelime Tunus lehçesinde و نعم (evet) ve Cezair lehçesinde الحسن و الجمال (güzel) anlamında kullanılır.

⁴ Libya Trablus lehçesine İngilizceden "*bedroom*" kelimesinden geçmiştir. Bodrum, yani yeraltı, genellikle bir depo ve bazen kasırgalardan ve çevre sorunlarından kaçılan bir sığınak veya dağlık alanların mağraları veya bodrum katları ile savaşıldan acil saklanma yerleri ve büyük salon anlamındadır.

⁵ Libya Trablus lehçesine İngilizceden "*boots*" kelimesinden geçmiştir.

⁶ Bir şey yapmak istediğinde ve her şey ters gittiğinde, diyorsun ki بغدد Bu, şanssızlığı veya sizi kışkırtan kişiyi ifade etmekle eş anlamlı bir kelimedir.

⁷ Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir. Mısır lehçesindeki عشان anlamındadır. Örneğin: اجهت في القرابة بش تتحصل على نتيجة كويسة (İyi bir sonuç almak için okumaya gayret edin.)

⁸ Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden "تابرات" yani الرسالة (mesaj) anlamından yaygın kullanımını gitmek anlamına dönüştürerek geçmiş bir kelimedir. Tunus lehçesinde اذهب (git) anlamında, Cezair ve Fas lehçesinde خارج (dışarı çıkmak, dışarı) ve Fas lehçesinde ayrıca الرسالة (mesaj) anlamında da kullanılır. Mesla: Libya Trablus lehçesinde اخرج لبرا لختي سيفضت و احد لبرا لختي ve Fasîh Arapçada أرسلت رسالة لأختي (Kız kardeşime mesaj gönderdim) anlamında kullanabiliriz.

Libya yemeği	أَكْلَة لِيْبِيَّة	'ekle lîbiyye	بازين ¹	Bâzîn
Orman	غَابَة	Ġâba	بوسكو ²	Bosco
Başörtüsü	عِطَاءٌ لِلرَّأْسِ	Ġiṭâ'un lir-ra's	برنوس/برنوص ³	Birnuş/Bernos
Pense	بِنْس	Bens	بينسا ⁴	Pinze
Etrafinda	حَوْلَ	Ĥavle	بديال	Bidyâl
Fakat/yeter	كَافٍ	Kâfin	بس	Bes
Sessizce	بِهْدُوءٍ	Bihudû'	بشويش/بشويه	Bişviş/bişviy
Yanımda	بِجَانِبِي	Bicânibî	بحدای/حداي	Biḥadây/ḥadây
Kör	أَعْمَى	'a'mâ	بصير	Beşîr
Kürek	مِجْرَفَة	Micrafe	باله	Bâla
Tükenmez kalem	قَلَمٌ حَبْرٍ جَافٍ	Ķalem ḥibr câffin	بيرو	Bîrû
Kutu	عَلْبَة/صُنْدُوق	'ulbe/şundûḳ	باگو	Bâkkv
Meydan	مَيْدَانٌ/سَاحَة	Sâha/meydân	بياتصا ⁵	Biyâtîşâ
Daha sonra	فِيْمَا بَعْدَ	Fîmâ ba'd	بعثالي	Bi'tâlî
Kanıtlarla	بِالدَّلِيلِ	Bi'd-delîl	بلأماره	Bi'l'amâra
Yabancı kişi	الشَّخْصُ الأَجْنَبِيُّ	eş-Şaḥş el-'ecnebîyy	بَرَانِي ⁶	Barrânî
Araba ön camı	الرَّجَاجُ الأَمَامِي لِلسَّيَّارَة	ez-zucâc el'amâmî lis-sayyâra	بار ابريز ⁷	Pârâbrezza

Tablo 53: Tê Harfi Kelimeleri

(التاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Yeniden başlamak/ tekrarlamak	تُعِيد	Tu'îd	تعاولد	Te'âud
Tractor	جَرَّار	Cerrâr	تراتوري ⁸	Trâttore
Tahmin etmek/ aramak	تَحْسَبُ	Teḥassebe	تحساب	Teḥasâb
Kar	تَلْج	Selc	تبروري ⁹	Tabrore

¹Arpa ununun su ile belirli bir şekilde karıştırılması ve daha sonra bu hamur hafif sivri uçlu bir top şeklinde oluşturularak بازين olarak bilinen bir Libya yemeğidir. Bu hamur oluştuktan sonra yemek kabının ortasına konur ve daha sonra bu hamurun kenarına et suyu dökülür.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir

⁴Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Bu kelime Türkçe ve Arapçada da aynı şekilde kullanılır. Türkçeye de aslı Fransızca olan "pince" kelimesinden geçmiştir.

⁵Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyanca "piazza" kelimesinden geçmiştir.

⁶Yabancımln aile çevresinden, köyden veya ülkeden olup olmadığına bakılmaksızın genel olarak yabancı kişi. Ayrıca الریح الشماليه الشرقيه: الریح البراني (Kuzeydoğu rüzgarı) anlamında da kullanılır.

⁷Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁸Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁹Tüm Mağrip ülkelerinde kullanılan bir kelimedir ve kökeni "أبروري" kelimesi Amaziğ (Berberî) dilidir.

Azıb لتری مکعبات التلج التي تهبط من سماء انها رائعة ياني حي برا شوف في تبروري ينزل مش عادي (Git gökten düşen karı gör, bu harika.) Tunus lehçesinde, kar gibi gökten düşen donmuş su, Cezair lehçesinde, sulu kar, Fas lehçesinde, dolu, soğuk havada donan ve taneler halinde yere düşen bulutlu sudur.

Güçlü adam/cesur	الرَّجُلُ الْقَوِيّ	er-Racul el-ḳavî	تريس ¹	Tirîs
Şimdi	الآن	Elân	تَوَّة/تَوَّ ²	Tavvâ/tevvâ
Erkek	رَجُل	Racul	تراس/تريس	Tarîs/tirâs
Dostça sohbet alışverişi	تَبَادُلُ الْأَحَادِيثِ الْوَدِيَّةِ	Tebâdele el-'ahâdîs el-viddiyye	تهديز	Tuhidirîz
Ocak/fırın	مَوْقِد	Mevḳıd	تنور ³	Tnur
Yüksek topuklu ayakkabılar/elektrik kontrol kutusu	كَعْبُ عَالِي/لَوْحَةُ التَّحْكُمِ الْكَهْرِبَائِي	Ke'b 'âlî / levḥa at-teḥakkeme el-kehrabâ'î	تاكو	Tâkkv
Yerinden çıkmak	تَحْرَكَ مِنْ مَكَانِهِ	Teharrake min mekâneh	تحلحز	Taḥalḥaz
Öfke ve kızgınlık göstermek	أَظْهَرَ الْعَضَبَ وَالسَّخَطَ	'aḫhera el-ğadab ve's-saḫṭ	تعفلق	Ta'flag
Onu dahil et ve ikna et	اسْتَدْرَجَهُ وَأَقْنَعَهُ	İstedracehu ve 'hna'hu	تختخه	Taḫtaḫu
Onunla alay etti	اسْتَهْزَأَ بِهِ وَسَخَّرَ مِنْهُ	İstehza' bih ve seḫir minhu	تمهتك عليه	Tamahatuk 'aleyh
Hileler ve dolandırıcılık eylemleri	خَدَعَ وَأَفْعَالَ إِحْتِيَالِيَّةِ	Ḥad'a ve 'efâl ihtiyâliyye	تروكوات	Trûkûât
Hakaret/kötü muamele	بَهْدَلَةٌ	Behdele	تشحويرة	Çaḫvira
Yemek pişirmek	طَبَخَ الطَّعَامَ	Ṭabaḫ eṭ-ṭa'am	تطيبب	Tatyyib
Gitmek zorundasın	عَلَيْكَ بِالْإِنْصِرَافِ	'aleyke bil'inşirâf	توكل	Tuvkkel
Selamete/Allah'a ısmarladık	مَعَ السَّلَامَةِ	Me' s'selâme	تشاو	Çâv

¹Erkeklerle eşit, iyi ve dürüst bir kadın olan bayana تريسه denir. تريس aslında güçlü ve dürüst, korkmaz ve vatan gibi değer verdiği bir şey için kendini feda etmeye hazır olan anlamındadır. Başka bir kullanımı da, bir şey kazandığımızda veya bir maç kazandığımızda, cesaretlendirmek ve övünmek için veya hoşunuza giden bir tepki için " تريس تريس " kelimesini iki kez tekrarlıyorsunuz. Bu kelime Libya'da şiirlere de konu olmuştur. Misal:

جيشنا تريس حرر بلادنا في كل مره

Kahraman ordumuz her seferinde ülkemizi özgürleştirdi.

الليبيين تريس لم يخضعو لعدو

Libyalı kahramanlar düşmana boyun eğmedi.

في كل مره يحاولون غزو لي بيا ينتصرو التريس بفضل الله

Libya'yı her işgal etmeye çalıştıklarında, Tanrı'ya (Allah) şükür kahramanlar kazanıyor.

الليبيات بنات تريس وقفن مع البلاد في ازمتها وخرجن بالسلاح

Libyalı kahraman kızlar, ülkenin içinde bulunduğu krizde ülkesinin yanında durdu ve silahlarla çıktı.

²Aslen Fasih Arapça bir kelimedir. Fasih التَّوَّة yani اللّيل أو اللّيل (günün veya gecenin vakti) anlamındadır. Meala: امتى روح حوك؟ سَأَذْهَبُ الْآنَ (şimdi gideceğim) anlamındadır. توه نمشى؟ (kardeşin ne zaman döndü?), cevap olarak: وصل الآن توا (şimdi geldi).

Libya'nın doğusunda ise bu kelimeyi هلا olarak kullanırlar.

³Bu kelime Libya Trablus lehçesine Ârâmîceden geçmiştir.

Tablo 54: Şê Harfi Kelimeleri

(الطاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Buzdolabı	ثَلَاجَة	Sellâce	ثَلَاجَه	Tellâce
Hey dostum	يَا رَجُل	Yâ racul	تَلَب ¹	Talb
Mermi	رصاص	Raşâş	تَقْل	Tagl

Tablo 55: Cîm Harfi Kelimeleri

(الجيم) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Getirmek	أَخْضَرَ	'aḥḍara	جيبب	Ceeb
İç	إِشْرَبَ	işreb	جغم	Cağum
Mezarlık	مَقْبَرَة	Maḳbera	جبابين/جبانة	Cabânati/cabâbayn
Çekmek	سَحَبَ	Seḥabe	جبد ²	Cbed
Bahçe	حَدِيقَة	Ḥadîka	جردينه/جر دينا ³	Cirdîna/giardîno
Sıvı/su	مَاء / سَوَائِل	Sevâ'il/mâ'	جغمة	Cağmat
Kavşak	مُلْتَقَى	Mülteḳan	جزيزه	Cezîyra
Kısa ceket	مِعْطَف قَصِير	Mi'ṭaf Ḳaşîr	جيبوطي	Cîbûti
Kurbağa	ضِفْدَعَة	Ḍifdi'a	جرانة/جران	Cirân/cirâna
Getirmek	أَخْضَرَ	'aḥḍara	جاب	Câb
Getirme/doğurmak	إِخْضَار /وَلَادَة	'iḥḍâr/vilâde	جياب	Cîâb
Dondurulmuş içecekler/ dondurma	مُرْطَبَات مُنَلَّجَة/ أَيْس كَرِيم	Müratṭibet müsellice/'ays krîm	جياطي	Cîlâtî
Kibir	عُرُور	Ġurûr	جكترة	Caktara

¹Mağrib kabilelerinin sık sık söylediği bir sözdür. Ayrıca Mağribi kabilesine ait olan ve Jadran olarak adlandırılan bir Afrikalı bu lakapla ünlüdür.

²Libya'nın bazı bölgeleri bu kelimeyi عليه جبد yani bir şeyle (sopa, silah vb.), birşeye saldırmak veya birşeyle vurmak anlamında kullanıyor. Bu kelime Cezair, Fas, Tunus ve Hasaniye lehçesinde de aynı anlamda (جذب وسحب) kullanılıyor. Ürdün ve Filistin lehçesinde (جبدني) haklı bir dayak anlamında kullanılmaktadır. Sudan lehçesinde kullanımı ise: رماء على الأرض: ميسي راوغ ميسي جبد كرستيانو رونالدو حتى رماء على الأرض (Messi, Cristiano Ronaldo'ya çalım attı ve hatta onu yere düşürdü.)

³Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

Tablo 56: Hâ Harfi Kelimeleri

(الحاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Balık	سَمَك	Semek	حُوت	Hût
Elbise	مَلَابِس	Melâbîs	حَوَائِج	Havâyic
Kızgın	غَاضِب	Ġâđib	حَامِق	Hâmik
Çıkar	إِخْلَع	İhl'a	حَوْل	Hual
Aç	أَفْتَح	İftah	جَل	Hil
Mahalle	حَيّ	Hây	حومة ¹	Homa
Sıcak hava	الطَّيْسُ الحَار	eṭ-Ṭaks el-ḥâr	حمو	Hamoo
Öğün	أَكْلَة	ekle	حرايمي	Harâmî
Metal kutu	عَلْب مَعْدِنِيَّة	'ulbe ma'denîyye	حكّة/حكيّة	Hakkt/hakkît
Bilezik	سِوَار	Sivâr	حديدة/حدايد	Hadîd/hadâid
Halı	بِسَاط	Bisât	حصيرة	Haşîra
Ev	بَيْت	Beyt	حوش/حياش	Hûş/hayâş
Kızgın	غَاضِب	Ġâđib	حرجان	Harcân
Dağınık	مُبَعَثَر	Mübe'sar	حاييس	Hâîs
Erkek berberi	حَلَّاق رَجَالِي	Hallâk ricâlî	حسان	Hassân
Yılan	ثُعْبَان	Sü'bân	حَنَش/حناش	Haneş/hanâş
Balıkçılar	صَيَّادِينَ الأسْمَاك	Sayyâdîn el-'esmâk	حَوَاتِه	Havvâhe
Giysi	Melâbîs	مَلَابِس	حويج	Havic

Tablo 57: Hâ Harfi Kelimeleri

(الخاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Hırsız	سَارِق	Sâriḳ	خَنَاب/خنب	Hnab/hinnâb
Beni bırak	أَتْرُكْنِي	Utruknî	خطاني	Hatânî
Girmek/nüfuz etmek	دَخَلَ/تَغَلَّغَل	Teğalğale/dağale	خش	Huş
Geçmek/aşmak	إِجْتَاَزَ	İctâz	خطر	Hattır
Bırak	إِتْرَكَ	İtruk	خليه	Halîyh
Neyin var?	مَادَا بِكَ؟	Mazâ bik	خيرك؟ ²	Hayruk
Küpe	قُرْط	Ḳurṭ	خُرْص/خراص	Harâs/hurs
Umrumda değil	هَذَا الأَمْرُ لَا يَهْمُنِي	Hazâ el-'emr la yehummunî	خاطيني	Hâtînî

¹Eski bir Trablus kelimesidir. Mağrip ülkelerinin her yerinde kullanılır. Tunus lehçesinde المنطقة الصغيرة (küçük alan) anlamında, Cezayir lehçesinde ضاحية (kenar mahalle) anlamında kullanılır.

(Dün mahalle çocukları تجمع اطفال الحي بالامس من اجل ان يلعبوا بالكرة yani ولاد الحومة تجمعو البارح باش يلعبو كرة futbol oynamak için toplandı.)

²Bu kelime Libya'nın doğusunda "كنك" şeklinde kullanılır.

Heterojen	خَلِيطٌ	Ḥalîṭ	خوليطة	Ḥulîtat
Çirkin yüz	سِحْنَةٌ قَبِيحَةٌ	Siḥne қабиһе	خليفة/خلابيق	Ḥâlîg/ḥalîge
Kirlilik	قَذَارَةٌ	Қазâра	خرنتي	Ḥaranatî
Lağım/lavabo	بَالُوَعَةٌ	Bâlû‘a	خرارة/خرارير	Ḥarârîr/ḥarâra
Geçmek	مَرَّ عَلَى	Merre a‘lâ	خطم	Ḥatemme
Giriş	دُخُولٌ	Duḥûl	خشوش/خششان	Ḥaşşân/ḥaşûş

Tablo 58: Dâl Harfi Kelimeleri

(الدال) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Cimri	بَخِيلٌ	Baḥîl	دشاع	Daşâ‘
Şişman	سَمِينٌ	Semîn	دبه	Dubba
Göndermek	أَرْسَلَ	'ersele	دز	Diz
Yorgun	تَعَبَانٌ	Ta‘bân	داهش	Dâhiş
Anlamsız sözler/ iftira ve yalan	كَلَامٌ لَا مَعْنَى لَهُ/كَذِبٌ وَافْتِرَاءٌ	Kelâm la ma‘nâ lehu/kazib ve iftirâ'	دفتقي	Dafangee
Konuşma	كَلَامٌ	Kelâm	دوة	Dvvt
Ev mobilyası	أثاثٌ مَنْزِلِيَّةٌ	'eşas menziliyye	دبش ¹	Debaş
İtişip kakışma	تَرَّاحُمٌ	Tazâḥum	دعكة	D‘aket
Tükürük	لُعَابٌ	Lu‘âb	دفال	Difâl
Çok para	كَثْرَةُ الْأَمْوَالِ	Keşratu'l 'emvâl	دزة ²	Deza
Kafa	رَأْسٌ	Ra's	دمنقل	Damangil
İtmek	دَفَعَهُ	Dafe‘a	دقه	Deffh
Oda	عُرْفَةٌ	Ġurfa	دار ³	Dâr
Karpuz	بَطِيخٌ	Bıṭṭiḥ	دلّاع	Dellâ‘
Saklamak/gizlemek	أَخْفَى	'ahfâ	دس	Diz
Konuşmak	كَلَّمَ	Kelleme	دوى	Davî
Yumurta	بَيْضٌ	Beyḍ	دحي	Daḥî
Arabayı veya aracı durdurmak/aynı yerde uzun süre kalmak	أَوْقَفَ الْمَرْكَبَةَ/مَكَثَ طَوِيلًا فِي نَفْسِ الْمَكَانِ	'evkaf el- merkebe/ mekşe tavîlen fî nefsi'l-mekân	درس	Dars
Kısa boylu kişi	الشَّخْصُ ذُو الْقَامَةِ الْقَصِيرَةِ	eş-Şaḥş zu el-kâmet el-kaşîr	درية/دريبو ⁴	Drîbbo/derîa

¹Bu kelime aynı zamanda ديش الشخص anlamında yani ملابسه (kişinin kıyafetleri) olarak ve Hicaz lehçesinde اغراض العروسه قبل لا تتجوز (gelinin evlenmeden önceki eşyaları) veya Cezair lehçesinde شيء أو أشياء حقيرة لا قيمة لها ولا وزن لها (aşağılık bir şey veya değeri veya ağırlığı olmayan şeyler) anlamında da kullanılır.

²فلان عندو الفلوس الكثيرة yani فلان عند الدزة (falancanın çok parası var) Diğer bir anlamı ise ادفع السيارة لتشتغل (çalıştırmak için arabayı itin.)

³Bu kelimenin mâzi fiil kullanımı دار: فعل أو قام ب (yaptı) anlamında, muzâri fiili ise أيدير şeklindedir.

⁴Bu kelime Libya sokaklarında kullanımı boldur, ama zıt manada kullanılır. Yani: الشخص طويل القامة uzun boylu kişi.

Daima	دَائِمًا	Dâ'imen	ديما	Deemâ
Ceket	سُنْتْرَة	Sutra	دجاجة	Dacâkat
Tembel	كَسُول	Kesûl	دلدول	Dildûl

Tablo 59: Râ Harfi Kelimeleri

(الراء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Pencere	نَافِذَة	Nâfîzeh	رَوَشْن ¹	Rûşen
Kaya	صَخْر	Şahr	رشاد	Reşâd
Sığınak	مَحْبَأ	Mahbe'	ريفودجو	Rîfudcû
Ağ/cibinlik	شَبَكَة/نَامُوسِيَّة	Şebeke/nâmûsiyye	ريتي	Rîtî

Tablo 60: Zê Harfi Kelimeleri

(الزاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Sokak	زُقَاق	zükâk	زَنْقَة ²	Zanga
Deve/sığır/koyungiller için ortak ad	مَاشِيَّة	Mâşiye	زَايْلَة ³	Zâyla
Uyumlu/eğlenceli	مُنْسَجِم/مُسْتَمْتَع	Münsecim/müstemti'a	زايط	Zâyet
Aptal	عَبِي	Ġabî	زبيكو	Zpekoo
Anlaşılmaz konu	مَوْضُوع مِشْ مَفْهُوم	Mevdû' miş mefhûm	زبر/زبري ⁴	Zaber/Zaberî
İki	إِثْنَان	İsnân	زوز ⁵	Zoz
Zeki insan	شَخْصٌ ذَكِي	Şahş zekiyy	زاييطا	Zâbetâ
Kötü davranış	سَيِّئُ السُّلُوك	Seyyi' es-sulûk	زوفري	Zûfirî

¹Bu kelime Fasih Arapçada "hava ve ışığın girdiği duvar veya tavandaki bir delik veya yarık" anlamında kullanılır. Ayrıca günümüz modern sözlüklerinde "küçük pencere veya çatı penceresi" anlamında kullanılır. Haliç bölgesinde ise "evin içinde ve en yüksek oda" anlamında kullanılır. Çoğul hali رواشن şeklindedir.

²Bu kelime eski Libya lideri Kaddafi ile özdeşleşmiş bir kelimedir. Arap Baharından sonra bu kelimeyi kullanıp, kulaklarda aşına hale getirmiştir. (youtube.com/watch?v=u4j8wr9teWE (Erişim:06.09.2022)).Kelimenin çoğul kullanımı زَنْقَى veya زَنْقَى şeklindedir. Suudi Arabistan, Sudan ve Suriye lehçelerinde أيضا مصيبة ، وأيضاً عسر ، كربة ، ضيق ، (sıkıntı) anlamında da kullanılır.

³Bu kelimenin çoğul kullanımı زَوَائِل şeklindedir. Aslı Fasih Arapçadan الزائلة (fani, geçici) kelimesinden türemiştir. Ayrıca لسان العرب da الصَّيْد:الزوائل (avlanma) anlamında معجم الرائد ise زائلة: كل متحرك: زائلة (her türlü ruh ve hareket) anlamında kullanılmıştır.

⁴Birisi sinirlendiğinde ve fikrini söyleyemediğinde, soru soran kişiye bu kelime ile cevap verir. Mesala: كل ذي روح، كل متحرك: زائلة: زائلة معجم الرائد "Ne anlatmak istiyorsun!"

⁵Bu kelime Libya Trablus lehçesine, Fasih Arapçada kullanılan زوج (çift, eş) ifadesinden geçmiştir. Kullanımı çok yaygındır. Tunus lehçesinde de ادخل، اثنان (içeri gir ve iki) anlamında kullanılmaktadır.

Kocam	زَوْجِي	Zavcî	زوزي ¹	Zûzî
Kurnaz	مَآكِرٌ	Mâkir	زُقْطِي ²	Zuqqî
Aldattı	قَامَ بِخِدَاغُهُ	Kâme bihdâ'î	زلبحه	Zalbah
Bayram/şenlik	وَلِيمَةٌ/اِحْتِفَالِيَّةٌ	Velîmet/ihtifâliyye	زرده/زرادي	Zarda/zerâdî

Tablo 61: Sîn Harfi Kelimeleri

(السين) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Trafik ışığı	إِشَارَةُ الْمُرُورِ الضَّوئِيَّةِ	'İşâra el-murûr eđ-dav'iyye	سيموفرو/سيمافرو ³	Simâfro/semoufro
Duvar	جِدَارٌ	Cidâr	ساس	Sâs
Kapatmak	أَغْلَقَ	'ağlağ	سَكْر/سَكَّر ⁴	Şkker/sekk
Sıcak hava	جَوٌّ حَارٌّ	Cevv hâr	سفراري	Sifrârî
Hastane	مُسْتَشْفَى	Müsteşfâ	سببتار/سببتاليا/اسببتار ⁵	Espetâr/sbitâlyâ/Spetâr
Güzel	جَمِيلٌ	Cemîl	سمح	Semağ
Sigara	سِجَارَةٌ	Sicêra	سبسي/سباسي ⁶	Sabâsî/sebsî
Çok soğuk	الْبَرْدُ الشَّدِيدُ	el-Berd eş-şedîd	سفنقري	sfengri
Direksiyon	مِقْوَدُ السَّيَّارَةِ	Miğvad es-seyyâre	ستيرسو ⁷	Sterso
Havuç	جَزْرٌ	Cezar	سفناري/سفرانية	Sifrânya/sfinnârî
Terlik	شِبْشِبٌ	Şibşib	سباط ⁸	Siabâtta
Ev harcamaları	مَصْرُوفُ الْبَيْتِ	Maşrûf el-beyt	سببزا	Sbizâ
Kemer	حِزَامٌ	Hizâm	سببنة/سببت	Sbt/sabtat
Adalar	جُزُرٌ	Cuzur	سفناري	Safnârî
Koyunlar	أَغْنَامٌ	'ağnâm	سعي	Sa'î
Araba kapısı	بَابُ الْمَرْكَبَةِ	Bâbu'l-merkebe	سبور تيلو ⁹	Sportello
Yalan	كَيْدٌ	Kizb	سفرت	Saftrat
Terzi	خَيْطَاةٌ	Ḥayyâta	سارتا ¹⁰	Sârto
Su ısıtıcı	سَخَّانَةُ الْمِيَاهِ	Saḥḥâne el-miyâh	سكالدابانيو	Scaldabâgno

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine, Mısır lehçesinden geçmiştir. Mısır lehçesinde "Gûzî" şeklinde telaffuz edilir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesinde مقطر, بلعوط, kelimeleri ile eş anlamlıdır.

³Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁴Bu kelime Fasîh Arapçada da kullanılan bir kelimedir. Hicr Sûresi 15. âyette geçen bir kelimedir. لَقَالُوا إِنَّمَا سَكَّرْتُمْ أَبْصَارَنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْخُورُونَ ("Gözlerimiz perdelendi, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır" derler.)

⁵Hastane anlamına gelen ve yaşlılar tarafından konuşulan orijinal Libya Trablus lehçesi kelimelerinden biridir ve Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁶Bu kelimenin fiili ise sigara içmek anlamındaki دخن سيجارة kelimesidir.

⁷Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan kökü "ترويض أو المروض" (evcilleştirme) anlamına gelen "Sterzo" (direksiyon) kelimesinden geçmiştir. Aynı zaman da قيادة السيارة (araba sürmek) ve القائد المتحكم في (işlerin control altında olduğu) anlamına da gelir.

⁸Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Çoğulu سبببببب şeklindedir. Örnek:

اشتريت لك شبشيب جميل yani شريتلك سبببببب سمح (Sana güzel bir terlik aldım.). Fas, Tunus ve Cezair lehçelerinde ise حذاء (ayakkabı) anlamında kullanılır.

⁹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

¹⁰Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

Tablo 62: Şin Harfi Kelimeleri

(الشين) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Tavuk	دَجَاج	Decâc	شوشاو	Şûşav
Ne?	مَاذَا؟	Mâzâ	شن/شنو/شني؟ ¹	Şini/şenû/şini
Dağın zirvesi	قِمَّةُ الْجَبَلِ	Qımmetü'l cebel	شَنْظِيرَة ²	Şanzıra
Bak	أَنْظُرُ	Unzur	شوف	Şûf
Kötü	سَيِّء	Seyyie	شيين	Şeîn
Çorap	جُرَاب	Çürâb	شخشير ³	Şhşeer
Giysi	مَلَابِس	Melâbis	شلتوت ⁴	Şaltût
Zil/çan	جَرَس	Ceras	شريانة	Şiryâne
Kim?	مَنْ؟	Men	شكون/اشكون؟ ⁵	Eşkûn/şekûn
Adı ne?	مَا اسْمُهُ؟	Mâ ismuhu	شسمه؟ ⁶	Şısmuh
Ayakkabı	جِذَاء	Hızâ'	شلاكه ⁷	Şalâke
Poşet	كَيْس	Kîs	شكاره	Şekâre
Koyun	عَنَم	Ġanem	شواهي	Şavâhî
Az	قَلِيل	Qalîl	شوى	Şavaa
Anlayış/görüş	رَأَى	Ra'î	شَبَح	Şbah
Anlaşıyor ki / galiba/ görülüyor ki	يَبْدُو أَنْ	Yebdû 'enne	شوره	Şûruh
Tren	قَطَار	Qîţâr	شمنديفير	Şimandîfir
Sorumluluğu taşımak	عَلَيْكَ تَقَعُ الْمَسْئُولِيَّةُ	'aleke teka' u el- mes'ûliyye	شورك	Şûruk
Eşarp	وَشَاح	Vişâh	شارية	Şâriba
Gaz pedalı	دَوَاسَةُ الْبَنْزَرِين	Devvâsat'ul-benzîn	شيراتوري	Şirâtûrî
Servis edilen domates soslu yumurta bazlı bir yemek (menemen)	أَكْلَةٌ تَعْتَمِدُ عَلَى الْبَيْضِ فِي صَلَاصَةِ الطَّمَاطِمِ	'ekle ta'temid 'alâ el-beyd fi şalşat'ut- ţamâtım	شكشوكه	Şakşûka

¹Bu ifade bilinmeyen bir şey hakkında soru sormak için birçok yerde kullanılır ve ne veya bu nedir anlamındadır. Diğer Arap lehçelerinde, mesala: Kuvet lehçesinde (إيش) أو (شو) gibi kullanımı vardır.

²Bu kelimeyi Libya Trablus lehçesi örneği ile açıklamak istersek: ولت عزوز كبيره يصعب عليها الكاف ياني والشنظيره yani اصبحنا امرأة عجوز لا تستطيع صعود الكاف اي الجبل وقمته: "Dağa, onun zirvesine turmanamayan yaşlı bir kadın oldum."

³Çoğulu ise شخشير=جوارب şeklinde kullanılır.

⁴Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberi) dilinden geçmiştir. Çoğulu شلاتيت şeklindedir.

⁵Bu ifade Irak ve Suriye lehçelerinde (ماذا او ما هو) anlamında Tunus, Fas ve Cezair lehçelerinde de Libya Trablus lehçesindeki anlamı ile kullanılır. Kelimenin aslı شيء يكون؟ ibaresinden alınıp liyâ harfleri atıldığında شكون؟ şekline dönüştüğü görülmektedir.

⁶Bu ifade Irak, Cezair, Fas, Tunus, Suudi Arabistan ve Hasaniye lehçelerinde de kullanılır. Ayrıca kastettiğin şeyin adını unuttuğunda da bu ifade kullanılır. Mesala: اشتريت شسمه: dediğinde aldığım şeyi unuttuğum anlamına gelir ve bir oyuncak almış ol, hatırlayınca اشتريت لعبة dersin.

⁷Bu kelime شلاكة/شلايك şeklinde de yazılır ve eski ayakkabı anlamı da vardır.

Tablo 63: Şâd Harfi Kelimeleri

(الصَاد) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
...e yönelmek	إتَّجِهْ إِلَى	İttecah 'ilâ	صُدَّ ¹	Şud
Ayakkabı	جِذَاء	Hızâ'	صِبَاط ²	Şabbât
Soğuk	بَرْد	Berd	صَقَع	Şaga'
Horoz	دَيْك	Dîyk	صَرْدُوق	Şardug
Dur	أَوْقَف	'avkaf	صَبِي	Şabbî
Büyük çanta	حَقِيْبَة كَبِيْرَة	Haqıba	صَاكُو	Şâkkû
Aşırı soğuk	الْبَرْدُ الشَّدِيْد	El-Berd eş-şedîd	صَمِيْطْرِي	Şamîtirî
Koku/parfüm	رَائِحَة/عِطْر	Râ'ihâ/'itr	صِنَّة/صِنَه	Şannah/Sannt
Ter kokusu	رَائِحَة الْعَرَق	Râ'ihat'ul 'arğ	صِنَان	Şinâni
Yerinden kalktı	قَامَ مِنْ مَكَانِهِ	Qâme min mekânihi	صَبَّأ ³	Sabbâ
Eğimli arazi	أَرْض مَائِلَة	'arğ mâ'ile	صَالِيْطَا	Sâlitâ
İlgi çekici güzellikte bir kız	فَتَاةٌ ذَاتُ جَمَالٍ مُثْبِر	Fetât zât cemâl muşîr	صَارُوخ ⁴	Sârûh

Tablo 64: Dâd Harfi Kelimeleri

(الضَاد) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Işık/elektrik	ضَوْء/كَهْرَبَاء	Kehrabâ'/đav'	ضِي	Đay
Öğleden sonra	فَتْرَة الظُّهِيْرَة	Fetrat'uz-zahîra	ضُھْر	Đuhr
Çıkmak	خَرَجَ	Đarace	ضَهْر	Đahara
Evi toplamak ve temizlemek	تَرْتِيْبُ الْبَيْتِ وَتَنْظِيْفُهُ	Tertîb'ul-beyti ve tanzîfuhu	ضَمَان	Đmmân
Evin içinde çatısı olmayan bir boşluk	فَرَاغٌ دَاخِلَ الْبَيْتِ يَدُوْنِ سَقْفٍ	Farâğ dâhil'el-beyti bidûne şakâfin	ضَوَايَة	Đivâya

Tablo 65: Tâ Harfi Kelimeleri

(الطَاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Attı	رَمَى	Ramâ	طُوْح	Tevah

¹Bu kelime إتَّجِهْ إِلَى (atje, atje...e yönel) ve انظر إلى (...e bak) anlamlarında kullanılır. Örnek:

صد غادي (Kible ile yüzleşmek için doğuya gidin.), اتَّجِهْ لِلشَّرْقِ لِكِي تَسْتَقْبِلَ القِبْلَة (Kible ile yüzleşmek için doğuya gidin.) ve انظر إلى هناك (oraya bak!). Cezair lehçesinde ise (git) صَدَّ anlamında kullanılır.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine, İspanyolca ayakkabı anlamındaki "zapato" kelimesinden geçmiştir. Çoğulu صَبَابِيْطُ/صَبَابِيْطُ şeklindedir. Bu kelime Cezair, Tunus, Fas, Suriye ve Lübnan lehçelerinde de aynı anlamda kullanılır.

³Bu kelime nadir de olsa "desteklemek" anlamında kullanımı da vardır. Örnek: وقفوا معه داعمين له (Onu desteklemek için yanında durdular.)

⁴Bu kelime Mısır lehçesinde de aynı anlamda kullanılmaktadır. Gençler arasında yaygın olarak kullanılır.

Güzel	جَمِيل	Cemîl	طَرَف	Ṭarîf
Dayak/ceza	ضَرْب /عِقَاب	'ıkâb/ḍarb	طَرِيحَة	Ṭarîḥa
Kek	كَعَك	Ke'k	طُورطه/طُورطَة ¹	Ṭortat/ṭorta
Şapka	قُبْعَة	Ḳubba'at	طَاقِيَة ²	Ṭâgie
Sinirli	غَضْبَان	Ġaḍbân	طَايِرْتَلَة	Ṭâyartala
Sarhoş olacak kadar içmek	شَرِبَ إِلَى حَدِّ الثَّمَالَة	Şeribe 'ilâ ḥaddi'l-sümâle	طَنْطَنْ	Ṭantun
Evin kapısını çalmak/hafif motosiklet	أَدَاةُ الطَّرْقِ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ/دَرَّاجَة نَارِيَة خَفِيْفَة	'edât eṭ-ṭarâk 'alâ bâbi'l-beyti/derrâcet nârîyye ḥafife	طَقْطَاقَة ³	Ṭugtug
Plaka/kişinin siyasi eğilimleri	لُوحَة السَّيَّارَة /المُيُولِ السِّيَاسِيَّة لِلشَّخْصِ	Levḥat'us-seyyâreti /el-muyûl es-siyâsiyye liş-şahş	طَارِقَة	Ṭârîga
Mor renk	اللونُ البنفسجي	el-Levn el-benefsicî	طَرطاري	Ṭartârî
Az	قَلِيل	Ḳalîl	طَشَّة/طَشِيْشَة/طَصِيْشَة	Ṭşş/ṭşîşş/ṭaşışat
Düşmek	سَقَط	Seḳâta	طَاح	Ṭâha
Öne eğilmek/pencereden bakmak	أُنْحَى إِلَى الْأَمَامِ /طَلَّ مِنْ نَافِذَة	İnḥanâ 'ilâ'l-'emâmi/ṭalle min nâfizeti	طَبَس	Ṭebbs
Sinirli	غَضْبَان	Ġaḍbân	طَايِرْتَلَة	Ṭâyartala
Parça/çok güzel biri	قِطْعَة /شَخْصٌ فَايِقٌ الْجَمَالِ	Ḳiṭa't/ şahşun fâ'ik el-cemâl	طَرَف	Ṭaraf

Tablo 66: 'ayn Harfi Kelimeleri

(العين) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Hata/yanlış	غَاط	Ġalaṭ	عفسه	'afsa
Tembel kişi	الشَّخْصُ الْكَسُولُ	eş-Şahş el-kesûl	عزاز	'azâz
Işe yaramaz kişi	الشَّخْصُ عَدِيمُ الْفَائِدَة رَغْمَ أَنَّهُ قَوِي الْبِنْيَة	eş-Şahş 'adîm'ul-fâ'idati rağme 'ennehu ḳavî el-binye	عضرطي	'aḍertî
Çocuklar	أَوْلَاد	'evlâd	عيال	'ıyâl
Aile	عائلة	'â'ile	عويلة	'avîlah
Neden?	لِمَاذَا؟	Limâzâ	علاش؟	'alêş
Yaşlı kadın	سَيِّدَة كَبِيرَة فِي السِّن	Seyyidetun kebîretun fi's-sin	عزوزة	'azûza
Mükemmel	مُمْتَاز	Mümtâz	عالكيف	'âlikîf
Sağlık/ateş	صِحَّة/أَنَار	Siḥḥa/ennâr	عافية	'âfiye

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesinde كبوس anlamında da kullanılır.

³Bu kelime Mısır lehçesinde طوقطوق (tuḳṭûk) şeklinde hafif motosiklet veya üçtekerli araba anlamında yaygın olarak kullanılır. Aynı zamanda ططق (Kapıyı çalmak) şeklinde de kullanılır.

Geçen yıl	سَنَةٌ مَاضِيَّة	Senetun mâdîyetun	عمول	'amnul
Şişman adam	الرَّجُلُ الْبَدِينُ	er-Racul el-bedîn	عفشوك ¹	'afşûk
Öğleden sonra	فَتْرَةٌ بَعْدَ الظَّهْرِ	Fetrat ba'de'z-zuhr	عشية	'aşîa
Kayınvalide	حَمَات	Ĥamât	عزوزت	'azûzat
Bekar/evlenmemiş kimse	أَعْرَب	'a'zeb	عزابى	'azâbî
Bir gözünü kaybetmiş kimse	أَعُور	'a'var	عورة	'avra
Fırlatmak/silmek/kurtulmak	رَمَى/حَذَفَ/تَخَلَّصَ مِنْ	Ramâ/ħazefe/teħalleşa min	عزق	'eizg
Muhafız	حَارِس	Ĥâris	عسّاس	'asaâs
Toz yüklü rüzgar	رِيَّاحٌ مُحَمَّلَةٌ بِالْأْتْرَابَةِ	Riyâħ müħammil bi'l-'etribе	عجاج	'acâci
Yürüyüşünün yönünü değiştirmek	عَبَّرَ إِتِّجَاهَ سَيْرِهِ	Ġayyara itticâh seyrihi	عوكر	'ukar
Kıvrılmak/yönünü değiştirmek	عَبَّرَ إِتِّجَاهَ سَيْرِهِ/أَنْعَطَفَ	in'atafe/ġayyara itticâh seyrihi	عوص	'eûş

Tablo 67: Ġayn Harfi Kelimeleri

(الغين) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Orası	هُنَاكَ	Hünâke	غادي	Ġâdî
Eğlence	مُنْعَةٌ	Mûta'	غسطى ²	Ġustâ
Cahil	غَبِيٍّ	Ġabiyy	غشيم ³	Ġaşîm
Yarın	غَدًا	Ġaden	غدوة	Ġudva
Üzüntü	حُزْنٌ	Huzn	غشاش	Ġaşâş
Şekerleme	قَيْلُولَةٌ	Ķaylûle	غفضة	Ġafda
Kucaklamak	حَضَنَ	Ĥadane	غمر	Ġamar
Kapı kilidi mandalı/cıvata	حَدِيدَةٌ لِقْفَلِ الْبَابِ/تَرْبَاس	Ĥadîd liġufl'l bâb/ tirbâs	غانجو	Ġâncu
Uzun ve kalın saç	شَعْرٌ طَوِيلٌ وَكَثِيفٌ	Şa'run tavîlun ve keşîfun	غثيث	Ġatîṭ

¹Müzekker kullanımı عشوك müennes kullanımı عشوكة ve çoğulu ise عشاشيك şeklindedir. Bu aynı zamanda bir lakap olup; Trablus şehrindeki Zenata kabilesinin ve Batı Libya'da Rahibat şehrinde bazı ailelerin lakabıdır.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Bu kelime Libya Trablus lehçesine Ârâmiceden geçmiştir.

Tablo 68: Fê Harfi Kelimeleri

(الفاء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Havlu	مِنْشَفَةٌ	Minşafe	فوطَة	Fûta
Gelinlik	فُسْتَانُ الزَّفَافِ	Fustân ez-zifâf	فيلو	Fîllv
Hızlı	بِسْرَعَةٍ	Bisur'atin	فيسع	Fesa'
Fren	فَرَامِل	Farâmil	فرينو/فرينوات ¹	Frenno/frennot
Gereksiz konuşma	فِرْسَار	Sirsâr	فتفات/فيسترى/فيسري	Fisrî/fîsterî/fetfât
Gömlek	قَمِيص	Qamîş	فالينيا	Fâlîniâ
Çatal	شَوَكَة	Şevke	فوركيتا/فركيتة ²	Forchettâ/forkîta
Parasız	مُقْلِس	Müflîs	فالس	Fâles
Ocak/soba	مَوْقِد	Mevqîd	فرنيللو ³	Fornello
Tören/parti	حَفْلَة	Hafla	فیشطة ⁴	Fîesta/fişta
Karmaşıklık/dağınıklık	فَوْضَى	Favdâ	فرکشة	Ferkeşe
Mermi	رِصَاصَة	Râşaş	فوشيك	Fûşîk
Dağıtmak/bölmek	بَعَثَرُ/فَرَّق	Ba'sera/farraqa	فرکس	Ferks
Kafası işlemeyen	خَفِيفُ الْعَقْلِ	Hañif el-'akli	فرفاش	Firifâş
Şaka/komik	مِزَاح	Mizâh	فرهودي	Ferhudiy
Kaplumbağa	سُلْحَفَاة	Sûlahfâ	فكرونة	⁵ Fikrun
Neyin içinde?	فِي مَاذَا؟	Fî mazâ?	فاش/فیش؟	Fîyş/fâş
Yaramaz çocuk	صَبِيٌّ مُشَاغِب	Şabiyy müşâğib	فرخ ⁶	Farih
Sakin ol	هَدِي رَوْعَكَ	Haddî rev'ake	فرشك	Ferşik
Dağıtmak	وَرَّعَ	Vezza'	فرَّق	Farrg
Kel/boş	أَقْرَعَ	Akra'	فرطاس	Firtas
Gümüş metal	مَعْدَنُ الْفِصَّة	Ma'den el-fiğda	فجرة	Facra
Vida/civata	مَسَامِيرُ مَوْلِبَة/بُرْغِي	Mesâmîr mülevlibe /bürgiyy	فیتیات	Fîtiat
Bahçeli ev	دَارُ بَحْدِيقَة	Dâr bihadîqa	فيللا	Faylalâ
Yüz	وَجْه	Vech	فاتشا ⁷	Fâtçâ
Taşkınlık/ aşmak/terk etmek	تَجَاوَزَ	Tecâveze	فوت	Fût
Terketmek	تَرَكَ	Terk	فوت	Fûvvt
İyi şans	حَظٌّ سَعِيد	Hażun sai'dun	فرتونا ⁸	Firtûnâ

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. İspanyolcası da aynıdır. فرنومانو : المكبح اليدوي

ise araç manuel freni (el freni) anlamında kullanılır.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁴Bu kelime Libya Trablus lehçesine İspanyolcadan geçmiştir.

⁵Bu ifadenin çoğulu فكارين şeklindedir.

⁶Bu ifadenin çoğulu فروخ şeklindedir.

⁷Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁸Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

Tablo 69: Kaf Harfi Kelimeleri

(القاف) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Oturmak	أَقْعَدَ	'ak'ade	قَعْمَز ¹	Gamiz
Ne kadar?	كَمْ تَمْنُهَا؟	Kem şemanühâ	قَدَاش؟	Giddêş
İyi huylu	طَيِّبُ الْخُلُقِ	Ṭayyibu'l-ḥuluḳ	قَنِينَة	Ganîyne
Kedi	قِطَّة	Ḳıṭṭa	قَطُوسَة ²	Gaṭousa
Maşa	مِلْقَط	Milḳaṭ	قَرَادِيلَا ³	Garadellâ
Kavun	شَمَام	Şemmâm	قَلْعَاوِي	Gil'âvie
Teşekkür ederim	شُكْرًا	Şükran	قَرْتَسِي ⁴	Grazie
Sık sorulan sorular	أَسْئَلَة مُكَرَّرَة	'es'ile mükarrir	قَصَاقِص	Gışgaş
Garaj	كَرَاج	Karâc	قَرَا ج ⁵	Garâc
Merdiven	دَرَج	Derac	قَجْر ⁶	Gacar
Yetim	يَتِيم	Yetîm	قَرُون	Gzzvn
Başın üst kısmı	الْجُزء العُلوي من الرأس	el-Cuz' el-'ulviyy min'r-ra's	قَبَاعَة	Gbbâ't
Çekiç	مِطْرَقَة	Miṭraḳa	قَادُومَة	Gadoma
Araç lastiği	إِطَارُ الْمَرْكَبَات	'iṭâr'ul-merkebat	قُومَة ⁷	Gomma
Önemsiz şey	تَافِهَة	Tâfihe	قَرَابِيح	Garâbic
Sigara kutusu	عَلْبَة سَجَائِر	'ulbe secâ'ir	قَرطَاس دَخَان	Gurṭas duḥân
Çadır/kaba kumaş	حَيْمَة/ نَسِيح حَشِين	Ḥayme/nesic ḥaşin	قَيْطُون	Gayṭun
Lastik tamircisi	مَحَلَّ تَصْلِيح الإِطَارَات	Maḥallun taşliḥ el-'iṭârât	قُومِيَسْتِي ⁸	Gommîsta
Şekerlemede uyuyakaldı	نَامَ عِنْدَ الْقَيْلُولَة	Nâme 'inde'l-ḳaylûle	قَيْل ⁹	Gyl
Eldiven	قَفَاز	Ḳuffâz	قُوانْتِي ¹⁰	Guânto
Merdiven korkuluğu	دَرَابِزِين السَّلَام	Darâbzîn es-selâlim	قَرَقُطُون	Garguṭun
Boğaz/gırtlak	حَنْجَرَة	Ḥancerâ	قَرَجُومَة	Gurcûma

¹İki fiilden türeyen bir kelimedir. قع ifadesi يقع fiilinin emir halidir ve مز ifadesi ماز fiilinin emir halidir. Bu iki ifadenin birleşmesi ile de "bir yer seçin ve oturun" anlamı çıkmaktadır. قَعْمَز şeklinde de söylenir.

²Bu ifadenin çoğulu قطاطيس şeklindedir.

³Bu ifade küfür etmek için de kullanılır. Örneğin: القراديل و القراديل denildiğinde (Cehenneme git) anlamı da vardır.

⁴Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁵Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Günümüz de modern sözlüklerde de Fasih Arapça olarak yer almaktadır. Kuveyt lehçesi gibi bazı lehçelerde de tamirhane olarak kullanılmaktadır.

⁶Bu ifadenin çoğulu قَجُورَة şeklindedir.

⁷Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Arapçadaki مطاط (lastik) kelimesi tam karşılığıdır.

⁸Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁹Bu kelimenin diğer bir kullanımı da تغدى في بيته : قَيْل عندهم (evlerinde öğle yemeği yemek) anlamındadır.

¹⁰Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

Nefes borusu	قَصَبَةٌ هَوَائِيَّةٌ	Kaşabe havâ'iyye	قرجوة	Gurcûta
Balkon	شُرْفَةٌ	Şürfe	قلالية	Galâlia
Kum	رَمْلٌ	Raml	قَزَّةٌ	Gzzt
Belki	رُبَّمَا	Rubbemâ	قيسه	Gaysuh

Tablo 70: Kêf Harfi Kelimeleri

(الكاف) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Tamam/iyi	طَيِّبٌ	Ṭayyib	كويس	Kuveys
Araba	سَيَّارَةٌ	Seyyâre	كرهبة ¹	Kerhebe
Mutfak	مَطْبَخٌ	Maṭbaḥ	كوجينه ²	Kujîna
Lavabo	حَوْضُ الْعَسَلِ	Ḥavḍ'ul-ğasel	كروانة	Kirvâna
Tencere/kap	طَنْجَرَةٌ	Ṭancerâ	كسكاس ³	Kskaas
Belki	لَعَلَّ	Le'alle	كئيب	Knnîb
Ceket	مِعْطَفٌ	Mi'taf	كَبُوطٌ ⁴	Kabbûṭ
Demir kapı	الْبَابُ الْحَدِيدِ	el-Bâbu el-ḥadîd	كانشيلو	Kânşelo
Bacak	رِجْلٌ	Ricl	كراع	Krâ'
İç çamaşırını	مَلَابِسٌ دَاخِلِيَّةٌ	Melâbis dâhiliyye	كانتيرا	Kântera
Ucuz şey	شَيْءٌ يُبَاعُ بِسِعْرِ أَرْحَصَ	Şay' yubâ' bisi'r'erḥaş	كزيوني	Kazîone
Ana kapı	بَابٌ رَّئِيسِيٌّ	Bâbun re'îysiyyun	كانشيلو	Kinşilo
Küçük dolap/ komodin	دُولَابٌ صَغِيرٌ	Dûlâb şağîr	كوميدينو ⁵	Komîdîno
İncir	تَيْنٌ	Tîn	كرموس	Karmus
Tornavida	مِفَكُّ بُرْغِي	Mifekke bürğî	كاتشافيتا ⁶	Kacciavite
Ayrıca/gibi	أَيْضًا	'eydan	كمان	Kemên
Çöp	قَمَامَةٌ	Qumâme	كناسة	Kânas
Fırın	مَخْبِزٌ	Maḥbez	كوشة ⁷	Kûşa
Korna	آلَةٌ تَنْبِيهِ	Âle tanbîh	كلاكس	Klâks
Sözleşme/kontrat	عَقْدٌ	'aḩd	كونتراته ⁸	Kontrâta
Şekerleme/tatlı	حَلْوَى	Ḥalvâ	كاراميلًا	Kâramillâ
Şömine	مَوْقِدُ النَّارِ	Mevkıd'un-nâr	كانون ⁹	Kânun
Yer fıstığı	فُولٌ سُودَانِيٌّ	Fûl sûdâniyy	كاكاوية	Kâkâvîa

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Çoğulu da كراهب şeklidir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. كوجينة/كوجينا şeklinde de ifade edilir.

³الكسكسي (Libya'da bulgurla yapılan meşhur bir yemek.) kelimesi ile karıştırmamak gerekir.

⁴Bu kelime Libya Trablus lehçesine İspanyolcadan geçmiştir. Çoğulu كبايط şeklidir.

⁵Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Türkçedeki komodin ile de aynı anlamda kullanılır.

⁶Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁷Bu kelimenin ism-i fail hali ise كواش : خباز (fırıncı) şeklidir.

⁸Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan "Contratto" geçmiştir.

⁹Bu ifadenin çoğulu كوانين şeklidir.

Bacak	رِجْل	Ricl	كراع	Karâ'î
Elektrik akımı	تِيَارٌ كَهْرَبَائِيٌّ	Tayyâr kehrebâ'iy	كورينتي ¹	Korrente
Asfalt yol	طَرِيقٌ مُعَبَّدٌ	Ṭarîk mü'abbed	كَيَّاس	Kyyâs
Bardak/fincan	كُوب	Kûb	كبابية	Kbâya
Kilise	كَنِيسَة	Kenîse	كيزا ²	Kîyza
Nasılsın?	كَيْفَ خَالِكٌ؟	Keyfe hâluk	كيفتك ³ ؟	Keyfennk
Neyin var?	مَاذَا بَيْكٌ؟	Mazâ bik	كذك؟	Kennek
Tırmanma	تَسْلُق	Teselluq	كعبش	Ke'ibş
Dönemeç	مُنْعَطَف	Mün'aţaf	كورفا	Kûrfâ
İp	حَبْل	Habl	كوردا	Kûrdâ
Sokağa çıkma yasağı	حَظْرُ نَجْوُل	Hazr tacevvül	كويريفوكو	Kûbirîfûkû
Çarşaf/battaniye	مِفْرَاشِ السَّرِيرِ / بَطَانِيَّة	Mifraş'us-serîr/ battâniyye	كوبيرطا	Kûbîrtâ
Zincir halkaları	سِلْسِلَة حَلَقَات	Silsile halaqât	كاتينا	Kâtînâ
Plaka	لَوْحَة السَّيَّارَة	Levhat'us-seyyâreti	كوادرو	Kûadrû

Tablo 71: Lâm Harfi Kelimeleri

(اللام) Harfî Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Altında	تَحْت	Tahte	لوطى ⁴	Loṭṭâ
Neden?	لِمَاذَا؟	Limâzâ	ليش؟ ⁵	Lîş
Yer açmak/atmak	أَفْسَح/طَرَدَ	'efsaḥ/ṭarade	لِز	Liz
Yün	صُوف	Sûf	لانا ⁶	Lânâ
Lamba	مِصْبَاح	Mişbâh	لامبا ⁷	Lâmbâ
Sopa/asa	عَصَا	'aşâ	لقاحة ⁸	Ligâha
Binanın köşesi	زَاوِيَة الْمَبْنَى	Zâvîyet'ul-mebnâ	لانقولي	Lângûli
İnsan grubu	مَجْمُوعَة مِنَ النَّاسِ	Macmû'a min'en-nâs	لايچ	Lâic
Bırak/at	إِرْمِي/أَنْزِكْ	Etruk/irmî	لوح	Loaḥ
Portakal	بُرْتُقَال	Bürtuqâl	ليم	Lîm

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

² Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Bu ifadenin Libya'da en çok kullanılan hali شن جو؟ şeklindedir.

⁴Libya'da bu kelimeyi çok duyarsınız. İtalyancadan geçmiş olduğunu ifade ederler. Fakat kelimenin İtalyancası "sotto" ve bu kelimenin aslı Arapça olan الوطاة kelimesinden türemiştir. Anlamları arasında "verde, altında" da bulunmaktadır. Örnek: ضع الشنطة على الأرض yani حط الشنطة لوطاة (Çantayı yere koy.). Bu kelime لوطاة şeklinde de yazılır.

⁵Bu kelime لوش şeklinde de yazılır.

⁶Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁷Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Bu kelime Türkçe ve Arapçada da aynı şekilde kullanılır. Türkçeye de aslı Fransızca olan "lampe" kelimesinden geçmiştir.

⁸Bu kelime Libya Trablus lehçesine Ârâmîceden geçmiştir. Ârâmîcede asıl anlamı ise السيطرة (egemen olmak, kontrol etmek). Bu kelime لقاحية şeklinde de yazılır.

Kuru temizleme dükkanı	مَحَلّ التَّنْظِيفِ الجَافِ	Mehall et-tenzîf el-câff	لاونديريا ¹	Lâvanderîâ
Oto yıkama servisi	مَغْسَلُ السَّيَّاراتِ	Mağsel'us-seyyâreti	لاو ادجو ²	Lâvâggio
Hızla kaçmak	هَرَبَ مُسْرِعًا	Harabe musri'an	ليخ	Lyyḥ

Tablo 72: Mîm Harfi Kelimeleri

(الميم) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Bıçak	سِكِّين	Sikkîn	مُوس ³	Mous
İyi/tamam	حَسَنًا	Ḥasanân	ماشى	Mâşî
İzinsiz girmek	دَخَلَ دُونَ إِسْتِئْذَانٍ	Daḥale dûne isti'zân	مندلف	Mondalif
Tarihi geçmiş/ kullanılamaz	مُنْتَهَى الصَّلَاحِيَّةِ أَمْعَفَن	Müntehy eş- şalâhiyye\mü'affen	مخمج	Mḥmc
Uyuyan	نَائِم	Nâ'im	مندلش	Mendlş
Yok	لَا يُوجَدُ	Lâ yûced	مفش	Mafiş
Kızgın kişi	شَخْصٌ غَاظِب	Şaḥş ḡâḍib	متكنطى	Mutakaniṭî
Çirkin insanlar	الْأَشْخَاصُ الْبِشْعُون	el-'eşḥâş el-beşî'un	منصره شن	Mundaruh şen
Karşılaşma/maç	مُبَارَاة	Mübâra	ماتش ⁴	Mâtç
Misafirhane	مَضَافَاة	Meḍâfe	مربوعة	Marbo'a
Rahatsız olmak	مُتَعَكِّرٌ مِنْ شَيْءٍ	Mute'akkir min şey'in	متعقلق	Mutafleg
Deli/aptal	مَجْنُون	Macnûn	متخریط ⁵	Motahrît
Konuşmuyor	لَا يَتَكَلَّمُ	Lâ yetekellem	مايدويش	Mâyedveş
Ne kadar güzel	مَا أَجْمَلَهَا	Mâ 'ecmelehâ	محلاها	Maḥlâhâ
Özlemek	مُشْتَاق	Müştâḳ	مرايف	Mârîf
Kibirli kişi	الشَّخْصُ الْمُتَكَبِّر	eş-Şaḥşu el-mütekebbir	معنقر	M'angr
Eğlen	إِسْتَمْتَع	İstemti'a	مكسدین	Mksdîn
İhtiyaçlar	حَاجِيَّات	Ḥâciyyet	متقل	Mütgl
İyi	جَيِّد	Ceyyid	مليح	Mliḥ
Hiç birşey yok	لَا يُوجَدُ شَيْءٌ	Lâ yûced şey'	مكحته	Mkaḥta
Suçlu	مُجْرِم	Mücrim	مسطار	Mstâr
Kaldırım	رَصِيف	Raşîf	مرشابيدي ⁶	Marciapiede
Bilmiyorum	لَا أَعْرِفُ	Lâ 'aerif	مدر عنه	Medra'nah
İlgilenmiyorum/ önemsemiyorum	لَا يَهْمُنِي	Lâ yehummunî	ماتنشلي	Mâtenşiblî

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Bu kelime kelime المعجم العربي anlamı: آلة من فولاذ يُحلق بها: الموسى (Tıraş olmak için çelikten yapılmış bir alet) yani شفرة الحلاقة (tırâş bıçağı) anlamı da vardır. Çoğulu مَوَاسٍ şeklindedir.

⁴Bu kelime Libya Trablus lehçesine İngilizceden geçmiştir.

⁵Bu kelime Libya Trablus lehçesinde مهبول anlamında da kullanılmaktadır.

⁶Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

Kütük/odun	خَشَبَةٌ	Haşebe	منطوة ¹	Mantova
Düşürmek/havasını boşaltmak	إِنكَمَشَ / فَرَّغَ الْهَوَاءَ	İnkemeşe/farrağa'l-hevâ'	مفشوشة	Mafşûşa
Git	إِذْهَبْ	İzheb	مور	Mvr
Yok	لَيْسَ مَوْجُودًا	Leyse mevcûden	مهناش	Mihnâş
İstemiyor	لَا يُرِيدُ	Lâ yurîd	ماباش	Mâbâş
Kimse	لَا أَحَدَ	Lâ 'eħad	محدثش	Muhaddîş
Sürahi/testi	دَوْرَقَ	Devraq	مالقي	Mâligî
Çok hareket ve gürültülü	كَثِيرُ الْحَرَكَةِ وَالْأَزْعَاجِ	Keşîr'ul ħaraketi ve iz'âc	مطيور	Maṭîvîr
Lekli/kirli	مُبْعَعٌ/مُلَوَّثٌ	Mülevves/mübaċċa'	ملبظ	Mulbaz
Yeni doğan bebek	طِفْلٌ حَدِيثُ الْوِلَادَةِ	Tıfl hadîs'ul vilâde	مزبود	Mazyûd
Kapalı/kilitli	مُعْلَقٌ/مُقْفَلٌ	Muċfel/muċġlaċ	مصگر	Mşkr
Cam/çakıl	رُجَاجٌ/حَصَى	Ĥaşâ/Zücâc	مرش	Maraş
İstemedi	لَمْ يَزْغَبْ	Lem yargab	ماباش ²	Mâbâş
İnce/zayıf	نَحِيفٌ	Naĥîf	مرقاقو	Mrgâġgv
Neyden?	مِنْ مَادَا؟	Min Mazâ	مناش/من شنو؟	Manâş/min şenû
Sevilmeyen kişi	شَخْصٌ مَكْرُوهٌ	Şaĥşun mekrûh	منجوه ³	Mncûh
Üzgün	حَزِينٌ	Ĥazîn	متغشش	Mutaġşîş
Durumu iyi	حَالَتُهُ بِخَيْرٍ	Ĥâletuhu biĥayr	مابيشي	Mâbişşî
Kötü durumda	فِي حَالَةٍ سَيِّئَةٍ	Fî ĥâletin seyyi'etin	محمم	Muhamam
Muazzam bir miktar	كَمِّ هَائِلٌ	Kem hâ'il	مالاحد	Mâlâĥd
Özlemek	مُشْتَاقٌ	Müştâċ	مرايف	Marâyif
Çalmak/aşırmak	سَرَقَ	Saraċa	مشط	Mşşṭ
Motosiklet	دَرَّاجَةٌ نَارِيَّةٌ	Darrâce nâriyye	موطو	Mûṭṭû
Kadın/hanımfendi	سَيِّدَةٌ	Seyyide	مرا	Marâ
Zayıf bünyeli	ضَعِيفُ الْبِنْيَةِ	Da'îf'ul-binyeti	مصروب	Maşrûb

Tablo 73: Nûn Harfi Kelimeleri

Harfi Kelimeleri (النون)				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFUZ
İstiyorum	أُرِيدُ	'urîdu	نَبِّي	Nibby
Sıcak hava	طَقْسٌ حَارٌّ	Ṭaċs ĥâr	نَوُّ ⁴	Nuv
..dan hoşlanma	إِعْجَابٌ	'i'câb	ناعليا	Nâ'lyâ
Bakmak	يَنْظُرُ	Yenzur	نَبَّصْ ⁵	Nbbs

¹Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir.

²Bu kelimenin çoğul hali لم يرغبوا : مابوش şeklinde kullanılır.

³Bu kelimenin çoğul hali مناجيه şeklinde kullanılır.

⁴Bu kelime Libya'nın bazı bölgelerde şiddetli yağmur anlamına da gelir.

⁵Bu kelime Libya Trablus lehçesine Ârâmîceden geçmiştir.

Zıplamak	قَفَرَ	Çafeze	نقز	Nagz
Şahsen ben	أَنَا شَخْصِيًّا	'anâ şahsiyyen	نابيدي	Nâbidî
Sandviç	سَنْدَوِيش	Sandvîş	نُص	Nuş
Aramak (telefon)	اتَّصَلَ	İttisâl	نَشَد	Nşşd
Uykudan kalktı/ ayağa kalktı	فَاقَ مِنْ النَّوْمِ/انْتَصَبَ وَاقِفًا	Fâka min'n- nevmi/inteşabe vâkıfen	ناض	Nâdđa
Onu kışkırtmak/ onunla kavga etmek	اسْتَفَزَّهَ/اِفْتَعَلَ عِرَاكًا مَعَهُ	İstefezzehu/ifte'ale 'irâkan me'ahu	ناشبهه	Nâşîbuhu
Pıhtı/zehirli yılan	جُطَّةٌ/أَفْعَى سَامَّةٌ	Culğa/efa'â sâmmе	نقطة	Nugğa

Tablo 74: Hê Harfi Kelimeleri

Hê Harfi Kelimeleri (الهَاء)				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Dul	أرْمَلَةٌ	'ermele	هجاله ¹	Hejâle
Konuşmak/sohbet	كَلَّمَ تَبَادُلَ الْحَدِيثِ	Kelleme/tabâdele el- hadîş	هدرز	Houdruz
Zengin	غَنِيٌّ	Ğaniyy	هابي	Habî
Çok	كَثِيرٌ	Keşîr	هَلْبَا ²	Helbê
Büyük karışıklık	إِضْطِرَابٌ	İdîrâb	هرداميسة	Hrdâmîsa
Böylece	هَكَذَا	Hakadha	هَكِّي	Hakkî
Bu	هَذَا	Hazâ	هضا	Hağâ
Şu (Müz.)	ذَلِكَ	Zalike	هداكا ³	Hudâkâ
Şu (Müe.)	تِلْكَ	Tilke	هاديكا ⁴	Hâdîkâ
Çok çirkin kız/büyük yılan	فَتَاةٌ قَبِيحَةٌ جَدًّا/شُعْبَانٌ كَبِيرٌ الْحَجْمِ	Fetâ kabîha cidden/ su' bân kebîr'ul-hacmi	هايشة	Hâyîşa
Saçma davranış	تَصَرُّفَاتٌ عَبَثِيَّةٌ	Taşarrufât 'abaşîyye	هبال	Hibâl
O mekanı geri dönmeyecek şekilde terk etmek.	غَادَرَ الْمَكَانَ بِدُونِ رَجْعَةٍ	Ğâdera el-mekân bidûn rac'a	هَجَّ	Hcce
Kaos	فَوْضَى	Fevđâ	هردميسة	Hirdimîsat

¹Bu kelime Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesinde en çok duyulabilecek kelimelerdendir. Bu kelime Libya'da ilk duyulduğunda Amaziğ (Berberî) dilinden geçtiği düşünülür. Kelimenin aslı "bolluk" anlamında Fasîh Arapça. kelime المعاني الجامع incelenildiğinde غزارة و غزارة هابت السماء yani مطرت بشدة و غزارة (bol ve şiddetli yağmur), هلب الرجل yani شعره كثيف (yoğun saçlı kişi) anlamındadır. Geçmişte بني جدام (Benî Cuzâm) kabilelerinin bu kelimeyi kullanması da Arapça bir kelime olduğunun delilidir. Libya'nın doğusunda, Mısırta, Sirte, Benî Valid ve Zliten ise وجد "vâcid" kelimesi aynı anlamda kullanılır. هلبة şeklinde de kullanılmaktadır.

³Bu kelime هضا şeklinde de kullanılmaktadır.

⁴Bu kelime هاضيك şeklinde de kullanılmaktadır.

Tablo 75: Vâv Harfi Kelimeleri

(الواو) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Hazır	جَاهِز	Câhiz	واتي	Vâti
Neresi?	أَيْنَ؟	'eyne	وين؟	Veyn
Olduk	أَصْبَحْنَا	Aşbahnâ	ولينا ¹	Vallenâ
Gençler/çocuklar	شَبَاب	Şebâb	واشبين	Vâşîn
Toprak/zemin	أَرْض	'arđ	وطا	Vaţâ
Neredesin?	أَيْنَ أَنْتَ؟	'eyne 'ente	وينك؟	Veynek
Tabanca/hafif ateşli silah	مُسَدَّس	Müseddes	ورور	Varûr
Geri sıçrama/geç kalmak	إِرْتَدَّ لِلْخَلْفِ/تَأَخَّرَ فِي الْمَجِيءِ	İrtedde li'l-ħalfi/te'aħħara fî el-macîe	وخر	Vaħħr
Ruhsal bir rahatsızlığı var	أَصَابَتْهُ لَوْثَةٌ عَقْلِيَّةٌ	'esâbetühu levse 'aqlıyye	وجوج	Veccûc

Tablo 76: Yê Harfi Kelimeleri

(الياء) Harfi Kelimeleri				
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
İstemek	يُرِيدُ	Yurîdu	يبي ²	Yabî
Yeterli/dur	يَكْفِي	Yekfî	ياسر	Yâsir
Meraktan/sıkıntıdan sormak	يَسْأَلُ بِدَافِعِ الْفُضُولِ/يُزْعِجُ	Yas'al bidâfi 'l-fuğûli/yüz'ic	يَقْصِصُ	Ygaşgiş
Dinliyor	يَسْتَمِعُ	Yestami 'u	يصنت	Yeşanet
Kapamak/örtmek	يُعْطِي	Yuğattî	يدرق	Yudarreg
Bilgisiz	لَا يَعْلَمُ شَيْئًا	Lâ ya 'lemu şey'en	يتز عين ³	Yetza 'pen
Şaşkınlık	دَهْشَةٌ	dehşe	يا عيب	Yâ 'ab 'ab
Yapamadı	لَمْ يَسْتَطِعْ	Lem yestaţi'	يمكعل	Yemak 'al
Yüksek sesle konuşmak	يَتَكَلَّمُ بِصَوْتٍ عَالٍ	Yetekellemu bişavtin 'âlin	يلعلع	Yl 'al 'a
Konuşmak	يَتَكَلَّمُ	Yetekellemu	يدوي	Yedvî
Yalan söylemek	يَكْذِبُ	Yekzîb	يبلعط	Yeble 'ţ
Çekmek/sürüklemek	يَجْرُ	Yecurru	يكر كر ⁴	Yekarker
Sormak/istemek	يَسْأَلُ	Yes'alü	ينشد	Yenşid
O dereceye kadar	لِدَرَجَةِ أَنْ...	Lideraceti 'enne	يخي	Yehħî

¹Bu kelimenin tekili وليت şeklindedir. Örnek: أصبحنا لا ننام باكرا (erken yatmıyoruz), أصبحنا نلتقي كثيرا (çok karşılaşır olduk), أصبحنا نلتقي كثيرا (çok karşılaşır olduk), أصبحنا نلتقي كثيرا (çok karşılaşır olduk), أصبحنا نلتقي كثيرا (çok karşılaşır olduk).

²Bu kelimeyi Mısır Kahire lehçesindeki gibi عاوز şeklinde de kullanırlar.

³Bu kelime يستعيط şeklinde de kullanılır.

⁴Bu kelime Libya Trablus lehçesine Amaziğ (Berberî) dilinden geçmiştir.

Ey anne!	يَا أُمِّي!	Yâ 'ummî	يام!¹	Yâm
Sıçramak/haksız yere başkalarının malına el koymak	يَقْفُزُ/يَسْتَوْلِي عَلَى أَمْلَاكِ الْغَيْرِ بِدُونِ وَجْهِ حَقِّ	Yağfizu/yestevlî 'alâ 'emlâki'l-ğayri bidûni vechi hağ	يفتز	Yungaz
Şaka yapmak	يَمْزَحُ	Yemzaħu	بيصّر	Ybşşr
Seçmek/evlenmek	يَأْخُذُ/يَتْرَوِّجُ	Ya'ħuzu/ yetezevvecu	ياخذ	Yâħud
Elektrik akımı/aydınlatma	تِيَارٌ كَهْرَبَائِي/إِضَاءَةٌ	'idâ'e/tayyâr kehrabâ'ıyy	يتريك	Yatrîk
Korku ve dehşetle sarılmış	يَعْتَرِيهِ الْخَوْفُ وَالرُّعْبُ	Ya'tarîhi el-ħavfu ve er-ru'eb	يتخولط	Yataħavalaṭ
Acaba!	يَا تَرَى!	Ya turâ	يالندرا!	Yâlandrâ
Gizlemek	يَخْتَبِي	Yaħtabiu	يلبد	Yalbad
Saklamak/korumak	يُحَافِظُ عَلَيْهِ	Yuhâfiz 'aleyhi	يضميرف عليه	Ydđîrf 'aleyhi
Sempati duymak/yalvarmak/reddetmek ve kınamak için söylenir	نَقَالَ لِالاسْتِعْطَافِ وَالِاسْتِجْدَاءِ وَأَيْضًا لِلرَّفْضِ وَالِاسْتِنْكَارِ	Tuğâl lil'isti'tâf ve el-isticdâ'i ve 'aydan lir'rafđi ve el-istinkâri	ياودِّي	Yâviddî

3.4.3. Trablus'ta Günlük Kullanılan İfade ve Kelimeler

Libya Trablus lehçesi, günlük hayatta kullanılan kelime ve ifadeler bakımından zengin bir lehçedir. Trablus şehri ve çevresinde yaşayan insanlar, kendilerine özgü kelime ve deyimleri kullanırlar. Bu ifadeler, yaşam tarzları, gelenekleri, tarihleri ve kültürleri yansıtır. Libya Trablus'da günlük kullanılan ifadelerde fasih ve lehçe karışmış vaziyettedir. Bu sebeple aşağıdaki tablo 77'de karışık olarak verilmiştir.

Tablo 77: Libya Trablus'da Günlük Kullanılan İfade ve Kelimeler

TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Günaydın	صَبَاحُ الْخَيْرِ / صَبَاحُ النَّورِ	Sabâh'ul-ħayr/ sabâh'un-nûr	صبح الخير/صبح النور	Subuh'l- ħıyr/ subuh'n- nûr
İyi akşamlar	مَسَاءُ الْخَيْرِ/مَسَاءُ النَّورِ	Masâ''ul-ħayr /masâ''en-nûr	مَسَا الْخَيْرِ/مَسَا النَّورِ	Masâ'l-ħıyr/ masâ'en-nûr
Merhaba	مَرْحَبًا	Merħaban	يامراحب	Yâ merâhib
Hoş geldiniz	أَهْلًا وَ سَهْلًا	'ehlen ve sehlen	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Güle güle	مَعَ السَّلَامَةِ	Me'a's-selâme	بشوفك على خير	Beşûfek 'alâ ħıyr
Memnun oldum	تَشَرَّفْتُ بِمَعْرِفَتِكَ	Teşerreftü bima'rifatik	فُرْصَةٌ سَعِيدَةٌ	Furşa sa'îda
Adınız nedir?	مَا اسْمُكَ؟	Mâ ismuk	شن اسمك؟! ايش اسمك؟	Şini ismuk/ İyş ismuk
Adım...	إِسْمِي...	İsmî...	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	

¹Bu kelime يومًا/يومِي şeklinde de kullanılır.

Ben...danım/ ...lıyım	أَنَا مِنْ....	'enâ min...	أَنْي مِّنِي	'any miny
Evet	أَجَلٌ/نَعَمْ	Ne'am/'ecel	ايه/ايوة	Eyh/'ayva
Hayır	لَا	Lâ	ميش	Miş
Belki	رُبَّمَا	Rubbemâ	بالك	Bâlik
Tamam/iyi	حَسَنًا	Ḥasenen	باهي/ماشي	Bâhî/mâşî
Mevcut	مَوْجُود	Mevcûd	قاعد	Gâ'd
Nasılsınız?	كَيْفَ خَالِكْ؟	Keyfe hâlûke	شن جو؟	Şini cev
İyiyim	أَنَا بِخَيْرٍ	'enâ biḥayr	كويس/باهي	Kuveys/bâhî
Teşekkür ederim	شُكْرًا	Şükran	قرتسي	Grazie
Rica ederim	عَفْوًا	'afven	معليشي	Mâ'liş
Pardon!	مَعْذِرَةٌ	Ma'ziraten	اسف	Asif
Özür dilerim	أَنَا آسِفٌ	'enâ âsif	سامحني	Sâmaḥnî
Yardım!	التَّجَدُّدُ!	en-Necde	انقذني!	İngaznî
Yasak	مَمْنُوع	Memnû'	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Yeterli	يَكْفِي	Yekfî	خلاص/ياسر	Yâsir/hâlâs
Şimdi	الآن	Elân	توا	Tavvâ
Biraz sonra	بَعْدَ قَلِيلٍ	Ba'de ḳalîl	بعدين	Ba'deyn
Arasına/bazen	أَحْيَانًا	'aḥyânen	تقريبًا	Tagriyben
Yabancılar	أَجَانِب	'ecânib	عُزْب	Gurb
Kimlik belgesi	هُويَّةٌ شَخْصِيَّةٌ	Hüviyye şahşiyye	بطاقة	Biṭâga
Lütfen!	مِنْ فَضْلِكَ	Min faḍlike	لو سماحت	Lev semâht
Burası	هُنَا	Hünâ	هنهه	Hani'
Orası	هُنَاكَ	Hünake	غادي	Ġâdî
Bu nedir?	مَا هَذَا؟	Mâ hazâ	شن هذا؟	Şini hazâ
Neden?/Niçin?	لِمَاذَا؟	Limâza	علاش؟	'alêş
Nerede?	أَيْنَ؟	'eyne	وينك؟	Veynek
Ne kadar?	كَمْ؟	Kem	قداش؟	Gıddêş
Nasıl?	كَيْفَ؟	Keyfe	شنو؟	Şenû
Nerelisin?	مِنْ أَيْنَ أَنْتَ؟	Min 'eyne 'ente	مِنْ وِين أَنْتَ؟	Min veyn ente
Ne zaman?	مَتَى؟	Metâ	أمتي؟	'amtaa
Kim?	مَنْ؟	Men	شكون؟	Şekûn
Saat kaç?	كَمْ السَّاعَةُ؟	Kem es-sâ'a	قداش الساعة؟	Gıddêş es- sâ'a
Mesleğin nedir?	مَا هِيَ مِهْنَتُكَ؟	Mâ hiye mihnetuke	شنى تقديم؟	Şinî tagdâm
Ne oldu?	مَاذَا حَدَثَ؟	Mazâ ḥadeşe	شن صار؟	Şini sâr
Hepsi bu mu?	هَلْ هَذَا كُلُّ شَيْءٍ؟	Hel hazâ külü şey'	بس هي هادي؟	Bes hiyye hâdî
Ben Türkiye'liyim	أَنَا مِنْ تُرْكِيَا	'enâ min Turkiyâ	أني من تركيا	'ani min Turkiyâ
Sabah	صَبَاح	Sabâḥ	صبح	Subuḥ
Öğle	ظَهْر	Zuhr	ضهر	Ḍahr
Dün	أَمْس	'ams	امبارح	Embâriḥ
Bugün	الْيَوْم	el-Yevm	إنهردة.	'inneharda

Yarın	غَدًا	Ġaden	غدوة ¹	Ġudva
İzin	إِجَازَة	İcâze	عطلة	'Uṭla
Kahvaltı	إِفْطَار	İftâr	الفطور	el-futûr
Öğle yemeği	عَدَاء	Ġad'â	غدي	Ġadî
Akşam yemeği	عَشَاء	'aşâ'	عشي	'aşı
Afiyet olsun	بِالْعَافِيَةِ	Bil'âfiyeti	صحة	Saḥa
Peynir	جُبْن	Cübn	جبنة	Cubne
Balık	سَمَك	Semek	حوت	Hûvt
Ekmek	خُبْز	Ĥubz	خبزة	Ĥubze
Su	مَاء	Mâ'	ميه	Maya
Bardak	كُوب	Kûb	طيس/طاسة ²	Ṭasa/ṭays
Çanta	حَقِيْبَة	Ĥakîbe	شنطة	Şanṭa
Bilgisayar	حَاسُوب	Ĥâsûb	كمبيوتر	Kombîyûter
Araba	سَيَّارَة	Seyyâre	كرهبة	Kerhebe
Cep telefonu	هَاتِف	Hâtif	تليفون	Tilifôn
Cep telefonu numarası	رَقْمُ الْجَوَّال	Raḡam el-cevvâl	رقم تلفون	Rakm tilifôn
Radyo	إِذَاعَة	'izâ'a	راديو	Râdiû
Haberler	أَخْبَار	'aḥbâr	نشرة	Neşra
Gazete	صَحِيفَة	Sahîfe	جورنال	Gournâl
Şehir	مَدِينَة	Medîne	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ülke	بَلَد	Beled	دولة	Devle
Cadde	شَارِع	Şâri'	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Sokak	زُقَاق	Zuḡâḡ	زنقة	Zanga
Hastane	مُسْتَشْفَى	Müsteşfâ	سبيتار	Spetâr
Okul	مَدْرَسَة	Medrese	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ev	بَيْت	Beyt	حوش	Hûş
Daire	شَقَة	Şıḡḡa	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
WC	دَوْرَة مِيَاه	Devret miyâh	حمام	Ĥammêm
Mescit	مَسْجِد	Mescid	جامع	Câmi'
Süpermarket	سُوق مَرْكَزِي	Sûḡ merketiyy	سوق	Sûḡ
Lokanta	مَطْعَم	Maṭ'am	كوجينة ³	Kûjîna
Postane	مَكْتَبُ بَرِيد	Mekteb barîd	بوسطا	Boştâ
Kantin	مَقْصَف	Maḡşaf	كانتين	Kântîn
Spor salonu	صَالَة رِيَاضَة	Sâle riyâda	جيم	Cîym
Havaalanı	مَطَار	Maṭâr	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Liman	مِيْنَاء	Mînâ'	مينا	
Üniversite	جَامِعَة	Câmi'a	جمعة	Cam'a

¹Bu kelime بكرة şeklinde de kullanılır.

²Bu kelimenin çoğulu طواسي şeklindedir.

³Bu kelime قهوة şeklinde de kullanılır.

Bina	مَبْنَى	Mebnâ	عمارة	'imâra
Büyükelçilik	سِفَارَة	Sifâra	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Askerî ataşelik	مُخَصِّصَةٌ عَسْكَرِيَّة	Mulhâkiyye askeriyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Doktor	طَبِيب	Ṭabîb	دكتور	Duktûr
Öğretmen	مُعَلِّم	Muâllim	استاذ	Üstâz
Pilot	طَيَّار	Ṭayyâr	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Polis	شُرْطِي	Şurtî	ظابط	Zâbit
Sivil şahıs	شَخْصٌ مَدَنِي	Şahş madani	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Askerî şahıs	شَخْصٌ عَسْكَرِي	Şahş askeriyy	ميري	Mîrî
Terörist	إِرْهَابِي	İrhâbiyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Şapka	قُبْعَة	Ḳubba'a	طاقية	Tâgîa
Gömlek	قَمِيص	Ḳamîş	سورية	Suria
Pantolon	بِنْتَال	Bintâl	سروال	Sirvâl
Ayakkabı	جِذَاء	Hizâ'	سبيدرو ¹	Sbîdro
Mont/Parka	مِعْطَف	Mi'taf	جيبوتي ²	Cibuṭî
Etek	تَنْوَرَة	Tennûra	قونة	Gonna
Bluz	بُلُورَة	Bulûze	جلايية	Cellâbiyye
Çıkış kapısı	مَنْفَذ	Menfez	باب خروج	Bâb ḥurûc
Giriş	مَدْخَل	Medḥal	جُوا	Cuvvâ
Çıkış	مَخْرُوج	Maḥrûc	برا	Berrê
Büyük	كَبِير	Kebîr	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Küçük	صَغِير	Şağîr	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Uzun	طَوِيل	Ṭavîl	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Kısa	قَصِير	Ḳasîr	قصير	Gasîr
Az	قَلِيل	Ḳalîl	اشوية	Şuveyye
Çok	كَثِير	Keşîr	هلبه	Halbe
Arkada/geride	وَرَاء	Varâ'	ورا	Varâ
Önünde/ilerisinde	أَمَام	'emâme	قدام	Giddâm
Aşağıda	أَسْفَل	'esfel	لوطه	Loûtta
Üstünde	فَوْق	Favḳa	فوق	Fog
Soğuk	بَارِد	Bârid	مصقع	Muşag'a
Sıcak	حَار	Hâr	شوب	Şoûb
Yağmur	مَطَر	Meṭar	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Güneş	شَمْس	Şams	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
1 (Bir)	وَاحِد	Vâḥid	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
2 (İki)	إِثْنَان	İšnân	زوز	Zoz
3 (Üç)	ثَلَاثَة	Ṣelâse	تلاتة	Telâte
4 (Dört)	أَرْبَعَة	Erba'a	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	

¹Bu kelime كندرة/امداس şeklinde de kullanılır.

²Bu kelime جاكَة şeklinde de kullanılır.

5 (Beş)	خَمْسَةَ	Ḥamse	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
6 (Altı)	سِتَّةَ	Sitte	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
7 (Yedi)	سَبْعَةَ	Seb'a	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
8 (Sekiz)	ثَمَانِيَةَ	Ṣemânîye	تَمْنِيَةَ	Ṭemenye
9 (Dokuz)	تِسْعَةَ	Tis'a	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
10 (On)	عَشْرَةَ	'aşara	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
11 (Onbir)	أَحَدَ عَشَرَ	'eḥade 'aşara	حَدَاش	Ḥdâş
12 (Oniki)	إِثْنًا عَشَرَ	İsne 'aşara	طَنَاش	Ṭnâş
13 (Onüç)	ثَلَاثَةَ عَشَرَ	Ṣelâse 'aşara	تَلْتَطَاش	Tultâş
14 (Ondört)	أَرْبَعَةَ عَشَرَ	Erba'a 'aşara	أَرْبَعَطَاش	Erba'tâş
15 (Onbeş)	خَمْسَةَ عَشَرَ	Ḥamse 'aşara	خَمْسَطَاش	Hamsetâş
16 (Onaltı)	سِتَّةَ عَشَرَ	Sitte 'aşara	سِبْطَاش	Sittâş
17 (Onyeddi)	سَبْعَةَ عَشَرَ	Seb'a 'aşara	سَبْطَاش	Seb'atâş
18 (Onsekiz)	ثَمَانِيَةَ عَشَرَ	Ṣemânîye 'aşara	تَمَانَطَاش	Temântâş
19 (Ondokuz)	تِسْعَةَ عَشَرَ	Tis'a 'aşara	تِسْعَطَاش	Tis'atâş
20 (Yirmi)	عِشْرُونَ	'işrûn	عِشْرِينَ	'işrîn
30 (Otuz)	ثَلَاثُونَ	Ṣelâsûn	ثَلَاتِينَ	Telâtin
40 (Kırk)	أَرْبَعُونَ	Erba'ûn	أَرْبَعِينَ	'erba'in
50 (Elli)	خَمْسُونَ	Ḥamsûn	خَمْسِينَ	Ḥamsîn
60 (Altmış)	سِتُّونَ	Sittûn	سِتِّينَ	Sittîn
70 (Yetmiş)	سَبْعُونَ	Seb'ûn	سَبْعِينَ	Seba'in
80 (Seksen)	ثَمَانُونَ	Ṣemânûn	تَمْنِينَ	Temanîn
90 (Doksan)	تِسْعُونَ	Tis'ûn	تِسْعِينَ	Tis'in
100 (Yüz)	مِئَةَ	Mie'	مِيَّه	Miyye
1000 (Bin)	أَلْفَ	'elf	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
10,000 (On bin)	عَشْرَةَ أَلْفَ	'aşarat'u âlâf	عَشْرَتَا أَلْفَ	'aşart'elef
100,000 (Yüz bin)	مِائَتَا أَلْفَ	Mi'at'u âlâfin	مِيتَ أَلْفَ	Mit'elf
1000,000 (Bir milyon)	مِليُون	Milyûn	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Gel	تَعَالَ	Te'âle	يَاوَدِي	Yâvdî
Dur	تَوَقَّفَ	Tevakḳaf	إِسْتَنَّةَ/صَبَا	Sabâ/'istenna
Git	إِذْهَبِي	İzhebî	عَدِي/رَاح/أَمْشِي	'emşî/râh/'addî
Gir	أَدْخُلْ	Udḥul	خَشُوا	Ḥuşu
Getir	إِجْلِبْ	İclib	جَبْ	Cib
Dinle	إِسْتَمِعْ	İstemi'a	اسْمَعْ	Esmâ
Yaz	اَكْتُبْ	Uktub	اِكْتُبْ	İktib
Bak	أَنْظُرْ	Unzur	شُوفْ/أَشْبِحْ	Eşbah/şûf
Sor	إِسْأَلْ	İs'âl	أَنْشُدْ	'eñsid
Konuş	تَحَدَّثْ	Tehaddese	هَدْرُزْ	Houdruz
Otur	إِجْلِسْ	İclis	قَعْمَزْ	Gamiz
Bekle	إِنْتَظِرْ	İntazir	اسْتَنْتِي	İstannâ
Ara	إِبْحَثْ	İbḥaş	دُورْ	Davvr

Yapamam	لَا أَسْتَطِيعُ	Lâ 'astaî'u	مانقدرش	Mânıgdarış
Yaparım	أَقُومُ بِـ	'aқûm bi	انهض	Enhağ
Tanıştım	قَابَلْتُ	Қâbeltu	تلاقیت	Tlegeyt
Devam et	اسْتَمِرْ	İstemir	زید	Zîyd
Okudum	قَرَأْتُ	Қара'tü	قریت	Gareytu
Gönder	أَرْسِلْ	'ersil	أبعث	'ib'at
İstiyorum	أُرِيدُ	'urîdu	نبی	Nebbî
Kaldır	ارْفَعْ	İrfe'a	شیل	Şîyl

3.4.4. Libya Trablus Lehçesinde Kalıp İfadeler

Kalıp ifadeler, dilin doğal ve sık kullanılan yapılarını yansıtır ve konuşmacıların düzgün ve doğal bir şekilde konuşmalarına yardımcı olurlar. Aynı zamanda, kalıp ifadelerin kullanımı, konuşmacının dil becerilerini ve dilin yapısının anlaşılmasını da kolaylaştırır.

Libya Trablus lehçesi de bu genel kural içinde yer alır ve belirli durumlar için kullanılabilir kalıp ifadeleri bulunabilir. Örneğin, günlük hayatta sık kullanılan selamlaşma, teşekkür etme, yardım isteme, konuşma başlatma gibi kalıplar bulunabilir. Bu terimler Libya şehirlerinde kullanılmakla birlikte başkent Trablus yakınlarındaki bazı köylerde ve küçük şehirlerde daha fazla kullanıma sahiptir.

Tablo 78: Libya Trablus Lehçesinde Kalıp İfadeler

TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
İyi/güzel/ala	جَدِيدًا	Ceyyiden	منة مئة	Miyye Miyye
Likidite eksikliği	عَدَمٌ وَجُودِ سَيُولَةٌ	'ademu vucûdin suyûletin	مافيش فلوس	Mâfiş ful'us
Hapishane/gözaltı yeri	سِجْن	Sicn	دار خالت	Dâr hâlet
Git! seninle konuşmak istemiyorum.	إِذْهَبْ لِأَيِّ لَا أُرِيدُ أَنْ أَتَحَدَّثَ مَعَكَ	'izheb li'ennî lâ 'uridu 'an 'eteħaddeşe ma 'ake	تي برا روح	Tî barrâ rûh
Tepetaklak	رَأْسًا عَلَى عَقَبِ	Ra'sen 'alâ 'aқib	فوقي لوطي	Fûgi lota
Yabancı bir ülkenin uyruğuna sahip bir Libyalı	اللِّبِّي الَّذِي يَحْمِلُ جَنَسِيَّةَ بَلَدِ أَجْنَبِيٍّ	el-lîbî ellezî yaħmilu cinsiyye beledin 'ecnebiyy	دبل شفرة	Dabl şafra
Akıl kaybı	فُقْدَانُ الْعَقْلَانِيَّةِ	Fuқdân'ul-'aқlâniyye	دهاب الشيرة	Dihâb eş-şiyre
Gelmek	يَأْتِي	Ya'tî	تجي يجي	Tgi yigi
Çok konuşmak	هَمْشَن	Hemeşe	جعي مغي	Ciği miği
Aman tanrım! ne oluyor	يَا لِلْهَوْلِ مَاذَا يَحْدُثُ	Yâleħavl mazâ yaħduş	حي على امه	Ĥeî 'alâ 'umuh
Ağırbaşlı insan	إِنْسَانٌ ثَقِيلٌ	'insân şaқîl	دراه كبد	Drah kebd

Bir kişiye olmuş veya olacak bir şey hakkında bilgi vermek	لِإِبْلَاحِ شَخْصٍ مَا عَن شَيْءٍ حَدَثَ أَوْ سَيَحْدُثُ	Lî'iblâğ şaḥş mâ 'an şey'in ḥadese 'ev seyaḥduş	ره راهو	Rah raho
Seni seviyorum	أَنَا أُحِبُّكَ	'ana 'uḥibbuke	راني نبغيك	Râni nbğhik
Beni bırak	أَتْرُكْنِي	Etruknî	زيد غادي بنسيقو	Zid Ğâdî bensigo
Bitmek/ölmek	إِنْتَهَى/مَاتَ	Mâte/intehâ	زوا عليه الفيل	Zavâ 'aleh el-fîl
Hayatını kasvet ve ızdıraba çevirdi	أَحَالَ حَيَاتَهُ إِلَى غَمٍّ وَكَدْرٍ	'ahâle hayâtehu 'ilâ ğammin ve kederin	طَوَّفَلَهُ أَيَامَاتِهِ	Tvvflh ayâmâtiḥ
Evin odaları arasındaki boşluk	الْفَضَاءُ بَيْنَ حُجْرَاتِ الْمَنْزِلِ	el-Feḍâ'u beyne ḥucurât'il-men zil	فسط الحوش/وسط الحوش	Fast'l-hûş/vast'l-hûş
Bununla ne ilgisi var?	مَا دَخَلَهُ بِالْأَمْرِ؟	Mâ daḥlûhu bil'emri	فاش جي؟	Fâş ciy
Onu çok sinirlendirmek	أَزْعَجُهُ بِشِدَّةٍ	'ez'acehu bişidde	طقطقه رقبته	Ṭaḡṭagaluh ragabataḥ
Ne?	مَاذَا؟	Mâzâ	شني مني؟	Şinî minî
Nasılsın?	كَيْفَ حَالُكَ؟	Keyfe ḥâluka	شن جو؟/شني جو؟ ¹	Şinî cev/Şini cev
Konuşmaktan sıkılıp yorulmak	الشَّخْصُ حِينَ يَمَلُّ وَ يَكِلُّ مِنَ الْكَلَامِ	eş-Şaḥş ḥine yemellu ve yakillu min'l- kelâmi	شبعان حكي	Şab'ân hakkî
İç içe geçmiş konular	أُمُورٌ مُتَشَابِكَةٌ	'umûr müteşâbiket	حزمة كرناف	Ḥizme karnâf
Bir zamanlar/bir varmış bir yokmuş	كَانَ يَا مَا كَانَ	Kâne yâ mâ kâne	حزاركم يا مزاركم	Ḥizârk m yâ mezârk m
Ne istiyorsun?	مَاذَا تُرِيدُ؟	Mazâ turîdu	شن تبي؟	Şini tibbi
Neredesin?	أَيْنَ ضَاعَ؟	'eyne dâ'a	غبي وين؟	Ġabâ veyn
Gerçekten!	أَيَّ حَقًّا! (تَعَجُّبٌ)	'eyy ḥaqqân! (te'accüb)	مصح وجهك!	Meşahḥ vachek
Kötü bir gün	يَوْمٌ غَيْرٌ سَعِيدٍ	Yevm ğayru sa'îd	نهار أحرف	Nahâr 'aḥraf
Nereden biliyorum?	مِنْ أَيْنَ لِي أَنْ أَعْرِفَ؟	Min 'eyne lî 'an 'a'rife	وين ندرى؟	Veyn nedriy
Bir şeye şaşırdığında söylenir.	تُقَالُ عِنْدَ الْإِنْدِهَاشِ مِنْ شَيْءٍ	Tuḡâl 'inde'l-indihâş min şey'in	يا حليلي	Yâ ḥalîliy
Seni bir süredir görmedim (ne zamandır yoksun!)	أَنَا لَمْ أَرَكَ مُنْذُ وَقْتٍ	'enâ lem 'erake münzû vaḡt	عاش من شافك	'aş min şâfek
Her zamanki gibi	كَالْعَادَةِ	Kâlâde	وزي العادة	Vizyî'l-âde
Dikkatli ol!	إِنْتَبِهْ	İntebih	رد بالك	Redde bâlek
Uzaklaş/kaybol!	إِبْتَعِدْ	İbta'id	اقلب زومك	İglib zûmek
İyi değil	لَيْسَ جَيِّدًا	Leyse Ceyyiden	مش ولا بد	Miş velâbud
Baklayı ağzından çıkarmak	تُقَالُ لِشَخْصٍ أَفْشَى السِّرِّ	Tuḡâl lişahş 'efşâ es-sir	بق الشكاراة	Bug'ş-şikâra
Üzerlerine boyunduruk koymak (kontrol etmek)	سَيِّطَرَةُ عَلَيْهِمْ	Seyṭara 'aleyhim	جروا عليهم الكاراطون	Caruû 'alâyhim el-kârton

¹Bu ifadeyi Libya'da ما شو حال؟ şeklinde de kullanırlar.

Beni çok endişelendirdin	أَقْلَقْتَنِي لِلْغَايَةِ	'aqlaktenî lilğâyeti	وهفتني عليك	Vahagni 'aleyk
Kendin bir şey bul	ابْحَثْ عَنِ الْأَمْرِ بِنَفْسِكَ	İbhas 'an'l-'emri binefsike	دير راس الموضوع	Dir râs el-mavdû'
Kötü bir karar verdim bu yüzden başıma geleni hak ediyorum	لَقَدْ اتَّخَذْتُ قَرَارًا سَيِّئًا لِّذَا أَسْتَحِقُّ مَا حَدَّثَ لِي	Lekad itteħazte ħarârân seyyi'en lizâ 'estahıkkı mâ ħadeşe lî	الله يعطيني جن	Allah yu'gtîni cin
İş yok/umut yok	لَا وَظِيفَةَ وَلَا أَمَلَ	Lâ vazîfe ve lâ 'emel	لا خدمة ولا قدمة	Lâ ħıdme ve lâ gıdme
Bu ne?	مَا هَذَا؟	Mâ hazâ	هظ شنو؟	Haz şenû
Henüz gelmedi	لَمْ يَأْتِ بَعْدَ	Lem ya't ba'd	قاعد ماجاش	Gâ'id mâcâş
Sakin ol	هَوِّنْ عَلَيْكَ	Havvin 'aleyke	وسع بالك	Vassa bâlek
Sadece bu şekilde olur	فَقَطَّ يَحْدُثُ بِهَذِهِ الطَّرِيقَةِ	Fakat yehduşu bihazihi't-ṭarîka	ما يجيش إلا هيك	Mâ yacîş 'illâ ħîk
Rahatla	اسْتَرِيحْ	İsterih	خود راحتك	Ĥûd râhtek
Beni kandıramazsın	لَا تَسْتَطِيعُ خِدَاعِي	Lâ tastaṭi' u ħıdââi	حافظ و عارفها	Ĥâfız ve 'ârpha
Belirsiz ve anlaşılmaz	الْأَمْرُ مُبْهَمٌ وَغَيْرُ مَفْهُومٍ	el-'emru mubhem ve ġayru mefhûm	أبصر شنو	'absar şenû
Şeyleri veya eylemleri dengelemek için söylenir	تُقَالُ لِلْمُوازَنَةِ بَيْنَ الْأَشْيَاءِ أَوْ الْأَفْعَالِ	Tuqâl lilmuvâzeneti beyne'l-'eşyâ'î 'ev el'ef'âli	باطا باطا	Bâta bâta
Mükemmel durumda	فِي حَالَةٍ مُمْتَازَةٍ	Fî ħâletin mümtâzetin	تقول ايش	Tegul eyiş
Yaklaş	اقْتَرَبْ	Iqterabe	تعالا جاي	Ta'âlâ cây
Hiç önemli değil	لَا يَغْنِيهِ الْأَمْرُ فِي شَيْءٍ	Lâ ya'nih el-'emru fî şey'in	خالي قضية	Ĥâli gağia
Hemencecik/bir solukta	بِسُرْعَةٍ فَائِتَةٍ	Bisur'atin fây'ikâtin	خت فت	Ĥat fat
Kolay değil/ yeteneklerinin ötesinde	الْأَمْرُ لَيْسَ بِالسَّهْلِ	el-'emru leyse bi's-sehli	صقع عليك	Saga 'aleyk
Ne yapıyorsun?	مَاذَا تَفْعَلُ؟	Mazâ tef'alu	شن دير؟	Şini dîyr
Yanlış yöne gitti ve gitmeye devam ediyor	ذَهَبَ إِلَى الْإِتِّجَاهِ الْخَاطِئِ وَمُسْتَمِرٌّ بِذَلِكَ	Zehebe 'ilâ'l-itticâhi el-ĥâti' ve müstemir bizalike	مشي يحش	Mişiy yaħş
Olaylar iç içe geçti ve işler karıştı	تَشَابَكَتِ الْأَحْدَاثُ وَتَعَقَّدَتِ الْأُمُورُ	Teşâbeket'l-'ahdâş ve te'aħħadeti'l-'umûr	خشت بعضها	Ĥaşşit ba'đahâ
Yavaş gitmek	السَّيْرُ بِبُطْءٍ	es-Seyru bibuṭ'in	دبة دبة	Deba deba
İleri doğru hareket	تَقَدَّمَ لِلْأَمَامِ	Teqaddem lil'emâmi	زود لقدام	Zevvd ligidâm
Bunun olması kaçınılmaz	لَا مَفَرَّ مِنْ حُدُوثِ الْأَمْرِ	Lâ meferre min ħudûşî'l-'emri	زايد ناقص	Zâyd nâgiş
Onu pohpohladı	تَمَلَّقَ لَهُ	Temelleħa lehü	زمزك لفلان	Zamzek lifulân
Başınız sağolsun	الْبَقِيَّةُ فِي حَيَاتِكَ (لِلتَّعْزِيَةِ)	el-Bakiyye fî ħayâtike (li't-ta'ziyye)	سلامة راسك	Salâmit râsek
Tadı ve aroması enfes	لَذِيذِ الطَّعْمِ وَالْمَدَاقِ	Lezîzu't-ṭa'ami ve'l-mezaħ	صنّة وبنّة	Şnnt ve benne

Bu konuyu kapat	إِقْوِلْ هَذَا الْمَوْضُوع	İkfil hazâ'l-mevdû'	ضُمَّ عَلِيَا	Ḍumma 'alyyê
Can sıkıntısı/ depresyon	مَلَّلَ/اِكْتَاب	İkti'âb/melel	ضَيْقُ الْخَاطِرِ	Ḍig'l-hâtır
Talihsiz/kötü şanslı	سَيِّئِ الْحَظِّ	Seyyi'l-hazzi	طَايِحُ السَّعْدِ	Tâyyah's-sa'd
Felaket bir gece	لَيْلَةٌ كَارِثِيَةٌ	Leyle kârîşîe	لَوَيْلَةٌ مَطْوُوفَةٌ	Luyla mtvuf
Limon	لَيْمُون	Leymûn	لَيْمٌ قَارِصٌ	Lîym gâriş
Konuyu bir kenara bırak	أَتْرُكْ هَذَا الْأَمْرَ جَانِبًا	Utruk hazâ'l-'emr câniben	لَوْحٌ عَلَيْكَ	Levveḥ 'aleyk
Gitmek istemiyorum	لَا أُرِيدُ الدَّهَابَ	Lâ 'urîdu'z-zehâbi	مَانِيشُ مَاشِي	Mânîş mâşi
Çamaşır makinesi	غَسَّالَةُ الْمَلَابِسِ	Ġassâlet'ül-melâbis	مَآكِينَةُ الصَّابُونِ	Mâkine'ş-şâbun
Değersiz	لَا قِيَمَةَ لَهُ	Lâ kıyme lehü	مَآيَسُو بَارَا	Mêyîsvâ bârâ
Çok sayıda insan	عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْأَشْخَاصِ	'adedun kebîrun min'eşhâş	نَاسٌ وَاجِدَةٌ	Nâs vâcide
Sert vurmak	مَضْرُوبٌ بِقَسْوَةٍ	Maḍrûb biqase	وَآخِذٌ طَرِيحَةٌ	Vâḥid ṭariḥa
Gözden uzak	مُتَوَارٍ عَنِ الْأَنْظَارِ	Mütevârin 'an'l-'enzâr	وَآخِذٌ وَجْهَهُ	Vâḥid vachu
Nasılsın?	كَيْفَ حَالُكَ؟	Keyfe ḥâlûke	وَيَنْ جَيْتْ؟	Veyn cîyt
Sabırlı/zorluklara katlanmak	صَابِرٌ/يَتَحَمَّلُ الْمَشَاقِقَ	Şâbır/yeteḥammel'ul- meşâq	وَآخِذٌ عِلَالَهُمْ	Vâḥid 'alâlhum
Canının istediği gibi davranmak	يَتَصَرَّفُ كَمَا يَحْلُو لَهُ	Yeteşarraf kemâ yaḥlû lehu	وَآخِذٌ الْوَسْعِ	Vâḥid el-vusa'
Büyük bir endişe içinde	فِي حَالَةٍ قَلْتِ شَدِيدٍ	Fî ḥâleti kâlaḥin şedîdin	يَلُودٌ فِي كَسْبَرَةٍ	Yelud fî kasbara
Umarım iyisindir	أَتَمَنَى أَنْ تَكُونَ بِخَيْرٍ	'etemannâ 'en tekûn biḥayr	يَاكَ طَيِّبٌ	Yêk ṭayyib
Kurnazlıkla konuşur	يَتَحَاوَرُ بِشَيْءٍ مِنَ الدَّهَاءِ	Yeteḥâveru şey'in min'd-dehâ'	يَاخِذٌ وَيُعْطِي فِي الْكَلَامِ	Yâḥud ve yu'tî fî'l-keîâm
Bırak onu/bizden uzak tut	دَعْنَا مِنْهُ/أَبْعُدْهُ عَنَّا	Da'ânâ minhü/'ab'idü 'annâ	فَكَّنَا مِنْهُ	Fukkinâ minnuh
Geleneksel Libya düğününün ilk günü, genellikle pazartesi günleri	أَوَّلُ أَيَّامِ الْعُرْسِ اللَّيْبِي التَّقْلِيدِيَّ وَعَادَةً يَكُونُ يَوْمَ الْإِنْتِنِينَ	'evvel 'eyyâmin el-'urs el-lîbîy et-taqlîdiyy ve 'âdeten yekûn yevm'l- işneyni	يَوْمُ الْقَفَّةِ	Yûvm'l-guffe
Düğün gününden sonra	الْيَوْمَ التَّالِي لِيَوْمِ الزَّفَافِ	el-yevmu et-tâlî liyevmi'z-zifâf	يَوْمُ الْمُحْضَرِ	Yûvm'l-maḥḍar

3.4.5. Türkçe'de ve Libya Trablus Lehçesinde Kullanılan Ortak Kelimeler

Kültürler ve diller arası etkileşim toplumlar arasında kaçınılmaz bir durumdur. Her millet tarihin belli dönemlerinde diğer bir ulusu; fetihler, ticari ilişkiler, sınır komşusu olma gibi faktörler nedeniyle etkiler. Bu faktörlerin en etkilişi fetih hareketlerdir. Turgut

Reis'in 1551 yılında Libya'yı fethetmesi ile başlayan Osmanlı egemenliği¹, İtalyanların bölgeyi işgal ettiği döneme kadar devam etti ve 1912 yılında sona erdi.² 361 yıl Libya'da süren Osmanlı hâkimiyeti döneminde iki kültür arasında etkileşim meydana gelmiş ve birçok Türkçe kelime Arapçaya geçmiştir. Bu kelimelerin geçişi özellikle Arapça günlük konuşmalarda daha fazla olmuştur. Osmanlılar Libya'yı kontrol altına aldıktan sonra bölgede medreseler açmıştır. Bu medreselerde, Osmanlıca dersler de verilmiş ve bu sayede Libya lehçesine Türkçe kelimelerin girişi hızlanmıştır. Bu sayede günümüzde de birçok Türkçe kelime Libya lehçesinde kullanılır hale gelmiştir. Osmanlı döneminde bölgede Türkçe gazete ve dergiler yayınlanmıştır. Bu durum Türkçe kelimelerin Libya'da yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamıştır. Türkçeden Libya lehçesine geçen kelimelerin bir kısmının telaffuzu değişmiş, bir kısmı ise anlam kaymasına uğramıştır. Bu çalışmada Türkçeden Libya lehçesine geçen belli başlı kelimeler ve etimolojisi hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmada kültür etkileşiminin toplumlar arasında kaçınılmaz bir süreç olduğu ve bu etkileşimin Türkçeden Arapçaya geçen sözcüklerin aktarılması ile kendisini gösterdiği meydana gelen etkileşimin üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen kalıcı olduğuna vurgu yapılmıştır.

Sözler, toplumun kültürünün ve davranış kalıplarının açık bir yansımasıdır. Dolayısıyla bir toplumun başka bir toplumun terimlerini ve ifadelerini kullanması, o toplumun kültüründen ve davranış kalıplarından etkilenmesi anlamına gelir.

Libya'nın son elli yılında Arapça öğretmenleri, özellikle diğer Arap milletlerinden olanlar, bu Türkçe kelimelerin büyük bir kısmını ortadan kaldırmaya çalıştılar. Bu dönemde Köroğlu, Kuloğlu ya da Koloğlu (anne tarafının Arap, baba tarafının ise Türk olduğu kişiler)³ olarak adlandırılan yeni karma nesil Osmanlı Türkçesini evde ailesinden öğreniyordu.

Libya'nın Osmanlı İmparatorluğu yönetiminden çıkmasından sonra bu kullanılan veya terk edilmiş terimlerden, M 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Libya toplumunun büyük ölçüde Türk kültürüne, askerî ve sivil kurumları ile halifelik devletinin kültürüne ve onların yiyecek-içecek, giyim-kuşam, aile ilişkilerinden etkilenmelerine bağlı olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz. Zaman içerisinde bu kelimelerin anlamları değişse de günümüzde hala kullanılmaya devam ediliyor. Günümüzde, Libya'daki Türk

---

¹Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, nşr. İdris Bostan, (Ankara:2018), 140.

²tr.wikipedia.org/wiki/Libya#Osmanlı_dönemi, (Erişim:06.09.2022).

³https://www.stratejikortak.com/2020/08/libya-turkleri-kulogullari.html, (Erişim:06.09.2022).

okullarında Türkçe eğitimi verilir ve Türkçe müzik, film ve televizyon programları ülkenin geniş bir kitlesince izlenir. Türkçenin Libya'daki varlığı, Türk kültürünün ve dilinin ülkede yaşayan insanlar arasında popüler olduğunu ve kabul gördüğünü gösterir. Osmanlı Türkçesinin kullanım alanının ekseriyetle Türkçe, Arapça ve Farsça'dan oluşması sebebiyle Libya'a Arapçasında da geçen kelimeleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Aslı Türkçe olup Libya lehçesine geçen kelimeler.
2. Aslı Farsça olup Osmanlıcaya geçmiş, sonrasında da Libya lehçesine geçen kelimeler.
3. Aslı Arapça olup Osmanlıcaya geçmiş ama anlam kaymasına uğramış, sonrasında da Libya lehçesine geçen kelimeler.¹

Hükümdarlık dönemindeki Türk kültürü birçok alanda açık bir etkiye sahipti. Libya rejimi, bunu çeşitli askerî ve sivil organlarında kullanmış ve ardından ona atıfta bulunan kelimeler yayılmıştır.

Libya'da günlük yaşamın Türk kültürü tezahürleri arasında, örneğin:

Lakaplar: Libya'da, Türkçe isimler ve lakaplar oldukça yaygındır.

باشا ، بك ، حكمدار ، سنجق . إلخ
Paşa, Bey, Hükümdar, Sancak vb.

Yemek: Libya'nın yemek kültüründe Türk etkisi oldukça belirgindir. Türk mutfağından etkilenen yemekler arasında, kebab, pide, baklava, kadayıf gibi tatlılar, mantı, dolma ve çorba yer alır.

كفتة ، برغل ، بغاشة ، بقلوة ، سجق . إلخ
Köfte, bulgur, poğaç, baklava, sucuk vb.

Kıyafetler: Libya'da, Türk kültürüne ait kıyafetler de giyilir. Özellikle, Osmanlı dönemi kıyafetleri, özellikle de cübbe, fes ve şalvar gibi giysiler, özellikle düğünlerde giyilir.

كرك ، قاووق ، قلباق ، جزمة ، كندرة . إلخ
Kürk, kavuk, kalpak, çizme, kundura vb.

Libya'nın aile yapısı, Türk kültürüne benzer bir yapıya sahiptir. Aile bağları oldukça güçlüdür ve aile fertleri birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Ayrıca, evlilik ve düğünlerde Türk gelenekleri de uygulanır.

قادن ، هانم ، نينه ، شلبي . إلخ
Kadın, hanım, nine, çebebi vb.

---

¹Seyfullah Korkmaz, Türkçe ve Arapçada Telaffuzlar Aynı, Anlamlar Farklılaşmış Bazı Sözcükler Üzerine Bir Araştırma, "Libya lehçesine Geçen Kelimeler" md.

Tablo 79: Türkçede ve Libya Trablus Lehçesinde Kullanılan Ortak Kelimeler

TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Köleoğlu	أَبْنَاءُ رَقِيقٍ/ابْنُ الْعَبْدِ	'abnâ'u raqîqin/ ibn'ul-'abd	الكر اغلة ¹	Köroğuli
Baraka	كُوخ	Kûh	براکه	Barrâka
Bisiklet	دَرَّاجَةٌ	Derrâce	بشکلیط ²	Bişiklet
Pantolon	سِرْوَال	Sirvâl	بنطلون	Bantalon
Palto	مِعْطَف	Mi 'taf	بالطو	Bâlâtû
Tava	مِقْلَاة	Mıqlâ	طَاوَة	Tâva
Kap	إِنَاء	'inâ'	بکرج ³	Bakrac
Tencere	طَنْجَرَة	Ṭancera	طنجرة ⁴	Ṭancera
Dolap	خَزَانَة	Hızâne	دولاب ⁵	Dûlâb
Eczane	صَيْدَلِيَّة	Şaydeliyye	أجز خانه ⁶	'eczihâne
Reçete	وَصْفَة طَبِيَّة	Vaşfet tibbiyye	روشیتا ⁷	Rochetâ
Fakir	فَقِير	Fakîr	زَوَالِي ⁸	Zevâliyy
Çeşme	صُنْبُور	Şunbûr	شَيْبِنَمَة ⁹	Çişme

¹Bu kelimedede کول kelimesi عبد (köle) ve او غلو kelimesi ابن ال (-nın oğlu) anlamında birleştirilip kullanılmıştır. Osmanlı döneminde Türklerin Kuzey Afrika'lı (Libyalı, Tunuslu, Cezayirli ve Faslı) kadınlardan evlilik yoluyla doğan zürriyetlerini ifade etmektedir. Bu ifade aynı zamanda Libyalı, Tunuslu, Cezayirli ve Faslılar tarafından kullanılan عشرة في عقل (aptal insan topluluğu) ifadesi ile aynı anlamı taşımaktadır. Denilir ki عشرة في عقل, Kuzey Afrika Ülkelerinin Osmanlı yönetiminden Fransız yönetimine geçtikleri için verilen bir terimdir, çünkü Kuzey Afrika ülkelerinden biriyle konuşursanız, anlamaları ve tartışmalarını için 10 tanesi ile konuşmanız gerekir. Veya İspanyollar ve Fransızlar, Faslıları köle olarak satın alıyorlardı. Cezayirli denizciler onlara yardım edip topraklarını düşmanlarından kurtardıklarında kendilerini, kadınlarını ve topraklarını İspanyollara, Fransızlara ve Portekizlilere satmaya başladıkları için bu ibareyi kullanırlar. Veya Cezayirliye cahilliklerinden dolayı verilen bir terimdir, çünkü anlamakta yavaş oldukları için bir Cezayirliye bir şey sorduğunda sana cevap veremez, 9 Cezayirlinin yanına gelmesini bekleyip karar alır.

²Türkçeye de aslı Fransızca olan "Bicyclette" kelimesinden geçmiştir. Ama İtalyancası da "bicicletta" şeklindedir. Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

³Bu kelime Libya Trablus lehçesine su kaynatmak ve kahve yapmak için kullanılan bir kap anlamındadır. Faslı Arapçada da aynı manada kullanılmaktadır ve Türçe kullanımı bakırdan yapılmış kulplu ve geniş ağızlı süt, yoğurt kapları anlamındadır. Filistin lehçesinde إبريق (ibrik anlamında), Ürdün lehçesinde kullanımı ise غلاية القهوة أو الماء (kahve veya su ısıtıcısı) anlamındadır.

⁴Bu kelime Latince "tentorium" sözcüğünden gelmiştir. Tentorium, Latince "çadır" anlamına gelir ve tencerenin örtü gibi bir şey olduğunu ve yiyecekleri kapattığını gösterir.

⁵Bu kelime Ürdün, Lübnan, Filistin ve Suriye lehçelerinde عجلات أو إطارات السيارة (araba lastiği) anlamında, Yemen ve Mısır lehçesinde خزانة الملابس (elbise dolabı) anlamında kullanılır. Çoğulu دواليب الشكلindedir. Örnek: ایما آخر مرة غيرت دواليب سيارتك؟ (Arabanızın lastiklerini en son ne zaman değiştirdiniz?)

⁶Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Arapça "aczā" أجزاء ve Farsça "hāne" خانه sözcüklerinin birleşimidir.

⁷Bu kelime Latince "recipere" kelimesinden gelmiştir. Recipere, "almak, kabul etmek" anlamında kullanılırdı. Zamanla bu sözcük Fransızca "recepte" şekline dönüşerek, ilaçların nasıl hazırlanacağını ve hangi dozlarda kullanılacağını belirleyen bir yazı veya liste anlamında kullanılmaya başladı. Kelime, bugün Türkçe ve diğer dillere de geçerek, yemek tarifi veya yapımı gerekli olan malzemelerin listesi gibi anlamlarda da kullanılır.

⁸Bu kelime Amaziğ (Berberî) dilinde Libya'nın Nafusa Dağları lehçesinde de kullanılır. Haliç lehçesinde ise الحجاد (halı veya yere serilen şeyler anlamında kullanılır). Kelimenin çoğulu زوايا أو زوايا الشكلindedir. Tunus ve Cezayir lehçesinde ise Libya Trablus lehçesinde olduğu gibi kullanılır.

⁹Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı چشمه Farsçadır.

Ayakkabı	حذاء	Hızâ'	كندرة ¹	Kündüra
Kağıt	ورقة	Varaça	كاغظ ²	Kâğıt
Kaşık	ملعقة	Mil'ağa	كاشيك ³	Kâşık
Battaniye	بطانية	Baṭṭâniyye	بطانية	Baṭânîe
Sebze/yeşillik	خضار	Hudâr	سبزه	Sebze
Mühendis	مهندس	Mühendis	مهندس	Muhandis
Yasak	ممنوع	Memnû'	ياساق	Yâsâg
Lamba/kandil	سراج	Sirâc	فانار	Fanâr
Saray	قصر	Kaşr	صرايا	Sraya
Çanta	حقيبة	Haqîbe	شنطة/شنته	Şanta/şantah
Darbuka/davul	طبله	Table	درْبُوكة	Derbûke
Kompresör	صاغط هوائي	Dâğıt havâ'iyy	كومبريسوري ⁴	Compressore
Paşa	شخصٌ مُحْتَرَمٌ (بالتركية) لقبٌ تشریفوی رَسْمِيّ	Şahşun muhteremun	باشا ⁵	Bêşâ
Günahsız/saf	ساذج	Sâzec	درویش ⁶	Dervîş
Serseri	مُتَسَرِّد	Müteşarrid	سرسري	Serseriyy
Dükkan	مَنْجَرٌ	Matcar	دكان	Dükkan
Haydut	مُشَاغِبٌ	Müşâğıb	بلطجي ⁷	Baltacî
Mezbaha	مَذْبَحٌ	Mezbaḥ	سلخانة	Salaḥâne
Kahveci	قهوجي	Kahveciyy	قهواجي	Gahvêciyy
Mağaza	دُكَّانٌ كَبِيرٌ	Dükkan kebîr	مغازه ⁸	Mağâza
Merkez/karargah	مَقَرٌ	Meqarr	مرکز	Merkez
Klarne/borazan	مِزْمَارٌ	Mizmâr	بِرْزَانٌ	Berazân
Nişan/madalya	وسام	Visâm	نیشان	Nişân
Tepsi	صينية	Şîniyye	تبسي	Tabî
Çarşaf	مِفْرَاشٌ	Mifraş	شرشاف	Şerşâf

¹Bu kelime Fasih Arapçada da aynı anlamda kullanılır. Ayrıca aslı "*sandalet*" olarak kullandığımız (sandal) صندل kelimesi de ayakkabı anlamında Libya Trablus lehçesinde kullanılır.

²Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı كاغذ Farsçadır. Çoğulu كاغظ şeklinde.

³Libya Trablus lehçesinde çok yaygın olarak duyulan bir kelime ve Libyalılar kelimenin aslının İtalyanca olduğunu sanıyorlar, ayrıca diğer bir yaygın kullanımı da "*kepçe, yolları kazmak için kullanılan alet veya traktör*" anlamındadır. Bu kelimenin مغرفة / ملعقة كبيرة / سقي : كاشيك سقو/سقي (büyük kaşık, kepçe) şeklinde kullanımı da vardır. Bu kelimenin çoğulu كواشيك şeklindedir.

⁴Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir ama kelimenin aslı "*compresseur*" Fransızcadır.

⁵ Bu kelime Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelir ve Arapça "*baş*" kelimesinden türemiştir. Osmanlı döneminde, paşa unvanı, devlet yöneticilerinin ve askeri liderlerin rütbesi olarak kullanılırdı. Kelime, zamanla Türkçe ve diğer Avrupa dillerine geçerek, zengin ve güçlü bir kişiyi anlatmak için kullanılmaya başlamıştır.

⁶Bu kelime Suriye lehçesinde "*derwich*" şeklinde okunur ve "*iyi bir insan ve aynı zamanda fakir veya iyi durumda değil*" anlamında kullanılır. Tunus lehçesinde ise Libya Trablus lehçesindeki anlamı ile kullanılır.

⁷Türkçede balta yapan veya satan, odun kıran kimse, ayrıca sefer sırasında çalılık ve ormanlık yerleri temizlemek, yol açmak, çadırları kurup kaldırmak, yükleri bindirip indirmekle, sonraları kızlar ağasına bağlı olarak sarayı korumak ve sarayın dış hizmetlerini yapmakla görevli kimse. Libya Trablus lehçesine ise anlam kayması ile "*kavgacı, sorun çıkaran, huzuru bozan*" anlamında geçmiştir.

⁸Türkçeye de aslı Fransızca olan "*magasin*" kelimesinden geçmiştir.

Çekiç	مِطْرَقَة	Mitraka	شاكوش ¹	Şâkûş
Fincan	فِنْجَان	Fincân	فنجان ²	Fincân
Kaftan	لِبَاس طَوِيل لِّلْمَرَأَة	Libâs ʔavîl ilmer'a	قفطان ³	Guftân
Deste	حُرْمَة	Ḥuzme	دسته ⁴	Deste
Usta	فَنِّي الْبِنَاءِ/عَامِل يُثَقِّنُ مِهْنَتَهُ	Fenniyy el-binâ'/ 'âmil yutķinu mihnetehu	اسطى ⁵	Ustâ
Şans	حَظ	Ḥazzun	بخت ⁶	Baht
Banyo	حَمَام	Ḥamâm	دوش ⁷	Dûş
Baharat	تَابِل	Tâbil	بهارات	Bahârât
Çorba	حَسَاء	Ḥasâ'	شربة	Şurba
Priz	مَأْخَذُ تِيَارٍ	Me'ḥaz teyyâr	بريزه ⁸	Brîz
Cami	مَسْجِد	Mescid	جامع	Câmi'
Hortum	حَرْطُوم	Ḥartûm	خرطوم	Ḥartum
Köfte	طَعَامٌ مِنَ اللَّحْمِ الْمَفْرُومَة	Ṭa'âm min'l-luḥûm el-mefrûme	كفتة ⁹	Kufte
Sepet	سَلَة	Selle	سبت ¹⁰	Sebet
Ajanda	مُفَكَّرَة	Müfekkira	أجندة ¹¹	'ecende
Atlas	أَطْلَس	'atlas	أطلس	'atles
Perçin	بِرْشَام	Birşâm	برشام ¹²	Berşêm
Balta	قَاس	Fe's	بلطة	Balṭa
Buz	جَلِيد	Celîd	بوز	Bûz
Boğaz	مَضِيق	Mađiķ	بوغاز	Bûğâz
Çizme	جَزْمَة	Cezme	جزمة	Cizme
Gümrük	جُمْرُك	Cümruk	جمرك	Cümruk
Bakraç	دَلْوٌ صَغِيرٌ مَصْنُوعٌ مِنَ النَّحَاسِ	Delv şağîr masnû'n min'n-nuḥâs	بكرج	Bıkraj
Blok	كُتْلَة	Kütle	بلوك ¹³	Bilûk

¹ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı چکش Farsçadır.

² Bu kelimenin Farsçası da Arapçası da aynıdır. Türkçeye Arapçadan geçmiştir.

³ Bu kelimenin Farsçası كافتان (kaftân), Arapçası قفطان (kaftân) şeklindedir. Kesin olmamakla beraber bu kelimenin eski Türkçe "kap-ton" (cübbe) sözcüğünden alıntı olduğu ifade edilmektedir.

⁴ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

⁵ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

⁶ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

⁷ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "douche" Fransızcadır. Libya'da Bu kelimenin aslının Yunanca "ntous" olduğu sanılır.

⁸ Libya Trablus lehçesine Türkçeden "priz" veya İtalyancadan "présa" geçmiştir ama kelime Türkçeye, Fransızca "prise" kelimesinden geçmiştir. Fransızcaya da bu sözcük Latince praehendere, praehens "tutmak" kelimesinden geçmiştir.

⁹ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

¹⁰ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı سبت/سبید Farsçadır. Bu kelimenin çoğulu سابات şeklinde kullanılır.

¹¹ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "agend" Fransızcadır. Fransızcaya da bu kelime Latince "agere", "yapmak, eylemek" fiilinden türetilmiştir.

¹² Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

¹³ Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "bloc" Fransızcadır.

Çekmece	دُرُج	Durc	شكمجية	Şakmeciyye
Yağma	سَلْب	Selb	يغما ¹	Yağmâ
Pabuç	حذاء	Hizâ'	بابوج ²	Bâbûc
Anten	هَوَائِي	Havâiyy	انتينا ³	Antinâ
Vapur	سَفِينَة	Sefîne	بابور ⁴	Vâbûr
Batarya	بَطَارِيَّة	Battâriyye	باتاريا	Bâtâryâ
Pijama	لِبَاسُ النَّوْمِ	Libâs'n-nevm	بيدجاما ⁵	Bîjâmâ
Gaz bombası	قَنْبَلَة غَازِيَّة	Ḳunbule ġâziyye	بومبة غاز	Bumba ġâz
Banyo	عُرْفَة الْحَمَامِ	Ġurfet'ul-ḥammâm	بانيو	Bânyo
Branda	سَرِير مُنْتَقَل	Serîr mütenakḳıl	براندا ⁶	Brêndê
Bilet	تَذَكِرَة	Tezkira	بوليط	Bulyt
Kasa	حَزْبَنَة	Ḥazîne	كاصة	Kâşsa
Baraka/meyve ve sebze satan bir dükkan	كُوخ/مَحَل بَيْعِ الْفَاكِهَةِ وَالْحَضْرَاوَاتِ	Kuḥ/meḥal bey' 'l-fâkiha ve el-ḥadrâvât	براکا	Berakâ
Hafta	أُسْبُوع	'usbû'	حفصة ⁷	Ḥefḍa
Dümen	مَقْوَد	Mıḳved	دومان ⁸	Dûmân
Komodın	الْمُنْضَدَة الْجَانِبِيَّة لِلسَّرِيرِ	el-Minḍade el-cânibiyye li's-serîr	كومودينو ⁹	Komodino
Sele	مَقْعَد الدَّرَاجَة	Maḳad'ud-derrâce	سيلا ¹⁰	Silê
Şiringa	مَحَقَّة	Mihḳane	سرينقا ¹¹	Sarîngâ
Şişe/cam/nargile	زُجَاجَة	Zucâce	شيشة ¹²	Şişe
Alkollü içki satan dükkan/taverna	مَحَل بَيْعِ الْمَشْرُوبَاتِ الْكُحُولِيَّةِ	Meḥal bey' 'l-meşrûbât el-kühûliyye	طبرنة ¹³	Ṭaberna
Yazma/eşarp	حِجَاب	Ḥicâb	ياظمة	Yâzma
Balkon/veranda	شُرْفَة	Şürfe	فيراندا ¹⁴	Fyrândâ

¹Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

²Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "پاپوش" Farsçadır.

³Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "antenne" Fransızcadır.

⁴Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "vapeur" Fransızcadır.

⁵Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "pyjama" Fransızcadır.

⁶Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir.

⁷Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "hefte" Farsçadır.

⁸Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "timón" İtalyancadır.

⁹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan geçmiştir. Bu sözcük aslen Latince aynı anlama gelen "commodus" sözcüğünden alıntıdır.

¹⁰Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı "selle" Fransızcadır.

¹¹Libya Trablus lehçesine ve Türkçeye de İtalyancadan geçmiştir. Ama kelimenin aslı Yunanca "siringa-sôpripva" (sıvı çekme pompası) sözcüğünden alıntıdır.

¹²Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Farsçadır.

¹³Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan ya da Türkçeden "meyhane, içkili yer" anlamında geçmiştir. Türkçeye İtalyancadan "tavèrna" kelimesinden geçmiştir. Kelimenin aslı ise Yunanca "taverna-taβépva", "her türlü lokanta" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Latince taberna veya tabernae "dükkân, hân, özellikle yolculara hizmet eden yemekhane" sözcüğünden alıntıdır.

¹⁴Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı Fransızcadır. Bu kelime İngilizcede de aynı şekilde kullanılarak "bir evin dışında, zemin kat ile aynı seviyede olan çatılı bir platform" anlamındadır. Modern Hintçe aynı anlama gelen "varanda, baranda" sözcüğünden alıntıdır.

Firkateyn/savaş gemisi	بَارِجَة حَرْبِيَّة	Bârice harbiyye	فرقاطة ¹	Fregâta
Vazo/cam kavanoz	بَرَطْمَان مِّنَ الزَّرْجَاجِ	Berţamên min'z-zucâc	فازو ²	Fâzzo
Uyku yatağı/karyola	سَرِيرُ النَّوْمِ	Serîr'un-nevm	كاربولا	Kâryovlâ
Kutu/Sandık	صُنْدُوق	Şundûq	كوتي ³	Kûtî
Kenef/tuvalet	دَوْرَةُ مِيَاهِ	Devra miyâh	كنيف	Kenîf
Liste	قَائِمَةٌ أَشْيَاءٍ	Qâ'ime 'eşyâ'	ليسته ⁴	Lîste
Lavanta	حُرَامِي	Huzâmâ	لأوندة ⁵	Lâvanda
Nazik/zarif	أَنِيقَةٌ	'enîqa	نازقة ⁶	Nâzig
Leğen	إِنَاءٌ مَّعْدِيٌّ كَبِيرٌ يُسْتَعْمَلُ لِلْإِسْتِحْمَامِ أَوْ لِعَسْلِ الْيَتَابِ	'inâ' ma'diniyy kebîr yusta'melu lil'istiħmâm 'ev liğasli es-şiyâb	ليان ⁷	Lyen
Yahni	لَحْمٌ مَعَ مَرَقٍ كَثِيفِ الْقَوَامِ	Laħm me'a maraħin keşif'il-kavâm	ياهو ⁸	Yâhnî
Otobüs	حَافِلَةٌ رُكَّابٍ	Hâfile rukkâb	لاتابوس ⁹	Otobis

3.5. Libya Trablus Lehçesinde Atasözleri ve Halk Deyimleri Sözlüğü Çalışması (Semantik)

Dil becerilerinin etkin kullanımı zengin bir kelime dağarcığına bağlıdır. Bu birikimi oluşturan sadece kelimeler değil, o dilin kültürel birikimini yansıtan atasözleri ve deyimlerdir. Ait oldukları milletin düşünce ve kültürünü yansıtan ifadelerdir. Dilin en köklü ve sağlam anlatımını profil çıkararak bugüne ve geleceğe taşıyacak değerli bir hazinedir.

Atasözleri, insanların ortak inanç ve değer yargılarına dayalı olarak zamanla olgunlaşan, kalıplaşmış edebi sanatlarla örülmüş aforizmalardır.

¹Libya Trablus lehçesine ve Türkçeye de İtalyancadan "*fregata*" kelimesinden geçmiştir.

²Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan ya da Türkçeden geçmiştir. Türkçeye İtalyancadan "*vaso*" kelimesinden geçmiştir. Kelimenin aslı ise Latince "*vasum*"; "*kap, tas, çanak, damar*" sözcüğünden evrilmiştir.

³Bu kelimenin çoğulu كواتي şeklinde kullanılır.

⁴Libya Trablus lehçesine ve Türkçeye de İtalyancadan "*lista*" kelimesinden geçmiştir. Kelimenin aslı ise Germence yazılı örneği bulunmayan "*līstōn*" "*şerit, kenar*" sözcüğünden alıntıdır.

⁵Libya Trablus lehçesine ve Türkçeye de İtalyancadan "*lavanda*" kelimesinden geçmiştir.

⁶Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı نازك "*nāzuk*" Farsçadır.

⁷Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı لگن "*legen*" Farsçadır.

⁸Libya Trablus lehçesine Türkçeden geçmiştir ama kelimenin aslı يخنى "*yaħnī*" Farsçadır.

⁹Bu kelime Libya Trablus lehçesine İtalyancadan ya da Türkçeden geçmiştir. Türkçeye Fransızcadan "*autobus*" kelimesinden geçmiştir. İtalyancada da "*autobus*" aynı şekilde kullanılmaktadır. Fransızca sözcük İngilizce aynı anlama gelen autobus sözcüğünden alıntıdır. (İlk kullanımı: 1905 ABD.)

Atasözleri; özellikle dikkat çekmeyen basit ve doğal sözler gibi görünse de çarpıcı bir içerik ve yapıya sahiptir. Belirli özellikleriyle günlük konuşma dilinden farklı olmaları göz önünde bulundurulursa bu sözlerin geçmişten günümüze ulaşmış ve bugünden geleceğe uzanacak değerli sözler olduğu görülür. Basit gibi görünen pek çok hayati mesele zamanla atasözü hâline gelmiştir.¹

Ömer Asım Aksoy'a (m 1898-1993) göre atasözü: *"Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargularını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler."*², *"Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inanışları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekalarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü, kendi ulusunun damgasını taşır."*³

Çalışma anlambilim/semantik⁴/‘ilmu’d-delâle kapsamında yapılmış ve atasözlerinin anlam yapısı ve kullanımları incelenmiştir. Burada ‘ilmu'd-delâle terimi, "anlamsal yöntemler bilimi" ve "anlam gösterme bilimi" ifade etmektedir. Dilin anlam yapısını ile dilin düşünce yapısı arasındaki ilişkiyi inceler.

Tablo 75’de atasözleri orijinal metin olarak verilmiş, Libya atasözlerinin transkripsiyon telaffuzu yapılmış, sonra mezkûr atasözleri semantik özellikleri bakımından Fasih Arapça olarak incelenmiştir. Nihayetinde Türkçe anlam analizi yapılmış ardından dilimizde karşılığı olan atasözlerine Türkçe eşdeğeri tespit edilmiştir. Arapça metinler kolay ve doğru okunması için harekelenmiştir.

Tablo 80: Libya Trablus Lehçesinde Atasözleri ve Halk Deyimleri

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	1. البَعْلُ قَالُوهُ مِينَ بُوِكْ قَالَلَهُمْ خَالِي لِحْصَان
Türkçe Telaffuzu	el-bağl gâlûluh mîyn bûk gâlluhum hâlî lihşân
Semantik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يَتَهَرَّبُ مِنَ الْأَجْوِبَةِ الْمُبَاشِرَةِ عِنْدَمَا يُسْأَلُ سَوَالًا وَجَوَابُهُ يَنْتَقِصُ مِنْهُ، فَيَتَحَايَلُ بِإِجَابَةٍ صَاحِحَةٍ وَلَكِنَّهَا إِجَابَةٌ بَعِيدَةٌ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِلْمَثَلِ أَنَّ الْبَعْلَ مَعْرُوفٌ أَنَّهُ ابْنُ لِرِوَالِ بْنِ جَمَارٍ وَفَرَسٍ، وَعِنْدَمَا يُسْأَلُ عَنْ أَبِيهِ بَعْرَضِ الْإِنْتِقَاصِ مِنْهُ فَإِنَّ الْبَعْلَ يَتَحَايَلُ وَيَهْرَبُ مِنْ هَذَا الْجَوَابِ، بِجَوَابٍ بَعِيدٍ صَاحِحٍ وَلَكِنَّهُ لَيْسَ الْمُنْتَظَرُ، وَذَلِكَ مُحَاوَلَةً مِنْهُ لِتَحْسِينِ الْحَقِيقَةِ.

¹Ivar Aasen, Norske Ordsprog. Voss: Vostanbok Forlag, (1989), 5.

²Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968),26.

³ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (İstanbul: İnkilâp Kitabevi, 1993), 11.

⁴ Ferdinand de Saussure tarafından ortaya atılmış terim olan "semioloji/semantik" kelimesi, anlam veren, anlamlayan, anlamını belirten "semaino" kelimesinden türemiş ve genellikle "anlambilim" olarak bilinir.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir soru sorulduğunda, doğrudan cevap vermekten kaçınan kişi için kullanılır. Bu yüzden doğru cevapla aldatan, yani çok zoraki verilmiş uzak manada bir cevaptır. Katırın eşek ile kısarak evliliğinden oğlu olduğu bilinmekte ve babası hakkında onu küçük düşürmek için sorulduğunda katır aldatır ve bu cevaptan uzak bir doğru cevapla kaçır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Katıra "Baban kim?" demişler: "At dayım olur" demiş.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	2. الّلي فات مات
Türkçe Telaffuzu	ellyî fât mât
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ كَنْصِيحَةٍ لِمَنْ طَلَّ يَعْيشُ فِي الْمَاضِي وَأَحْدَاثِهِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِي لِلْمَثَلِ كُنَالِي: الّلي: يَعْنِي الَّذِي، فَات: يَعْنِي الَّذِي مَرَّ فِي الْمَاضِي قَدْ مَاتَ وَلَا دَاعِي مِنَ النَّفْكَيرِ بِهِ، وَمِنَ الضَّرُورِي النَّفْكَيرِ فِي الْمُسْتَقْبَلِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, geçmişte yaşayanlara ve olaylarına nasihat etmek amacıyla kullanılmakta olup, atasözünün gerçek anlamı şu şekildedir. Geçmişte olan öldü ve şu an var olan var demektir. Bunun hakkında düşünmeye gerek yok ve geleceği düşünmek gerekir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Ölenle birlikte ölünmez.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	3. الّلي اِتْلَقَطَهُ النَّمْلَةَ فِي عَامٍ يَرْفَعُهُ الْجَمَلُ فِي خُفِّهِ
Türkçe Telaffuzu	ellyî itlaggatuh en-nemle fi 'âm yerfa 'uh'l-cemel fi huffuh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ حِينَ يَجْتَهُدُ شَخْصٌ سَنَوَاتٍ لضعف قدرته، ثم يأتي مَنْ هُوَ أَقْوَى مِنْهُ فَيَفْعَلُ نَفْسَ عَمَلِهِ وَلَكِنْ بِجُهْدٍ أَقْلٍ، وَزَمَنٍ أَقْلٍ وَالْمَعْنَى الْحَرْفِي لِلْمَثَلِ هُوَ: الّلي: الَّذِي، اِتْلَقَطَهُ: يَعْنِي تَجْمَعُهُ النَّمْلَةُ الضَّعِيفَةَ فِي سَنَوَاتٍ يَأْتِي الْجَمَلُ الْحَيْرَانُ الضَّخْمُ يَرْفَعُهُ فِي لَحْظَةٍ وَبِسَهُولَةٍ بِخُفِّهِ. أَيَّ أَنَّ الْعَمَلَ طَوِيلَ الْأَمَدِ بِصِدْرٍ وَاجْتِهَادٍ يُحَقِّقُ نَجَاحًا كَبِيرًا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir kişinin yeteneği zayıf olduğu için yıllarca çaba sarf ettiğinde, sonra ondan daha güçlü biri gelip aynı işi daha az çaba ve daha az zamanla yaptığında kullanılır. Atasözünün gerçek anlamı, zayıf karınca senelerce toplayıp biriktirdiğini, ona göre dev hayvan olan deve, toynağı ile bir anda kaldırır. Yani insanlar arasındaki güç ve yetenek farklarının ortaya çıktığı ve başarının zaman içinde kazanılması gerektiğini ifade eder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Uzun süre ağır ağır çalışan, birdenbire koşanı geçer.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	4. ايموت لِحمار و شوقه في البردعة
Türkçe Telaffuzu	'eymût lihmâr ve şûguh fi'l-berde'a
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ اِنْتَبَرَ وَقَفْنَا طَوِيلًا لِيُحَقِّقَ أُمْنِيَّةَ كَبِيرَةً وَصَعْبَةً الْمَنَالِ وَظَلَّ مُنْتَظِرًا عَلَى أَمَلٍ أَنْ يَبَالِهَا وَلَكِنَّهُ فِي النَّهَائِيَّةِ لَمْ يَبْلُغْهَا، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِي لِلْمَثَلِ هُوَ أَنَّ الْجَمَارَ عَاشَ عَلَى أَمَلٍ أَنْ يَحْصُلَ عَلَى بَرْدَعَةٍ لَكِنْ حَيَاتَهُ قَدْ اِنْتَهَتْ وَلَمْ يَبْلُغْهَا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, büyük ve zor bir dileğe ulaşmak için uzun süre bekleyenler ve onu elde etme ümidiyle yaşayanlar tarafından kullanılır, ancak sonunda onu gerçekleştiremez. Eşek semer bulma umuduyla yaşar ama bulamadan hayatı sona erer.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Olmayacak duaya amin denmez.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	5. النَّخْلَةُ مَا تَجِيبُ مَا يَعْيبُهَا
Türkçe Telaffuzu	en-naḥla mâ ticîb mâ yi 'îbhâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْمَدْحِ، إِذَا كَانَتْ أَعْمَالُ شَخْصٍ مَا كَلَّهَا حَمِيدَةً، يُرْجَعُونَ هَذَا إِلَى أَصْلِهِ الْحَمِيدِ الَّذِي يَسْتَحِيلُ أَنْ يُنْتِجَ شَيْئًا سَيِّئًا، الْمَعْنَى الْحَرْفِيَّةُ: النَّخْلَةُ وَهِيَ مَعْرُوفَةٌ بِعُمُرِهَا الطَّوِيلِ وَأَخْذِهَا وَقْتًا حَتَّى تُثْمَرَ إِلَّا أَنَّهَا كَثِيرَةٌ الْخَيْرِ، وَلَا يُمَكِّنُ أَنْ تُنْتِجَ شَيْئًا دُونَ فَائِدَةٍ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, iyi huylu davranışları olan kişinin kötü bir şey üretmesi imkansızdır. Hurma, ömrünün uzun olması ve meyve vermesinin uzun sürmesi ile bilinir, fakat hayırda çoktur ve faydasız hiçbir şey üretemez.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Niyet hayır, akıbet hayır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	6. الْبَحْرُ فِيهِ كَلْبٌ
Türkçe Telaffuzu	el-baḥr fîh kelb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّحْذِيرِ أَنَّهُ لَا مَكَانَ آمِنٍ، كُلُّ مَكَانٍ فِيهِ الْجَاسُوسُ أَوْ الْحَسُودُ أَوْ الظَّالِمُ، أَوْ الْعَدَاةُ وَالْمَعْنَى: الْكَلْبُ رَعْمٌ صِفَاتِهِ الْمَحْبُوبَةُ إِلَّا أَنَّهُ يَمْتَلِئُ دَلَالَةً غَيْرَ إِيْجَابِيَّةٍ إِذَا اتَّصَفَ بِهَا إِنْسَانٌ وَالدَّلَالَةُ الْمَقْصُودَةُ مِنْ هَذَا الْمَثَلِ هِيَ أَنَّ كُلَّ مَكَانٍ فِيهِ إِنْسَانٌ عَدَاةٌ، أَوْ مُخَادِعٌ أَوْ جَاسُوسٌ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, casusluğun, kıskançlığın, zalimin veya hain birinin bulunmadığı güvenli bir yer olmadığı konusunda uyararak kullanılır. Köpek, sevimli özelliklerine rağmen, olumlu olmayan bir çağrışım temsil eder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	7. الْبَصِیصُ فِي إِبْلَادِ الْعِمْيَانِ طَرْفَةٌ
Türkçe Telaffuzu	el-başış fî 'blâd el- 'imyân ṭurfah
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلُّ عَلَى أَنَّ النَّاسَ قَدْ تَرْضَى بِمَا هُوَ أَقْلٌ مِنَ الْحَدِّ الْأَدْنَى كَحَلِّ لِمَشَاكِلِهِمْ، وَذَلِكَ لِفَقْدَانِهِمْ الْأَمَلَ فِي الْحُصُولِ عَلَى الْمَطْلُوبِ. وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيَّةُ هُوَ أَنَّ الشَّخْصَ ضَعِيفَ النَّظَرِ فِي وَسْطِ الْعِمْيَانِ هُوَ أَمَلٌ كَبِيرٌ، وَلَهُ قِيَمَةٌ عَالِيَةٌ رَعْمٌ أَنَّهُ ضَعِيفُ النَّظَرِ، وَلَكِنَّهُ يَمْتَلِئُ الْحَدَّ الْأَدْنَى مِنْ أَمَلِهِمْ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, insanların sorunlarına çözüm olarak asgari düzeyden daha az olanla yetinebilecekleri, çünkü gerekli olanı elde etme umudunu yitirdikleri söylenir. Körlerin ortasındaki dar görüşlü kişi büyük bir umuttur ve dar görüşlü olmasına rağmen çok değerlidir, ancak umutlarının en küçüğünü temsil eder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Neye niyet, neye kısmet.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	8. الرَّاَكِبُ إِيقُولُ سَوْقُو
Türkçe Telaffuzu	er-râkib 'ıygûl sûgû
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ جِئِنَ لَا يَهْتَمُّ الْفَرْدُ بِالْمَشْكَلَاتِ الَّتِي قَدْ تُقَابِلُ الْمَسْئُولَ جِئِنَ يُحَقِّقُ هَدَفَ الْجَمَاعَةِ، فَيَكُونُ كُلُّ مَا يَشْغَلُ بَالِ الْفَرْدِ تَحَقُّقٌ هَدَفِهِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيَّةُ لِلْمَثَلِ هُوَ أَنَّ الَّذِي يَرْكَبُ الْمَرْكَبَةَ هُوَ مَنْ يَبْدِيهِ إِتِّخَاذُ الْقَرَارِ وَفَقَّ الْمَصْلَحَةَ الَّتِي يَرَاهَا.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, bireyin grubun amacına ulaştığında karşılaşılabileceği sorunları umursamadığı zaman kullanılır, bu nedenle bireyi ilgilendiren tek şey amacına ulaşmaktır. Araca binen, gördüğü menfaate göre karar verme hakkına sahip olan kişidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	Yuyucunun hakkı eline geçsin de ölü ister cennete gitsin ister cehenneme.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	9. اللِّي مَعَاهُ الْقَمَرُ مَا يَهْمَاشِ فِي النُّجُومِ
Türkçe Telaffuzu	ellyî 'mâh el-gamer mâ yihmâş fi'n-nucûm
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ مَنْ مَعَهُ الْحَدُّ الْأَقْصَى مِنَ الْجَمَالِ وَالنَّمَامِ لَا يَلْتَفِتُ لِمَا هُوَ دُونُهُ وَالْمَعْرُوفُ فِي الثَّقَافَةِ اللَّيْبِيَّةِ أَنَّ الْقَمَرَ أَجْمَلَ مِنَ النُّجُومِ لِذَلِكَ يُقَالُ أَنَّ مَنْ يَمْتَلِكُ الْقَمَرَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَى النُّجُومِ وَلَا يَتَمَنَّى أَنْ يَمْتَلِكَهَا فَقَدْ اِمْتَلَكَ مَا هُوَ أَكْمَلُ وَأَنْتُمْ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, kim maksimum güzelliğe ve mükemmelliğe sahipse, altındakine dikkat etmez. Libya kültüründe ayın yıldızlardan daha güzel olduğu bilinir, bu yüzden ya sahip olan, yıldızlara dönmez ve onlara sahip olmak istemez, çünkü daha eksiksiz olana sahip olmuştur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	Altının kıymetini (kadrini) sarraf bilir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	10. الْيَدِ الْبُرُوحَهَا مَا تَصَقِّفُش
Türkçe Telaffuzu	el-yed ebrûhhâ mâ tşeggafş
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ حِينَ الدَّعْوَةِ إِلَى التَّعَاوُنِ لِأَنْجَازِ عَمَلٍ مُعَيَّنٍ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ، هُوَ أَنَّ الْيَدَ الْوَاحِدَةَ لَا تَقْدِرُ عَلَى التَّصْنِيفِ فَهِيَ تَحْتَاجُ إِلَى الْيَدِ الْأُخْرَى لِيَتِمَّ التَّصْنِيفُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, belirli bir işi başarmak için işbirliği çağrısı yapılırken kullanılır. Gerçek anlamı, bir elin alkışlayamayacağı, diğer el ile alkışlanması gerektiğidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	11. الْقِرْدُ فِي عَيْنِ أُمِّهِ غَزَالٌ
Türkçe Telaffuzu	el-gird fi 'ayn 'ummuh ğazâl
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يُبَالِغُ فِي مَدْحِ الْأَشْيَاءِ الَّتِي يَمْتَلِكُهَا أَوْ يُحِبُّهَا كَمَنْ يَمْتَدِّحُ جَمَالَ ابْنِهِ وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ، أَنَّ أُمَّ الْوَرْدِ تَرَى ابْنَهَا جَمِيلًا مِثْلَ الْغَزَالِ لِحُبِّهَا الشَّدِيدِ لَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, sahip olduğu veya sevdiği şeyleri överken abartanlar, oğlunun güzelliğini övenler için kullanılır. Maymun annesi, oğlunu çok sevdiği için bir geyik kadar güzel görür.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	Kuzguna yavrusu anka (şahin, güzel) görünür.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	12. اتَّغَوْصَ تِلْحَقُ الطِّينِ
Türkçe Telaffuzu	'etġhûş tilħag et-ṭîn
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يُورِطُ نَفْسَهُ فِي أُمُورٍ لَا يَعْرِفُ عَوَاقِبَهَا وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ أَنَّ هُنَاكَ أُمُورٌ مِثْلَ الطِّينِ كُلَّمَا تَتَّعَمَّقُ أَكْثَرَ فِيهَا تَرْدَادُ إِتْسَاحًا، وَقَدْ يُقَالُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّخْذِيرِ مِنْ أَمْرِ مَا أَنَّهُ لَيْسَ بِسَيِّئًا كَمَا هُوَ فِي الظَّاهِرِ فَكُلَّمَا تَعَرَّفْتَ عَلَيْهِ أَكْثَرَ يَظْهَرُ عُيُوبُهُ وَعَوَاقِبُهُ الْوَحِيمَةُ، مِمَّا يَتَرْتَّبُ عَلَيْهِ النَّدَمُ، وَقَدْ لَا يَنْفَعُ النَّدَمُ.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, sonucunu bilmediği işlere karışan biri tarafından kullanılır ve gerçek çamurda, ne kadar derine inersen o kadar kirlenirsin.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Az kaz, uz kaz, boyunca kaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	13. أَطْوَلُ مِنْ لَيْلَةٍ بِلَا عَشِيٍّ
Türkçe Anlam Analizi	'aṭval min lîyla bilâ 'aşî
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ حِينَ يَصْغُبُ أَمْرٌ مَا، فَيَمُرُ الْوَقْتُ طَوِيلًا أَثْنَاءَ خُدُوثِهِ فَيَكُونُ مِثْلَ لَيْلٍ طَوِيلٍ لَا يَأْتِي بَعْدَهُ صَبَاحٌ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir şey zor olduğunda ve ortaya çıkması sırasında uzun bir zaman geçtiğinde kullanılır. Zorluk uzun bir gece gibidir, ardından sabah yoktur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Elifin hecesi var, gündüzün gecesi var.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	14. الْجَيْعَانِ حِلْمُهُ عَيْشٌ
Türkçe Telaffuzu	el-cey'ân hilmuh 'ayş
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الشَّخْصَ حِينَ يَنْقُصُهُ شَيْءٌ يَظَلُّ يَفْتَقِدُهُ وَيَتَذَكَّرُهُ حَتَّى فِي مَنَامِهِ وَأَحْلَامِهِ وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ أَنَّ الْجَائِعَ يَرَى فِي أَحْلَامِهِ الْخَبِزَ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir insanın bir eksiği olduğunda onu özlediğini, rüyasında bile hatırladığını belirtmek için kullanılır. Tam anlamı aç olan rüyasında ekmek görür.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Aç tavuk düşünde (rüyasında) darı görür.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	15. أَصْحَابُ الْعُقُولِ فِي رَاحَةٍ
Türkçe Telaffuzu	'aşhâb'ul-'ukûl fî râha
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ أَنَّ الْعَاقِلَ مُرْتَاحٌ لَا يُورِطُ نَفْسَهُ فِي شَيْءٍ يُرْجِعُهُ أَوْ يُنْغِصَ عَلَيْهِ حَيَاتَهُ، وَيُقَالُ لِمَنْ يُورِطُ نَفْسَهُ فِي مُشْكَلَاتٍ لَا تَعْنِيهِ أَوْ تَخْصُهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, akılı başında kişinin rahat olduğunu ve kendisini rahatsız eden veya hayatını bozan hiçbir şeye karışmadığını söylemek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Dünya bir gemi, akıl yelkeni, fikir dümeni, kolla kendini, göreyim seni.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	16. اَللِّيْ اِيْحِفْ رَاسُهُ يَتَّبِعِنْ كَرَّ عَيْهِ
Türkçe Telaffuzu	el-lyî 'iyhîf râsuh yit'abn ker'ayh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ مَنْ نَقَصَ عَقْلَهُ أَنْعَبَ نَفْسَهُ بِالسَّعْيِ فِي الطَّرْقِ الْخَاطِئَةِ. وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ مَنْ خَفَّ عَقْلُهُ تَعَبَتْ أَقْدَامُهُ مِنَ اللَّفِّ وَالذَّوْرَانِ بِلَا فَايْدَةٍ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü aklının kılığından, yanlış yollarda çabalayarak kendini yoran için kullanılır. Aklı hafif olanın ayakları boş yere yuvarlanıp dönmekten yorulur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	17. الْحَوْتَةُ خَارِبَةٌ مِنْ رَاسِهَا
Türkçe Telaffuzu	el-ḥûta ḥârbah min râshâ

Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيُذَلَّ عَلَى أَنَّ الْفَسَادَ قَدْ تَمَكَّنَ فِي أَمْرِ مَا، وَلَا أَمَلَ فِي الْإِصْلَاحِ، لِأَنَّهُ بَدَأَ مِنْ نُقْطَةِ الْأَسَاسِ، وَقَدْ يُطْلَقُ أَيْضًا لِيُذَلَّ عَلَى أَنَّ الْفَسَادَ وَالْمَرَضَ دَائِمًا مَا يَبْدَأُ فِي الْأَسَاسِ أَوْ نُقْطَةِ الْقُوَّةِ. وَالْمَعْنَى أَنَّ السَّمَكَةَ قَدْ فَسَدَتْ مِنْ رَأْسِهَا
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir meselede yozlaşmanın mümkün olduğunu, yolsuzluğun ve hastalığın her zaman temelden veya güçlü noktadan başladığını belirtmek için kullanılır. Balık kafasından çürür.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Balık baştan kokar.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	18. الْعَيْنُ مَا تَمَلَّاهَا إِلَّا كَمَشَّةِ أَتْرَابِ
Türkçe Telaffuzu	el-'iyn mâ timplâhâ 'illâ kemşet itrâb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيُذَلَّ عَلَى أَنَّ الْإِنْسَانَ بِطَبْعِهِ طَمَّاعٌ لَا يَكْتَفِي بِشَيْءٍ، وَأَنَّ تَطْلُعَهُ سَيَظِلُّ دَائِمًا مُسْتَمِرًّا، لِهَذَا لَنْ يَقْنَعُ أَبَدًا فِي حَيَاتِهِ، وَلَنْ يَتَوَقَّفَ طَمَعُهُ إِلَّا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ، أَنَّ عَيْنَ بَنِي آدَمَ لَنْ تَمْتَلَأَ وَلَنْ يَكْفِيَهَا إِلَّا تَرَابٌ مَقْبَرَتِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, insanın doğası gereği açgözlü olduğunu belirtmek için kullanılır. Âdem oğullarının gözü doymayaz ve kabrinin tozundan başka hiçbir şey ona yetmez.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Açın karnı doyar, gözü doymaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	19. الْعَيْنُ بَصِيرَةٌ وَالْيَدُ قَصِيرَةٌ
Türkçe Telaffuzu	el-'iyn başîra ve'l-yed geşîra
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْإِنْسَانِ الَّذِي يَطْمَحُ فِي الْوُصُولِ لِأَمْرِ يَرَاهُ بَعِينَهُ، لَكِنَّهُ لَا يَسْتَطِيعُ شِرَاؤَهُ. لِذَلِكَ يُقَالُ أَنَّ الْعَيْنَ يُمَكِّنُهَا الْإِبْصَارَ، لَكِنَّ الْيَدَ لَا يُمَكِّنُهَا أَنْ تَمْتَلِكَ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü insanın kendi gözüyle gördüğü bir şeyi elde etmeyi umar, ancak satın alamaz, bu nedenle gözün görebildiği, ancak elin sahip olamayacağı söylenir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Göz görür, gönül ister.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	20. الْبَابُ الَّذِي إِجْبَيْتُكَ الرِّيحَ سَكَّرَهُ وَاسْتَرِيحَ
Türkçe Telaffuzu	el-bâb ellyî 'iciblek er-rîh sekkiruh visterîh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى تَرْكِ الْأُمُورِ الَّتِي لَا تَسْبِبُ إِلَّا الْإِرْعَاجَ وَعَدَمَ الرَّاحَةِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ ضَرُورَةُ إِغْلَاقِ الْبَابِ الَّذِي تَأْتِي مِنْهُ الرِّيحُ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, insanları sadece rahatsızlığa neden olan şeyleri terk etmeye teşvik etmek için kullanılır. Rüzgarın geldiği kapıyı kapatmak gerekir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Rüzgarın önüne düşmeyen yorulur.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	21. اِمْشِي مَعَ الْكَذَّابِ لِعِنْدِ الْبَابِ
Türkçe Telaffuzu	'imşî me 'a'l-kezzâb li 'and'l-bâb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِحَثِّ الشَّخْصِ لَا تُصَدِّقَ كَلَامَ مَنْ يُحَادِثُكَ مُبَاشَرَةً، عَلَيْكَ مِنَ التَّأَكُّدِ مِنْ كَلَامِهِ خَاصَّةً إِنْ كَانَتْ غَيْرَ وَاثِقٍ فِيهِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ تَتَّبِعُ مَنْ لَا تَتَّقُ بِكَلَامِهِ حَتَّى يَنْكَشِفَ كَذِبُهُ عِنْدَ بَابِ الْوُصُولِ.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü sizinle doğrudan konuşan birinin sözlerine inanmayın. Sözlerinden emin olmalısınız, hele o kendine güvenmiyorsa. Güvenmediğin bir kimsenin yalanı kapıda ortaya çıkıncaya kadar peşinden gitmektir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Akarsuya inanma, eloğluna dayanma.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	22. الْعَب مَعَ الْعَشِيمِ يَتَّعِبُكَ
Türkçe Telaffuzu	'il'ab me'a'l-ğāşîm yit'ibek
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّحْذِيرِ مِنَ التَّعَامُلِ مَعَ الْأَشْخَاصِ الْغَيْبَةِ أَوْ الْجَاهِلَةِ، لِأَنَّهُمْ يَفْتَقِدُونَ إِلَى الْمَنْطِقِ وَالْقَوَائِنِ الَّتِي تَحْكُمُ تَعْمَلَاتِ النَّاسِ .
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, insanların eylemlerini yöneten mantık ve yasalardan yoksun oldukları için aptal veya cahil insanlarla uğraşılması konusunda uyararak için kullanılır. Aptal veya cahil insanlarla uğraşmak kişiyi yorar.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Cahile laf anlatmak deveye hendek atlatmaktan güçtür.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	23. الَّتِي يَكْرَهُكَ يَحْلُمُكَ الْحِلْمَةَ الشَّيْنَةَ
Türkçe Telaffuzu	ellyî yikrahak yihlemlek el-hilme's-şîyna
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الشَّخْصَ الْكَارِهَ يَتَمَنَّى لِمَنْ يَكْرَهُهُ أَسْوَأَ الْأَحْوَالِ حَتَّى فِي أَحْلَامِهِ وَمَنَامَاتِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, nefret edenin rüyalarında bile, kendisinden nefret edenlere en kötü koşulları dilediğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Düşman düşmana gazel okumaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	24. اللِّسَانَ هَبْرَهُ يَكْسِرُ الْعِظْمَ
Türkçe Telaffuzu	el-lisân habra yiksar'l-'azm
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الْكَلِمَةَ لَهَا تَأْثِيرٌ قَوِيٌّ عَلَى مُسْتَمِعِهَا تَصِلُ قُوَّةُ هَذَا التَّأْثِيرِ لِقُوَّةِ الَّتِي تُكْسِرُ الْعِظَامَ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ أَنَّ اللِّسَانَ قِطْعَةً مِنَ اللَّحْمِ لَكِنَّهَا تَسْتَطِيعُ كَسْرَ الْعِظَامِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, kelimenin dinleyici üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu belirtmek için kullanılır. Dil bir et parçasıdır ama kemikleri kırabilir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz).
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	25. أَنَا أَوْخُوِي عَلِيٍّ وَوَلَدَ عَمِّي وَأَنَا وَوَلَدَ عَمِّي عَالِغَرِيبٍ
Türkçe Telaffuzu	'enâ 'ûhûye 'alâ vild e'ammî ve 'enâ ve vild 'ammî 'alğarîb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ فِي تَرْتِيبِ أَوْلِيَّاتِ الْعِدَاوَةِ، فَتَأْجِيلُ مُوَاجَهَةِ عِدَاوَةِ الْأَقْرَبَاءِ فِي سَبِيلِ مُوَاجَهَةِ عِدَاوَةِ الْعُرَبَاءِ الْمُشْتَرَكِينَ ضَرُورَةٌ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ أَنَا أُوَاجِهُ عِدَاوَةَ الْعُرَبَاءِ بِمُسَاعَدَةِ ابْنِ عَمِّي الَّذِي قَدْ يَكُونُ خِصْمِي، ثُمَّ أُوَاجِهُ ابْنَ عَمِّي وَهُوَ خِصْمِي، بِمُسَاعَدَةِ أَخِي، وَلَكِنْ فِي الْوَقْتِ الْمُنَاسِبِ، أَيَّ أَنَّ عِدْوَانَ الْأَقْرَبَاءِ مُؤَجَّلَةٌ عِنْدَ وُجُودِ عِدَاوَةِ الْعُرَبَاءِ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü düşmanlığın önceliklerinin sıralanmasında kullanılır, dolayısıyla yabancı düşmanlığıyla yüzleşmek için akraba düşmanlığının yüzleşmesini ertelemek bir zorunluluktur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	İki kardeş savaşmış, ebleh buna inanmış.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	26. الّلي أوله شرط آخره سلامة
Türkçe Telaffuzu	ellyî 'avviluh şart 'aħruh selâme
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلدَّلَالَةِ عَلَى أَنَّ الْإِتِّفَاقَاتِ حِينَ تَبْدَأُ بِشُرُوطٍ وَاضِحَةٍ وَمُحَدَّدَةٍ يُنْجَنَّبُ بِهَا الْخَسَائِرُ الَّتِي قَدْ يُمَكِّنُ أَنْ تَحْدُثَ مُسْتَقْبَلًا
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, anlaşmaların açık ve belirli şartlarla başladıklarında ileride meydana gelebilecek zararlardan kaçındıklarını belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Bostan gök iken pazarlık yapılmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	27. البير الّلي تشرب منه ما ترمى فيه رشادة
Türkçe Telaffuzu	el-bîr ellyî tişrab minnuh mâ tirmîş fih raşâde
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الْإِنْسَانَ عَمَلُهُ مُرْدُودٌ لَهُ، فَإِنْ كَانَ خَيْرًا يَرُدُّ لَهُ الْخَيْرَ، وَإِنْ كَانَ عَمَلُهُ شَرًّا، رُدَّ إِلَيْهِ شَرٌّ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِلْمَثَلِ: لَا تَلْقَ فِي الْبَيْرِ الَّذِي تَشْرَبُ مِنْهُ شَيْئًا مُلَوَّنًا لِأَنَّهُ سَيُصِيبُكَ ضَرَرُهُ لَا مَحَالَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir kimsenin amelinin kendisine iade edileceğini, eğer iyiye iyiliği iade edeceğini, ameli kötü ise kendisine kötülükle döndürüleceğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	İyilik eden iyilik bulur.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	28. ايعني وجناحه يرد عليه
Türkçe Telaffuzu	'iyğannî vicnâhu yirud 'aleyh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى حَالِ شَخْصٍ لَا يَجِدُ مَنْ يَسْمَعُهُ، أَوْ يُجِيبُهُ، إِمَّا لِعَدَمِ الْإِهْتِمَامِ بِهِ أَوْ عَدَمِ أَهْمِيَةِ كَلَامِهِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ، هُوَ شَخْصٌ يُعْنَى وَجَنَاحُهُ فَقَطُّ يُجِيبُهُ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, ilgi duymadığı veya sözlerinin önemli olmadığı için kendisini duyacak veya cevap verecek kimseyi bulamayan kişinin durumunu belirtmek için kullanılır ve kelimenin tam anlamıyla şarkı söyleyen ve sadece kanatları ona cevap veren bir kişidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Kimine hay hay, kimine vay vay.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	29. احكيلها وهي طرشة
Türkçe Telaffuzu	'aħkîlhâ ve hiyye tarşa
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى عَقْلَةِ الْمُخَاطَبِ، فَمَتَى أَخَاطَبُهُ فَالْمُخَاطَبُ كَالْأَصَمِّ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü muhattabın ihmali için kullanılır. Ben ona ne kadar hitap edersem edeyim o sağır gibidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Huylu huyundan vazgeçmez.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	30. املئ لي بطينة تستحي لعويبة
Türkçe Telaffuzu	'imlâ libtîne tistiħî li 'avîyna
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ هُنَاكَ رَشْوَةٌ قَدْ دُعِيتْ لِقَضَاءِ طَلَبٍ مُعَيَّنٍ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِهَذَا الْمَثَلِ، حِينَ تُطْعِمُ بَطْنَ شَخْصٍ مُعَيَّنٍ تَسْتَحِي عَيْنَهُ مِنْ رَفْضِ طَلَبِكَ.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, belirli bir isteği yerine getirmek için rüşvet verildiğini belirtmek için kullanılır. Bu atasözünün gerçek anlamı, belirli bir kişinin midesini beslediğinizde, isteğinizi reddetmek için gözlerinin utandığını belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Rüşvet kapıdan girince insaf (iman) bacadan çıkar.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	31. الْعَالِي فِي خَيْلِكَ اِرْكَبُهُ
Türkçe Telaffuzu	el-'ali fi hîylek 'irkebu
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَّحِدَ شَخْصًا، وَيَعْنِي إِفْعَلٌ أَكْبَرُ مَا فِي وَسْعِكَ ضِدِّي وَلَنْ تَسْتَطِيعَ أَنْ تَهْزِمَنِي. وَالْمَعْنَى الْحَرْفِي: يَقُولُ الشَّخْصُ لِعَدُوِّهِ اِرْكَبْ أَعْلَى جُزْءٍ فِي ظَهْرِ خَيْلِكَ وَلَنْ تَسْتَطِيعَ مُوَاجَهَتِي.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü birine meydan okumak isteyenler için kullanılır ve bana karşı elinden gelenin en iyisini yapsan da beni yenemeyeceksin demektir. Bu atasözünün gerçek anlamı, bir kişinin düşmanına şöyle demesidir: Atının sırtının en yüksek kısmına binsen de karşıma çıkamayacaksın.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Avcı ne kadar al (hile) bilse, ayı o kadar yol bilir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	32. اللَّيِّ فِي قَلْبِكَ فِي قَلْبِ صَاحِبِكَ
Türkçe Telaffuzu	ellyî fi galbek fi galb şâhbek
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ رَابِطَةَ الصِّدْقَةِ قَوِيَّةٌ حَتَّى أَنْ الْأَصْدِقَاءَ تَكُونُ مُيُولُهُمْ وَاحِدَةً، وَأَهْدَافَهُمْ وَاحِدَةً وَمَا يَكُونُ فِي صُدُورِهِمْ مُتَوَافِقٌ وَمُتَمَّائِلٌ كَالْقَلْبِ الْوَاحِدِ، وَقَدْ يُطْلَقُ عَلَى تَوَارِدِ الْخَوَاطِرِ بَيْنَ شَخْصَيْنِ مُتَقَارِبَيْنِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, arkadaşların bir eğilimi ve aynı hedefleri olduğu ölçüde dostluk bağının güçlü olduğunu belirtmek için kullanılır. İki kişi arasındaki düşüncelerin telepatisi denilebilir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Arkadaşlık pazara kadar değil mezara kadardır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	33. اللَّيِّ تَحْسِبُهُ مُوسَى يَطْلَعُ فِرْعَوْنَ
Türkçe Telaffuzu	ellyî tihsibuh mûsâ yiṭla' firûn
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى خَبِيئَةِ الظَّنِّ وَالْأَمَلِ فِي الْأَشْخَاصِ فَمَنْ تَظَنَّهُ أَنْ أَخْلَاقَهُ مِثْلُ أَخْلَاقِ سَيِّدِنَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، تَكْتَشِفُ أَنَّهُ كَفِرْعَوْنَ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü insanlarda hayal kırıklığını ve umudu ifade etmek için kullanılır. Onun ahlakını Musa'nınki gibi zannedip, onun bir firavun olduğunu keşfediyorsunuz.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Dünyayı umutla yemişler.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	34. الرَّجَالُ وَلَا الْمَالُ
Türkçe Telaffuzu	el-ricâl ve lâ el-mâl
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَخَلَّى عَنِ مَرُورَتِهِ وَكَرَامَتِهِ كَرَجُلٍ فِي مُقَابِلِ الْمَالِ. فَيُقَالُ لَهُ الرَّجُولَةُ مُقَدِّمَةٌ عَلَى الْمَالِ مَهْمَا كَانَ.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, para karşılığında erkeklik onurundan vazgeçmek isteyen biri tarafından kullanılır, bu yüzden ona ne olursa olsun erkekliğin paradan önce geldiği söylenir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Para dediğin el kiri.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	35. وَلَا يَدِ الْحَرَامِ لَا يَنَامُوا وَلَا يَخْلُو مِينَ يَنَام
Türkçe Telaffuzu	vilâd'l-ħarâm lâ yanâmû ve lâ yiħallû miyn yinâm
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الْمُجْرِمِينَ لَيَسُوْا فِي رَاحَةٍ، وَلَا يَجْعَلُونَ النَّاسَ تَرْتَاحَ، وَذَلِكَ نَتِيْجَةُ أفعالِهِمُ الْإِجْرَامِيَّةِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, suçluların sakin durmayacaklarını ve suç eylemlerinin sonucunda insanları rahat bırakmayacaklarını belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Domuzdan post gavurdan dost olmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	36. اَعْطِي لِلْحَبَّازِ حُبْرَتَكَ وَلَوْ كَلَّ نَصَهَا
Türkçe Telaffuzu	'i 'tî lilħabbâz ħubzitek vilev kel nuşşahâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ تَكْلِيفَ الْمُتَخَصِّصِينَ بِالْأُمُورِ يَجْعَلُ الْجُودَةَ أَفْضَلَ حَتَّىٰ وَلَوْ أَنَّ ذَلِكَ قَدْ يُقَالُ الْكَمِيَّةُ فَالْجُودَةُ وَالْكَيفُ مُقَدَّمٌ عَلَى الْكَمِّ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, meselelere uzman atanmanın, niceliği azaltsa bile, niteliği iyileştirdiğini belirtmek için kullanılır. Ekmeğinin yarısını da olsa fırıncıya verin.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	37. اِقْلِبِ الْبُرْمَةَ عَلَى فَمِّهَا تَطْعَمِ الْبِنْتَ لِمَهَا
Türkçe Telaffuzu	'iglib'l-burma 'alâ fummahâ tiṭl' a el-bint limmahâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الْمُرَبِّيَّ يَنْقُلُ أَخْلَاقَهُ إِلَى مَنْ يُرَبِّيهِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ الْبِنْتَ تَنْشَأُ عَلَى أَخْلَاقِ أُمِّهَا فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَعْرِفَ أَخْلَاقَ الْبِنْتِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى أَخْلَاقِ الْأُمِّ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, eğitimcinin onu yetiştirene ahlâkını aktardığını, kızın annesinin ahlâkı ile yetiştirildiğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	38. الْكَثْرَةُ تَغْلِبُ الشَّجَاعَةَ
Türkçe Telaffuzu	el-katra tiğlib'ş-şecê'a
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ عُرِفَ بِالشَّجَاعَةِ وَالْقُوَّةِ وَلَكِنَّهُ غَلِبَ مِنْ مَجْمُوعَةٍ أضعَفَ مِنْهُ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ مَهْمَا كَانَ الْإِنْسَانُ شَجَاعًا وَقُوَّةً فَإِنَّهُ قَدْ يُغْلِبُ لِكثْرَةِ أَعْدَائِهِ الْأَقْلَّ مِنْهُ قُوَّةً، وَيُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْمُؤَاْسَاةِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, bir insan ne kadar cesur ve güçlü olursa olsun, kendisinden daha güçsüz düşmanlarının çokluğu sayesinde üstesinden gelebilir ve bu örnek teselli olarak verilir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Cesurun bakışı, korkağın kılıcından keskindir.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	39. اللِّسَانُ وَقِيلَةُ لِحَسَانٍ
Türkçe Telaffuzu	illisân vigillit lihsân
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى الْأَشْخَاصِ الَّذِينَ عُرِفُوا بِطَيِّبِ الْكَلَامِ، لَكِنْ تَأْتِي أفعالُهُمْ عَكْسَ ذَلِكَ، فَالْكَلَامُ طَيِّبٌ، وَالْأفعالُ سَيِّئَةٌ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, iyi sözleriyle tanınan, ancak sözleri iyi eylemleri tam tersi olan kişilere kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Oturduğu ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	40. الَّلِّي يَرْكَبُهَا يَعْرفُ كَيْفَ يَسُوقُهَا
Türkçe Telaffuzu	ellyî yirkebhâ yi raf kiyf iysûghâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى مَنْ يُحَاوِلُ التَّدخُّلَ فِي تَصَرُّفَاتِ الْمَسْئُولِ عَنِ قِيَادَةِ أَمْرِ مَا، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ مَنْ رَكِبَ الْحِصَانَ وَتَصَدَّرَ بِنَفْسِهِ لِقِيَادَتِهِ فَهُوَ مُؤَكَّد-الْأَكْثَرُ مَعْرِفَةً بِكُلِّ أُمُورِ قِيَادَةِ الْحِصَانِ، فَلَا دَاعِيَ أَنْ يَتَدخَّلَ أَحَدٌ فِي هَذَا الْأَمْرِ وَيُحَاوِلَ أَنْ يُوجِّهَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir işi yönetmekle sorumlu kişinin davranışlarına müdahale etmeye çalışanlar tarafından kullanılır. Gerçek anlamı, ata binen ve onu yönetmeye kendini veren kişi, at liderliği konusunda kesinlikle en bilgili kişidir, bu yüzden kimsenin bu konuya müdahale etmesine ve yönlendirmeye çalışmasına gerek yoktur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	At binenin yol gidenidir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	41. الرِّزْقُ الَّلِّي مَا تَأْكُلُهُ يَسَلْطُ عَلَيْهِ مِنْ يَأْكُلُهُ
Türkçe Telaffuzu	er-rizg ellyî mâ tækluh yisallaṭ aliyh min yækluh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى الْمُبَالِغَةِ مِنَ الْخَوْفِ عِنْدَ الْمُصَابِ بِحَادِثَةٍ مُعَيَّنَةٍ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ مَنْ لَدَعَهُ التَّعْبَانُ يَخَافُ مِنَ الْحَبْلِ؛ لِأَنَّهُ يَتَخَيَّلُهُ تُعْبَانٌ سَيَلْدَعُهُ مَرَّةً أُخْرَى.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, parasını biriktirmek için harcamaktan kendini alıkoyan, ancak kendini paradan mahrum bırakarak ölen ve mirasçıları bu paradan faydalanan cimriyi kınamak için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Yemeyenin malını yerler (demine hu çekerler) (üstüne bir bardak su içerler).
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	42. الْمَلْدُوعُ يَتَخَايِلُ الْحَبْلَ
Türkçe Telaffuzu	ilmaldûğ yithâyil el-ḥabl
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى الْمُبَالِغَةِ مِنَ الْخَوْفِ عِنْدَ الْمُصَابِ بِحَادِثَةٍ مُعَيَّنَةٍ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ مَنْ لَدَعَهُ التَّعْبَانُ يَخَافُ مِنَ الْحَبْلِ؛ لِأَنَّهُ يَتَخَيَّلُهُ تُعْبَانٌ سَيَلْدَعُهُ مَرَّةً أُخْرَى.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, belirli bir olaydan etkilenen kişinin korkusunu abartmak için kullanılır ve kelimenin tam anlamıyla, bir yılan tarafından ısırılan kişi ipten korkar çünkü onu tekrar ısırılacak bir yılan olarak hayal eder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Korku dağları bekletir (aşırır).
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	43. الْعُمْرُ إِيدَافِعٌ عَلَى صَاحِبِهِ
Türkçe Telaffuzu	il'umr iydâfi 'alâ sâḥbuh

Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّهُ لَا دَاعِيَ لِلْخَوْفِ مِنْ هَلَاقِ شَخْصٍ يُعْرِضُ نَفْسَهُ لِلْخَطَرِ لِأَنَّهُ لَا أَحَدٌ يَمُوتُ قَبْلَ انْتِهَاءِ أَجَلِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kendini tehlikeye atan bir kişinin ölümünden korkmaya gerek olmadığını, çünkü kimse ömrünün sonundan önce ölmediğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Ölümden öteye köy yoktur.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	44. اِيصِح الْمَرِيض وَيَمُوتِ الصَّحِيح
Türkçe Telaffuzu	iysiḥ el-marîd viymût's-ṣaḥîḥ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ إِيْمَانًا بِقَدْرِ اللَّهِ وَأَنَّ الْأَعْمَارَ بِيَدِهِ، وَلَيْسَ هُنَاكَ ضَرُورَةٌ أَنْ يَكُونَ الْمَرَضُ سَبَبَ الْمَوْتِ، فَقَدْ يَمُوتُ فَجَاءَةً الصَّحِيحُ وَيَطُولُ عُمُرُ الْمَرِيضِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, Allah Teâlâ'nın kaderine, hayatın O'nun elinde olduğuna ve ölüm sebebinin hastalık olmasına gerek olmadığına, ölebileceğine, dolayısıyla doğru olanın geleceğine ve hastanın ömrünün uzayacağına imandır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Ölüm kalım bizim için.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	45. النَّارُ وَلَا الْعَارُ
Türkçe Telaffuzu	In-nâr ve lâ'l-âr
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الدِّفَاعِ عَنِ الشَّرَفِ حَتَّىٰ لَوْ كَانَ الْمُقَابِلُ هُوَ فَقَدْ الْحَيَاةِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, dönüşü can kaybı olsa bile namusun savunulmasını teşvik etmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Irz insanın kanı pahasıdır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	46. الطَّيْرُ مَا يَنْقُبُ إِلَّا عَيْنَ خُوهِ
Türkçe Telaffuzu	et-tîr mâ yingub illâ 'eyn ḥûh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ ضَرَرَ الْأَقْرَبَاءِ أَسْهَلُ، وَقَدْ يَكُونُ أَكْثَرَ ضَرَرًا وَذَلِكَ لِأَنَّهُ أَقْرَبُ فِي الْمَسَافَةِ، فَالطَّيْرُ يَنْقُبُ عَلَيْهِ نَقْرَ عَيْنِ أَخِيهِ عَلَى أَنْفِهِ سَبَبٌ وَذَلِكَ لِأَنَّهُ قَرِيبٌ وَتَمَكَّنَ مِنْهُ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, akrabaya zarar vermenin daha kolay ve daha zararlı olabileceğini, böylece kuşun en ufak bir nedenle kardeşinin gözünü kolayca gagalayabileceğini ve bunun nedeninin de ona yakınlığı olduğunu belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Akrabanın akrabaya ettiğini akrep etmez.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	47. إِسْأَلُ اِمْجَرِبِ وَلَا تَسْأَلُ طَيْبِ
Türkçe Telaffuzu	'is'al imcarrib velâ tis'el ṭabîb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الْإِسْتِفَادَةِ مِنْ تَجَارِبِ الْأَخْرَيْنِ، فَقَدْ يَكُونُ هُنَاكَ شَخْصٌ أَفْهَمُ وَأَوْعَىٰ مِنَ الطَّيِّبِ الْمُتَخَصِّصِ الَّذِي لَمْ يُجْرِبِ الْمَرَضَ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, insanları başkalarının deneyimlerinden yararlanmaya teşvik etmek için kullanılır. Hastalığı yaşamamış uzman doktordan daha iyi anlayan ve daha bilinçli biri olabilir.

Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Yarım doktor candan eder, yarım imam dinden eder.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	48. الْحِصْنُ قَبْلَ الْعُصْنِ
Türkçe Telaffuzu	el-ħiṣn gabli'l-ğuşn
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى التَّخْطِيطِ قَبْلَ التَّنْفِيزِ لِأَمْرِ مَا؛ لِأَنَّ عَدَمَ التَّخْطِيطِ قَدْ يُؤَدِّي إِلَى الْفَسْلِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِلْمَثَلِ أَنَّهُ مِنَ الضَّرُورِيِّ قَبْلَ التَّفْكِيرِ فِي زِرَاعَةِ عُصْنٍ يَجِبُ التَّفْكِيرُ فِي كَيْفِيَّةِ حِمَايَتِهِ وَتَحْصِينِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir şeyi gerçekleştirmeden önce planlamayı teşvik etmek için kullanılır, çünkü planlama eksikliği başarısızlığa yol açabilir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Bin ölçüp bir biçmeli.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	49. الْعَالِي عَزَاوَهُ اِتْرَكَ
Türkçe Telaffuzu	el-ğâlî 'azâ'uh 'ittark
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الْإِسْتِغْنَاءِ عَنْ كُلِّ مَا يَغْلَى، وَيَصْغُبُ تَنَاوُلَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kaynayan ve yenmesi zor olan her şeyden vazgeçmeye teşvik için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Arpa unundan kadayıf olmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	50. اللَّيِّ عَقْبُهُ خَوْهُ مَا ذَلَّ
Türkçe Telaffuzu	ellyî 'agbuh ħûh mâ zel
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ وُجُودَ الْأَخِّ هُوَ سِنْدٌ قَوِيٌّ لِأَخِيهِ، وَلَا يُمَكِّنُ لِأَحَدٍ أَنْ يَمْسَهُ بِسُوءٍ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir kardeşin varlığının kardeşi için güçlü bir bağ olduğunu ve kimsenin ona kötü bir şekilde zarar veremeyeceğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	İnsana kardeş gibi yar, Irak gibi diyar olmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	51. الْبَقْرَةَ وَبَيْنَ إِطِيحٍ كَثْرٍ سَكَكِئَهَا
Türkçe Telaffuzu	el-bagarah viyn 'ittih kitir sekêkinhâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الشَّخْصَ حِينَ يَضْعُفُ لَيْسَ مِنَ الضَّرُورِيِّ أَنْ يَجِدَ مَنْ يَنْجِدُهُ وَيُسَاعِدَهُ بَلْ الْعَادَةُ أَنْ يَتَكَاتَرَ عَلَيْهِ أَعْدَاؤُهُ لِيُكْمَلُوا سُفُوطَهُ وَإِضْعَافَهُ أَكْثَرَ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ الْبَقْرَةَ حِينَ تَسْقُطُ يَكْتَنُرُ حَوْلَهَا الْجَرَارُونَ حَامِلِينَ سَاطُورَ الدَّبْحِ مُتَرَبِّصِينَ لِلْحِظَّةِ الْمُنَاسِبَةِ لِدَبْحِهَا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir kimse zayıf düştüğünde, ona yardım edecek birini bulması gerekmediğini, aksine düşüşünü tamamlamak ve onu daha fazla zayıflatmak için düşmanlarının ona karşı çoğalacağını belirtmek için kullanılır. Bir inek düştüğünde, onu kesmek için doğru zamanı bekleyen ve balta taşıyan çevresinde bol miktarda kasap bulunur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Düşenin dostu olmaz.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	52.العَارُ أَطُولُ مِنَ الْعُمُرِ
Türkçe Telaffuzu	'il-'âr 'aṭval min'l-'umr
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِیَحْذَرَ مِنْ أَنَّ الْأَفْعَالَ الْمَشْبِيئَةَ يَسْتَمِرُّ ذِكْرُهَا حَتَّى بَعْدَ وَفَاةٍ فَاعِلِهَا؛ أَيُّ أَنَّ الْعَمَلَ عُمُرُهُ أَطُولُ مِنْ فَاعِلِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, fâilin ölümünden sonra bile anılmaya devam eden, fiilin fâilden daha uzun ömürlü olduğu anlamına gelen rezilliklere karşı uyararak için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Keçinin sumağa (meşeye) ettiğini sumak keçiye edecek.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	53.اللي سبق غز النبق
Türkçe Telaffuzu	ellyî sabag ğezzi'n-nabag
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى التَّبَكِيرِ وَالْوُقُوفِ فِي الْمَقْدَمَةِ لِلْحُصُولِ عَلَى الْهَدَفِ فَمَنْ يَكُنْ فِي الْمَقْدَمَةِ يَصِلُ أَوْ لَا قَبْلَ غَيْرِهِ فَيَفُوزَ بِمَا يُرِيدُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, hedefe ulaşmak için erken gelip ön planda durmaya teşvik etmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Erken kalkan yol alır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	54.الْجَنَازَةُ كَبِيرَةٌ وَالْمَيِّتُ فَارٌ
Türkçe Telaffuzu	el-cenâzah kibîreh vi'l-mayyit fâr
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يُبَالِغُ فِي حُزْنِهِ أَوْ غَضَبِهِ لِشَيْءٍ فَقَدَهُ وَلَا قِيَمَةَ لَهُ، كَمَنْ يَبْكِي عَلَى قَارٍ قَدْ مَاتَ وَيُقِيمُ لَهُ جَنَازَةً كَبِيرَةً.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kaybettiği ve hiçbir değeri olmayan bir şey için üzüntüsünü veya öfkesini abartan biri tarafından kullanılır. Ölmüş bir fare için ağlar ve ona büyük bir cenaze töreni düzenler.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Pireye kızıp yorgan yakılmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	55.الشَّجَرَةُ مَا يَقْطَعُهَا إِلَّا عُرْفُهَا
Türkçe Telaffuzu	'işşacara mâ yığta'hâ 'illâ 'urfahâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّحْذِيرِ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ مِنَ الشَّخْصِ لِأَنَّهُمْ أَكْثَرُ مَنْ يَعْرِفُ نِقَاطَ الضَّعْفِ وَيَسْتَنْطِيعُونَ الْقَضَاءَ عَلَيْهِ بِسُهُولَةٍ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kişiye kendisine yakın olanların onun zayıf noktalarını bilen ve kendisi için en tehlikeli olabileceğini dolayısıyla, kişiyi uyararak için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Ağaca balta vurmuşlar, sapı bedenimden demiş.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	56.الدَّمُ عُمُرُهُ مَا يُولِي مَيِّه
Türkçe Telaffuzu	ed-dem 'umruh mâ yivallî mayyâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّأَكِيدِ عَلَى قُوَّةِ رَابِطَةِ الدَّمِّ بَيْنَ الْأَشْخَاصِ، وَأَنَّ الدَّمَ الَّذِي يَرِيبُ بَيْنَهُمْ لَا يُمَكِّنُ أَنْ يَتَحَوَّلَ إِلَى مَاءٍ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, insanlar arasındaki kan bağının gücünü ve onları birbirine bağlayan kanın suya dönüşmeyeceğini vurgulamak için kullanılır.

Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Çam ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan oğul olmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	57. اسْتَعْجَلْ تِبْطِيء
Türkçe Telaffuzu	ista'cil tibti'
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّحْذِيرِ مِنْ فِعْلِ الْأُمُورِ عَلَى عَجَلٍ، فَهَذَا يُؤَخَّرُ وَلَا يُقَدِّمُ، لِأَنَّ الْعَجَلَةَ تُوقِعُ فِي أخطاءٍ كَثِيرَةٍ، وَلِتَدَارِكَ هَذِهِ الْأَخْطَاءُ يُسْتَنْفَذُ وَقْتُتْ إِضَافِيًّا فَالْأَفْضَلُ عَمَلُ الْأُمُورِ عَلَى تَأَنٍّ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, işleri aceleye getirmemek için uyarmak için kullanılır. Bu hata geciktirir ve ilerletilmez, çünkü acele birçok hataya yol açar ve bu hataları düzeltmek de çok zaman alır. Bu yüzden işleri dikkatli bir şekilde halletmek daha iyidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Acele giden yolda kalır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	58. الرِّزْقُ السَّايِبُ إِيْعَلِمِ السِّرِقَةَ
Türkçe Telaffuzu	er-rizg is-sâyib iy'allim's-sirgah
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الْحِرْصِ وَالْإِنْتِبَاهِ وَعَدَمِ الْعَقْلَةِ عَنِ الْمَالِ، لِأَنَّ الْمَالَ الَّذِي لَا يُرَاقِبُهُ صَاحِبُهُ وَيَحْفَظُهُ يُشَجِّعُ السَّارِقِينَ عَلَى سَرَقَتِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü ihtiyat davranmayı ve dikkati olmayı teşvik etmek ve maddi meselelere kayıtsız kalmamak için kullanılır, çünkü sahibinin gözetip muhafaza etmediği para hırsızları onu çalmaya teşvik eder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Eşeğini sağlam kazığa bağla, sonra komşunu hırsız çıkarma.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	59. اللَّيِّ اتْعَدَّا بْخُوكِ بِنَعَشَى بِيك
Türkçe Telaffuzu	ellyî itgaddâ bhûk yit'aşâ bîk
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّهُ مِنَ الْفِطْنَةِ الْوُقُوفِ بِجَانِبِ الْأَخِّ ضِدَّ مَنْ يَظْلِمُهُ، فَمَنْ صَمَتَ وَقَتَّ ظَلَمَ أَخِيهِ أَمَامَهُ، سَيَأْتِي عَلَيْهِ الدَّوْرُ وَسَيُظْلَمُ مِنْ نَفْسِ الظَّالِمِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kendisine zulmedenlere karşı kardeşinin yanında yer almanın sağduyulu olduğunu belirtmek için kullanılır, çünkü kardeşinin önünde haksızlığa uğradığı bir anda kim susarsa, sıra ona gelir ve o aynı zalim tarafından haksızlığa uğratılacaktır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Kardeş kardeşi atmış, yar başında tutmuş.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	60. الْكَلَامُ إِزِين يِتَاخِدُ فِي الدِّينِ
Türkçe Telaffuzu	el-keâm izziyn yittâhid fî'd-dîn
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الْكَلَامَ الطَّيِّبَ قَدْ يَكُونُ كَافٍ لِيَسُدَّ دَيْنَ الْمَدِينِ، إِشَارَةً إِلَى قُوَّةِ تَأْتِيرِ الْكَلِمَةِ الطَّيِّبَةِ عَلَى سَامِعِهَا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü borçlunun borcunu ödemek için iyi sözlerin yeterli olabileceğini belirtmek için kullanılır ve iyi sözün dinleyici üzerindeki güçlü etkisini gösterir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	61. الْجَوَابُ يَنْقَرَا مِنْ عِنَوَانِهِ
Türkçe Telaffuzu	el-cevâb yingarâ min 'invânuh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّنْبِيهِ عَلَى أَنَّ عَوَاقِبَ الْأُمُورِ قَدْ تَظْهَرُ مِنْ بَدَايَاتِهَا إِنْ كَانَتْ خَيْرًا أَوْ شَرًّا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, ister iyi ister kötü olsun, olayların sonuçlarının en baştan ortaya çıkabileceğini söyler.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Perşembenin gelişi, çarşambadan bellidir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	62. الْمَرْكَبُ كَانَ سَاقُوهَا اثْنَيْنِ رِيَّاسٍ تَغْرَقُ
Türkçe Telaffuzu	el-merkib kan sâgûhâ itneyin riyâs tıgırag
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّنْبِيهِ عَلَى أَنَّ بَعْضَ الْأُمُورِ لَا بُدَّ أَنْ تُحْسَمَ بِرَأْيٍ وَاحِدٍ، وَالْهَلَاكُ يَكُونُ فِي الْاِخْتِلَافِ وَالتَّنَازُعِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ أَنَّ الْمَرْكَبَ إِنْ كَانَ لَهَا قُنْبَطَانَانِ حَتْمًا سَتَغْرَقُ بِسَبَبِ اِخْتِلَافِ الْأَرَاءِ وَالتَّنَازُعِ عِهْمًا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bazı meselelerin tek bir görüşle çözülmesi gerektiği, anlaşmazlık ve ihtilafın yıkımı doğuracağı konusunda uyararak için kullanılır. Kelimenin tam anlamıyla, teknenin iki kaptanı olsaydı, görüş farklılıkları ve çatışmaları nedeniyle kaçınılmaz olarak batacağıdır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Bir gemide iki kaptan olmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	63. اِيْحْشُ بَيْنَ الظَّفْرِ وَاللَّحْمِ
Türkçe Telaffuzu	iyhuş biyn'z-zufar vi'l-laħm
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يَتَدَخَّلُ بَيْنَ أَشْخَاصٍ قَرِيبِينَ لِأَحْدَاثِ الْوَقِيعَةِ بَيْنَهُمَا، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ أَنَّهُ لَا يُمْكِنُ أَنْ يَدْخُلَ شَيْءٌ بَيْنَ الظَّفْرِ وَاللَّحْمِ، فَلَا يُوجَدُ أَقْرَبُ مِنْهُمَا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, yakın kimselerin aralarını bozmak için kullanılır ve gerçek anlamı şudur ki, tırnak ile et arasına hiçbir şey girmez, dolayısıyla onlardan daha yakını yoktur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Et tırnaktan ayrılmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	64. اللَّيِّ رَافِعٌ قُرْبَهُ اِتَّقَطَّرُ عَلَيْهِ
Türkçe Telaffuzu	ellyî râfi 'girbah itgattar 'aleyh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّنْبِيهِ عَلَى أَنَّ مَنْ يَنْصَرِفُ تَصَرُّفًا مُعَيَّنًا بِإِرَادَتِهِ هُوَ وَحْدَهُ مَنْ يَتَحَمَّلُ نَتِيجَتَهُ، فَمَنْ يَحْمِلُ قُرْبَةَ الْمَاءِ عَلَى رَأْسِهِ نُقْطَرُ عَلَيْهِ وَحْدَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, belirli bir davranışı kendi iradesiyle yapanın, bunun sonuçlarına yalnızca kendisinin katlanacağı konusunda uyararak için kullanılır, bu nedenle kafasında bir su kesesi taşıyanın yalnızca üzerine damlar.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Herkes ne ederse kendine eder.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	65. اللَّيِّ تَشْكُرُهُ بِصَعْبٍ عَلَيْكَ اِدِّمُهُ
Türkçe Telaffuzu	ellyî tişkuruh yiş 'ab 'aleyk iddimuh

Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ مَنْ تَشْكُرُهُ عَلَى مَعْرُوفٍ فَعَلَهُ فِي حَقِّكَ لَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تَذُمَّهُ فِي الْمُسْتَقْبَلِ إِذَا فَعَلَ سُوءًا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, sizin için yaptığı bir iyilik için ona teşekkür ederseniz, gelecekte kötülük yaparsa onu suçlayamayacağınızı belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	İyilik yapan iyilik bulur.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	66. الرَّفِيقُ قَبْلَ الطَّرِيقِ
Türkçe Telaffuzu	er-rafîg gabl't-ṭarîg
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّنْبِيهِ عَلَى أَهْمِيَّةِ اخْتِيَارِ رَفِيقِ الدَّرَبِ قَبْلَ اخْتِيَارِ الدَّرَبِ نَفْسِهِ؛ لِأَنَّ الرَّفِيقَ الْخَاطِئَ قَدْ يُعِيقُ السَّيْرَ فِي الطَّرِيقِ الصَّحِيحِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, yolun kendisini seçmeden önce yolda bir arkadaş seçmenin önemini uyararak için kullanılır, çünkü yanlış yoldaş doğru yolda yürümeyi engelleyebilir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	Yoldan kal, yoldaştan kalma.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	67. اطْبَعِ يَغْلِبِ اتَّطَبِعِ
Türkçe Telaffuzu	eṭṭab' yiğlib itteṭabbu'
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيُعَبِّرَ عَنِ مَنْ تَشَأَ عَلَى شَيْءٍ مَا، وَصَارَ طَبْعًا لَهُ لَا يُمَكِّنُهُ إِخْفَاؤُهُ فِي سُلُوكِهِ مَهْمَا حَاوَلَ طَوَالَ عُمُرِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, bir şey üzerinde büyümüş ve doğal olarak onu huy edinmiş kişiyi ifade etmek için kullanılır, hayatı boyunca ne kadar uğraşırsa uğraşsın bunu davranışlarında gizleyemez.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	Huylu huyundan vazgeçmez.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	68. اللَّيِّ بِبِرِيدِ الْخَيْرِ مَا يَشَاوِرِ
Türkçe Telaffuzu	el-yî biyîrid'l-ḥıyır mâ yişâvir
Türkçe Anlam Analizi	
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الْإِسْرَاعِ لِعَمَلِ الْخَيْرِ، وَلَا يُلَامُ مَنْ يَفْعَلُ الْخَيْرَ دُونَ اسْتِشَارَةِ أَحَدٍ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü, insanları iyilik için acele etmeye, iyilik yapmanı kimseye danışmadan suçlamamaya teşvik etmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözünü	İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözünü	69. اللَّيِّ يَبِّي الْوَرْدِ يَتَحَمَّلُ سُوكُهُ
Türkçe Telaffuzu	el-yî yibbî el-verd yithammil şûkuh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ لَا يَصْبِرُ عَلَى عَمَلٍ شَاقٍّ لَكِنْ نَتِيجَتُهُ طَيِّبَةٌ، فَمِنْ الضَّرُورِيِّ تَحَمُّلِ الْأَلَمِ الْقَرِيبِ لِأَجْلِ لَذَّةٍ أَكْبَرَ حَتَّى وَإِنْ كَانَتْ تِلْكَ اللَّذَّةُ بَعِيدَةً.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözünü çok çalışmaya tahammül edemeyenlere verilir, ancak sonuç iyidir. Daha büyük bir zevk için yakındaki acıya, o zevk uzakta da olsa katlanmak gerekir. yani, sabır ve titizlikle uzun vadeli çalışmanın, belki de daha büyük başarılar getireceğini vurgular.

Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Sabreden derviş, muradına ermiş.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	70.اللي عَندهُ البَنَاتِ إِنْيَاسِبِ لِغَلَابِ
Türkçe Telaffuzu	ellyî 'anduh el-benât 'iynâsib liklâb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يَكُونُ مَعْرَضًا لِلتَّعَامُلِ مَعَ أَشْرَارِ النَّاسِ، مِثْلَ حَالِ الْأَبِّ الَّذِي لَدَيْهِ بَنَاتٌ كَثِيرَةٌ، فَإِنَّهُ يَكُونُ مَعْرَضًا لِأَنَّ يَنَاسِبُ شِرَارَ النَّاسِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, pek çok kız olan bir babanın, insanların kötülüklerine uygun düşmeye meyilli olması gibi, insanların kötülükleriyle uğraşmaya maruz kalanlar için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	İnsan, insanın şeytanıdır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	71.الْمَكْتُوبِ عَالِجِبِينَ لَأَزِمِ إِتِشُوفِهِ الْعَيْنِ
Türkçe Telaffuzu	il-maktûb 'al-cebîyn lâzim 'etşûfuh el-'ayîn
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ كُلَّ إِنْسَانٍ يَمْشِي فِي الطَّرِيقِ الَّذِي كَتَبَهُ اللَّهُ لَهُ وَسَيَرَى الْأَقْدَارَ الَّتِي قُدِّرَتْ لَهُ، دَعْوَةً إِلَى التَّسْلِيمِ لِقَدْرِ اللَّهِ وَقَضَائِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, her insanın Allah Teâlâ'nın kendisi için takdir ettiği yolda yürüdüğünü ve kendisine yazılan kaderi Allah Teâlâ'nın hükmüne ve takdirine tâbi olmaya davet olarak göreceğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Altı olur, yedi olur, hep Allah'ın dediği olur.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	72.إِيْغَطِي فِي عَيْنِ الشَّمْسِ بِالْغُرْبَالِ
Türkçe Telaffuzu	'iyğatî fi 'iyin'ş-şems bi'l-ğurbâl
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلسُّخْرِيَّةِ مِمَّنْ يُحَاوِلُ إِخْفَاءَ حَقِيقَةٍ وَاضِحَةٍ وَظَاهِرَةٍ مِثْلَ الشَّمْسِ بِحِجِّجٍ وَاهِيَةٍ ضَعِيفَةٍ مِثْلَ الْغُرْبَالِ الَّذِي لَا يُخْفِي مَا خَلْفَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, güneş gibi apaçık bir gerçeği, arkasında olanı gizlemeyen bir elek gibi zayıf ve çürük argümanlarla gizlemeye çalışanlarla alay etmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Deveye bindikten sonra çalı ardına gizlenilmez.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	73.الصَّاحِبِ الَّلِي مَا يُوَاسِي عَدُوَّ خَيْرٍ مِنْهُ
Türkçe Telaffuzu	iş-şâhib ellyî mâ yuvâsî 'adiv hıyr minnuh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الصَّدِيقَ عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ وَقْتُ الصِّيقِ بِجَانِبِ صَدِيقِهِ، وَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَهُوَ أَشْرٌ مِنَ الْعَدُوِّ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, dostun sıkıntı anında dostunun yanında olması gerektiğini, yoksa düşmandan beter olduğunu belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	74.الَّلِي عَقَلَهُ فِي رَاسِهِ يَعْزَفُ خَلَاصُهُ
Türkçe Telaffuzu	ellyî 'agluh fi râsuh yi'raf halâşuh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الشَّخْصَ الْعَاقِلَ يُمَكِّنُهُ أَنْ يُخَلِّصَ نَفْسَهُ مِنَ الْمَوَاقِفِ الصَّعْبَةِ.

Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, aklı başında bir kişinin zor durumlardan kendini kurtarabileceğini göstermek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Akılınla rezil olursun, aklınla vezir olursun.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	75.اللي ما ياكل إبيدو ما يشبع
Türkçe Telaffuzu	ellyî mâ yâkul 'ibyadduh mâ yişba'
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الْعَمَلِ؛ لِأَنَّ سَائِلَ النَّاسِ لَنْ يَشْبَعَ وَلَنْ يَقْنَعَ مِنْ عَطَايَاهُمْ، وَسَيَظِلُّ طَوَالَ حَيَاتِهِ يَسْأَلُهُمْ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü insanları çalışmaya teşvik etmek için kullanılır, çünkü insanın dilencisi doymaz, ona verilenlerden memnun kalmaz ve hayatı boyunca onlardan istemeye devam eder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Dilencinin torbası dolmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	76.إحنا رضىنا بالهمم والههم موشن راضي بيانا
Türkçe Telaffuzu	iḥnê riḍînâ bi'l-hemmi vi'l-hemmi muş râḍî bînâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّعْبِيرِ عَنْ حَالِ مَنْ قَبِلَ بِأَقْلٍ مِمَّا يَتَمَنَّى، وَرَغْمَ أَنَّهُ تَنَازَلَ عَنْ طُمُوحِهِ فِي هَذَا الشَّيْءِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَحْصَلَ عَلَى الْقَلِيلِ مِنْ طُمُوحِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, geçmişten gelen bir durumu en az şekilde dilediği ifade etmek için kullanılır ve bu konudaki hırsından vazgeçse de hırsından bir nebze olsun elde edememiştir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Horoz ölür, gözü çöplükte kalır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	77.الحوش حوش بونا والناس بيلزونا
Türkçe Telaffuzu	el-ḥûş ḥûş bûnâ ve'n-nâs bîlzûnâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى تَحَكُّمِ الْغُرَبَاءِ فِي أُمْلَاكِ الْغَيْرِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِي لِلْمَثَلِ، نَحْنُ أَصْحَابُ الْبَيْتِ وَرَثَةُ أَبِي عَنْ جَدِّ، وَرَغْمَ ذَلِكَ جَاءَ الْغُرَبَاءُ لِيَطْرُدُونَا مِنْهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, yabancıların başkalarının mülkü üzerindeki kontrolünü etkilediği ifade eder. Atasözünün gerçek anlamı, evin sahibi olduğumuz ve onu bir dededen miras aldığımız ve yine de yabancıların bizi oradan kovmaya geldiğidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Baskısız yongayı yel alır, sahipsiz tarlayı sel alır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	78.اللي يرافيق إرفيق يأخذ من طباعه
Türkçe Telaffuzu	ellyî yirâfiğ irfiğ yâhud min tebâ'uh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى تَغْيِيرِ أَخْلَاقِ شَخْصٍ مَا وَفَّقَ أَخْلَاقَ صَدِيقِهِ، فَإِنْ كَانَ طَيِّبًا وَصَادِقًا ثُمَّ صَادِقًا شَرِيرًا تَغَيَّرَتْ أَخْلَاقُهُ وَصَارَتْ شَرِيرَةً، وَالْعَكْسُ صَحِيحٌ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kişinin ahlakının arkadaşının ahlakına göre değiştiğini belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Bana arkadaşımı söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	79. الزَّيْرُ الْمَلْيَانُ مَا يَرِنُّش
Türkçe Telaffuzu	ez-zîr el-melyân mâ yirinniş
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيُذَلَّ عَلَى أَنَّ الشَّخْصَ عَالِي الصَّوْتِ كَثِيرَ الْكَلَامِ هُوَ فَارِعٌ مِنْ دَاخِلِهِ، لَا يَفْعَلُ مَا يَقُولُ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِلْمَثَلِ هُوَ أَنَّ الزَّيْرَ الْفَارِعَ مِنَ الْمَاءِ إِذَا طَرَفَتْ عَلَيْهِ يَكُونُ صَوْتُهُ عَالٍ، فَالصَّوْتُ الْعَالِي دَلِيلُ الْفَرَاغِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, yüksek sesli bir kişinin çok konuştuğunu ve içinin boş olduğunu, dediğini yapmadığını belirtmek için kullanılır. Atasözünün gerçek anlamı şudur ki, üzerine vurursanız su küpü gürültülü olacaktır, dolayısıyla yüksek ses boşluğun kanıtıdır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Boş fıçı çok langırdar.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	80. اللَّيِّ يَبِّي رُوْحَةَ قَنْطَرَةَ اِبْتَحَمَلِ الدَّوْس
Türkçe Telaffuzu	ellyî yibbî rûhu ganțara iytehammil ed-dûs
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيُذَلَّ عَلَى أَنَّ هُنَاكَ مَنْ يَجْرُ عَلَى نَفْسِهِ الْبَلَاءَ، وَحِينَ يَحْدُثُ لَهُ ذَلِكَ عَلَيْهِ أَنْ يَتَحَمَّلَ نَتِيجَةَ الْوَضْعِ الَّذِي وَضَعَ نَفْسَهُ فِيهِ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ مَنْ يَجْعَلُ نَفْسَهُ دَوَّاسَةً عَلَيْهِ أَنْ يَتَحَمَّلَ دَوْسَ النَّاسِ عَلَيْهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir kimsenin kendisini musibet altına soktuğunu ve bu başına geldiğinde, kendisini koyduğu durumun sonucuna katlanmak zorunda olduğunu belirtmek için kullanılır. Kelimenin tam anlamıyla, kendini paspas gibi ayakaltına koyan kişidir, onu çiğneyen insanlara katlanmak zorundadır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Başa gelen çekilir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	81. الْخَيْرُ مَا تَعْرِفُهُ وَأَنْتَ فِيهِ
Türkçe Telaffuzu	ilhıyr mâ ti'arafu vinte fih
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِكَلِّ شَخْصٍ يَكُونُ فِي نِعْمَةٍ وَلَا يَعْتَرِفُ بِهَا، وَيَعْتَرِفُ بِهَا بَعْدَ أَنْ تَضَيِّعَ مِنْهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, nimet içinde olup da değerini anlamayan, onu kaybettikten sonra değerini bilen her insan için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Gençliğin kıymeti, ihtiyarlıkta anlaşılır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	82. اللَّيِّ اِمْعَاهُ قِرْشٌ وَمَحْيِرُهُ بِشْرِي حَمَامٌ وَيَطِيرُهُ
Türkçe Telaffuzu	ellyî im'âh girş vimhayyaruh yişrî hamâm vîyțayruh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلشَّخْصِ الَّذِي يُنْفِقُ نَفْوَدهُ بِلَا وَعْيٍ لِكثْرَةِ مَالِهِ إِلَى دَرَجَةٍ أَنَّهُ يَسْتَتِرِي بِهَا الْحَمَامَ ثُمَّ يُطْلِقُهُ وَيَطِيرُهُ دُونَ أَنْ يَسْتَفِيدَ مِنْهُ فِي أَيِّ شَيْءٍ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, çok parası olduğu için parasını bilinçsizce harcayan kişi için kullanılır. Öyle ki, parasıyla güvercin satın alır, sonra onları serbest bırakır ve onlardan hiçbir fayda sağlamadan uçarlar.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Parayı araya değil, paraya vermeli.

Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	83. القَفَّةُ أُمُو وَدُنَيْنِ إِيشِلُوها إِتْنِين
Türkçe Telaffuzu	el-guffa 'ummû vidnîn iyşilûhâ itnîn
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلدَّعْوَةِ إِلَى التَّعَاوُنِ وَالْمُشَارَكَةِ فِي إِجْزَارِ الْمَهَامِ، مَهْمَا كَانَتْ بَسِيطَةً، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِلْمَثَلِ أَنَّ حَمْلَ الْقَفَّةِ يُعَدُّ أَمْرًا بَسِيطًا وَرَغْمَ ذَلِكَ لَهَا مَقْبَضَانِ لَيْسَهُمَا عَلَى شَخْصَيْنِ حَمْلًا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, ne kadar basit olursa olsun, görevlerin yerine getirilmesinde işbirliği çağrısı yapmak için kullanılır. Atasözünün gerçek anlamı, sepet taşımanın basit bir iş olduğu, ancak iki kişinin onu taşımasını kolaylaştırmak için iki kulpu olduğudur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Birlikten kuvvet doğar.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	84. إِشْنَابُ يَرْكُزُ عَلَيْهَا الطَّيْرُ
Türkçe Telaffuzu	işnâb yirkez 'aliyhâ eţ-tîr
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ تَهْكُمًْا لِيَدُلَّ عَلَى الرَّجُولَةِ الْوَاضِحَةِ شُكْلًا عَلَى شَخْصٍ مَا فَشَارَبُهُ كَبِيرٍ لِدَرَجَةِ أَنَّ الطَّيْرَ يُمَكِّنُهُ الْوُقُوفُ عَلَيْهِ، وَرَغْمَ ذَلِكَ لَا يَفْعَلُ أَفْعَالًا رُجُولِيَّةً.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bıyıkları bir kuşun üzerinde durabileceği kadar büyük olan, yine de erkekçe hareketler yapmayan bir kişinin görünüşteki erkekliğini belirtmek için bir işneleme olarak kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Her sakallıyı baban mı sanırsın?
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	85. الْقَدْرُ يَغْلِبُ الْحَدْرَ
Türkçe Telaffuzu	el-gader yiglib el-ħazar
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى أَنَّ الْقَدْرَ أَقْوَى مِنَ الْحَدْرِ، فَمَهْمَا كَانَ الْإِنْسَانُ حَذْرًا إِلَّا أَنَّهُ لَا يَمْنَعُ الْقَدْرَ، فَالْقَدْرُ نَافِذٌ لَا مَحَالَ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, kaderin tedbirden daha güçlü olduğunu belirtmek için kullanılır. Bir insan ne kadar dikkatli olursa olsun, kaderi engelleyemez, çünkü kader kaçınılmazdır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Kaderde ne varsa o olur.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	86. الْبَصِيسُ وَلَا الْعَمَى
Türkçe Telaffuzu	el-başış ve lâ el-a'mâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ عِنْدَ الْاضْطِرَارِ لِلاِخْتِيَارِ بَيْنَ ضَرَرَيْنِ فَيَتِمُّ تَرْجِيحُ الضَّرَرِ الْأَقْلَى، لِذَلِكَ قَدْ يَضْطَرُّ الشَّخْصُ أَنْ يَخْتَارَ ضَعْفَ النَّظَرِ لِأَنَّهُ أَقْلٌ ضَرَرًا مِنَ الْعَمَى.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, iki zarar arasında seçim yapmak gerektiğinde kullanılır, bu nedenle kişi zayıf görmeyi körlükten daha az zararlı olduğu için tercih etmek zorunda kalabilir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Yarınki tavuktan, bugünkü yumurta yeğdir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	87. إِحْمَارَكَ لَعْرَجٍ وَلَا جَمَلٍ جَارَكَ
Türkçe Telaffuzu	iħmârek le'erac ve lâ cemel cârak

Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى الْاِكْتِفَاءِ بِمَا تَمْلِكُ مَهْمَا كَانَ نَاقِصًا أَوْ قَاصِرًا، وَذَلِكَ أَفْضَلُ مِنَ الْاِسْتِعَانَةِ بِأَشْيَاءِ الْغَيْرِ، فَالْحِمَارُ الْأَعْرَجُ الضَّعِيفُ الَّذِي تَمْلِكُهُ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ أَنْ تَطْلُبَ جَمَلَ جَارِكَ الْقَوِيِّ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, ne kadar eksik olursa olsun, elimizdekilerle yetinmemizi sağlamak için kullanılır ve bu, başkalarının mallarından yardım istemekten daha iyidir. Zayıf, topal eşeginiz, komşunuzun güçlü devesini istemekten iyidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Kanaat gibi devlet olmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	88. اَللِّي فَيِدَّهُ مُوشٌ لِيَه
Türkçe Telaffuzu	ellyî fiyedduh mûş lîyh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَدُلَّ عَلَى سَخَاءِ وَكِرَمِ الشَّخْصِ، فَكُلُّ الَّذِي يَمْلِكُهُ لَيْسَ لَهُ؛ أَيَّ أَنَّهُ يَنْتَبِرُّ بِه لِغَيْرِهِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü cömertliği belirtmek için kullanılır, çünkü kişinin sahip olduğu her şey kendisine ait değildir, bu yüzden başkalarına bağışlar.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Yiğidin malı meydandadır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	89. خَاشِ عَالِجَبَلِ اِبْقَادُومَةَ
Türkçe Telaffuzu	hâş 'âlicebel ibgâdûme
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يَطْمَحُ لِعَمَلِ اِنْجَازِ كَبِيرٍ لَكِنَّهُ يَقُومُ بِجُهْدٍ قَلِيلٍ، كَمَنْ يُرِيدُ هَدْمَ جَبَلٍ بِقَادُومٍ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, büyük bir başarı elde etmeyi arzulayan, ancak çok az çaba sarf eden biri tarafından kullanılır. Keserle Dağı yıkmak isteyen biri gibi.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Devlet adama ayağıyla gelmez.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	90. رَجَعَتْ حَلِيمَةَ لِذَارِهَا
Türkçe Telaffuzu	ric 'it hâlîme lidârâhâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِكُلِّ شَخْصٍ حَاوَلَ تَغْيِيرَ عَادَةِ مُعَيَّنَةٍ لَكِنَّهُ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَقُومَ بِهَذَا التَّغْيِيرِ، فَمَا يَلْبَثُ حَتَّى يَعُودَ إِلَى عَادَتِهِ الْقَدِيمَةِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, belirli bir alışkanlığı değiştirmeye çalışan, ancak bunu başaramayan herkes için kullanılır. Ama bu değişikliği yapamadığı için kısa sürede eski alışkanlığına geri dönder.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Can çıkar, huy çıkmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	91. سَكَّرَ بَابَ دَارِكَ وَلَا اِتَّخَوْنَ جَارِكَ
Türkçe Telaffuzu	sekkir bâb dârak ve lâ ithavvin cârek
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ كَدَعْوَةٍ لِلْحَرِصِ وَأَخْذِ الْاِحْتِيَاظِ وَالْحَذَرِ؛ لِأَنَّ ذَلِكَ أَفْضَلُ مِنَ التَّخَوِينِ وَالشَّلَكِ فَعَلَّقَ الْبَابَ أَفْضَلُ مِنَ التَّهَامِ الْجَارِ بِمُحَاوَلَةِ السَّرْقَةِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü dikkatli olmaya, tedbir ve ihtiyatlı olmaya bir davet olarak kullanılır. Çünkü bu durum, yanlış beyan ve şüpheden daha iyidir. Bu nedenle kapıyı kapatmak, komşuyu çalmaya teşebbüs etmektен daha iyidir.

Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Kapını iyi kapa, komşunu hırsız tutma.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	92. سَبَعُ صَنَائِعٍ وَالبَحْتِ ضَائِعٍ
Türkçe Telaffuzu	seba ' şanâyi ' vi'l-baht dâyi'
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يَكُونُ مُتَعَدِّدَ الْمَهَارَاتِ لَكِنَّهُ لَيْسَ مُوَفَّقًا فِي حَيَاتِهِ وَلَا يَأْخُذُ الْمَكَانَةَ الَّتِي يَسْتَحِقُّهَا، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ هُوَ شَخْصٌ لَدَيْهِ سَبْعُ فُنُونٍ لَكِنَّهُ لَا يَعْمَلُ وَلَا حَظَّ لَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü çok yetenekli ama hayatında başarılı olamayan ve hak ettiği yeri almayan biri tarafından kullanılır. Gerçek anlamı yedi ustalığı olan ama çalışmayan ve şansı olmayan kişidir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Baht olmayınca başta, ne kuruda biter, ne de yaşta.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	93. بَعْدَ مَا شَابَ حَشَنَ الْكُتَّابِ
Türkçe Telaffuzu	ba 'di mâ şâb haşsi 'l-kuttâb
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيَذُلَّ عَلَى قَوَاتِ الْأَوَانِ لِفِعْلِ أَمْرٍ مَا، مِثْلًا يَدْخُلُ الشَّخْصُ الْعَجُوزَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ لِيَتَعَلَّمَ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, tıpkı yaşlı bir kişinin öğrenmek için okula başladığı gibi, bir şeyler yapmak için çok geç olduğunu belirtmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Giden gelse, dedem gelirdi.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	94. عَصْفُورٌ فِي الْيَدِ وَلَا عَشْرَةٌ فِي إِشْجَرَةٍ
Türkçe Telaffuzu	'aşfûr fi'l-yed ve lâ 'aşara fi işşecara
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى اخْتِيَارِ الْأَمْرِ الْمَضْمُونِ وَإِنْ كَانَ أَقْلٌ، وَعَدَمِ اخْتِيَارِ الْأَمْرِ غَيْرِ الْمَضْمُونِ وَلَوْ كَانَ أَكْثَرَ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, az da olsa güvenceli düzeni seçmeye, daha çok da olsa güvencesiz şeyi seçmemeye teşvik etmek için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Eldeki bir kuş, daldaki iki kuştan iyidir.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	95. شَكَارَةُ الْعَرُوسَةِ أُمَّهَا وَخَالَتُهَا وَسَبْعَةٌ مِنْ قَبِيلَتِهَا
Türkçe Telaffuzu	şekkârit il 'arûse 'ummehâ ve hâlithâ vi seb 'a min gabîlithâ
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يُبَالِغُ فِي مَدْحِ شَخْصٍ مِنْ أَقْرَبَائِهِ، أَوْ أصدقَائِهِ أَوْ أَحَدِ الْمُقْرَبِينَ لَهُ، وَالْمَعْنَى الْحَرْفِيُّ لِلْمَثَلِ هُوَ أَنَّ مَنْ مَدَحَ جَمَالَ الْعَرُوسِ أُمَّهَا وَخَالَتُهَا وَسَبْعَةٌ مِنْ أَقْرَبَائِهَا، أَيُّ أَنْ مَدَحَهُمْ لَيْسَ مَوْضُوعِيًّا.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, bir kimsenin akraba, arkadaş veya yakınlarından birinin övgüsünü abartanlar için kullanılır ve atasözünün gerçek anlamı, gelinin, annesinin, teyzesinin ve yedi akrabasının güzelliğini övmek anlamına gelir, yani övülmeleri tarafsız değildir.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Bal bal demekle ağız tatlanmaz.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	96. الَّتِي تَكْرَهُ شَبْحَهُ إِيْبَارِكْكَ اللهُ فِي شَبْحِهِ
Türkçe Telaffuzu	ellyî tikrah şebaḥuh iybâriklek Allah fi şebaḥuh

Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْحَثِّ عَلَى عَدَمِ الْمُبَالَغَةِ فِي النَّفُورِ مِنْ أَحَدٍ فَمَنْ تَكَرَّرَ مُقَابَلَتُهُ يُكْثِرُ الْقَدْرَ مِنْ جَمْعِكُمْمَا وَجْهًا لَوْجَهُ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü kimseye aşırı tepki vermemeyi öğütler. Kimden ne kadar nefret edersen et, kader yüz yüze görüşmeni artıracaktır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Keçinin sevmediği ot, gelir karşısında biter.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	97. اِدْكَاِكِين مِتْرَاصْفَهْ وَالْأَرْزَاقِ مِتْنَاصْفَهْ
Türkçe Telaffuzu	'iddekâkîn mitrâşfa vi'l'arzâg mitnâşfeh
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يَخَافُ قَوَاتِ الرَّزْقِ، فَالِدَّكَاِكِين مِتْرَاصْفَهْ جَنْبًا إِلَى جَنْبِ، وَاللَّهُ- تَعَالَى- يُرْسِلُ الرَّزْقَ لِمَنْ كُتِبَ لَهُ؛ لِذَلِكَ لَا دَاعِيَ مُطْلَقًا مِنَ الْخَوْفِ مِنَ قَوَاتِ الرَّزْقِ
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, geçim sıkıntısından korkanlar için kullanılır. Çünkü dükkânlar yan yana sımsıkı doludur ve Allah Teâlâ, rızkını yazıldığı kişilere gönderir, dolayısıyla geçim sıkıntısından kesinlikle korkmaya gerek yoktur.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Allah kulunu kısmeti ile yaratır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	98. صَاحِبِ صَنْعَتِكَ عَدُوُّكَ
Türkçe Telaffuzu	şâhib şan'itek 'aduvvek
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلتَّحْذِيرِ مِنْ زُمَلَاءِ الْعَمَلِ أَوْ مَنْ يَعْمَلُونَ فِي نَفْسِ الْمِهْنَةِ عَلَى إِعْتِبَارِهِمْ مُنَافِسِينَ مِثْلَ الْأَعْدَاءِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, iş arkadaşlarını veya aynı meslekte çalışanları uyarmak için kullanılır. Aynı meslekte çalışanlar düşmancasına birbirine rakip olabilirler.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Abdalın arkadaşlığı yol görünücüyeye kadardır.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	99. صِفِيرِ فِي وَدِنِ مَيِّتِ
Türkçe Telaffuzu	şafir fî vidn meyyit
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِيُبَدِّلَ عَلَى عَدَمِ الْفَائِدَةِ مِنَ النَّصْحِ وَالتَّوَجِيهِ، كَمَنْ يُصَفِّرُ فِي أذُنِ شَخْصٍ مَيِّتٍ، فَلَا يَتَأَثَّرُ الْمَيِّتُ بِصَوْتِ الصَّفِيرِ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, ölünün kulağına ıslık çalmak gibi öğüt ve hidayetini fayda vermeyeceğini belirtmek için kullanılır. Ölü ıslık sesinden etkilenmez.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Karaya sabun, deliye öğüt neylesin.
Libya Lehçesindeki Halk Atasözü	100. صَامِ فِي رَمَضَانَ يَوْمِ وَقَالَ اِمْتَى الْعِيدِ
Türkçe Telaffuzu	şâm fî ramadân yüvm ve gâl 'imtâ el-'iyd
Sementik Analiz	يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِشَخْصٍ عَجُولٍ يَتَعَجَّلُ الْأُمُورَ، كَشَخْصٍ صَامٍ أَوَّلَ يَوْمٍ فِي رَمَضَانَ، وَلَكِنَّهُ يَتَعَجَّلُ الْعِيدَ الَّذِي مَازَالَ أَمَامَهُ أَيَّامٌ كَثِيرَةٌ.
Türkçe Anlam Analizi	Bu atasözü, Ramazan'ın ilk günü oruç tutan, ancak önünde birçok gün olmasına rağmen bayram gelsin diye acele eden kişi için kullanılır.
Türk Kültüründe Karşılık Gelen Atasözü	Dere görünmeden paça sıvanmaz.

3.6. Libya Trablus Lehçesinde Askerî Terimler ve Komutlar

Özelleşmiş terminolojik bir alan olan askerlik, birçok ülkede olduğu gibi Libya Trablus lehçesinde de kendine özgü terimler ve komutlar içermektedir. Bunlar arasında askerî taktik ve manevra komutları, silah tanımları, askerî makamların adları ve askerî birliklerin tanımları bulunabilir. Fakat bu terim ve komutların tam bir listesi yoktur ve yalnızca askerlerin veya askerî alanın içinde bulunanların çalıştığı ortamlarda kullanılır.

3.6.1. Libya'da Askerî Kavramlar

Toprak büyüklüğü olarak 1.759.540 kilometrekarelik bir alana sahip olan Libya, 6.754.507 kişilik nüfusunun askerliğe elverişli kişi sayısı 3.044.810 ve toplam asker sayısı 30.000 civarındadır.¹ Ülkede askere alınma yaşı 18'dir. Ordunun büyüklüğü ve askeri şubelerin yapısı hakkındaki bilgiler kamuya açık değildir ve ülkedeki siyasi duruma bağlı olarak değişebilir. Libya'da askerî sektörde kullanılan teknik terimler ve ifadeler neredeyse tamamı Fasîh Arapçadır. Ayrıca birçok önemli askerî terimler barındıran bu çalışma, Libya ordusu askerleri tarafından sözcüklerin en uygun ve güncel karşılıkları ile revize edilmiştir.

Libya'daki askerî güçler 2011 olaylarından sonra aşağıda belirtilen teşkilatlardan oluşmuştur. Gayri resmi Libya askerî kanadı şu şekilde oluşmaktadır:²

1-Zintan Devrimci Güçler Konseyi

Libya'daki iç savaş döneminde Zintan bölgesinden gelen bir askeri grupla bağlantılı bir kuruluştur. Bu kuruluş, 2011 yılındaki Libya Devrimi sonrası oluşan güvenlik boşluklarını doldurmak ve ülkedeki iç kargaşayı önlemek amacıyla kurulmuştur. Bu konsey (Zintan Revolutionary Forces Council), şu anda Libya'daki güç dengelerinin bir parçasıdır. Ülkedeki askeri ve güvenlik konularının yönetiminde aktif bir rol oynamaktadır.

2- Mısrâta Tugayları

Libya'da Mısrâta şehrinde bulunan bir askeri birimdir. 2011 yılında başlatılan Libya İç Savaşı sırasında Mısrâta'daki muhalif gruplar tarafından kurulmuş ve savaş süresince önemli bir rol oynamıştır. 17 binden fazla savaşçı, 5 bin kadar askeri araç, yüzlerce tankın

---

¹<https://askeriguc.com/ulke/libya-askeri-gucu>, (Erişim:06.09.2022).

²<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/libyadaki-guc-odaklari>, (Erişim:06.09.2022).

yanı sıra karadan karaya orta menzilli füzelere sahip olan bu tugay, Libya'nın batısındaki en büyük askeri güçtür. Bugün Libya'daki güncel siyasi ve askeri durumu değerlendirildiğinde, Mısırâta Tugaylarının güçsüzleştiği ve rolünün azaldığı görülebilir.

3- Trablus Askerî Konsey Tugayları

Libya'daki Trablus Askerî Konsey'nin desteklediği bir güçtür. Bu tugaylar, Trablus ve çevre bölgelerde güvenliği sağlamak ve askeri meseleleri çözmek için görevlendirilmiştir.

4- Libya Ulusal Ordusu

2011 yılında yapılan devrim sonrası oluşan Libyalı asker ve güvenlik güçlerinin birleşmesi sonucu oluşan resmi bir askerî birimdir. Bu güç, ülkenin güvenliğini ve sınır güvenliğini korumaya yönelik olarak görevlendirilmiştir. Ancak, 2011 devrimi sonrası Libyalı güçler arasındaki çatışmalar ve iç çekişmeler, ulusal ordunun güçsüzleşmesine ve aynı zamanda farklı gruplar tarafından kontrol edilen farklı bölgelerin oluşmasına neden olmuştur.

5- Ulusal Güvenlik Müdürlüğü

Libya'nın devlet güvenliğiyle ilgili sorumlu bir kurumudur. Güvenliği sağlamak, terör ve diğer tehlikeli davranışları önlemek ve halkın güvenliğini korumak gibi görevleri vardır. Ayrıca, devlet tarafından verilen diğer güvenlik görevlerini de yerine getirir ve diğer kurumlarla işbirliği yaparak ülkenin güvenliğini sağlar.

Ayrıca, gayri resmi Libya askerî kanadının yanı sıra Libya'da uluslararası destek ve müdahil olma çabaları da bulunmaktadır. Ülkede iç karışıklıkların sonucunda güvenlik ve askeri konularda destek sağlamak üzere yabancı kaynaklardan finansman edilen paralı askerler de vardır. Libya'da Çadlı, Sudanlı ve Wagner grubuna bağlı aktif olarak görev alan paralı askerlerle birlikte farklı ülkeler tarafından para ve silah yardımıyla desteklenen radikal örgütler ve çok sayıda uluslararası istihbarat servisi ajanlarının bulunduğu belirtilmektedir. Bunlar, taraflar arasındaki çatışmalar sırasında askerî ve istihbarat desteği sağlamaya veya güvenlik güçleri olarak görev yapmak için kullanılırlar. Ancak, bu grupların aktiviteleri yerel halk ve uluslararası toplum tarafından eleştirilmektedir. Çünkü sıklıkla insan hakları ihlalleri, tehditler ve güvensiz ortamın artmasına yol açtıkları bilinmektedir.

Tablo 81: Libya Ordusu Genelkurmay Başkanlığı'nın Teşkilat Yapısı

Libya Ordusu Genelkurmay Başkanlığı	رئيس هيئة الأركان العامة للجيش الليبي
Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı	رئاسة أركان القوات البرية
Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı	رئاسة أركان القوات البحرية
Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı	رئاسة أركان القوات الجوية
Hava Savunma Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı	رئاسة أركان قوات الدفاع الجوي
Sınır Muhafız Kurmay Başkanlığı	رئاسة أركان حرس الحدود

(Kaynak: <https://t.ly/eGPU>, (Erişim:06.09.2022).)

Libya Harp Okulu (Libya, Trablus, al-Hadba) çeşitli kuvvetlere türlerinde uzmanlaşmış askerler yetiştirmek ve Libya ordusunda modern askerî bilimlerin tanıtılması ve geliştirilmesi amacı ile kurulmuştur. Bununla birlikte, askeri akademiler genellikle liderlik, taktikler, silahlar, teçhizat ve askeri strateji gibi alanlarda eğitim ve öğretim sunar.

Tablo 82: Libya Harp Okulu Bölümleri

Motorlu Piyade ve Keşif Tümeni Başkanlığı	قسم المشاة الآلية والاستطلاع
Tank Departmanı	قسم الدبابات
Topçu ve Füze Tümeni Departmanı	قسم المدفعية والصواريخ
Teknik İşler Departmanı	قسم الشؤون الفنية
İstihbarat Dairesi Başkanlığı	قسم المخابرات
Elektronik Destek Departmanı	قسم الدعم الإلكتروني
Saha Mühendisliği Departmanı	قسم هندسة الميدان
Kimyasal Biyolojik Radyoaktif ve Nükleer (KBRN) Önleme Departmanı	قسم الوقاية الكيميائية
İdari İşler Dairesi Başkanlığı	قسم الشؤون الإدارية
Ulaştırma ve Makine Dairesi Başkanlığı	قسم النقل والآليات
Silahlanma ve Mühimmat Departmanı	قسم التسليح والدخيرة

(Kaynak: http://www.laag.ly/milar_col.html, (Erişim:06.09.2022).)

Tablo 83: Askerî Sınıflar

ASKERİ SINIFLAR	الاختصاصات العسكرية	el-ihisâsât'ul 'Askeriyye	الاختصاصات العسكرية	el-ihisâsât'ul 'Askeriyye
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Subay	ضابط	Dâbiṭ	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Astsubay	ضابط صف	Dâbiṭ şaff	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	

Asker	جُنْدِيّ	Cündiyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Piyade	المُشَاة	el-Müşât	المشاة	el-Meşât
Tank	المُدَرَّعَات	el-Muderra'ât	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Hava Savunma	الدِّفَاعُ الْجَوِّيّ	ed-Difâ'u'l cevviyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Topçu	المُدْفَعِيَّة	el-Midfe'iyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Muhabere	الإِسْرَارَة	el-İşâra	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
İstihkam	هَنْدَسَة العَسْكَرِيَّة	Hendeset'ul- 'askeriyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
İstihbarat	المُخَابِرَات	el-Muhâberât	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
İkmal	الإِمْدَاد وَ التَّمْوِين	el-'imdâd ve't-temvîn	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Bakım	الصِّينَانَة	eş-Şıyâne	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ulaştırma	النَّقْل	en-Naql	النقل	en-Nagl
Personel	الخِدْمَات الإِدَارِيَّة	el-Ḥıdmât'ul 'idâriyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Harita	الخَرِيْطَة	el-Ḥariyâ	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Teknisyen	الفَنِّيّ	el-Fenniyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Öğretmen	المُعَلِّم	el-Mü'allim	الأستاذ ¹	el-'üstâz
Maliye	المَالِيَّة	el-Mâliyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Hakim	القَاضِيّ	el-Ḳâdiyy	القاضي	el-Gâdiyy
Sağlık	الصِّحَّة	eş-Şihha	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tabip	الطَّبِيب	eṭ-Ṭabîb	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Veteriner	البَيْطَرِيّ	el-Beytariyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Eczacı	الصِّيدَلِيّ	eş-Şaydeliyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	

Tablo 84: Askerî Teşkilât

ASKERÎ TEŞKİLÂT	التشكيلات العسكرية	et-teşkilât'ul 'Askeriyye	التشكيلات العسكرية	et-teşkilât'ul 'Askeriyye
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Milli Savunma Bakanlığı	وَزَارَةُ الدِّفَاعِ الوَطَنِيّ	Vizârat'ud-difâ' al- veṭaniyy	وزارة الدفاع العامة	Vizârat'ud-difâ' el-âmmе
Genelkurmay Başkanlığı	رِئَاسَةُ الأَرْكَانِ العَامَّةِ	Ri'âset'ul -'arkân al- âmmе	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Kara Kuvvetleri	قُوَّاتُ بَرِّيَّة	Ḳuvvât berriyye	قوات برية	Guvvât berriyye
Deniz Kuvvetleri	قُوَّاتُ بَحْرِيَّة	Ḳuvvât bahriyye	قوات بحرية	Guvvât bahriyye
Hava Kuvvetleri	قُوَّاتُ جَوِّيَّة	Ḳuvvât cevviyye	قوات جوية	Guvvât cevviyye

¹Bazıları bu kelimenin kökeninin Farsça işinde usta olmak anlamına gelen (أستاذ) kelimesinden türediğini, bazıları da bizim de günlük hayatta kullandığımız (أسطى) usta kelimesinden türediğini ifade eder. Eğer vezni Arapça olsaydı bu kelimenin aslı أستاذ olurdu. أستاذ kelimesi قرطاس kelimesi gibi فعلا لا vezninden türemiştir veya bu kelimenin aslı ستن ise vezni أفعلا olur. Bu iki vezin de Arapçada yoktur.

Özel Kuvvetler	قُوَات خَاصَّة	Ḳuvvât hâşşa	صاعقة	Şâ'iga
Hava Üssü	قَاعِدَة جَوِيَّة	Ḳâ'ide cevviyye	قاعدة جوية	Gâ'ide cevviyye
Füze üssü	قَاعِدَة صَوَارِيخ	Ḳâ'ide şavârîyh	قاعدة صواريخ	Gâ'ide şavârîyh
Kontrol Merkezi	مَرْكَز تَحْكُم	Merkez teḥakküm	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Eğitim Merkezi	مَرْكَز التَّدْرِيب	Merkez et-tedrib	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Savunma Harekat Merkezi	مَرْكَز عَمَلِيَّات الدِّفَاع	Merkez 'amaliât ed-difâ'	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Hava Kontrol Kulesi	بُرْج المُرَاقَبَة الجَوِيَّة	Burc al-mürâqaba al-cevviyye	برج المراقبة الجوية	Burc al-mürâgaba al-cevviyye
Bölük Karargahı	مَقَرَّ السِّرِّيَّة	Meḳarr sirriyye	مقر السرية	Megarr sirriyye
Kuvvet	قُوَّة	Ḳuvvât	قوة	Guvvât
Birlik	وَاحِدَة	Vahde	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tim	رَهْط	Raḥṭ	فرقة	Firga
Manga	جَمَاعَة	Cemâ'a	جمع	Cem'a
Takım	فَصِيلَة	Fasîle	فصيل	Fasîl
Bölük	سَرِيَّة	Serîyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tabur	كَتِيبَة	Ketîbe	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Komando Taburu	كَتِيبَة صَاعِقَة	Ketîbe şâ'ika	كتيبة صاعقة	Ketîbe şâ'iga
Tanksavar Taburu	كَتِيبَة مُضَادَة لِلدَّبَابَات	Ketîbe muḥâdde li'l-debbâbêt	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Alay	فَوْج	Fevc	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tugay	لِوَاء	Livâ'	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Füze Tugayı	لِوَاء صَوَارِيخ	Livâ' şavârîyh	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Mekanize Tugay	لِوَاء مِيكَانِيكِي	Livâ' miykânîkyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tümen	فِرْقَة	Fırqa	فرقة	Firga
Piyade Tümeni	فِرْقَة المَشَاة	Fırqa el-Müşât	فرقة المشاة	Firga el-Müşât
Zırhlı Tümen	فِرْقَة مُدَرَّعَة	Fırqa müderra'a	فرقة مدرعة	Firga müderra'a
Kolordu	فَيْلَق	Feylaḳ	جحفل	Caḥfel
Ordu	جَيْش	Ceyş	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Bando	مُوسِيقَى الجَيْش	Mûsîkâ el-ceyş	موسيقى الجيش	Mûsîgâ el-ceyş

Tablo 85: Askerî Terimler

ASKERÎ TERİMLER	مُصْطَلِحَات عَسْكَرِيَّة	Muştalahât 'Askeriyye	مُصْطَلِحَات عَسْكَرِيَّة	Muştalahât 'Askeriyye
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Ağır cephanе	عِتَاد ثَقِيل	'atâd şakîl	عِتَاد ثَقِيل	'atâd tağîl
Tanksavar topu	قَذِيْفَةٌ مُوجَّهَةٌ مُضَادَّةٌ لِلدَّبَابَات	Ḳazîyfe müvecceḥ muḍâdde li'l-debbâbêt	قَذِيْفَةٌ مُوجَّهَةٌ مُضَادَّةٌ لِلدَّبَابَات	Gazîyfe müvecceḥ muḍâdde li'l-debbâbêt
Tanksavar	مُضَادَّةٌ لِلدَّبَابَات	Muḍâdde li'l-debbâbêt	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Uçaksavar	مُضَادَّةٌ لِلطَّائِرَات	Muḍâdde li'l- tâ'irât	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Roketatar/ lançer/ ağır silah	قَازِفَةٌ صَوَارِيْح	Ḳazîyfe şavâriyh	قَازِفَةٌ صَوَارِيْح	Gazîyfe şavâriyh
Ağır obüs topu	مَدْفَعٌ قَوْسٌ ثَقِيل	Midfa' kavş şakîl	مدفع هاوتزر ثقيل	Midfa' hâutzer tegîl
Sahra topçusu	مَدْفَعِيَّةُ الْمَيْدَان	Midfa'yy el-meydân	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Havan topu	مَدْفَعٌ هَاوِن	Midfa' hâven	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Makinalı tabanca	مُسَدَّسٌ رَشَاش	Müseddes raşşâş	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ateş mevzii	مِرْبَطٌ نِيرَان	Mirbetu nîrân	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Harekat Grup	قِيَادَةٌ مَجْمُوعَةُ الْعَمَلِيَّات	Ḳiyâde mecmu'at'l-'amâliyyât	قِيَادَةٌ مَجْمُوعَةُ الْعَمَلِيَّات	Giyâde mecmu'at'l-'amâliyyât
Telsiz	لَا سِلْكِیِّ	La silkiyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Zırhlı	مُدَرَّعَةٌ ، مُضَادَّ	Muderra'â / muḍâdd	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Bindirilmiş Piyade	مُشَاتٌ مَحْمُولَةٌ	Müşât maḥmûle	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Mekanize Piyade	مُشَاتٌ مِيكَانِيكِيَّةٌ	Müşât mîykânîkye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Müfreze	مُفْرَزَةٌ	Müfrazе	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Fabrika / atölye	مَعْمَلٌ	Ma'mel	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Radar / anten	هُوَ اِنْتِيَات	Hevâ'iyet	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Bakım / tamir kademesi	وَرَشَةٌ تَصْلِيْح	Verşe taslîḥ	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Köprü / Köprüler	جُسُورٌ / جِسْر	Cisr / cusûr	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Geçit / Geçitler	سُبُلٌ / سَبِيل	Sebîl / Subul	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Mayın Tarlası	حَقْلٌ أَلْغَام	Ḥaql 'algâm	حَقْلٌ أَلْغَام	Ḥaql 'algâm
Elektronik Harp	حَرْبٌ اِلْكَتْرُونِيَّةٌ	Ḥarb 'ilekturûniyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
SİHA / İHA	مُسَيَّرَةٌ	Müseyyara	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Uçak	طَائِرَةٌ	Tâ'ira	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Savaş gemisi	سَفِيْنَةٌ حَرْبِيَّةٌ	Sefîne ḥarbiyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Uçak gemisi	حَامِلَةٌ طَائِرَات	Ḥâmile Tâ'irat	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Havadan karaya füze	قَذِيْفَةٌ جَوٌّ-أَرْض	Ḳazîyfe cev-'arḍ	قَذِيْفَةٌ جَوٌّ-أَرْض	Gazîyfe cev-'arḍ
Havadan havaya füze	قَذِيْفَةٌ جَوٌّ-جَوٌّ	Ḳazîyfe cev- cev	قَذِيْفَةٌ جَوٌّ-جَوٌّ	Gazîyfe cev-cev
Ağır Bombardımanı	قَصْفٌ عَنِيْف	Ḳaşf 'anîf	قَصْفٌ عَنِيْف	Gaşf 'anîf

Hava Bombardımanı	قَصْفٌ جَوِّيٌّ	Kaşf cevviyy	قصف جوي	Gaşf cevviyy
Ateşkes	وَقْفٌ إِطْلَاقِ النَّارِ	Kaşf 'itlâk'n-nâr	وقف إطلاق النار	Gaşf 'itlâk'n-nâr
Savaş alanı	سَاحَةُ الْمَعْرَكَةِ	Sâhat el-me'areke	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Savunma hattı	حُطٌّ دِفَاعِيٌّ	Hatt difâ'iy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Saldırı birlikleri	قِطْعَاتُ الْإِقْتِحَامِ	Kıta'ât'l-iktiham	قطعات الاقتحام	Gi'ta'ât'l-igtiham
Asker konuşlandırmak	نَشْرُ الْقَوَاتِ	Naşr'ul-kuvvât	نشر القوات	Naşr'ul-guvvât
Bombalı araç	سَيَّارَةٌ مَفْخَخَةٌ	Seyyâre mufahhaha	سيارة ملغمة	Seyyâra milağgame
Dikenli tel	سِلْكٌ شَائِكٌ	Silk şâ'ik	حبيله	Habile
Dürbün	مِنْظَارٌ ثَنَائِيٌّ	Minzâr sünâ'iy	منظار ثنائي	Minzâr tünâ'iy
Tüfek	بُنْدُقِيَّةٌ / رَشَاشَةٌ	Raşşâşe / bunduqiyye	رشاشة / بندقية	Raşşâşe/bundugıyye
Tabanca	مُسَدَّسٌ	Müseddes	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Top (obüs topu)	مِدْفَعٌ قَوْسٍ	Midfa'u kavsin	مدفع قوس	Midfa'u gavsın
Namlu	سَبْطَانَةٌ	Sabtâne	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Namlu uzatma tertibatı	مَجْمُوعَةٌ وَصَلَةُ السَّبْطَانَةِ	Mecmû'a vaşl'es-sabtâne	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Çok Namlulu Roketatar (ÇNRA)	مِدْفَعٌ مُتَعَدِّدُ السَّبْطَانَاتِ	Midfa'u müte'addid es-sabtânât	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Silah eğitimi	تَدْرِيبٌ أَسْلِحَةٍ	Tedrib 'asliha	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ateş ayarı	تَعْدِيلُ الرَّمِيِّ	Ta'dil er-ramy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Nişan açısı	زَاوِيَةُ التَّسْدِيدِ	Zâvîye et-tesdîd	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Nişan alma hatası	خَطَأٌ فِي التَّسْدِيدِ	Hata'a fi't-tesdîd	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Yetkili kişi	شَخْصٌ مُفَوَّضٌ	Şahş müfevvağ	مُكَافٌ	Mükellef
Karartma	تَعْيِيمٌ	Te'tim	اختفي	İhtefî
Askerî Disiplin	إِنْضِبَاطٌ عَسْكَرِيٌّ	İndibât 'askeriyy	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Silahlı Ayaklanma	إِنْتِفَاضَةٌ مُسَلَّحَةٌ	İntifâda musalleha	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Saldırı başlatmak	شَنُّ الْهُجُومِ	Şenne el-hücûm	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Savunma ateşi	نَارٌ دِفَاعِيَّةٌ	Nâr difâ'iy	نارن دفاعية	Nârn difâ'iy
Güvenlik prosedürleri	إِجْرَاءَاتُ أَمْنِيَّةٌ	'icrâ'ât 'emniyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	

Tablo 86: Askerî Komutlar

ASKERÎ KOMUTLAR	الإيعازات العسكرية	el-'îy'âzât el-'Askeriyye	الإيعازات العسكرية	el-'îy'âzât el-'Askeriyye
TÜRKÇE	ARAPÇA	TELAFFUZ	LİBYA TRABLUS LEHÇESİ	TELAFFUZ
Beni takip edin !	اتَّبِعُونِي!	İttebi'ûnî	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Toplan !	اجْتَمِعْ !	İctemi'	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Otur !	اجلس !	İclis	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ateşinle beni koru !	احمني بالنار !	İhminî bi'n-nari	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Nişan al! (tabancayla)	ارفع المسدس !	İrfa' el-müseddes	سدّد !	Seddid

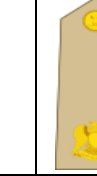

Bomba at !	إِرم قُنْبُلَةٌ !	İrmi künbule	ارم قنبلة !	İrmi gunbule
Fırlat / at / ateş!	أَلْقِ / أَطْلِقْ / إِرم !	İrmi / atlağ/ elki	ألق/ أطلق/ ارم!	İrmi / atlag/ elgi
Rahat!	اِسْتَرِحْ !	İsterih	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Hazır ol !	اِسْتَعِدْ !	İste'id	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tören geçişi !	اِسْتَعْرِضْ !	İste'rid	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Safta toplan !	اِصْطَفُوا !	İştaffû	اِجْمَاعُ !	İcmâ'
İleri !	إِلَى الْأَمَامِ !	'ilâ'l-'emâm	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Geriye dön !	إِلَى الْوَرَاءِ دُرْ !	'ilâ'l-verâ' dur	الى الورا سر!	'ilâ'l-verâ' sir
Sola dön !	إِلَى الْيَسَارِ دُرْ !	'ilâ'l-yesâr dur	الى اليسار سر!	'ilâ'l-yesâr sir
Sağa dön !	إِلَى الْيَمِينِ دُرْ !	'ilâ'l-yemîn dur	الى اليمين سر!	'ilâ'l-yemîn sir
Selam dur (tüfeksiz) /ileri bak !	أَمَامَ رَهْ !	'emâm rah	انظر امامك!	Unzur emâmek
Silah al (tut) !	أَمْسِكْ بِالسِّلَاحِ !	Emsik bi's-silâh	شد سلاحك!	Şid silâhek
Dikkat !	اِنتَبِهْ !	İntebih	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Dağılın !	اِنْصَرِفُوا !	İnşarîfû	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Kalk, dikkat (komutan girince) !	اِنْهَضْ !	İnhağ	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ateş kes !	أَوْقِفِ الرَّمِيَّ !	'evkıf'r-ramy	أوقف الرمي !	'evgıf'r-ramy
Yürüyüş kararı !	اِيقَاعِ الْخَطْوِ !	'iykâ'ul-ħatûv	روح !	Rûh
Adi adım !	بَطِيئًا سِرْ !	Baṭî'en sir	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Selam !	تَحِيَّةُ !	Tehîyye	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Tam siper !	تَحْبًا !	Tehabbe'	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Dirsek teması aralığı !	تَرَاصَفْ !	Terâşuf	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Gitmeye hazır ol!	لِلرَّحِيلِ اِسْتَعِدْ !	Li'l-rahîl ista'id	انتبه !	İntebih
Silah elde ilerle !	تَقَدَّمْ وَالسِّلَاحَ بِالْيَدِ !	Tekaddem ve's- silâh bi'l-yed	هات السلاح!	Hât's-silâh
Silahımı omuza as !	كَتِفًا سِلَاحَكَ !	Ketifên silâhek	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Esas duruş ! (tüfekli)	جَنْبًا سِلَاحَكَ !	Cenbên silâhek	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Mevzi al !	خُذْ الْأَرْضَ !	Ĥuz el-'arđ	انبطح!	İnbaṭiħ
Süngü tak !	رَكِبْ حَرْبَتَكَ !	Rakkib ĥarbetek	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Koşar adım marş marş !	سَرِيْعًا سِرْ !	Serîân sir	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Bölük dur !	سَرِيْعَةً قِفْ !	Seriyye kıf	رهط قف!	Raħt gıf
10 dakika istirahat et !	عَشْرَ دَقَائِقِ اِسْتِرَاحَةً !	'aşra dağâ'ik istirâħa	عشر دقائق راحة!	'aşra dağâ'ig raha
Silah as !	عَلَّقْ سِلَاحَكَ !	'allîħ silâhek	علق سلاحك !	'allig silâhek
Silah boşalt !	فَرِّغِ السِّلَاحَ !	Ferriğ's-silâh	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Sök !	فَكَ السِّلَاحَ !	Fukke's-silâh	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Sıra yanaş !	قَارِبِ الصُّفُوفِ !	Ķârib's-şufûf	قارب الصفوف !	Gârib's-şufûf
Silah çat !	قَاطِعِ سِلَاحِكَ !	Ķâti' silâhek	Libya askerî birliklerinde bu şekilde bir eylem yoktur.	
Selam dur ! (silahlı)	قَدِّمِ سِلَاحَكَ !	Ķaddim silâhek	قدم سلاحك !	Gaddim silâhek

Silah doldur !	لَقِّمِ السِّلَاحَ!	Laḳḳim's-silâḥ	نكب السلاح!	Nakb's-silâḥ
Sağdan say !	مِنَ الْيَمِينِ أَعِدُّ!	Min'l-yemîn 'a'did	يمين سر!	Yemîn sir
Yerinde say !	مَكَانَكَ رَاوِحُ!	Mekâneke râviḥ	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Ateş !	نَارُ!	Nâr	اطلاق نار!	İtlâg nâr
Doğrudan ateş!	نِيرَانٌ مُبَاشِرَةٌ!	Nîrân mubâşir	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	
Sola bak !	يَسَارَ رَهْ!	Yesâr rah	يسار انظر!	Yesâr unzur
Sağa bak !	يَمِينَ رَهْ!	Yemîn rah	يمين انظر!	Yemîn unzur
Sağdan hizaya gel !	يَمِينًا تَرَاصَفْ!	Yemînên terâşaf	Okunuşu ve yazılışı lehçede aynıdır.	

3.6.2. Libya'nın Askerî Rütbeleri (الرُّتَبُ العَسْكَرِيَّة فِي لِيْبِيَا)

Libya Kara Kuvvetleri

رئاسة أركان القوات البرية

RÜTBE											
TÜRKÇESİ	Mareşal	Orgeneral	Korgeneral	Tümgeneral	Tuğgeneral	Albay	Yarbay	Binbaşı	Yüzbaşı	Üsteğmen	Teğmen
ARAPÇASI	مُشِير	فَرِيْق أَوْل	فَرِيْق	لِوَاء	عَمِيْد	عَقِيْد	مُقَدِّم	رَائِد	نَقِيْب	مُلَازِم أَوْل	مُلَازِم
OKUNUŞU	Müşîr	Farîk 'evvel	Farîk	Livâ'	'amîd	'aķîd	Muķaddim	Râ'id	Naķîb	Mülâzim 'evvel	Mülâzim

Şekil 7: Libya Kara Kuvvetleri Subay Rütbeleri

Libya Deniz Kuvvetleri

رئاسة أركان القوات البحرية

RÜTBE											
TÜRKÇESİ	Mareşal	Orgeneral	Korgeneral	Tümgeneral	Tuğgeneral	Albay	Yarbay	Binbaşı	Yüzbaşı	Üsteğmen	Teğmen
ARAPÇASI	Eşdeğeri yok	Eşdeğeri yok	فَرِيْق	لِوَاء	عَمِيْد	عَقِيْد	مُقَدِّم	رَائِد	نَقِيْب	مُلَازِم أَوْل	مُلَازِم
OKUNUŞU	Eşdeğeri yok	Eşdeğeri yok	Farîk	Livâ'	'amîd	'aķîd	Muķaddim	Râ'id	Naķîb	Mülâzim 'evvel	Mülâzim

Şekil 8: Libya Deniz Kuvvetleri Subay Rütbeleri

Libya Hava Kuvvetleri

رئاسة أركان القوات الجوية

RÜTBE											
TÜRKÇESİ	Mareşal	Orgeneral	Korgeneral	Tümgeneral	Tuğgeneral	Albay	Yarbay	Binbaşı	Yüzbaşı	Üsteğmen	Teğmen
ARAPÇASI	<i>Eşdeğeri yok</i>	<i>Eşdeğeri yok</i>	فَرِيق	لِوَاء	عَمِيد	عَقِيد	مُقَدِّم	رَائِد	نَقِيب	مُلَازِم أَوَّل	مُلَازِم
OKUNUŞU	<i>Eşdeğeri yok</i>	<i>Eşdeğeri yok</i>	Farîk	Livâ'	'amîd	'akîd	Muğaddim	Râ'id	Naqîb	Mülâzim 'evvel	Mülâzim

Şekil 9: Libya Hava Kuvvetleri Subay Rütbeleri

RÜTBE					
TÜRKÇESİ	Kıdemli Başçavuş	Başçavuş	Çavuş	Onbaşı	Havacı Er
ARAPÇASI	رئيس عُرْفَاء وَحَدَّة	رئيس عُرْفَاء سَرِيَّة	عَرِيف	نَائِبُ عَرِيف	جُنْدِيّ
OKUNUŞU	Ra'is 'urafâ' Vaħde	Ra'is 'urafâ' Serîyye	'arîf	Nâ'ib 'arîf	Cündiyy

Şekil 10: Libya Hava Kuvvetleri Astsubay, Erbaş ve Er Rütbeleri

3.7. Libya'da Resmî Kurumlara Belge Yazımı

Libya'da devlet kurumlarından bilgi almak, şikayette bulunmak ya da diğer çeşitli konularda işlem yapmak için taleplerin iletilmesinde kullanılan bir belge yazılması gerektiğinde hangi ifadelerin kullanılacağını içeren bir çalışmadır.

Belge yazarken aşağıdaki genel kurallara uyulması önemlidir:

- Belgenin tamamı Fasih Arapça içermelidir.
- Belge açık ve net olmalıdır.
- Belgede yazım ve noktalama kurallarına dikkat edilmelidir.
- Belgede doğru ve kesin bilgiler verilmelidir.
- Belgede saygılı bir dil kullanılmalıdır.
- Belgede gereksiz detaylardan kaçınılmalıdır.

Belge yazarken aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

- **Başlık:** Belgenin başlığı, belgenin içeriği hakkında özet bilgi sağlamalıdır.
- **Tarih:** Belgenin tarihi belirtilmelidir.
- **Adres:** Belgenin gönderileceği kurumun tam adresi belirtilmelidir.
- **Başlangıç:** Belgenin başlangıcında, alıcının ismi ve pozisyonu belirtilerek saygı ifade edilmelidir. Örneğin, "Sayın Genel Müdür" (السيد الفاضل المدير عام) şeklinde başlanabilir.
- **İçerik:** Belgenin içeriği, mümkün olduğunca net ve anlaşılır olmalıdır. Konu, ayrıntılı olarak açıklanmalı ve gerekli bilgiler verilmelidir.
- **Sonuç:** Belgenin sonunda, alıcının cevap vermesi veya bir işlem yapması gerektiği belirtilmelidir.
- **Kapanış:** Belgenin sonunda, saygı ifade edilerek belge imzalanmalıdır. Örneğin, Belgede eğer bir talepten bahsedilecekse genel kabul görmüş olan "Gereğini bilgilerinize arz ederim" (أعرض عليكم المعلومات للقيام بما يجب فعله) şeklinde sonlandırılır. Eğer belge bir bildirim veya tebligat amacıyla yapılıyorsa "Durumu bilgilerinize arz ederim" (أقدم الوضع لمعلوماتك) şeklinde yapılan cümle ile sonlandırmanızda fayda vardır. Belgeyi saygı bildiren ifadeler ile sonlandırmak da gerektiğinde "Saygılarımla, takdirinize arz ederim" (تقبلوا فائق التقدير والإحترام) veya "Saygılarımla arz ederim" (أرفع الاحترام) gibi ifadeler kullanılabilir. Aşağıda birini kendim yazdığım diğeri ise yayınlanmış bir belgeden oluşturduğum iki adet örnek mevcuttur.

التاريخ: 2022 / 07/17

اشاري: 421/22/ر/غ

السيد المحترم، رئيس المجلس الأعلى للدولة
تحية طيبة ،

نشير إلى كتابكم رقم (2022/0017 م) المؤرخ في 17/07/2022م، بشأن طلبكم سحب قرار
مجلس الوزراء رقم (673) لسنة 2022م.

وفي هذا الشأن فإننا نشكركم على رأيكم الإستشاري غير الملزم لمجلس الوزراء، وأن هذا الأمر
لايعنيكم وليس في نطاق اختصاصكم

تقبلوا فائق التقدير والإحترام،

والسلام عليكم،

التوقيع

اسم الشخص

حامل لقب

التاريخ: 2022 / 07/17

موضوعات: مشاكل في خدمة .....

مركز التدريب الجوي المشترك لقاعدة عقبة بن نافع الجوية

1. ضمن نطاق المشروع الذي .....

2. عقد .....

3. المشاكل التي .....

a. هناك انقطاع متكرر .....

b. هناك .....

c. يمكن الوصول إلى الموظفين المسؤولين .....

ç. يجب منح التصريح اللازم .....

d. على الرغم من أن سرعة .....

e. مع زيادة .....

4. من أجل التغلب على المشاكل .....

...أرفع الاحترام ،

التوقيع

اسم الشخص

حامل لقب

3.8. Libya Trablus Lehçesi Çeviri Çalışması; Diyaloglar

3.8.1. Çeviri Çalışmaları

Çeviri, yani tercüme kelimesi Arapça *tarçama* (الترجمة) Akkadca *targumannu*'dan¹ veya Ârâmîce/Süryânîce aynı anlama gelen *targumā*² sözcüğünden alıntıdır. Ayrıca çeviri, kaynak dildeki metnin, içerik ve anlam değişikliği olmadan istenilen dile aktarılmasıdır.³

Çeviri, kaynak metnin hedef dilde yeniden oluşturulması işlemidir. Toplulukların bilgi, deneyim, fikir ve kültürlerini birbirleriyle paylaşmalarının bir yoludur. “Çeviri, dillerin dilidir.”⁴

Dillerin gramatik, fonetik, sözdizimsel yapısı vb. ile içinde barındırdığı kültürel unsurları birbirinden farklıdır. Birbirine yakın dillerden, belirli bir söz varlığı ve kültürel düzeyde birbirini etkilemiş komşu dillerden bahsetmek mümkün olsa da bu durum onların farklı olduğu gerçeğini değiştirmez. Diller arasındaki tüm farklılıklara rağmen, birinden diğerine çeviri her zaman mümkündür.⁵

İnsanlık var olduğu günden itibaren çevirinin önemini fark etmiş ve başka kültürlerle ait toplumlarla anlaşabilmek için çeviriden yararlanmışır. Tarih boyunca çeviri ihtiyacı, toplumlar arasındaki ekonomik, kültürel, siyasi ilişkiler ve fetihler yoluyla iletişimi sağlamak için ortaya çıkmış ve çeviri aracılığıyla toplumlar arasındaki iletişimi sağlamıştır. Araplarda, çeviri faaliyetlerinin ilk temelleri Emevîler döneminde başlamıştır. Bu dönemde çeviri faaliyetleri devlet adamlarının sadece çeviriye olan ilgisinden öteye gidememiştir. Araplarda çeviri faaliyetlerinin gelişimi Abbâsiler döneminde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde tercüme faaliyetlerini yürütmek üzere Bağdat'ta kurulan Beytül-Hikme adlı çeviri merkezinde Süryânîce, Farsça, Hintçe ve özellikle Yunanca gibi dillerde üretilen felsefe ve bilim literatürü Arapçaya çevrilmiş ve kadim medeniyetlerin mirası Müslümanlara aktarılmıştır.⁶

Farklı ülkeler arasındaki ticari, askerî, sosyal ve siyasi ilişkiler nedeniyle toplumlar birbirine bağımlıdır. Ülkeler arasındaki iletişim sözlü ve yazılı çeviri ile sağlanmaktadır. Bu nedenle toplumlar arası iletişimde çeviriye olan ihtiyaç artmış ve artan çeviri ihtiyacı ile birlikte çeviriyi daha doğru hale getirmek için yeni teori ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Farklı bir dilden ana dile çeviri yapmak karmaşık ve zor bir süreçtir. Çevirinin düzgün bir şekilde yapılabilmesi için çevirmenin kaynak dil ile hedef dile iyi derecede hakim olması gerekir.

---

¹Nyberg, "Tschudi Arm", 133.

² <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/terc%C3%BCme>, (Erişim tarihi: 02.12.2022).

³Aissi, (1987), 4.

⁴Edmond Cary, "Çeviri Nasıl Yapılmalı", çev. Mete Çamdereli, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 13-14; Göktürk, "Çeviri: Dillerin Dili", 15-16.

⁵Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2007), 28.

⁶Mustafa Demirci, "Bütün Yollar Bağdat'a Çıkar", *İstem Dergisi*, (2017), 30/48.

Çeviride önemli olan, çevrilen metnin hedef dile mümkün olduğunca yakın bir şekilde çevrilmesidir. Çeviriyi etkileyen birçok faktör vardır ve bunlardan en önemlisi çeviri dilin yazıldığı kültürü bilmek ve en uygun kelimeyi bularak hedef dile aktarmaktır.

Kaynak dildeki mecazlar, deyimler, ve atasözleri her kültürün kendine özgü kullanımlarından meydana gelir. Bu tür ifadeler, kaynak dil ile hedef dil arasındaki kültürel farklılıkların yanı sıra dilsel farklılıkları da ifade eder. Dolayısıyla kaynak dildeki kültürel farklılıklar edebi ya da sanatsal dilin kullanımı gibi nedenlerle hedef dilde uygun karşılığı bulmak her zaman mümkün olmaya bilir. Toplumların kültürlerinin kendine özgü tutumları, kaynak metnin hedef dile aktarılmasını zorlaştırabilir. Bu tür durumlar genellikle ya uyarlama yoluyla ya da doğrudan tercüme edilir. Hedef dilin kültürel havzasında yer almayan unsurların daha anlaşılır olması için gerekirse dipnot veya açıklama kullanılabilir.

Çevirinin sorumluluğu şüphesiz tercümana aittir. Bu sorumluluk; alana hakim olmayı, kaynak ve hedef dillerin inceliklerini bilmeyi, bir dinleyici kitlesiyle çalışmayı, sözlük kullanmayı ve tecrübe etmeyi gerektirir. Nitelikli bir çeviri için anlamın tam olarak yansıtılması gerekir. Sözcükler, terimler ve deyimler hedef dilde tam olarak eşleşmelidir. Dillerin, ifadelerin ve üslupların birbirinden ne kadar farklı olduğu göz önüne alındığında, spontane yapılan çevirilerde, anlam temelli çeviriye edebi çeviriden daha fazla öncelik verilmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Tercüman çevirdiği alanda uzman olmalıdır. Alan tecrübesine ek olarak, dil anlatım biçimleri ve kaynak dil kültürleri hakkında iyi bir bilgiye sahip olmalıdır. Çünkü metin hedef dile ne kadar açık ve anlaşılır bir şekilde çevrilirse, çeviri o kadar başarılı olacaktır. Çevirmenin anlatım tekniklerine hakimiyeti ve bu alandaki tecrübesi çevirinin temelini oluşturur. Çevirinin temel işlevi, kaynak dildeki anlamı hedef dile doğru bir şekilde aktarmaktır. Çeviri yaparken çevirmenin dikkat etmesi gereken birkaç temel ilke, çeviribilim kuramları ışığında aşağıda örneklendirilmiştir.

Mesela: ما قولك يا ست العارفين؟ cümlesinin çevirisinde ilk bakışta anlam: "*Bilgelerin altısı sen ne diyorsun/senin düşüncen nedir?*" şeklindedir. Çünkü ¹ست kelimesi öncelikle altı rakamını akla getirmektedir. Fasih Arapçada kelime bilgisi eksikliği veya en yakın anlama gidildiği için yanlış mana verilmiştir. Oysa cümlelerin doğru çevirisi şöyle olmalıdır: "*Ne diyorsun ey ilim sahibi kadın? Veya Bilge kadın sen ne diyorsun/senin düşüncen nedir?*"²

قال رسول الله في بيت عمر cümlesinin çevirisinde ilk bakışta anlam: "*Resûlullâh Ömer'in evinde söyledi.*" şeklindedir. Fasih Arapçada kelime bilgisi eksikliği veya en yakın anlama

¹el-Mu'cemü'l-Vasîl, السَّيِّدَةُ والجمع : سَيَّاتٌ md.

²Abdullah Hacıbekiroğlu, "Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2020), 78.

gidildiği için yanlış mana verilmiştir. Çünkü buradaki kullanılan fiil masdarı قَوْل olan قال değil, masdarı قِيلُولَة olan ve aslı قَال¹ fiili olmalıdır. Oysa cümlenin doğru çevirisi şöyle olmalıdır: "Resûlullâh Ömer'in evinde kaylûle yaptı/öğle uykusuna yattı."²

عثر على حقيبة ملغمة cümlesinin çevirisine ilk bakışta anlam: "İçi dolu bir çanta buldum.", şeklindedir. Libya Trablus lehçesi kelime bilgisi eksikliği veya en yakın anlama gidildiği için yanlış kullanılmıştır. Çünkü Fasih Arapçada مَلْغَمَة dolu anlamındadır. Fakat Libya Trablus lehçesinde مَلْغَمَة kelimesi bombalı veya tuzaklı anlamına gelmektedir. Oysa cümlenin doğru çevirisi şöyle olmalıdır: "Bomba yüklü bir çanta buldum."

نظر المعلم إلى صبيه في قلق cümlesinin çevirisine ilk bakışta anlam: "Öğretmen endişe içinde çocuğuna baktı", şeklindedir. Mısır Kahire lehçesi kelime bilgisi eksikliği veya en yakın anlama gidildiği için yanlış kullanılmıştır. Çünkü Fasih Arapçada مَعْلَم öğretmen, صَبِي de çocuk anlamındadır. Fakat Mısır Kahire lehçesinde kullanımı مَعْلَم kelimesi zanaat ustası صَبِي ise çırak anlamına gelmektedir. Oysa cümlenin doğru çevirisi şöyle olmalıdır: "Usta endişe içinde çırağına baktı."³

إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ Ebu Saîd-i Hudrî'den rivayet edilen hadisin çevirisine ilk bakışta anlam: "Su ancak sudan oluşmuştur/gelmiştir.", şeklindedir. Bazı tefsirciler ise yakın anlamı olarak: Su (gusül) ancak sudan dolayı gerekir. " şeklinde kullanmıştır. Bu hadiste ilk الماء kelimesi gerçek anlamında ikincisi ise mecazi anlamda kullanılmıştır. Oysa cümlenin doğru çevirisi siyak sibak bağlamında şöyle olmalıdır: "Su ancak sudan (meniden) dolayı icap eder."⁴

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ⁵

Âyetinin çevirisine ilk bakışta anlam: "Ve o, göğü yükseltti ve mizanı koydu ki, tartıda aşırıya kaçmayasınız, tartıyı adaletle yapın ve tartıyı zayi etmeyesiniz." şeklindedir. Burada, kelimedeki veya şeklindeki herhangi bir değişiklik yapılmadan الميزان kelimesi 3 defa tekrar edilmiş ve her seferinde tam cinas yapılarak farklı bir anlam taşımaktadır. Birinci manada الشرع şeriat, kanun koymak, ikinci manada الوزن والتقدير tartı ve ölçü, son manada الميزان العادي herkesin bildiği alelade terazidir.⁶ Oysa âyetin doğru anlamı şöyle olmalıdır: "Göğü Allah Teâlâ

¹el-Mu'cemü'l-Vasîf, نام وسط النهار، md.

²Abdullah Hacibekiroğlu, "Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2020), 79.

³Mehmet Hakkı Suçin, Öteki Dilde Var Olmak, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2007), 108-109.

⁴Duran Ekizer, Sahihayn'da Mecâz, Diyanet Vakfı Yayınları, (2021), 33.

⁵er-Rahmân 55/7-8-9.

⁶https://t.ly/HQNT, (Erişim tarihi: 02.12.2022).

yükseltti ve mîzanı (umum kâinâtta adâlet ve kanunları) O koydu. Ölçüde haddi aşmayın. Tartıyı adaletle yapın, teraziyi eksik tutmayın." ¹

Çevirmenlerin Kur'an âyetlerini anlamaları ve anlamı doğru bir şekilde aktarmaları için burada ayrı bir parantez açmakta fayda var. Yukardaki verilen örnekte olduğu gibi Kur'an âyetlerinin Türkçe çevirileri zordur ve tefsire ihtiyaç duyar. Çünkü Arapça, dilbilgisi kuralları, sözcük dağarcığı, ifade biçimleri ve edebi özellikleri bakımından oldukça karmaşık bir dil olarak kabul edilir. Bu nedenle, Kur'an âyetlerinin doğru bir şekilde tercüme edilmesi için, çevirmenlerin Arapça dili ve edebiyatına hakim olmaları gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerimi anlamak için açıklamaya ihtiyaç olduğunu bizzat Allah Teâlâ bildiriyor:

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ²

"(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik." ³

Diyanetin hazırladığı "Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali" isimli tercümenin önsüzünde deniyor ki: "Kur'an-ı Kerim, Türkçeye değil, hiçbir dile hakkıyla çevrilemez. Kur'an-ı Kerimde muhtelif manalara gelen lafızlar vardır. Böyle bir lafzı tercüme etmek, çeşitli manalarını bire indirmek olur ki, verilen tek mananın murad-ı ilahi olduğu bilinemez."

Bu bağlamda, anlambilimsel (semantik/'ilmu'd-delâle) bir örnek olarak Kur'an'daki (اسْتَحَارَ) "istehâre" kelimesi verilebilir. Bu kelime, genellikle "danışma" ya da "istikbal açısından hayırlı olanın Allah Teâlâ tarafından gösterilmesi" gibi anlamlara gelir, ancak bu kelimedede aynı zamanda "yumuşaklık, hafiflik" gibi başka anlamlar da vardır. Başka bir örnek olarak Kur'an'daki "idribuhunne" (اضْرِبُوهُنَّ)⁴ ifadesi Türkçe çevirilerde "o kadınları dövün" diye çevirilmiştir. Kastedilen manada âyeti doğru anlayabilmek için öncelikle ifadenin kökünün "darebe" (ضَرَبَ) fiilinin Kur'an'da geçtiği diğer anlamlara odaklanalım.

Seyahat etmek, dışarı çıkmak, dolaşmak: 2:273; 3:156; 4:101 / Vurmak: 2:60,73; 7:160; 8:12; 20:77; 24:31; 26:63; 37:93 / Dövmek: 8:50; 47:27 / Ortaya koymak: 43:58; 47:27 / (Örnek) vermek: 14:24,45; 16:75,76; 16:112; 18:32,45./ Muaf tutmak: 43:5 / Mahkum olmak: 2:61 / Kapamak, vurmak: 18:11 / Örtmek: 24:31 / Açıklamak: 13:17⁵

Anlaşıldığı gibi Kuran'da bir çok farklı anlamlarda kullanılıyor.

Sözlükte ise: على zorla kabul ettirmek, على dövmek, على vurmak, عن terk etmek, في seyahate çıkmak, الى (kapı) çalmak, عن bırakmak, في yolculuğa çıkmak, الى benzetmek, على

¹Kur'an-ı Kerim Meali, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, er-Rahmân 55/7-8-9.

² en-Nahl 16/44.

³ Kur'an-ı Kerim Meali, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, En-Nahl 16/44.

⁴ en-Nisâ 4/34.

⁵ Edip Yüksel, *Kuran Çevirilerindeki Hatalar*, (1998), 14.

yaptırmak, على, ب, چارپماق, في, gezmek, الى ... gibi olmak, على empoze etmek, darbelemek, على, ب, tokatlamak, في, dolaşmak, الى, andırmak, akrep sokmak, على, ب, tokat atmak, في, yolculuk yapmak, بين, insanları ayırmak, على, ب, yumruklamak, في, göç etmek, چىرپماق, (kanat) چىرپماق, بين, ayırmak, چالكالماق, nabız atmak, bölmek gibi anlamlara geldiğini görüyoruz.¹

Tefsir Âlimlerinin geneline göre mananın, "dövmek, vurmak" olduğunu söyleyebiliriz.²

Kutbettin İkinci, konuyu "hitap" açısından değerlendirerek meseleye farklı bir bakış açısı getirmiştir. âyetteki "darabe" fiilinden maksadın "vurmak" olduğunu, "nasihat ediniz" ve "yataklarından ayrılınz" emirlerinin muhatabının evli erkekler olmasına rağmen "dövünüz" emrinin muhatabının yöneticiler olduğunu ve verilecek cezanın da onların kontrolü altında hukukçular tarafından belirlenebileceğini söylemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bu âyeti örnek göstererek hiç kimsenin hanımını dövmediği, cezalandırmada kişinin kişiyi cezalandırmasının tasvip edilmediği, cezalandırma işleminin mevcut otorite tarafından yapıldığı gibi gerekçelerle düşüncesini temellendirmeye çalışmıştır.³

Bu nedenle, bu kelimenin tercümesi yapılırken, hangi anlamın daha öne çıkarılacağına karar vermek ve bu anlamı doğru bir şekilde yansıtmak oldukça zor bir işlemdir.

Sözdizimsel (sentaks/nahiv) bir örnek olarak:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ⁴

"Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik! Onun koruyucusu da elbette biziz."⁵

Âyetin ilk kısmını "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik!" ele aldığımızda, "biz" zamirini ifade eden (إِنَّ)'nin ismi نَا , نَحْنُ fasıl zamiri veya mübteda olarak alınabilir ve نَزَّلْنَا'daki muttasıl zamiri نَزَّلَ fiilinin fâili olmak üzere, üç tane kullanılan "biz" zamirine mukabil sadece bir zamir kullanılarak, Türkçede bu zamirlerin bazen birebir tercümesi mümkün olmamaktadır. "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik!" denebilmektedir.

Âyetin ikinci kısmını "Onun koruyucusu da elbette biziz." ele aldığımızda, tercümesinde anlatılmak istenilen anlam tam anlamıyla elde edilememektedir. üç farklı gösterge ögesi nevi tekid mevcuttur. Bunlar: 1) و vâv atıf harfinden sonraki tekid ve nasb harfî إِنَّ, 2) Cümle-i ismiye ile beraber irad edilmiş olması 3) tekid lamı. Bu âyetinin belâgatı sadedinde tekidler

¹İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, 1/543-549; Firuzabâdî, *Kâmûsu'l-Muhît*, 772-773.

²Taberi, *Câmîü'l-Beyân*, 1/158; Zemahşeri, *Keşşâf*, 1/496; eş-Şerbînî, es-Sirâcu'l-Munîr, 1/346; İbn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'an'ı'l-Azîm, 1/188; Beğavî, Meâlîmu't-Tenzîl, 1/423; İbn Atıyye, Muharreru'l-Vecîz, 432; Tabersî, Mecmau'l-Beyân, 3/61; Ebu's-Suûd, İrşâdu'l-Aklî's-Selîm, 2/174; Suyûtî, Durru'l-Mensûr, 2/522; Bursevî, Ruhü'l-Beyân, 2/207; elMehdî, Bahru'l-Medîd, 2/41; Alusî, Rûhu'l-Meânî, 4/37; Şa'ravî, Tefsîru's-Şa'ravî, 4/2202; Kurtubî, Ahkâmu'l-Kur'an, 5/171; Beyzavî, Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl, 1/217.

³Kutbettin İkinci, "Nisâ 34. Ayette Hitab Açısından 'Darb' Meselesi", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2021), 251-254; Hüseyin Çelik, *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, (Haziran 2022), 11/16-17.

⁴el-Hicr 15/9.

⁵Kur'an-ı Kerîm Meâlî, çev. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, el-Hicr 15/9.

ifade edilirken, üç tekidin üçü de tercümede gösterilmek istenirse, tekid edatlarının mukabilleri Türkçede tam olarak bulunmadığı için, kelime ile ifade edilerek: "*Muhakkak surette her halükarda Kur'an'ı şüphesiz kati olarak biz muhafaza ederek koruyacağız.*" deriz.

Benzer şekilde, Kur'an'daki bazı ayetlerin değişik yorumlara açık olması, tercüme yapılırken çevirmenin seçim yapmak zorunda kalması ve bunun da doğru anlamın yansıtılmasını zorlaştırması söz konusu olabilir. Bu nedenle, Kur'an âyetlerinin Türkçe çevirileri yapılırken, sadece dil bilgisi ve sözcük anlamlarına değil, aynı zamanda âyetin bağlamına, kültürel ve tarihsel arka planına da dikkat etmek önemlidir.

3.8.2. Askerî Çeviri Çalışmaları

Askerî çevirilerin savaş konularında ve uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahip olduğu tartışılmaz. Uzmanlık çevirilerinin önemli bir bölümünü oluşturan askerî tercüme, özellikle son yıllarda Arap ülkelerinde kurulan askerî üsler başta olmak üzere, savunma sanayi, Ortadoğu'daki gelişmeler ve artan askerî tercüme ihtiyacına paralel olarak ortaya çıkmıştır.

Hukuki önemi ve icrai yetkileri ile farklı sorumluluklar gerektiren askerî alandaki tüm teknolojik gelişmelere bağlı olarak askerî metinlerin dinamikleri, kendine has bir dili, günlük dilde hiç kullanılmayan veya günlük anlamının dışında kullanılan köklü ve yaygın bir terminolojinin varlığı, son yıllarda hızla gelişen teknolojik gelişmelerle birlikte yeni silah ve savunma teçhizatının icadı, askerî terminolojiye yeni terimler eklenmesine ve günümüzde askerî çevirinin zorlaşmasına sebep olan temel sorunlarından biridir. Bu nedenle bu çevirileri yapacak tercümanların savunma sektörüne ait askerî jargona sahip olması, kavramlarını iyi bilmesi ve takip etmesi gerekmektedir. Askerî metinler spesifik bir alana yönelik olduğu gibi mekanik, kimyasal, nükleer ve elektronik süreçleri içeren metinler de mevcuttur. Bu metinler ayrıca askerî personel, teknisyenler, mühendisler ve destek personeli tarafından kullanılan metotları da kapsamaktadır. Bu dokümanların teknik boyutu üst düzeyde profesyonellikle ele alınmalı, dokümanda sunulan bilgilerin orijinalliği korunmalıdır.

Askerî çeviriler yapısında kısa, net ve anlaşılır cümleler, gizlilik gerektiren çeviri türleridir. Bu bakımdan askerî çeviriler sadece dili bilen tercümanlar tarafından değil, mesleğin sorumluluklarını bilen ve gerekli tüm bilgi, beceri ve donanıma sahip tercümanlar tarafından yapılmalıdır. Normal tercümana ek olarak, askerî tercümanlarda aranan bazı şartlar şunlardır:¹

1. Her iki ülkedeki orduların hiyerarşik yapısına ve askerlik bilgisine ve deneyimine sahip olmak.

---

¹SezerYılmaz, "Askerî ve Hukukî Çevirilerde Çevirmenin Rolü", Kısım 2705; <https://t.ly/py7k>, (Erişim tarihi: 02.12.2022).

2. Her iki ülkenin strateji ve taktiklerine, silah sistemlerine ve savunma tekniklerine sahip olmak.
3. Her iki ülkedeki teknik ve hukuki alanlarda uzmanlaşmış olmak.
4. Klasik harp tarihi ve modern askerî literatür hakkında asgari bilgiye sahip olmak.
5. Dinamik olarak güncellenen askerî terminoloji bilgisine sahip olmak.
6. Terörizmle mücadele, insani yardım ve barışı koruma gibi alanlarda bilgi, beceri ve deneyim sahibi olmak.
7. Bu alanda çalışacaksa saha şartlarına uyum sağlayabilecek temel coğrafi bilgi ve fiziki yeterliliğe sahip olmak.

Örneğin: İnsansız Hava Aracı (İHA) ve Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA) gibi birçok terim son yıllarda askerî terminolojide ön plana çıkan ifadeler arasındadır. Her ülkenin kendine has ordu sistemi ve yapısı vardır. Bu bağlamda rütbe isimleri bilinmeli ve mümkünse rütbeler şekilsel olarak tanınmalıdır.

Örneğin: Başçavuş rütbesi; Astsubay Kıdemli Üstçavuş ile Astsubay Kıdemli Başçavuş arasında bulunan astsubay rütbesidir. Çeşitli tarih dönemlerinde görülen unvanların ortak paydası “*bağırarak emir vermek*” eylemidir. Eski Türkçe çav “*ses, nida*” adı mevcut olmakla beraber -çav- fiili kaydedilmemiştir. Ancak Kaşgarî’de çavığ “*kamçı sesi*”, çavık- “*ünlenmek*” ifadeleri görülür. Yani Eski Türkçe çavuş “*bağırğan*”, -çav- “*seslenmek, ünlemek*” fiiline +İş fiilden isim yapma ekininin gelmesiyle meydana geldiği söylenmektedir.¹

Libya ordusunda “*Başçavuş*” rütbesi “*kolda dört kazık şerit*”, Tunus ordusunda “*kolda üç kazık bir düz şerit*” Suudi Arabistan ordusunda “*kolda üç ters kazık şerit*” Suriye ordusunda “*kolda bir yıldız*”, Irak ordusunda “*kolda dört düz şerit*”, Mısır ordusunda “*omuzda boş apolet*”, Ürdün ordusunda ise “*omuzda apolette tek şerit*” olarak simgelenmektedir.²

Ülkemiz de askerî ve sivil tercümanlar askerî tercüme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Rütbeli tercümanlar genellikle komuta karakolları ve askerî ataşelik gibi birimlerde çalışırken, sivil tercümanlar savunma sektöründe silah, tank, denizaltı, savaş uçağı gibi askerî teçhizatın alımı, satımı ve kullanımı ile ilgilenmektedir. Ayrıca askerî tercümede çalışan bazı sivil tercümanlar, Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı’nda kıdemli tercüman olarak çalışmaktadır.

Mütercim/tercümanlık, yapacak birisinin filoloji veya dil/edebiyat gibi dille ilgili akademik bir eğitim almış olması gerekir. Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde bulunan tercümanların eğitilmiş ve ilgili alanlardan mezun olduğu ancak

---

¹Nişanyan, (2018), 145.

²SezerYılmaz, “Askerî ve Hukukî Çevirilerde Çevirmenin Rolü”, Kısım 2705; <https://t.ly/py7k>, (Erişim tarihi: 02.12.2022).

bir kısmının da hedef dilin anadili olma açısından görev aldıklarını söylemek mümkündür. Alaylı çevirmenler genel olarak dile ve kültüre hakim olmakla birlikte mesleki etik, sorumluluklar, çeviri yöntem ve stratejileri, hedef dilde okuma ve yazma kabiliyeti açısından yeterli değildir. Askerî tercüme uzmanlık gerektiren tercüme olduğu için tercümanların dili iyi düzeyde bilmesi ne yazık ki yeterli olmamaktadır. Çevirmen bu alanda uzman olmalıdır. Çeviri tekniklerini, söylem özelliklerini, üslubunu, etik kurallarını, sorumluluklarını ve sınırlarını bilmelidir. Dolayısıyla bu süreç kesinlikle iyi bir eğitim gerektirir.

Askerî çevirileri diğer türlerden ayıran en dikkat çekici özelliklerinden biri de en ufak bir kelime hatasının bile büyük bir karmaşaya neden olabilmesidir. Bu türün diğer ayırt edici özellikleri şu şekilde tespit edilmiştir:¹

1. Askerî metinlerin kendi dilleri vardır.
2. Kural değerini taşıyan metinlerdir.
3. Alana özgü terminolojiye sahiptir.
4. Yoruma açık değildir.
5. Yinelenen metin türleridir.

3.8.3. Saha Çalışması

Libya'da yapılan literatür taramasında ihtiyaç analizinin aşamaları tanımlanmış, ihtiyaçları ölçmeye yönelik sorular derlenmiş, geliştirilmiş ve tarama modeli doğrultusunda anket yöntemi ve diyaloglar kullanılarak Libyalı halka uygulanmıştır. Diyaloglar ve anketler, sıradan spontane konuşma ile birlikte önceden hazırlanmış sorular ve konuları kapsamaktadır. Bu nedenle, ifadelerde yanlış başlangıçlar, standart diyalektik kullanımdan sapmalar ve insan konuşmasında yaygın olan diğer kusurlar bozulmadan korunmuştur. Çalışmada konuşulan Libya Trablus lehçesi ne özgü unsurlara ek olarak, standart Arapçanın az çok bilinen biçimleri de temsil edilmiştir. Arapça transkripsiyonlara başvurarak okuyucular tarafından halihazırda aşina olunan ve konuşulan lehçede telaffuz açısından farklılık gösterebilecek Fasih Arapça unsurlarını daha kolay tanıyabilmeleri için harekeleme sistemi kullanılmıştır. Kullanılan diyaloglar, "*filler*", "*isimler*", "*sıfatlar*" ve "*diğer sözcükler ve deyimler*" gibi geniş kategorilerde gruplandırılmış, daha önceki bölümde tanıtılan sözlük öğelerinin bir ifade listesi biçimindedir. Genellikle bunlar, ya Fasih Arapçada yaygın olarak kullanılmayan öğelerdir ya da Fasih Arapçada bulunan ve Libya Trablus lehçesinde fonolojik ya da semantik olarak farklılık gösteren öğelerdir, öyle ki bunları yorumlamanın okuyucu için yararlı olacağı

---

¹ SezerYılmaz, "Askerî ve Hukukî Çevirilerde Çevirmenin Rolü", Kısım 2703-2704; <https://t.ly/py7k>, (Erişim tarihi: 02.12.2022).

değerlendirilmektedir. Bunlar çalışmada, okuyucunun zaten aşına oldukları Arapça sözlüklerin geleneksel düzenine göre düzenlenmiş bir sözlük etrafında toplanmıştır.

3.8.4. Pilot Çalışma

Bu araştırma, 2021 yılında Trablus topluluğu arasında yürütülen bir pilot çalışma olarak yapıldı. Libya'daki Trablus topluluğu içinde kullanımı açısından Libya Trablus lehçesinin durumunu ve canlılığını araştırma girişimiydi. Libya Trablus lehçesi araştırılması veya değişimi açısından değerlendirilmesi, kuşaklar (çocuklar, ebeveynler, büyükanne ve büyükbabalar) arasındaki dil aktarımı gibi belirli yönleri incelemeyi, ayrıca Libya Trablus lehçesinin kullanıldığı alanları araştırmayı gerektirdi. Bu pilot çalışma, bu nedenle, önceki bölümlerde daha ayrıntılı olarak incelenen temaların birçoğunu tanıtmaya hizmet etti.

Libyalıların Libya Trablus lehçesine ve Arapçaya yönelik tutum ve ideolojilerini incelemek, pilot çalışmanın bir diğer temel amacıydı. Görüşmelerden, anketlerden ve araştırmanın gözlemlerinden elde edilen verilere bağlı, karşılaştırmalı olarak Libya Trablus lehçesine canlılığının bir değerlendirme çerçevesi ele alındı. Aslında pilot çalışma, daha büyük bir çalışmanın yolunu açması açısından hayati önem taşıyordu. Araştırma yerel halkın beğenisini ve güvenini kazanmanın yanı sıra Libya Trablus lehçesinin kullanımı, nesiller arası aktarımı ve halen kullanıldığı yerler ile ilgili durumu hakkında ön sonuçlar vermesi açısından da çok önemliydi. Pilot çalışmadan elde edilen bilgilere dayanarak, Libya topluluğunun mahremiyetine ve şu anki doğasına uygun aşağıda sunulacak diyaloglar geliştirildi.

3.8.5. Libya Topluluğuna Erişim ve İlk Sonuçlar

Farklı kişisel düşünceler arasındaki askerî ve sivil çatışmalar, ülkenin farklı bölgelerine sıçradığı için Libya'da saha çalışması sırasında disiplinli çalışma yapmak son derece tehlikeliydi. Birleşmiş Milletler tarafından resmi olarak tanınan Trablus'taki Ulusal Mutabakat Hükümeti karşısında Halife Hafter'e bağlı birlikler, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Rusya'nın gönderdiği savaşılar (Mısır, Sudan, Çad ve Rus Wagner Grubu'ndan ülkeye gelen paralı askerleri) ise Bingazi, Cufra, Tobruk ve Sirte'nin büyük bir kısmını kontrol ettikleri için oradan geliş-gidiş şartlarının olumsuz olması sebebiyle araştırma; Bingazi, Trablus, Zuwara, Zaviye, Jadu ve civarından gelen Libya halkı arasında yapılabildi. Libya topluluğuna erişmenin en etkili yollarından biri olan Vatiyye Hava Üssünü (Okba Ibn Nafa Hava Üssü) kullanmaktı. Burası, farklı yaştaki birçok insanla röportaj yapma, tartışma ve gözlem yapma avantajı sağladı. Burada, farklı eğitim seviyelerindeki insanlar olduğu gibi çeşitli şehirlerden gelen işçiler de yoğunlukta idi.

Görüşmelerden elde edilen bilgiler, Libya Trablus lehçesini konuşanların Fasih Arapçanın bütün harflerini doğru şekilde çıkarıp, konuşabilecek yeterli seviyede olmadığını ve Libya Trablus lehçesinin konuşmacıları arasında, karşılıklı dilsel anlaşılabilirliğin değişken olduğunu göstermektedir. Örneğin, görüşülen kişiler arasında Mısır ve Fas lehçesinin diğer komşu ülkelere, yani Cezayir ve Tunus'a göre daha anlaşılır olduğunu söylemişlerdir. Bunun nedeni sadece coğrafi yakınlık ve tarihsel idari bağlantı değil, aynı zamanda günümüz medyasında daha çok rağbet görmesi olarak kabul ediyorlar.

Libya Trablus lehçesinde, konuşmada dilbilgisi kuralları olmadığı ve başka dillerden; Osmanlı'dan, İtalya'dan, Amazigh'lerden alınan ifadelerin bir sonraki döneme yani günümüze izlerini bıraktığı görülmektedir.

Libya'da Libya Trablus lehçesinde ders ve eğitim olmadığı, bu lehçede yayınlanmış çok az sayıda eser olduğu ve bu eserlere ulaşmanın neredeyse imkansız olduğu görülmüştür.

Bu çalışmadan ortaya çıkan dilbilimsel tablo, dilin evriminin ve gelişiminin bir göstergesidir. Fasih Arapçanın kullanımından Libya Trablus lehçesine doğru kademeli bir geçiş olduğu ve bu kademeli değişimin, genç nesil içinde giderek daha hızlı olduğu görülmektedir.

3.8.6. Diyaloglar

İşitsel/Dilsel yöntemlerden diyalog, konuşma becerisi dil öğreniminde büyük önem taşımaktadır. Bu kısımda diyaloglar Türkçe, Fasih Arapça ve Libya Trablus lehçesi şeklinde hazırlanmış olup, okuma kolaylığı açısından Tablo 45'de bulunan harakeleme sistemi kullanılmıştır. Ayrıca askerî diyaloglar da barındıran bu çalışmada, Libya Trablus lehçesi dil materyalleri; kitap, dergi, video, makale ve örnek diyaloglar incelenip, Libya ordusu askerleri ve Libya halkı tarafından ifadelerin en uygun ve güncel karşılıkları ile revize edilmiştir.

Trablus, Tacura, Zaviye, Sabrata, Surman, Mısrâta, Hums, Zliten ve genel olarak Batı Dağı'nda temsil edilen batı Libya ve Bingazi, Ecdebiye, al-Bayda, Sirte, Brega, al-Marc, Derne, Tobruk ve Shahat şehirlerinde temsil edilen Doğu Libya ve Sabha, Vadi al-Shati, Murzuk ve Ubari gibi güney Libya için bu diyalog ifadelerini kullanabilirsiniz.

3.8.6.1. Libya'da Hava Saldırısı غَارَةٌ جَوِّيَّةٌ فِي اللَّيْبِيَّا

Komutan: Günaydın arkadaşlar. Bugünlerde askerî noktalara hava saldırısı düzenleneceğine dair iddialar alıyoruz.

(Fasih) الْقَائِدُ: صَبَاحُ الْخَيْرِ يَا رِفَاقَ. فِي الْوَقْتِ الْحَاضِرِ ، لَدَيْنَا مَرَاعِمٌ بَأَنَّ ضَرَبَاتٍ جَوِّيَّةً تَسْتَهْدِفُ نَقَاطِ عَسْكَرِيَّةً

(Lehçe) الْقَائِدُ: صَبَاحُ الْخَيْرِ يَا شَبَابَ فِي إِسَاعَاتِ الْجَائِيَّةِ، عِنْدَنَا أُخْبَارٌ إِنَّو فِي هُجُومِ جَوِّي رَاحِ يَصِيرُ عَلَى وَحْدَاتِ عَسْكَرِيَّةً.

Görevli: Komutanım, bu iddiaları biz de yakından takip ediyoruz. İstihbarat görevlileri ile uyum içinde bu konuyu inceliyoruz.

(Fasih) الضَّابِطُ: سَيِّدِي، نَحْنُ نَتَابَعُ هَذِهِ الْإِدْعَاءَاتِ عَنْ كُتْبِ. نَحْنُ نَحَقِّقُ فِي هَذَا الْأَمْرِ بِالتَّنْسِيقِ مَعَ

ضَبَّاطِ الْمُخَابِرَاتِ

(Lehçe) الضَّابِطُ: نَحْنًا مُتَابِعِينَ هَاللِّخُبَارِ عَنْ كِذْبٍ وَبِنَحَجِّجُ فِي هَذَا الْأَمْرِ بِالِاتِّفَاقِ مَعَ ضَبَّاطِ

الْمُخَابِرَاتِ.

Komutan: Peki. Ansızın yapılacak bir hava saldırısında hangi hazırlıkları yaptınız?

(Fasih) الْقَائِدُ: حَسَنًا. مَا الْاسْتِعْدَادَاتُ الَّتِي قُمْتَ بِهَا لِغَارَةِ جَوِيَّةٍ مُفَاجِئَةٍ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: شَيْبِي لِإِجْرَاءَاتِ اللَّيِّ سَوَّوْهَا لِغَارَةِ جَوِيَّةٍ مُفَاجِئَةٍ؟

Görevli: Komutanım, birçok tedbir aldık. İkaz ve alarm işaretlerini hazırladık, sığınak ve sığınma yerlerini hazırladık. Sığınak ve sığınma yerlerinde bulunması gereken malzemeleri temin ettik. KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer) silahlarına karşı korunma dersleri verdik.

(Fasih) الضَّابِطُ: سَيِّدِي، لَقَدْ اتَّخَذْنَا الْعَدِيدَ مِنَ الْإِحْتِيَاظَاتِ؛ لَقَدْ أَعَدَدْنَا إِشَارَاتِ التَّحْذِيرِ وَالْإِنْدَارِ،

وَأَعَدَدْنَا الْمَأْوَى وَاللُّجُوءَ، وَأَعَدَدْنَا الْمَوَادَّ الَّتِي سَيِّئُ الْعَثُورُ عَلَيْهَا فِي الْمَلْجَأِ وَاللُّجُوءِ، وَأَعْطَيْنَا

دُرُوسًا حَوْلَ الْحِمَايَةِ مِنَ الْأَسْلِحَةِ الْكِيمِيَايَّةِ وَالْبِيُولُوجِيَّةِ وَالْإِشْعَاعِيَّةِ وَالنُّوَوِيَّةِ.

(Lehçe) الضَّابِطُ: أَفَنَدِي خَدْنَا هَلْبَةَ مِنَ الْإِحْتِيَاظَاتِ زَيِّ التَّحْذِيرِ وَالْإِنْدَارِ وَزَيِّ تَجْهِيْزِ الْخَنَادِجِ

وَالْحِمَايَةِ وَتِنَا النَّمُومِينَ اللَّازِمَ دَاخِلَ الْمَلْجَأِ، وَعَطَيْنَا دُرُوسَ لِلْحِمَايَةِ مِنَ الْأَسْلِحَةِ الْكِيمِيَاوِيَّةِ

وَالْبِيُولُوجِيَّةِ وَالْإِشْعَاعِيَّةِ وَالنُّوَوِيَّةِ.

Komutan: Önleyici tedbirler olarak neler yaptınız?

(Fasih) الْقَائِدُ: مَاذَا فَعَلْتُمْ كِإِجْرَاءَاتِ وَقَائِيَّةٍ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: شَيْبِي دِيرْتُو كِإِجْرَاءِ وَقَائِي؟

Görevli: İnsansız hava araçlarına ve uçaklara karşı çeşitli hava savunma sistemlerini etkin hale getirdik. Bunlardan Hawk bataryaları, Korkut motorlu namlulu alçak irtifa hava savunma silah sistemi ve Hisar-O orta irtifa hava savunma füze sistemini kullanıyoruz. Ayrıca terörist dronlara karşı da jammer türevleri, elektronik harp yetenekleri ve anti-drone silahlarını kullanıyoruz.

(Fasih) الضَّابِطُ: قُمْنَا بِتَفْعِيلِ أَنْظِمَةِ دِفَاعِ جَوِيٍّ مُخْتَلَفَةٍ ضِدَّ الطَّائِرَاتِ، وَضِدَّ الطَّائِرَاتِ بِدُونِ

طَيَّارٍ. نَحْنُ نَسْتَحْدِمُ بَطَارِيَّاتِ (هُاوِك) وَنِظَامَ سِلَاحِ الدِّفَاعِ الْجَوِيِّ (كوركوت) دُونَ الْإِرْتِفَاعِ

الْمُنْخَفِضِ وَنِظَامِ الدِّفَاعِ الْجَوِيِّ الصَّارُوخِيِّ (حَسَار - أُو) عَلَى إِرْتِفَاعِ مُتَوَسِّطٍ. وَنَسْتَحْدِمُ أَيْضًا

أَشْكَالَ النُّشُوبِشِ، وَإِمْكَانَاتِ الْحَرْبِ الْإِلِكْتُرُونِيَّةِ وَالْأَسْلِحَةَ الْمَضَادَّةَ لِلطَّائِرَاتِ دُونَ طَيَّارِ الْمُوجِهَةِ

مِنَ التَّنْظِيمَاتِ الْإِرْتِفَاعِيَّةِ.

(Lehçe) الضَّابِطُ: شَعَلْنَا أَنْضَمَةَ الدِّفَاعِ الْجَوِيِّ بِأَشْكَالِهَا ضِدَّ الطَّيَّارَاتِ، وَالطَّيَّرَاتِ الْمُسَيَّرَةِ، نَحْنًا نَشْتَغِلُ بِمَنْضُومَةِ الْهُوكِ، وَصَوَارِيخِ الْكُورْكُوتِ، عَلَى الْارْتِفَاعِ الْمُنْخَفِضِ، وَصَوَارِيخِ (كُورْكُوتِ) عَلَى ارْتِفَاعِ مُتَوَسِّطٍ، وَنَحْدِمُ بِمَنْضُومَةِ التَّشْوِيشِ، بِالِدَّعْمِ الْإِلِكْتِرُونِيِّ، وَأَسْلِحَةِ الدَّرُونِ الْإِرْهَابِيَّةِ.

Komutan: Anladığım kadarıyla bütün önlemleri en üst seviyede almışsınız. Gerisi Allah'a kalmış. Sizlere iyi çalışmalar diliyorum.

(Fasih) الْقَائِدُ: أَفْهَمَ مِنْ ذَلِكَ أَنَّكَ إِتَّخَذْتَ جَمِيعَ الْإِحْتِيَاطَاتِ عَلَى أَعْلَى مُسْتَوَى، الْبَاقِي عَلَى اللَّهِ. أَتَمَنَّى لَكَ التَّوْفِيقَ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: عَرَفْتُ إِنَّكَ سَوَّيْتَ كُلَّ لِحْتِيَاطَاتِ وَعَمَلْتَهُ اللَّيِّ عَلَيْهِ وَ الْبَاجِي عَالله مُوَفِّج

3.8.6.2. Libya'da Silahlı Çatışma فِي اللَّيْبِيَا مُسَلَّحٌ فِي الشَّتْبَاكِ مُسَلَّحٌ

Komutan: İlerde çatışma sesleri duyuyorum.

(Fasih) الْقَائِدُ: أَسْمَعُ أَصْوَاتَ الْقِتَالِ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: بِنِسْمَعُ فِي صُوتِ رِصَاصِ

Komutan yardımcısı: Evet komutanım. Silahlı bir grup bize doğru yaklaşıyor.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: نَعَمْ سَيِّدِي. تَقْتَرِبُ مِنَّا جَمَاعَةٌ مُسَلَّحَةٌ.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: إِيه فِي جِمَاعَةٌ مُسَلَّحَةٌ جَائِه عَلَيْنَا.

Komutan: Hemen kendimize güvenli bölge belirleyelim ve orada mevzi alalım.

(Fasih) الْقَائِدُ: لِنَضَعْ لِأَنْفُسِنَا مَنَاطِقَةً آمِنَةً وَنَتَّخِذُ جِمَايَةَ هُنَاكَ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: رَدُّو بِالْكُمِ وَخُدُّو حَدْرُكُم فِي مَكَانِ آمِنِ

Komutan yardımcısı: Komutanım! Bir bombalı araç bize doğru geliyor. Bu bir Toyota kamyonu ve beyaz renkli.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: سَيِّدِي! تَتَّجِهْ نَحُونَا سَيَّارَةٌ مُفَخَّخَةٌ. نَمَطُ الشَّاحِنَةِ (تِيُوتَا) وَلُونُهَا أَبْيَضُ.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: أَفْنَدِي! فِي سَيَّارَةٌ مِلْعَمَةٌ جَائِه عَلَيْنَا نُوعَهَا تِيُوتَا لُونُهَا بِيضَةٌ

Komutan: Hemen durdurun! Ateş serbest! Hemen durdurun bu arabayı.

(Fasih) الْقَائِدُ: أَوْقِفْهَا الْآنَ! أَطْلِقِ النَّارَ فِي الْمَلَانِ! أَوْقِفْ هَذِهِ السَّيَّارَةَ الْآنَ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: وَجِفْهَا تَوَا! وَاضْرُبْهَا طُولَ!

Komutan yardımcısı: Komutanım, araba imha edilip, durduruldu. Trablus'un bin Gaşir ve Shari as-Sarim bölgelerinde iki silahlı grup olduğunu şimdi öğrendik. Libya Ulusal Güçlerine de haber verdik.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: سَيِّدِي ، السِّيَّارَةُ دُمِّرَتْ وَتَوَقَّفَتْ. عَلِمْنَا الْآنَ أَنَّ هُنَاكَ مَجْمُوعَتَيْنِ مُسَلَّحَتَيْنِ فِي مَنطَقَتِي بَابِ بِنِ عَشِيرِ وَصَّرِيمِ بِطَرَابُلُسِ. كَمَا أَبْلَغُنَا الْقَوَاتِ الْوَطَنِيَّةَ اللَّيْبِيَّةَ.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: أَفندي، السِّيَّارَةُ انْتَفَجَرَتْ، عَرَفْنَا نَوَا مِنْ الْقَوَاتِ الْوَطَنِيَّةِ اللَّيْبِيَّةِ إِنْو فِي مَجْمُوعَتَيْنِ مُسَلَّحَيْنِ فِي بَابِ بِنِ عَشِيرِ وَصَّرِيمِ

Komutan: Hemen gereken tüm yerlere haber verin ve gerekeni yapınlar.

(Fasih) الْقَائِدُ: أْبْلِغْ جَمِيعَ الْأَمَاكِنِ اللَّازِمَةَ قَوْرًا وَسَيَنْخُدُونَ الْإِجْرَاءَ اللَّازِمَ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: بَلِّغْ كُلَّ الْكَتَائِبِ نَوَا بِالتَّعَامُلِ مَعَهَا.

Komutan yardımcısı: Emredersiniz komutanım.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: تَحْتَ أَمْرِكَ يَا سَيِّدِي.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: تَمَامَ يَا فَنْدِي

3.8.6.3. Libya'da Yemekhaneye Malzeme Alımı فِي اللَّيْبِيَا

Komutan: Yeni yiyecekler ve içecekler geldi mi?

(Fasih) الْقَائِدُ: هَلْ وَصَلَتْ أَطْعَمَةٌ وَمَشْرُوبَاتٌ جَدِيدَةٌ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: جَاكُمُ تَمْوِينِ إِجْدِيدِ؟

Görevli: Libya tarafından aldığımız bilgilere göre bugün gelmesini bekliyoruz, komutanım.

(Fasih) الضَّابِطُ: حَسَبَ الْمَعْلُومَاتِ الَّتِي تَلَقَّيْنَاهَا مِنْ لِيْبِيَا، نَحْنُ نَنْتَظِرُ وَصُولَهَا الْيَوْمَ يَا سَيِّدِي.

(Lehçe) الضَّابِطُ: رَا حِ دِجِي الْيَوْمِ بِحَسَبِ لَأْخْبَارِ اللَّيِّ حَصَلْنَاهَا مِنْ لِيْبِيَا يَا فَنْدِي

Komutan: Gelen malzemeler kaç gün yeterli olur?

(Fasih) الْقَائِدُ: لَكُمْ يَوْمٌ سَتَكُونُ الْإِمْدَادَاتُ الْوَارِدَةُ كَافِيَةً؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: قَدِيْشِ يَوْمِ بِيْسِدْكُمْ اْتَمْوِينِ؟

Görevli: Erzak en az üç hafta yeterli olur, fakat su sadece bir hafta yeterli olur.

(Fasih) الضَّابِطُ: يَجِبُ أَنْ تَكُونَ الْمُخَصَّصَاتُ كَافِيَةً لِمُدَّةِ ثَلَاثَةِ أَسَابِيعٍ عَلَى الْأَقْلَى ، لَكِنِ الْمَاءُ يَكْفِي لِهَذَا الْأُسْبُوعِ فَقَطْ.

(Lehçe) الضَّابِطُ: مُمَكِّنْ تِسِدْنَا ثَلَاثَ أَسَابِيعِ، بَسِ الْمِي بِيْسِدِ هَادَا لِسْبُوعِ.

Komutan: Mal alım kabul tutanağı düzenliyor musunuz?

(Fasih) الْقَائِدُ: هَلْ لَدَيْكَ فَاتُورَةٌ بِشِرَاءِ هَذِهِ الْبَضَائِعِ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: عِنْدُكَ فَاتُورَةٌ لِّلِّي إِشْتَرِيَتْ بِبِيهَا التَّمْوِينِ؟

Görevli: Evet komutanım. Ayrıca gelen bütün erzakları sayıp eksik olanları not alıyoruz.

(Fasih) الضَّابِطُ: نَعَمْ سَيِّدِي. بِالإِضَافَةِ إِلَى ذَلِكَ، نَحْسِبُ جَمِيعَ الإِمْدَادَاتِ الوَارِدَةِ وَنَحَدِّدُ النِّاقِصَ.

(Lehçe) الضَّابِطُ: إِيهَ يَأْفَنْدِي وَزِيدَهَا حَسَبْنَا التَّمْوِينَ، وَغَرَفْنَا الكِمِّيَّةَ النِّاقِصَةَ.

Komutan: Sebze-meyveler her gün yeterli miktarda geliyor mu?

(Fasih) القَائِدُ: هَلِ الخُضْرُ وَالْفَاكِهَةُ تَأْتِي بِكَمِّيَّاتٍ كَافِيَةٍ كُلَّ يَوْمٍ؟

(Lehçe) القَائِدُ: كِمِّيَّةَ الخُضْرِ وَالْفَاكِهَةِ تَسِدُكُمْ كُلَّ يَوْمٍ؟

Görevli: Sebze-meyveler günlük olarak sabah erkenden geliyor. Sebzeler mevsimine göre bazen istediğimiz kalitede olmuyorlar. Meyveler ise kaliteli, taze ve çeşitli geliyor.

(Fasih) الضَّابِطُ: الخُضْرُ وَالْفَاكِهَةُ نَصِلُ بَاكِرًا فِي الصَّبَاحِ يَوْمِيًّا. وَفِي بَعْضِ الأَحْيَانِ لَا تَكُونُ

الخُضْرَوَاتُ بِالجُودَةِ الَّتِي نُرِيدُهَا، حَسَبَ المَوْسِمِ. التَّمَارُ ذَاتِ نَوْعِيَّةٍ جَيِّدَةٍ وَمُنْتَوَعَةٍ.

(Lehçe) الضَّابِطُ: الخُضْرَ وَالْفَاكِهَةَ تَجِي بَاكِرِي كُلِّ يَوْمٍ اصْبُحْ، مَرَّاتٍ إِنْكَونَ الخُضْرَ كَوَيْسَه

بِحَسَبِ المَوْسِمِ، أَمَّا الفَاكِهَةَ تَجِي طَارَةً وَمَشْكَلَةً.

Komutan: Sebze-meyveleri teknolojik ekipmanlar kullanılarak; ayıklama, yıkama ve dezenfeksiyon işlemlerinden geçirerek, sunuma hazır hale getirebiliyor musunuz?

(Fasih) القَائِدُ: هَلْ يُمَكِّنُكَ تَجْهِيزُ الخُضْرِ وَالْفَاكِهَةِ لِلتَّقْدِيمِ بِفَرَزِهَا وَغَسَلِهَا وَتَعْقِيمِهَا أَلِيًّا؟

(Lehçe) القَائِدُ: تَقْدَرُ إِثْوَيَّ الخُضْرَةَ وَالْفَاكِهَةَ تَوَّ، وَتَغْسِلُهَا وَتَنْضَفُهَا، وَتُوثِيهَا بِالغَسَّالَةِ؟

Görevli: Evet, komutanım. Yemekhanenin tüm çalışanları, yüksek üretim kalitesi ve hijyen standartlarını yerine getiriyor. Tüm ekipmanlar ve ortam düzenli olarak dezenfekte edilip, etkinliği periyodik analizlerle ölçülüyor.

(Fasih) الضَّابِطُ: نَعَمْ سَيِّدِي. يَلْتَزِمُ جَمِيعُ العَامِلِينَ فِي المَطْعَمِ بِجُودَةِ الإِنْتِاجِ العَالِيَةِ وَمَعَايِيرِ النِّظَافَةِ.

وَيَتِمُّ تَعْقِيمُ جَمِيعِ المُعَدَّاتِ وَالْمَكَانِ بِالنِّظَامِ وَيَتِمُّ تَنْبُعُهَا، وَفَحْصُهَا بِشَكْلِ دَوْرِيٍّ.

(Lehçe) الضَّابِطُ: إِيهَ أَفَنْدِي، عِنْدِنَا كُلُّ لُعمَالٍ فِي المَطْعَمِ بِيَهْتَمُو بِالنِّظَافَةِ، وَالجُودَةَ العَالِيَةَ، وَبِنَعْقِيمِ

كُلِّ المُعَدَّاتِ وَبِنِيمُ المُرَافِبَهُ إِمْتَعَهَا دِيمًا.

Komutan: Tamam. Bu konuda sağlığımız size emanet.

(Fasih) القَائِدُ: حَسَنًا. صِحَّتُنَا أَمَانَةٌ فِي يَدَيْكُمْ.

(Lehçe) القَائِدُ: بَاهِي. صِحَّتُنَا أَمَانَهُ فِي رَجَبِنُكُمْ

Görevli: Emredersiniz komutanım!

(Fasih) الضَّابِطُ: تَحْتَ أَمْرِكَ يَا سَيِّدِي!

(Lehçe) الضَّابِطُ: تَمَامَ أَفَنْدِي!

3.8.6.4. Libya'da Kuyu Açmak فِي اللَّيْبِيَا

Komutan: Yeni su kuyusu açma planımızı Libya tarafına bildirdiniz mi?

(Fasih) الْقَائِدُ: هَلْ أَبْلَعْتُمْ الْجَانِبَ اللَّيْبِيَّ بِخَطِّتِنَا الْجَدِيدَةَ لِحْفَرِ آبَارِ الْمِيَاهِ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: جُلُّتُو لِطَرْفِ اللَّيْبِيَّ خَطِّتِنَا لِجَدِيدَةَ بِخُصُوصِ حَفْرِ آبَارِ الْمِيَاهِ؟

Komutan yardımcısı: Evet komutanım. Tercüman arkadaş bugün onlarla görüştü.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: نَعَمْ سَيِّدِي. أَخْبَرَ هُمْ صَدِيقِي الْمُرْتَرِّجِ الْيَوْمَ.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: جَالِّهَمُ الْمُرْتَرِّجِ الْيَوْمَ

Tercüman: Libya tarafı profesyonel ekip ve ekipmanlar ile su kuyusu açma işlemini yapabileceklerini belirttiler, komutanım. Ayrıca ücretsiz keşif hizmeti veren firmaları olduğunu ve analiz yaparak detaylı bir raporu tarafımıza sunacağını söylediler. İşlemleri genel olarak anlatmak gerekirse, zemine açılan delikten suyun güvenli ve ihtiyaca yönelik olarak temiz şekilde çıkarılması belirli bir teknik isteyen ve hata kabul etmeyen işlemler olduğunu söylediler. Analiz çalışması sonucunda, istenilen genişlikte delgi aletleri kullanılarak açma işlemi yapılacak. Toprak delindikten sonra da kuyunun güvenliğini sağlama aşamasına geçilecekti.

(Fasih) مُرْتَرِّجٌ: ذَكَرَ الْجَانِبُ اللَّيْبِيَّ أَنَّهُ يُمَكِّنُهُمْ حَفْرُ بِنْرِ مَاءٍ مَعَ فَرِيقٍ مُحْتَرَفٍ وَمُعِدَّاتِ يَا سَيِّدِي. قَالُوا أَيْضًا أَنَّ لَدَيْهِمْ شَرَكَاتٍ تَقَدِّمُ خَدَمَاتٍ وَأَعْمَالَ تَنْقِيبِ مَجَانِيَّةٍ وَأَنَّهُمْ سَيَحْلِلُونَ وَيُقَدِّمُونَ تَقْرِيرًا مُفَصَّلًا إِلَيْنَا لِشَرَحِ الْعَمَلِيَّاتِ بِشَكْلِ عَامٍ. قَالُوا إِنَّ إِرَالَةَ الْمَاءِ مِنَ الْحُفْرَةِ الْمَحْفُورَةِ فِي الْأَرْضِ بِطَرِيقَةٍ أَمْنَةٍ وَنَظِيفَةٍ هِيَ عَمَلِيَّةٌ تَتَطَلَّبُ تَقْنِيَّةً مُعَيَّنَةً وَلَا تَقْبَلُ الْأَخْطَاءَ. وَنَتِيْجَةُ التَّحْلِيلِ سَتَنْتَمِ عَمَلِيَّةُ الْفَتْحِ بِاسْتِحْدَامِ أَدَوَاتِ التَّنْقِيبِ كَمَا هُوَ مَطْلُوبٌ، وَبَعْدَ حَفْرِ التَّرْبَةِ تَبْدَأُ مَرْحَلَةُ ضَمَانِ سَلَامَةِ الْبِنْرِ.

(Lehçe) مُرْتَرِّجٌ: جَالِّهَمُ الطَّرْفِ اللَّيْبِيَّ إِنَّهُمْ يَجْدِرُو يَحْفَرُو بِبِيرِ مِيَّةٍ، مَعَ الْفَرِيقِ الْمُحْتَرَفِ، وَمُعِدَّاتِهِمُ الْحَدِيثَةَ وَجَالُّو عِنْدَهُمْ شَرَكَاتٍ بِيَجْدِرُو بِجَدِّمُو مُسَاعِدَتِهِمْ مَجَانِيَّ يَشْمَلُ التَّنْقِيبَ، وَالتَّحْلِيلَ، وَتَجْدِيمَ التَّجْرِبِ بِالتَّفْصِيلِ لِكُلِّ الْعَمَلِيَّةِ. وَجَالُّو إِنْو رَفَعِ الْمِيَّةَ مِنَ الْبِيرِ شَيْ خَطِيرٌ وَلاَزِمٌ إِنْو يَتِمُّ بِحِيدًا وَحَدَرَ بَاشٍ يَكُونُ بِأَلِيَّةٍ وَتَجْنِيَّةٍ عَالِيَةٍ. بِالنَّسْبَةِ لِلتَّحْلِيلِ بَاشٍ يَكُونُ بِأَدَوَاتِ التَّنْقِيبِ زِي مَا نَبُّوَا. بَعْدَ مَا حَفَرْنَا الْبِيرِ بَاشٍ إِنْأَمُو الْبِيرِ.

Komutan: Afferin. Detaylı bilgi almışsın. Bu işlemler başlayınca beni haberdar edin.

(Fasih) الْقَائِدُ: أَحْسَنْتُ، لَقَدْ حَصَلْتُ عَلَى مَعْلُومَاتٍ مُفَصَّلَةٍ. أَعْلَمْنِي عِنْدَمَا تَبْدَأُ هَذِهِ الْعَمَلِيَّاتِ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: صَحَّتْ عَطِيئَتِي مَعْلُومَاتٍ مُفَصَّلَةٍ، جُولِّي لَمَا تَبْدُو فِي الْمَوْضُوعِ.

Komutan yardımcısı: Emredersiniz, komutanım.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: تَحْتَ أَمْرِكَ يَا سَيِّدِي.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: تَمَامٌ يَا أَفْنَدِي

3.8.6.5. Libya'da Konvoy Şeklinde Yolculuk السَّفَرُ فِي قَافِلَةٍ فِي اللَّيْبِيَا

Komutan: Konvoy ne zaman hareket edecek?

(Fasih) الْقَائِدُ: مَتَى سَتَنْطَلِقُ الْقَافِلَةُ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: إِمْنَا بِنَمَشِي الْمَجْمُوعَةَ؟

Komutan yardımcısı: Saat 8:45 de hareket etmesi bekleniyor, komutanım. Ama hala Libya muhafız güçleri gelmedi.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: مِنَ الْمُتَوَقَّعِ أَنْ تُغَادِرَ السَّاعَةَ 8:45 سَيِّدِي، لَكِنْ مَا زَالَ الْحَرَسُ اللَّيْبِي لَمْ يَأْتُوا.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: بِيْمَشُو السَّاعَةَ تِسْعَةَ إِلا رُبْعَ يَا قَنْدِي، لَكِنْ اللَّيْبِيْنَ مَا جُوشَ لِغَايَةِ التَّو.

Komutan: Libya tarafına bugün konvoy olduğunu haber verdiniz mi?

(Fasih) الْقَائِدُ: هَلْ أَبْلَغْتُمُ الْجَانِبَ اللَّيْبِيَّ بِوُجُودِ قَافِلَةٍ الْيَوْمَ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: جُلْتُو لِليْبِيْنَ فِي جَافِلَةٍ بِتَجِي الْيَوْمَ؟

Komutan yardımcısı: Dün Libya tarafına bu konuda gerekli malumat verildi komutanım.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: عَلِمَ الْجَانِبُ اللَّيْبِيَّ بِهَذَا أَمْسَ سَيِّدِي.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: اللَّيْبِيْنَ عِنْدُهُمْ عَلِمَ مِنْ أَمْسَ.

Komutan: Yol güzargahında herhangi bir sıkıntı var mı?

(Fasih) الْقَائِدُ: هَلْ هُنَاكَ مَشَاكِلَ فِي الطَّرِيقِ؟

(Lehçe) الْقَائِدُ: فِي مَشَاكِلَ فِي الطَّرِيقِ؟

Komutan yardımcısı: Yok komutanım. Dün gerekli yol güvenliği toplantısını yaptık ve yol güzargahını en uygun şekilde belirledik.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: لَا، يَا سَيِّدِي. عَقَدْنَا أَمْسَ الْاجْتِمَاعَ الطَّارِئَ لِلِسَّلَامَةِ عَلَى الطَّرِيقِ وَحَدَدْنَا مَسَارَ

الطَّرِيقِ عَلَى الْوَجْهِ الْأَنْسَبِ.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: لَا أَقْنَدِي، حَضِرْنَا الْاجْتِمَاعَ اللَّيْ أَنْعَجَدَ أَمْسَ وَضَمْنَا تَأْمِينَ الطَّرِيقِ، وَعَرَفْنَا

الطَّرِيقَ الْمُنَاسِبَ.

Komutan: Konvoyu karşılayacak ekip de önlemlerini alsın.

(Fasih) الْقَائِدُ: لِیَأْخُذُ الْفَرِيقَ الَّذِي سَيُقَابِلُ الْقَافِلَةَ إِحْتِيَاظَاتِهِ.

(Lehçe) الْقَائِدُ: خَلِّي الْفَرِيقَ اللَّي رَاحَ يَسْتَجْبِلُو الْقَافِلَةَ يَرُدُّو بِأَلْهُم.

Komutan yardımcısı: Emredersiniz komutanım.

(Fasih) نَائِبُ الْقَائِدِ: تَحْتَ أَمْرِكَ يَا سَيِّدِي.

(Lehçe) نَائِبُ الْقَائِدِ: تَمَامَ أَقْنَدِي

3.8.6.6. Libya'da Turizm¹ السِّيَاحَة فِي اللَّيْبِيَا

Konuşmacı 1: Doğru, doğru. peki ya, turizm sektörü? Turizme ilgi var mı yok mu? Yani ülkeye giden çok turist yok? Doğru mu?

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: الْحَقُّ، الْحَقُّ. مَاذَا عَنِ صِنَاعَةِ السِّيَاحَةِ؟ هَلْ هُنَاكَ إِهْتِمَامٌ بِالسِّيَاحَةِ؟ إِذْنُ

لَيْسَ هُنَاكَ الْكَثِيرَ مِنَ السُّيَّاحِ يَذْهَبُونَ إِلَى الْبِلَادِ؟ صَحِيحٌ؟

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بَاهِي بَاهِي. وَالْقِطَاعِ السِّيَّاحِي شِنُو؟ فِيهِ مَا فِيهِ؟ فِيهِ إِهْتِمَامٌ بِالسِّيَاحَةِ وَلَا

مَا فِيهِ؟ قَصْدِي مَا فِيهِ سُوَّاحِ هَلْبَه يَجِيُوا لِلْبِلَادِ؟ آه؟

Konuşmacı 2: Turizm tamamen yasaktır.

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الثَّانِي: السِّيَاحَةُ مَمْنُوعَةٌ تَمَامًا.

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الثَّانِي: السِّيَاحَةُ أَصْلًا مَمْنُوعَةٌ.

Konuşmacı 1: Yasak mı?

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: هَلْ هُوَ مَمْنُوعٌ؟

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمْنُوعَةٌ؟

Konuşmacı 2: Yasak. Libya elbette iyi biliniyor.

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الثَّانِي: مَمْنُوعٌ. لَيْبِيَا بِالطَّبَعِ مَعْرُوفَةٌ جَيِّدًا.

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الثَّانِي: مَمْنُوعَةٌ لَيْبِيَا طَبَعًا مَعْرُوفَةٌ.

Konuşmacı 1: Bu garip bir şey! Turizm nasıl, nasıl yasaklanabilir?

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: هَذَا غَرِيبٌ! كَيْفَ يُمَكِّنُ مَنَعُ السِّيَاحَةِ؟

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: غَرِيبَةٌ هَادِي كَيْفَ كَيْفِ السِّيَاحَةِ مَمْنُوعَةٌ؟

Konuşmacı 2: Libya'ya yalnızca çalışma vizesi olan kişiler girebilir. Dediğim gibi bunun içinde turist vizesi yok.

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الثَّانِي: يُسْمَحُ فَقَطْ لِلْأَسْخَاصِ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ تَأْشِيرَةَ عَمَلٍ بِدُخُولِ لَيْبِيَا. كَمَا قُلْتِ،

لَا تُوجَدُ تَأْشِيرَةُ سِيَّاحِيَّةٍ لِذَلِكَ.

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الثَّانِي: لَيْبِيَا يُخْشَى لِيهَا بَسْ تَأْشِيرَاتٍ² عَمَلٍ. لَكِنْ مَا فِيهِ تَأْشِيرَاتٍ سِيَّاحَةٍ لِيهَا

Konuşmacı 1: Doğru

(Fasih) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: هَذَا صَحِيحٌ ...

(Lehçe) الْمُنْحَدِّثُ الْأَوَّلُ: صَحٌّ ...

¹Erik Dickinson, *Spoken Libyan Arabic*, (Dunwoody Press, 2004), 28.

²تَأْشِيرَةٌ: Çoğu lehçede kelime içinde ve sonunda bulunan تَأْشِيرَاتٍ hemzelerin çıkarılması veya ye'lere dönüştürülmesi eğilimi vardır. Bu durum özellikle de kırık çoğular ve etkin durumda olan ortaçlar için geçerlidir. Fasih Arapçada تَأْرِيحٌ ve تَأْرِيحٌ kelimesinde olduğu gibi.

Konuşmacı 2: Uzun zamandır çıkardığı bir yasa bu, evet. Ama turistik yerler olarak. Libya'da turistik yerler çoktur. En iyiler arasında, en grkemliler arasında... Bu bölge, eski Şehir bölgesi. Bir yazar var, adını hatırlamıyorum, çok meşhurdur. Kuzey Afrika'nın en iyi bölgelerinden biri olduğunu yazdı.

(Fasih) **المُنَحَدِثُ الثَّانِي:** إِنَّهُ قَانُونٌ طَوِيلُ الْأَمْدِ، نَعَمْ. وَلَكِنْ كَوَجْهَاتٍ سِيَّاحِيَّةٍ، فَهُنَاكَ الْعَدِيدُ مِنَ الْوَجْهَاتِ السِّيَّاحِيَّةِ فِي لِيْبِيَا. مِنْ بَيْنِ الْأَفْضَلِ، مِنْ بَيْنِ أَرْوَاعِ الْوَجْهَاتِ مِنْطَقَةَ الْمَدِينَةِ الْقَدِيمَةِ. هُنَاكَ كَاتِبٌ، لَا أَتَذَكَّرُ اسْمَهُ، إِنَّهُ مَشْهُورٌ جَدًّا. كَتَبَ أَنَّهَا مِنْ أَفْضَلِ الْمَنَاطِقِ فِي شَمَالِ إِفْرِيقِيَا.

(Lehçe) **المُنَحَدِثُ الثَّانِي:** مِنْ زَمَانِ هَادِ الْقَانُونِ مُطَّلَعُهُايِه. لَكِنْ لِكُونِهَا الْإِمَّاكِنِ السِّيَّاحِيَّةِ مِتْوَفَّرَةٌ فِي لِيْبِيَا وَمِنْ أَحْسَنِهَا مِنْطَقَةُ الْمَدِينَةِ الْقَدِيمَةِ هَادِي فِيهِ ¹وَإِحْدِ كَاتِبِ مِشْ ²فَاكْرِهِ هُوَ مَعْرُوفٌ، كَاتِبٌ عَلَيْهَا إِنَّهَا مِنْ أَحْسَنِ الْمَنَاطِقِ فِي شَمَالِ إِفْرِيقِيَا.

Konuşmacı 1: Aynen, evet, aynen.

(Fasih) **المُنَحَدِثُ الْأَوَّلُ:** بِالضَّبْطِ، نَعَمْ، بِالضَّبْطِ.

(Lehçe) **المُنَحَدِثُ الْأَوَّلُ:** مَضْبُوطٌ لَا مَضْبُوطٌ.

Konuşmacı 2: Bu, onu gördüğünüzde ve ziyaret ettiğinizde, eski Şehir bölgesi.

(Fasih) **المُنَحَدِثُ الثَّانِي:** هَذِهِ هِيَ مِنْطَقَةُ الْمَدِينَةِ الْقَدِيمَةِ عِنْدَمَا تَرَاهَا وَتَزُورُهَا.

(Lehçe) **المُنَحَدِثُ الثَّانِي:** هَادِي لَمَّا تُشَوِّقُهَا وَتَزُورُهَا الْمَنْطِقَةَ مَتَاعِ الْمَدِينَةِ الْقَدِيمَةِ.

Konuşmacı 1: Himm.

(Fasih) **المُنَحَدِثُ الْأَوَّلُ:** مِمَم .

(Lehçe) **المُنَحَدِثُ الْأَوَّلُ:** آهَه.

Konuşmacı 2: Gerçekten, harika, Turgut Reis Cami ve Türbesini görüyorsunuz, kimin .... yaptığını bilmiyorum... Osmanlılar mı yoksa...

(Fasih) **المُنَحَدِثُ الثَّانِي:** حَقًّا، إِنَّهُ رَائِعٌ، تَرَى هَذِهِ الْأَثَارَ مَسْجِدَ وَقَبْرِ ثُورْغُوتِ رَيْسِ، لَا أَعْرِفُ

مَنْ قَامَ بِنَائِهِ... الْعُثْمَانِيُّونَ أَوْ....

(Lehçe) **المُنَحَدِثُ الثَّانِي:** فِعْلًا رَوْعَةٌ. تُشَوِّقُ الْأَثَارَ ³هَادَا مَسْجِدَ وَقَبْرِ ثُورْغُوتِ رَيْسِ هَذَا الَّذِي

بَانِيَهُمْ مِشْ عَارِفِ الْ... الْعُثْمَانِيِّينَ وَلَا الْ...

Konuşmacı 1: Himm.

(Fasih) **المُنَحَدِثُ الْأَوَّلُ:** مِمَم.

(Lehçe) **المُنَحَدِثُ الْأَوَّلُ:** آهَه.

¹ vâhid kâtib: Lehçeler böyle bir dolambaçlı söz kullanma eğilimindeyken, Fasih Arapçada tek başına kâtib ifadesi yeterli olacaktır.

² Buradaki gibi öznenin belirlenemediği durumlarda genellikle özne konuşmacıdır.

³ çoğu lehçede işaret ismi, tanımlanmış bir isimden sonra gelir. Bu Fasih Arapçaya aykırıdır. Burada, Fasih Arapça (هذه الآثار) ifadesi (الآثار هادا) olarak lehçelerde yaygın bir kullanıma sahiptir.

Konuşmacı 2: Türkler, bilmiyorum, Şeyler, ahh, bilirsiniz, eski kültürler, ama onlar tatlılar, gerçekten çok mkemmeller.

(Fasih) الْمُنْحَدِثُ الثَّانِي: ...الْأَثْرَاك، لَا أَعْرِفُ، الْأَشْيَاءَ، آه، كَمَا تَعْلَمُونَ، الثَّقَاتِ الْقَدِيمَةِ، إِنَّهُمْ أَشْخَاصَ مِثَالِيُونَ حَقًّا.

(Lehçe) الْمُنْحَدِثُ الثَّانِي: ...الْأَثْرَاك، مِشْ عَارِفْ كُلِّ حَاجَةٍ، يَعْني الْحَضَارَاتِ الْقَدِيمَةِ حَلْوَةٌ جِدًّا فِعْلًا...

Konuşmacı 1: el-Hums. el-Hums'u unutma. Ayrıca mkemmell kalıntılara sahiptir.

(Fasih) الْمُنْحَدِثُ الْأَوَّلُ: الْخُمْسُ. لَا تَنْسَى الْخُمْسَ، إِنَّ بِهَا آثَارٌ مُمْتَازَةٌ.

(Lehçe) الْمُنْحَدِثُ الْأَوَّلُ: وَالْخُمْسُ مَا تَنْسَاشِ الْخُمْسَ، هَادِي فِيهَا آثَارٌ مُمْتَازَةٌ.

Konuşmacı 2: el-Hums'ta mı?

(Fasih) الْمُنْحَدِثُ الثَّانِي: الْخُمْسُ!؟

(Lehçe) الْمُنْحَدِثُ الثَّانِي: فِي الْخُمْسِ!؟

Konuşmacı 1: Adı ne? Sabratha.

(Fasih) الْمُنْحَدِثُ الْأَوَّلُ: مَا إِسْمُهَا؟ صَبْرَاتَةٌ.

(Lehçe) الْمُنْحَدِثُ الْأَوَّلُ: وَشِنْ إِسْمُهَا؟ صَبْرَاتَةٌ.

Konuşmacı 2: Ve Ptolemais (Tolmeita), bilirsiniz, Şeyler, Şeyler. Evet, gerçekten ve hatta bu antik kalıntılar olmadan, el-cebel'l-'ahdar (Yeşil Dağ) doğal ihtiyaımı var.

(Fasih) الْمُنْحَدِثُ الثَّانِي: وَبَطْلَمِيَّةَ (تُولَمِيثَا)، كَمَا تَعْلَمُونَ، أَشْيَاءَ وَأَشْيَاءَ، نَعَمْ، فِي الْوَاقِعِ وَحَتَّى دُونَ هَذِهِ الْآثَارِ الْقَدِيمَةِ، فَإِنَّ الْجَبَلَ الْأَخْضَرَ لَهُ رَوْثَقُهُ الطَّبِيعِي.

(Lehçe) الْمُنْحَدِثُ الثَّانِي: وَطْلَمِيَّةَ يَعْني حَاجَاتِ هَلْبَا ... فِعْلًا وَمِنْ غَيْرِ الْآثَارِ هَذِهِ الْقَدِيمَةِ الطَّبِيعَةِ مَنَاعِ الْجَبَلَ الْأَخْضَرَ بِيَكْفِي حَلْوَتُهَا

Konuşmacı 1: Evet ve ... evet

(Fasih) الْمُنْحَدِثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ وَ ... نَعَمْ

(Lehçe) الْمُنْحَدِثُ الْأَوَّلُ: آه وَالـ ... yeah ...

Konuşmacı 2: Bu, tüm doğal manzaraları bir araya getiren Susah (Apollonia) bölgesidir.

Onları bulursun. Denizi görebilirsin ve dağı görebilirsin ve... bilirsin, herhangi bir diğer alanda olmayan Şeyleri görebilirsin, bilirsin. Genelde, bunlar ender Őeylerdir, denizi ve dağları grebileceğinizi görürsünüz ve bilmiyorum, kumu ve tüm bu Şeyleri. Onları tek bir sahnede bir arada buluyorsunuz ve...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَذِهِ مَنطِقَةُ سُوَسَةَ (أَبُولُونِيَا)، الَّتِي تَضُمُّ جَمِيعَ المَنَاطِرِ الطَّبِيعِيَّةِ. وَيُمْكِنُكَ رُؤْيَا البَحْرِ وَالجَبَلِ وَكَمَا تَعْلَمُ، يُمكِنُكَ رُؤْيَا أَشْيَاءٍ غَيْرِ مَوْجُودَةٍ فِي أَيِّ مَنطِقَةٍ أُخْرَى، كَمَا تَعْلَمُ، هَذِهِ أَشْيَاءٌ نَادِرَةٌ، تَرَى أَنَّهُ يُمكِنُكَ رُؤْيَا البَحْرِ وَالجَبَلِ وَلَا أَعْرِفُ، الرَّمَالَ وَكُلَّ هَذِهِ الأَشْيَاءِ. تَجِدُهُمْ مَعًا فِي مَشْهَدٍ وَاحِدٍ وَ ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَادِي مَنطِقَةُ سُوَسَةَ الَّتِي تَجْمَعُ أَشْكَالَ الطَّبِيعَةِ كُلَّهَا تَلْقَى فِيهَا البَحْرَ وَتَشُوفُ الجَبَلَ وَتَشُوفُ حَاجَاتِ مَا تَتَوَقَّرُ فِي أَيِّ مَكَانٍ، يَعْنِي تَلَاقِي حَاجَاتِ نَادِرَةٍ وَتَشُوفُ البَحْرَ وَالجَبَلَ وَمَشْ عَارَفِ إِيهِ كَمَا، وَالرَّمَالَ وَالحَاجَاتِ كُلَّهَا تَلْقَاهَا كُلَّهَا مَعَ بَعْضَهَا فِي مَنظَرٍ وَاحِدٍ.

Konuşmacı 1: Ayrıca ...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الأَوَّلُ: أَيْضًا ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الأَوَّلُ: وَبَعْدِينَ ...

Konuşmacı 2: Ve ...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَ ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَال ...

Konuşmacı 1: Buna hava faktörünü de ekler misiniz.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الأَوَّلُ: وَيُمْكِنُكَ إِضَافَةُ عَامِلِ الطَّقْسِ إِلَى هَذَا

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الأَوَّلُ: زِدْهَا¹ عَامِلِ الجَوِّ.

Konuşmacı 2: Ve hava, evet ve ormanlar, bilirsiniz, gerçekten, ah ... turistik yerler.

Biliyorsunuz, artık ünlü ve turizmle tanınan bazı turist ulusları gördüm. Şimdi Türkiye! gibi ya da ...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَالهَوَاءُ، نَعَمْ، وَالعَابَاتِ، حَقًّا، آه، كَمَا تَعْلَمُونَ لَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ الدَّوَلِ السِّيَاحِيَّةِ الَّتِي أَصْبَحَتْ الآنَ مَشْهُورَةً وَمَعْرُوفَةً بِالسِّيَاحَةِ، وَاشْتَهَرَتْ مَنَاطِقَ الجَذْبِ السِّيَاحِي، مِثْلَ تُرْكِيَا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَالجَوِّ إِيهِ، وَعَابَاتِ يَعْنِي فِعْلًا أَمَاكِنَ سِيَاحِيَّةٍ، أَنَا شَفْتُ يَعْنِي بَعْضَ

الدَّوَلِ السِّيَاحِيَّةِ الَّتِي هِيَ مَشْهُورَةٌ وَمَعْرُوفَةٌ فِي السِّيَاحَةِ زِي تَوَا تُرْكِيَا أَوْ زِي ...

Konuşmacı 1: Tunus?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الأَوَّلُ: تُونُسُ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الأَوَّلُ: تُونُسُ؟

Konuşmacı 2: Veya buradaki Tunus gibi, ah ...

¹zidlehâ: Birçok lehçede olduğu gibi Libya Trablus lehçesinde, illetli fiillerin orta seslisinin emir kipinde kısaltılmadığına dikkat edin. Bu Fasih Arapça (زِدْ عَلَي ذَلِكَ) zid 'ala zalik şeklindedir.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: أَوْ مِثْلُ ثُونِسِ هِنَا آه ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَزِي حَتَّى ثُونِسِ

Konuşmacı 1: Evet, en yakın benzeri, yani başımızdaki Tunus.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ، إِنَّهَا الْمَثَلُ الْأَقْرَبُ إِلَيْنَا، ثُونِسِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَقْرَبُ مِثَالِ ثُونِسِ اللَّيِّ¹ بِحَدَّانَا هِنَا.

Konuşmacı 2: Ve Mısır ve ... ve ... Türkiye, yani...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَمَصْرُ وَ ... وَ ... تُرْكِيَا، لِيَا ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَمَصْرُ وَ ... وَ ... تُرْكِيَا قَالَ ...

Konuşmacı 1: Evet.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه.

Konuşmacı 2: Eğer yaparlarsa, bilirsin, onlar yani Libya hükümeti diğer hükümetlerin bu turist uluslara sağladığı koşulların aynısını ona da verirlerdi.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ أَيُّ الْحُكُومَةِ اللَّيْبِيَّةِ، كَمَا فَعَلَتِ الْحُكُومَاتُ الْأُخْرَى لِهَذِهِ

الدُّوَلِ السِّيَاحِيَّةِ، كَمَا تَعْلَمُ، فَإِنَّهُمْ كَانُوا سَيَّصِلُونَ إِلَى نَفْسِ النَّتَائِجِ الَّتِي وَصَلَتْ إِلَيْهَا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَوْ إِنَّهُمْ يَدِيرُوا يَعْنِي يُعْطُونَهَا نَفْسَ الْاِهْتِمَامِ اللَّيِّ إِعْطُوهُمْ لِلدُّوَلِ هَادِي

لِلسِّيَاحَةِ.

Konuşmacı 1: Himm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمَم.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه.

Konuşmacı 2: Yapmayacaklar... yanlarında hiçbir şey getirmeyecekler.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَنْ يُجْلِبُوا مَعَهُمْ أَيَّ شَيْءٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مِشْ² حَيَّجِبُوا مَعَهُمْ حَاجَةً.

Konuşmacı 1: Kesinlikle.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بِالتَّأَكِيدِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَضْبُوطٌ .

¹Bazı durumlarda Ha'nın (حاء) Hé'ye (هاء) dönüşme eğilimi vardır.

²Hikâye birleşik zamanlı (zaman devam etmekte olan ancak söz konusu zamanda tamamlanmamış bir eylemi ifade eder) bir fiildeki Ha (حاء) öneki geleceği vurgular, bu yapı, burada olduğu gibi, miş ifadesi tarafından anlam olarak olumsuz olur.

Konuşmacı 2: Yanlarında hiçbir şey getirmeyecekler.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَنْ يُجْلِبُوا مَعَهُمْ أَيَّ شَيْءٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَشْ حَيِّبُوا مَعَاهُمْ حَاجَةً.

Konuşmacı 1: İstisna...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: اِسْتِثْنَاءٌ ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: غَيْرٌ وَ ...

Konuşmacı 2: Gerçekten çünkü... bu su ve onun bir türünü görebilirsiniz, mesela... bu Derna Şelalesi ve diğer küçük şelaleler, bilirsiniz... gerçekten ....

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: حَقًّا لِأَنَّهُ يُمَكِّنُكَ رُؤْيَهُ هَذِهِ الْمِيَاهِ وَتَوْعًا مِنْهَا ، مِثْلُ سَلَالِ دِرْنَةَ هَذَا

وَالسَّلَالَاتِ الصَّغِيرَةَ الْأُخْرَى، كَمَا تَعْلَمُ ... حَقًّا ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: عَشَانٌ تَشُوفُ نَوْعَ مِنَ الْمِيَاهِ هَادِي وَتَشُوفُ نَوْعَ مِنْ هِيَ زِي السَّلَالِ

هَادٍ مَنَاعِ دِرْنَةَ وَسَلَالَاتِ غَيْرِهِ صَغِيرَةٍ يَعْنِي فِعْلًا قِمَّةً.

Konuşmacı 1: Güzellik?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: الْجَمَالَ ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: الْجَمَالَ ؟

Konuşmacı 2: Bu güzelliğin zirvesi.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَذِهِ هِيَ قِمَّةُ الْجَمَالَ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَادِي قِمَّةُ الْجَمَالَ.

3.8.6.7. Libya'da Hava Durumu¹ الطَّقْسُ فِي اللَّيْبِيَا

Konuşmacı 1: Genel olarak, size bir soru soracağım ... Libya'nın genel olarak iklimi nedir?

Bize Libya'daki iklimin kısaca bir tanımını yapar mısınız?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بِشَكْلِ عَامٍ سَوْفَ أَطْرَحُ عَلَيْكَ سُؤَالَ، مَا هُوَ مَنَاحُ لِيْبِيَا؟ هَلْ يُمَكِّنُ أَنْ

تُعْطِينَا وَصْفًا مُوجِزًا لِلْمَنَاحِ فِي لِيْبِيَا؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: عَلَى الْعُمُومِ هُوَ أَنَا 2بِنَسْأَلِكَ سُؤَالَ عَلَى شَتَّى الطَّقْسِ بِصِفَةِ عَامَّةٍ فِي

لِيْبِيَا؟ اِعْطِينَا وَصْفَ هَكِّي بَسِيطٍ لِلطَّقْسِ فِي لِيْبِيَا؟

Konuşmacı 2: Kaliforniya'da yaşadığını söylememiş miydin? Kaliforniya'ya mı gittin?

¹Erik Dickinson, *Spoken Libyan Arabic*, (Dunwoody Press, 2004), 59.

²bi-nes'elek: Diğer bazı lehçelerin aksine bu ön ek fiillerin anlamını etkiler. Örneğin Mısır Kahire lehçesinde bu ön ek (هاء) harfi iken, Libya Trablus lehçesinde bu ön ek (باء) harfidir. Fasih Arapçadaki (سوف/س) takısı gibi gelecek zamana ifade eder.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: أَلَمْ تَقُلْ أَنَّكَ تَعِيشُ فِي كَالِيفُورْنِيَا؟ هَلْ ذَهَبْتَ إِلَى كَالِيفُورْنِيَا؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَشْ قُلْتِ لِي 1 عَاشِش فِي كَالِيفُورْنِيَا؟ إِنَّتِ مَشِيْتِ لِكَالِيفُورْنِيَا؟

Konuşmacı 1: Evet.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهه.

Konuşmacı 2: Aynı şey, aynı hava, kabul edin, hayır.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: نَفْسُ الشَّيْءِ، نَفْسُ الطَّقْسِ، تَقَبَّلْ ذَلِكَ، لَا

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: نَفْسُ الشَّيْءِ نَفْسُ الْجَوِّ خُذْهُ مَا فَيْشِش

Konuşmacı 1: Acaba bize bunu bir tasvir edebilir misiniz?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: هَلْ يُمَكِّنُ أَنْ تَصِفَهُ لَنَا؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: تَرَى 2 عَطْنَا وَصَفْ لَهُ؟

Konuşmacı 2: Fark yok. Yazın havanın sıcak, kışın soğuk ve yağmurlu olduğunu görürsünüz... İlkbaharda çiçek açtığını görürsünüz. Ve ... aynı şey, ah, hiçbir fark yok, bilirsiniz, aralarında hiç.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَا فَرْقَ. تَجِدُ أَنَّ الطَّقْسَ حَارًّا فِي الصَّيْفِ وَبَارِدًا وَمُمْطِرًا فِي الشِّتَاءِ،

وَتَجِدُهُ يُزْهِرُ فِي الرَّبِيعِ. وَنَفْسُ الشَّيْءِ، آه، لَا فَرْقَ بَيْنَهُمَا، كَمَا تَعْلَمُونَ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَا فَيْشِش فَرْقَ تَلْقَاهُ فِي الصَّيْفِ دُنْيَا سَاخِنَةَ وَفِي الشِّتَاءِ صَقَعَ وَمَطَرَ

وَالرَّبِيعِ تَلْقَاهَا دُنْيَا مُنَوَّرَةَ وَنَفْسُ الْحَالِ مَا فَيْشِش فَرْقَ يَغْنِي بَيْنَهُمْ.

Konuşmacı 1: Evet

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهه.

Konuşmacı 2: Bu... oradaki Libya'nın hava durumu. Çok farklı değil. Elbette bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Örneğin güneyden kuzeye ama genel olarak, bilirsiniz, Akdeniz iklimi egemendir.

¹ Aktif ortaç burada yakın geçmiş zaman ile günümüz arasında bağlantı kuruyor. İngilizcedeki perfect tense gibi kullanılmış.

² Fiilin doğru çekimi أُعْطِيَ = يُعْطِي = أُعْطِيَ şeklindedir. Emir kipinde lehçede de vâv veya yê ile biten fiillerin son ünlüsü genellikle kısaltılmaz.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَذَا هُوَ الطَّفْسُ هُنَاكَ فِي لِيبيَا، الْأَمْرُ لَا يَخْتَلِفُ كَثِيرًا، بِالطَّبَعِ، يَخْتَلِفُ مِنْ مَنَاطِقَةٍ إِلَى أُخْرَى، عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ، مِنَ الْجَنُوبِ إِلَى الشَّمَالِ، وَلَكِنْ بِشَكْلِ عَامٍ، كَمَا تَعْلَمُ، يَسُودُ مَنَاحَ الْبَحْرِ الْأَبْيَضِ الْمُتَوَسِّطِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَادِي الْجَوِّ مَنَاحَ لِيبيَا عَادِي مَا يَخْتَلِفُ هَلْبُهُ، يَخْتَلِفُ صَحٌّ مِنْ مَنَاطِقَةٍ لِمَنَاطِقَةٍ، مَثَلًا فِي الْجَنُوبِ لِلشَّمَالِ، وَلَكِنْ عَامَّةً يَعْنِي يَغْلِبُ عَلَيْهِ جَوُّ الْبَحْرِ الْمُتَوَسِّطِ.

Konuşmacı 1: Isının en yüksek olduğu yer neresidir?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَيْنَ أَعْلَى دَرَجَةِ حَرَارَةٍ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: الْحَرَارَةُ وَين مِرْتَفَعَةً هَلْبُهُ؟

Konuşmacı 2: Tabi ki Güney, orada hava her zaman sıcaktır.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بِالطَّبَعِ فِي الْجَنُوبِ، الْجَوُّ حَارٌّ دَائِمًا هُنَاكَ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: فِي جِهَةِ الْجَنُوبِ طَبَعًا تَلْقَى دَائِمًا الدُّنْيَا عَادِي سَاخَنَةً.

Konuşmacı 1: Neden? Sebepleri nelerdir?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: لِمَاذَا؟ مَا هِيَ الْأَسْبَابُ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: عَلَاش؟ شِنْ الْاسْبَابُ؟

Konuşmacı 2: Gerçekten, bilmiyorum, ama belki de ....

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: حَقًّا، لَا أَعْرِفُ، لَكِنْ رُبَّمَا ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَاللَّهِ لَمَا أَنَا عَارِفٌ، لَكِنْ بِأَلَكِ اللَّي...

Konuşmacı 1: Bir çöl bölgesi, belki ...?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَنَاطِقَةُ صَحْرَاوِيَّةٍ رُبَّمَا ...؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَنَاطِقَةُ صَحْرَاوِيَّةٍ مُمَكِّنِ الـ ...؟

Konuşmacı 2: Çöl, doğru. Bu ... çöl. O zaman sıcaklığı yumuşatacak hiçbir şey yoktur.

Bilirsin, deniz ya da başka bir şey, hiçbir şey.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: الصَّحْرَاءُ، صَحِيحٌ، هَذِهِ صَحْرَاءُ، ثُمَّ لَا يُوجَدُ شَيْءٌ لِتَخْفِيفِ دَرَجَةِ

الْحَرَارَةِ. هَلْ تَعْلَمُ، الْبَحْرُ أَوْ شَيْءٌ مِنْ هَذَا الْقَبِيلِ، لَا شَيْءٌ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: صَحْرَاوِيَّةٌ صَحِيحٌ هَادِي صَحْرَاوِيَّةٌ، وَبَعْدِينَ مَا فِيهَاشِ حَاجَةٌ بِتَلَطُّفٍ

دَرَجَةِ الْحَرَارَةِ، يَعْنِي الْبَحْرُ وَلَا شَيْءٌ مَا فِيشِ.

Konuşmacı 1: Evet, aha.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ آه.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه آهه.

¹Bu yapı (فیش) eki olmadan kullanıldığında yani, daha sıradan (ما فیش) mâfiş biçiminin aksine, vurguludur.

Konuşmacı 2: Doğru, ikinci şey, yakın. Aynı zamanda ... .. Güney bölgesinin ... Ekvator'a ya da her ne diyorlarsa, ona yakın olduğu düşünülüyor.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَذَا صَحِيحٌ، الشَّيْءُ الثَّانِي، أَنَّهُ قَرِيبٌ، وَفِي نَفْسِ الْوَقْتِ الْمُنْطَقَةُ الْجَنُوبِيَّةُ وَتُعْتَبَرُ قَرِيبَةً مِنْ حَظِّ الاسْتِوَاءِ، أَوْ مَا يُسْمَوْنَهِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بَاهِي، وَالشَّيْءُ الثَّانِي قَرِيبَةً، حَتَّى يُعْتَبَرُ الْجِهَةَ الْجَنُوبِيَّةَ تُعْتَبَرُ قَرِيبَةً مِنْ حَظِّ الاسْتِوَاءِ هَذَا وَلَا أَيُّ شَيْءٍ يَسْمَوُا فِيهِ.

Konuşmacı 1: Evet.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: نَعَمْ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهَه.

Konuşmacı 2: Yani... o bölge her zaman sıcaktır.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: إِذَنْ ... تِلْكَ الْمُنْطَقَةُ سَاخِنَةٌ دَائِمًا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي فَدَائِمًا سَاخِنَةٌ هَاتِيكَ.

Konuşmacı 1: Doğru, sezonlar tam olarak ne zaman başlıyor? Mesela yaz sezonu tam olarak ne zaman başlıyor?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: حَسَنًا، مَتَى تَبْدَأُ الْفُصُولُ بِالضَّبْطِ؟ عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ، مَتَى يَبْدَأُ مَوْسَمُ الصَّيْفِ بِالضَّبْطِ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بَاهِي إِمْنَا نَبْدَأُ الْفُصُولُ بِالضَّبْطِ مَثَلًا فَصَلِ الصَّيْفِ إِمْنَا يَبْدَأُ بِالضَّبْطِ؟

Konuşmacı 2: Yaz, Mayıs veya Haziran aylarında başlar.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: يَبْدَأُ الصَّيْفُ فِي مَآيُو أَوْ يُونِيُو.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: الصَّيْفُ يَبْدَأُ مِنْ شَهْرٍ حَمْسَةَ¹ أَوْ سِتَّةَ.

Konuşmacı 1: Ya yağmurlar?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَاذَا عَنِ الْأَمْطَارِ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: وَالْأَمْطَارِ؟

Konuşmacı 2: Kasım ayında başlayıp yaklaşık Şubat ayına kadar.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بَدَأَ مِنْ نُوفَمْبَرٍ وَحَتَّى فَبْرَايِرٍ تَقْرِيْبًا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تَبْدَأُ مِنْ شَهْرٍ إِحْدَاشَ لِشَهْرٍ ائْتِنِينَ هِكِي.

Konuşmacı 1: Çok yağmur var mı, yok mu?

¹Şehr hamse sitte: Beşinci veya altıncı ay, yani Mayıs veya Haziran, aylara bu şekilde atıfta bulunulması Batı takvimine dayanmaktadır.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: هَلْ هُنَاكَ أَمْطَارٌ غَزِيرَةٌ أَمْ لَا؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: فِيهِ أَمْطَارٌ هَلْبُهُ وَلَا مَا فِيش؟

Konuşmacı 2: Çok değil, gerçekten,...yıllarda, yağmurun yağdığı ve yağmadığı yıllar vardır.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَيْسَ كَثِيرًا، حَقًّا، فِي السَّنَوَاتِ كَانَتْ هُنَاكَ أَمْطَارٌ فِي سَنَوَاتٍ، وَفِي سَنَوَاتٍ أُخْرَى لَا تَهْطُلُ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَا بَاهِي فَوَاللَّهِ عَلَى حَسَبِ فِي سَنَوَاتٍ تَجِي أَمْطَارٌ وَفِي سَنَوَاتٍ مَا تَجِيش.

Konuşmacı 1: Tamam.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: حَسَنًا

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهَه.

Konuşmacı 2: Daha az kabul edilir, çünkü bazen onları yaparken bulursunuz. Hatta bulutların ve bunun gibi programların tohumlanması bile var.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: إِنَّهُ أَقَلُّ قُبُولًا لِأَنَّكَ تَجِدُهُمْ أَحْيَانًا يَفْعَلُونَ ذَلِكَ. حَتَّى أَنْ هُنَاكَ السُّحُبُ الصِّنَاعِيَّةِ وَبَرَامِجِ أُخْرَى مِنْ هَذَا الْقَبِيلِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تُعْتَبَرُ نَاقِصَةً عَشَانِ أَحْيَانًا تَلْقَاهُمْ يَدِيرُوا حَتَّى فِي صِنَاعَةِ السُّحُبِ وَبَرَامِجِ زِي هَادِي.

Konuşmacı 1: Tohumlama bulutları?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: صِنَاعَةُ السُّحُبِ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: صِنَاعَةُ السُّحُبِ؟

Konuşmacı 2: Hımm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَمَم ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: م ...

Konuşmacı 1: Nedir bu ...projeye başladıkları, orada yaptıkları ya da ne?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَا هَذَا؟ الْمَشْرُوعُ الَّذِي بَدَأُوهُ، مَاذَا فَعَلُوا هُنَاكَ، وَمَاذَا لَمْ يَفْعَلُوهُ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: شَتُو هَادَا الْمَشْرُوعُ بَدَأُوهُ دَارُوهُ غَادِي وَلَا شَتُو؟

Konuşmacı 2: Eski bir proje var elbette, o ....

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هُنَاكَ مَشْرُوعٌ قَدِيمٌ بِالطَّبَعِ هُوَ ....

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: فِيهِ مَشْرُوعٌ قَدِيمٌ طَبَعًا هُوَ ...

Konuşmacı 1: Bana bir fikir verebilir misin merak ediyorum. Gerçekten, hiçbir fikrim yok.

Tam olarak ne?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: كُنْتُ أَسْأَلُ عَمَّا إِذَا كَانَ يُمَكِّنُكَ إِعْطَائِي فِكْرَةَ حَقًّا لَيْسَ لَدَيَّ فِكْرَةٌ. مَاذَا بِالضَّبْطِ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: تَرَى اعْطِنَا عَلَيْهِ فِكْرَةَ، وَاللَّهِ مَا عِنْدِي عَلَيْهِ فِكْرَةٌ، شَبُّو الْمَوْضُوعَ بِالضَّبْطِ؟

Konuşmacı 2: Bu, ah bir tür var, buna bir tür denir ... gerçekten, bilmiyorum, gaz değil. Değil ... her neyse, bu malzemelerden yapılmış.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: إِنَّهُ، أُوهُ، هُنَاكَ نَوْعٌ، يُطْلَقُ عَلَيْهِ نَوْعٌ ... حَقًّا، لَا أَعْرِفُ، إِنَّهُ لَيْسَ غَازًا. لَيْسَ ... عَلَى أَيِّ حَالٍ، إِنَّهُ مَصْنُوعٌ مِنْ هَذِهِ الْمَوَادِّ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَذَا عِبَارَةٌ عَنْ أ ... فِيهِ نَوْعٌ مِنْ إِسْمِهِ نَوْعٌ مِنْ أ ... الـ... وَاللَّهِ مَا أَنَا عَارِفٌ هُوَ مِثْلَ غَازٍ مِثْلَ أ ... الْمُهْمُ مِنْ هَا الْمَوَادِّ هَادِي.

Konuşmacı 1: Bir element mi? Diyelim ki biz ona element diyoruz.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: هَلْ هُوَ عُنْصُرٌ؟ لِنَفْتَرِضْ أَنَّنَا نُسَمِّيهَا عُنْصُرًا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: عُنْصُرٌ؟ قُلْ نِسْمُوهُ عُنْصُرٌ.

Konuşmacı 2: Bu elementlerden biri.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: أَحَدُ هَذِهِ الْعَنَاصِرِ

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَاحِدٌ مِنْ هَا الْعَنَاصِرِ

Konuşmacı 1: Made, made, aha, made, aha.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَادَّةٌ، مَادَّةٌ، آهًا، مَادَّةٌ، آهًا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَادَّةٌ مَادَّةٌ آهَهُ مَادَّةٌ آهَهُ.

Konuşmacı 2: Ne olduğunu bilmiyorum. Neyse, anahtarı var ... ama onlara yapıyorlar.

Onlar... bulutları sağlıyorlar, bilirsin.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَا أَعْرِفُ مَا هُوَ. عَلَى أَيِّ حَالٍ، لَدَيْهِ الْمِفْتَاحُ لَكِنَّهُمْ يَفْعَلُونَ ذَلِكَ بِهِمْ. إِنَّهُمْ يَخْلُبُونَ الْغِيُومَ، كَمَا تَعَلَّمَ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مِثْلَ عَارِفِهَا الْمُهْمُ فِيهَا الـ key وَلَكِنْ فَيَدِيرُوا فِيهَا اللَّيِّ يَسْتَحْلِبُوا فِي السُّحْبِ يَعْنِي.

Konuşmacı 1: Tamam.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَجَلٌ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهَهُ.

¹ He el-‘anâşir: Bir isimden önceki (هاء) sabırsızlığı gösterir.

Konuşmacı 2: Buldunuz, bulutların ortasında patlatıyorlar.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تَلْقَاهُ يَفْجَرُوا فِيهَا فِي وَسَطِ السُّحُبِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَقَدْ وَجَدْتُهَا، إِنَّهُمْ يُفَجِّرُونَ فِي وَسَطِ الْغُيُومِ.

Konuşmacı 1: Doğru.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: صَحِيحٌ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بَاهِي.

Konuşmacı 2: Bir uçak yükselir. Mermiler gibi, onları bulutların ortasında patlatırlar.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تُفْلِعُ طَائِرَةٌ. مِثْلُ الرَّصَاصِ، تَنْفَجِرُ فِي وَسَطِ الْغُيُومِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تَطْلَعُ طَيَّارَةٌ فَوْقَ رَيِّ الرُّصَاصَاتِ هُمْ وَيَفْجَرُوا فِيهِمْ فِي وَسَطِ السُّحُبِ.

Konuşmacı 1: Tamam.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَجَلٌ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهَةٌ.

Konuşmacı 2: Onları toplamak için değil diye düşünüyorum... bilirsiniz. Değil, bilirsin, bulutları sağıyorlar, biliyorsun, ama bunun detaylarını, projeyi, onları tam olarak bilmiyorum.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَا أَعْتَقِدُ أَنَّهُ مِنْ أَجْلِ جَمْعِهَا كَمَا تَعْلَمُ. لَا، كَمَا تَعْلَمُونَ، حَلَبُ الْغُيُومِ، كَمَا تَعْلَمُونَ، لَكِنِّي لَا أَعْرِفُ تَفَاصِيلَ ذَلِكَ، الْمَشْرُوعِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَا شِي أَظُنُّ مِشْ مَا شِ يَجْمَعُوهُمْ يَعْنِي مِشْ أَدَّ يَعْنِي يَسْتَحْلِبُوا فِي السُّحُبِ يَعْنِي لَكِن تَفَاصِيلُهُ الْمَشْرُوعِ مِشْ عَارَفَهُ بِالضَّبْطِ.

Konuşmacı 1: Doğru, neyse, bunlar nasıl yağmur yağıdırıyor?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: صَحِيحٌ، عَلَى أَيِّ حَالٍ، كَيْفَ تَجْعَلُهَا تُمَطِّرُ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بَاهِي، وَبَعْدِينَ كَيْفَ إِتْمَطَّرُ؟

Konuşmacı 2: Elbette yağmur yağıdırırlar. Onları, bulutları toplarlar. Bir araya toplanmışlar... bu şey, bu element gibidir. ....

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بِالطَّبَعِ جَعَلُوهَا تُمَطِّرُ. يَجْمَعُونَ الْغُيُومَ. يَدْفَعُونَهَا مَعَ هَذَا الشَّيْءِ الَّذِي يُشْبِهُ هَذَا الْعُنْصُرِ

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تُمَطِّرُ طَبْعًا، يَجْمَعُوهَا السُّحُبَ تَتَجَمَّعُ وَيَا بَعْضَهَا بِالْحَاجَةِ هَادِي اللَّيِّ رَيِّ الْعُنْصُرِ هَادَا يَدْفَعُو فِيهِ

Konuşmacı 1: Hımm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمَمٌ ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آَاهَةٌ.

Konuşmacı 2: Bunlar arasında mermi tanesi. Onları vururlar.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مِنْ بَيْنِهَا رُصَاصَةٌ يُطْلَقُونَ عَلَيْهَا النَّارَ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بَيْنَهُمْ رَصَاصَاتٌ يُطْلَقُونَ فِيهِمْ.

Konuşmacı 1: Bunu ne zaman yaptılar?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَتَى فَعَلُوا هَذَا؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: إِمْتَا دَارُواهَا هَادِي؟

Konuşmacı 2: Bir süre önce.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَاللَّهِ مُنْذُ فَنْرَةٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: قَدِيمٌ شَوِيَّةٌ وَاللَّهِ.

Konuşmacı 1: Himm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمَمٌ ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آَاهَهُ

Konuşmacı 2: Kabaca beş veya altı yıl.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَا يَقْرُبُ مِنْ خَمْسٍ أَوْ سِتِّ سَنَوَاتٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: خَمْسٌ سِتِّ سِنِينَ هَاكِي.

Konuşmacı 1: Aha, bunu gerçekten belirli bölgeler üzerinden yaptılar, demek oluyor.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آَاهَا، هَذَا يَعْنِي أَنَّهُمْ فَعَلُوا ذَلِكَ بِالْفِعْلِ مِنْ خِلَالِ مَنَاطِقٍ مُعَيَّنَةٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آَاهُ وَاللَّهِ دَارُوهُ عَلَى مَنَاطِقٍ مُعَيَّنَةٍ مَعْنَاهُ.

Konuşmacı 2: Evet.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: نَعَمْ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: آَاهُ.

Konuşmacı 1: Ya da yağmur yağmasını istemedikleri bir bölgede.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَوْ فِي مَنَاطِقَةٍ لَا يُرِيدُونَ أَنْ تُمَطَّرَ فِيهَا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: وَفِي مَنَاطِقَةٍ آَالِي مَا يَبُؤُوا تَنْزَلَ فِيهَا الْمَطَّرَ.

Konuşmacı 2: Elbette kontroldür. Yapamazlar... bilirsiniz, bazen belirli bir bölgede yaparlar.

O... yağmurlar başka bir bölgeye yağıyor.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بِالطَّبَعِ لَا يُمَكِّنُهُمُ السَّيْطَرَةُ. ذَلِكَ فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ كَمَا تَعْلَمُونَ، يَفْعَلُونَ

ذَلِكَ فِي مَنَاطِقَةٍ مُعَيَّنَةٍ، وَتُمْطَرُ فِي مَنَاطِقَةٍ آُخْرَى.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هُوَ طَبْعًا التَّحْكُمُ مَا يَقْدَرُشْ يَعْملُوهُ يَعْنِي آَحْيَانًا يَدِيرُوهُ فِي مَنَاطِقَةٍ كَذَا

تَنْزِلُ الْآمَطَارُ فِي مَنَاطِقَةٍ ثَانِيَةٍ.

Konuşmacı 1: Tamam.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَجَل.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه.

Konuşmacı 2: Ama deniyorlar, tabii ki biliyorsunuz, iyi sonuçlar verdi, diyebilirsiniz.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لَكِنَّهُمْ يُحَاوِلُونَ، بِالطَّبَعِ، يُمَكِّنُكَ الْقَوْلُ إِنَّهَا أَعْطَتْ نَتَائِجَ جَيِّدَةً.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بَسْ هُمَّا يَحَاوِلُو طَبْعًا يَعْنِي تَقْدَرُ تَقُولُ إِدَى نَتَائِجَ كَوَيْسَةً.

Konuşmacı 1: Aha, sonuç verdi mi?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهًا، هَلْ نَجَحْتَ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه، أَدَى نَتَائِجَ؟

Konuşmacı 2: Aha, iyi sonuçlar verdi.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: آهًا، أَظْهَرْتَ نَتَائِجَ جَيِّدَةً.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: آه، دَارَ نَتَائِجَ كَوَيْسَةً.

Konuşmacı 1: Bu Şeyden yararlanan tarım alanlarında ne oldu?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَاذَا حَدَّثَ لِلْمَزْرَاعِ التِّي اسْتَفَادَتْ مِنْ هَذَا الشَّيْءِ؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: صَارَ فِي مَنَاطِقِ زَرَاعِيَّةِ اسْتَفَادَتْ مِنَ الشَّيْءِ هَادًا؟

Konuşmacı 2: Var, O bulutlardan oluşuyor ki ... neredeyse olduklarında... sağabilecekleri bulut türleri var. Biliyorsun, bu yöntemle. Herhangi bir bulut ya da başka bir Şey değil.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هُنَاكَ، إِنَّهَا تَنْكَوْنُ مِنْ عُيُومٍ عِنْدَمَا تَكُونُ تَقْرِيْبًا وَهُنَاكَ أَنْوَاعٌ مِنَ الْعُيُومِ

يُمْكِنُهَا أَنْ تَحْلِبَهَا، كَمَا تَعْلَمُ، بِهَذِهِ الطَّرِيقَةِ، لَيْسَ فَقَطْ أَيُّ سَحَابَةٍ أَوْ أَيُّ شَيْءٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: فِيهِ آه، هُوَ عِبَارَةٌ عَنْ سُحْبٍ يَجِي تَقْرِيْبًا لِمَا تَكُونُ فِيهِ أَنْوَاعٌ مِنَ

السُّحْبِ يَفْقَدُوا بِسَنَحْلِبُوهَا يَعْنِي بِالطَّرِيقَةِ هَادِي مِشْ أَيُّ سُحْبٍ أَوْ أَيُّ حَاجَةٍ.

Konuşmacı 1: Tamam.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: أَجَل.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه.

Konuşmacı 2: Yani onları yapıyorlar, biliyorsun.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: لِذَا فَهَمُ يَصْنَعُونَهَا، كَمَا تَعْلَمُ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: فَيَدِيرُوا فِيهَا يَعْنِي.

Konuşmacı 1: Tanrı aşkına, Harika.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: بِحَقِّ اللَّهِ، عَظِيمٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: كَوَيْسٍ وَاللَّهِ.

Konuşmacı 2: Yani yağmur az, biliyorsun. Bazen eksiktir. Yağmur yok.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: الْقَلِيلُ مِنَ الْمَطَرِ، كَمَا تَعْلَمُ فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ يَكُونُ مَفْقُودًا. لَيْسَ هُنَاكَ أَمْطَارٌ.
(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: فَالْأَمْطَارُ نَافِصَةٌ يَعْني أَحْيَانًا تَبْجِي نَافِصَةٌ مَا فَيْشِ أَمْطَارٌ.

Konuşmacı 1: Hımm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمَمَم ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهه.

Konuşmacı 2: Ve bazen orada yağmur bulursun ve ...

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَأَحْيَانًا تَجِدُ مَطَرًا هُنَاكَ و ..

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَأَحْيَانًا تَلْفَأُهَا مَطَرٌ

Konuşmacı 1: En zengin yağışlı bölgeler hangileridir? Mesela en zengin... en zengin bölgelere en çok yağmur yağar mesela.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَا هِيَ أَعْنَى الْمَنَاطِقِ الْمُمَطَّرَةِ؟ عَلَى سَبِيلِ الْمَثَالِ، أَعْنَى الْمَنَاطِقِ تَحْصُلُ عَلَى مُعْظَمِ الْأَمْطَارِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: شُنْ هِيَ أَعْنَى مَنَاطِقِ مَتَاعِ أَمْطَارٍ مِثْلًا الْمَنَاطِقِ اللَّي تَصُبُّ فِيهَا الْأَمْطَارُ أَكْثَرَ مِثْلًا؟

Konuşmacı 2: Gerçekten! neredeyse her zaman Doğu bölgesi. Doğu Libya olduğu düşünülür.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: حَقًّا! تَقْرِيْبًا دَائِمًا الْمَنَاطِقَةُ الشَّرْقِيَّةُ آهًا، تُعْتَبَرُ شَرْقَ لِيْبِيَا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: وَاللَّهِ! دَائِمًا بِنُشُوفِ الْأَمَاكِنِ الشَّرْقِيَّةِ فِي لِيْبِيَا كِدَّةً تَقْرِيْبًا آه.

Konuşmacı 1: Aha, burası el-cebel'ül-'ahdar (Yeşil Dağ) bölgesi vb.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهًا، إِنَّهَا مَنَاطِقَةُ الْجَبَلِ الْأَخْضَرِ، الْخ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهَه اللَّي هِيَ مَنَاطِقَةُ الْجَبَلِ الْأَخْضَرِ وَغَيْرُهُ؟

Konuşmacı 2: Evet.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: نَعَمْ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: آه.

Konuşmacı 1: Aha, o zaman burası ... önemli bir tarım bölgesi olarak kabul ediliyor?

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آهًا إِذْنُ هَذِهِ تُعْتَبَرُ مَنَاطِقَةُ زَرَاعِيَّةٍ مُهِمَّةً؟

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آه، بِيَقِي هَادِي بِنُشُوفِهَا مَنَاطِقَةُ زَرَاعِيَّةٍ مُهِمَّةً؟

Konuşmacı 2: Doğal olarak, evet

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بِالطَّبَعِ نَعَمْ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بِالطَّبَعِ آه.

Konuşmacı 1: Hımm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمَم ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آَاه.

Konuşmacı 2: Hayati bir bölge ve çok mükemmel bir ... bölge, ah ..... Yağmur var ve ... her şey var, bilirsiniz, tarımla ilgili her şey içinde bol miktarda bulunur. İyi toprağı var ve her şeyi var.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَنطِقَة حَيَوِيَّة وَمَنطِقَة مُمْتَازَة جَدًّا فِيهَا مَطَرٌ وَفِيهَا كَمَا تَعْلَمُونَ كُلُّ أَشْيَاءٍ مُتَعَلِّقَة بِالزَّرَاعَة وَفِيرَة فِيهَا. لَهَا ثَرَبَة جَيِّدَة وَتَحْتَوِي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: مَنطِقَة حَيَّة وَمَمْتَازَة جَدًّا فِيهَا أَمَطَارٌ وَفِيهَا كُلُّ حَاجَة يَعْني الحَاجَاتِ مُتَوَفَّرَة فِيهَا مَنَاعِ الزَّرَاعَة وَفِيهَا ثَرَبَة كَوَيِّسَة.

Konuşmacı 1: Hımm.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: مَمَم ...

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: آَاه.

Konuşmacı 2: Tarım açısından Libya'nın en iyi bölgesi olduğı düşünülüyor.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: تُعْتَبَرُ أَفْضَلُ مَنطِقَة مِنْ حَيْثُ الزَّرَاعَة فِي لِيْبِيَا.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: بِنُشُوفِهَا أَحْسَنَ مَكَانِ زَرَاعِي فِي لِيْبِيَا.

Konuşmacı 1: Güzel.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: طَيِّب.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الْأَوَّلُ: كُوَيِّس.

Konuşmacı 2: Orası, bu el-cebel'ül-'ahdar (Yeşil Dağ) bölgesi.

(Fasih) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَذِهِ هِيَ مَنطِقَة الْجَبَلِ الْأَخْضَرِ.

(Lehçe) الْمُتَحَدِّثُ الثَّانِي: هَادِي مَنطِقَة الْجَبَلِ الْأَخْضَرِ.

SONUÇ

Bu çalışmada Libya Milli Savunma Bakanlığında görev yapan Arapça tercümanların Libya Trablus lehçesinde bilmesi gereken kelimeler düzeyinde fonetik, semantik analiz ve incelemeler yapılmış, elde edilen bilgi ve tecrübelerin ışığında saha çalışmalarında gerekli olacak konular incelenmiştir.

Birinci bölümde bahsedilen konular çerçevesinde Kaddafi rejiminin izlediği dil politikalarının bir sonucu olarak, ülkede Arapça lehçelere olan bağlılık artmış ve bu durum, görünüşe göre ebeveynlerin yerel dillerini (Berberî dilleri vb.) terk etmelerine, özellikle genç nesil arasında onları değersizleştirmelerine neden olduğu anlaşılmıştır. Ülkenin mevcut durumu; eğitimsizlik, ekonomi ve çatışmalar nedeniyle Fasih Arapça kullanımının etki alanı halk tarafından giderek azalmış görünmektedir.

İkinci bölümde bahsedilen konular çerçevesinde Klasik İslâm dönemi Arap dilini, Peygamberimizden (s.a.v.) önceki Cahiliye Şiirleri, Asr-ı Saâdet zamanındaki şiirler, Kur'ân-ı Kerîm, Hadis-i Şerif, Hz. Peygamberin (s.a.v.) ve ilk halifelerin resmi haberleşmeleri, Eyyâmü'l-Arab konusundaki eserler ve atasözleri temsil ederken, modern çağla başlayan Arap dilindeki yenilikler günümüzde apayrı bir hal almıştır. Günümüzde mahalli lehçeler ile kastettiğimiz âmmice dilin haricinde kullanılan bu dil, fasih (fushâ) dil, standart dil, modern (muâsır) dil gibi birçok isimle anılır hale gelmiştir.

Arap dili ve lehçelerindeki gelişmeler Batılı dilbilimciler ve oryantalistlerin dikkatini çekmiş, 19. yüzyılda İngiliz dil bilimci William Wright Arapça dilbilgisi, leksikoloji ve edebiyatı üzerine, Macaristanlı tarihçi ve dil bilimci Ignác Goldziher Arapça dilbilimi ve İslâm tarihi ve kültürü üzerine, Alman dil bilimci ve oryantalist Aloys Sprenger Arapça dilbilgisi, leksikoloji, tarih ve edebiyatı üzerine araştırmalar yapmıştır. 20. Yüzyılda Alman dil bilimci ve oryantalist Carl Brockelmann Arapça dilbilimi ve edebiyatı üzerine, Alman dil bilimci ve Arapça öğretmeni Hans Wehr sözlükbilim/leksikografi üzerine, İngiliz oryantalist Clifford Edmund Bosworth dilbilim/linguistik ile lehçebilim/diyalektoloji araştırmalar yapmıştır.

Bahsedilen Batılı dilbilimciler ve oryantalistlerin araştırmalarına baktığımızda, Arap dilbilimciler ve akademisyenler arasında bunların çoğunun Arapça ve lehçeleri hakkında bilgi kirliliği yaratan, yanıltıcı, aşağılayıcı, hatta ırkçı ve bilgi vermek dışında başka anlamlar taşıyan

çalışmalar olduğu savunan bir görüş hakimdir. Diğer taraftan, bazıları ise oryantalistlerin çalışmalarının Arapça ve lehçeleri hakkında önemli bilgiler içerdiğini ve bu çalışmaların Arap dünyasının tarihini ve kültürünü anlamak için önemli bir kaynak olduğunu savunmaktadır. Bu iki durum için, yabancı kaynaklı yazılara bir karşılık olarak ülkemizde lehçelerin daha iyi anlaşılması için bu konudaki çalışmaların artırılması gerekmektedir.

Kanaatimizce bazı Oryantalistlerin görüşleri; Arapça ve lehçeleri konusunda Batılı üstünlüğü vurgulayan ve Arapçayı sadece dini bir dil olarak gören, sömürgeci ve ırkçı bir perspektiften kaynaklanmaktadır. Fakat Arapça ve lehçeleri üzerine yapılan ve oryantalistlerin görüşlerini yansıtan araştırmalar, lehçe olgusu fasih dilin ortadan kaldırılmasına yönelik bir eylem olmadığı, bilakis oluşmasında önemli roller üstlendiği ve lehçelerin varlığının Arapça için bir zenginlik olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan, Arap dilinin varlığından bu yana başka hiçbir dilin kaçamadığı gerekli değişikliklere uğradığını söyleyebiliriz. Zamanın değişimine etkisi, dilin bozulması anlamına gelmez. Yeni fikirlerin etkisi altında modern unsurların da katkısıyla yenilenme sadece Arap diline özgü bir durum değildir. Bilindiği gibi çeşitli milletler tarafından konuşulan Latince dilinden; Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce ve Rumence gibi diller evrime uğrayarak doğmuştur. Arap dili de bu süreçte değişime uğramış ve birçok bölgede farklı lehçeler ortaya çıkmıştır. Bu lehçelerden biri de Libya'da konuşulan Libya Trablus lehçesidir.

Günümüzde ise Araplar kendi aralarında günlük hayatın ve sosyal etkileşimlerin bir parçası olarak yerel lehçelerini kullanırlarken, gazete, dergi ve kitaplarda, televizyon programları, tiyatro, haberler, resmi işlemler, uluslararası diplomasi ve platformlarda Fasih Arapçayı tercih ediyorlar.

Araplar arasında lehçe farklılıklarını Arapların din, dil, kültürel ve siyasi bakımdan Arap birliğine karşı tehdit olarak gören ve lehçelerin yayılması durumunda Kur'an'ın dili olan Fasih Arapçanın unutulup, yok olacağını düşünen hakim bir görüş de vardır.

Bu bölümde, Modern Arapçanın, Klasik Arapça ve lehçelerden farklı bir dil olmadığına ve toplumun geniş kesimleri tarafından kullanılan işlevsel bir dil olduğuna vurgu yapılmıştır. Ancak bu durumun sadece bir dil meselesi olmadığı, aynı zamanda çok boyutlu planlama ve tasarım gerektiren, farklı toplumsal kesimlerin dahil olması gereken bir düzeyde olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, Fasih Arapçanın kullanımının artırılması için farklı toplumsal kesimlerin de dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla, dil eğitimi ve dil politikalarının oluşturulması gibi çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Üçüncü bölümde bahsedilen konular çerçevesinde, konuşma dili Libya Trablus lehçesi çalışmalarından yola çıkarak yapılan araştırmalar neticesinde Fasih Arapça ile Libya Trablus

lehçesi arasındaki farklılıkların çoğunlukla fonetik ve semantik düzeyde kaldığı, özellikle kökeni Arap olmayan toplulukların kullandıkları Arapça kelimelerin neredeyse Fasih Arapçaya yakın olduğu ve bölgesel olarak bazı farklılıkların ortaya çıktığı açıktır. Ayrıca Libya Trablus lehçesinin muazzam ve devasa kelime dağarcığı, çok anlamlılık olgusunun dikkate alınmasını, klasik ve modern sözlüklerin yanında yerel sözlüklerin kullanılmasını gerektirir. Bu durum, tercüme faaliyetlerinde ifadelerin açık, akıcı ve doğru bir şekilde çevrilmesini sağlayacaktır.

Libyalı'lar, yaşları ne olursa olsun lehçe çeşitlerinin bir zamanlar bölgedeki tüm insanlar arasında karşılıklı olarak anlaşılabilir olması söz konusu olabileceğini, ancak tarihsel gelişmeler, kolonizasyon sonrası yeni devletlerin ortaya çıkması ve yüzeysel sınırların çizilmesi, Libya halkı arasındaki kolay ve sürekli teması azaltmış, yeni bir dil profili oluşturmuş, bu durumlar da ülkede farklı lehçelerin konuşulmasına neden olabileceğini belirtilmektedir.

Araştırmada atıfta bulunulan Libya Trablus lehçesi ile ilgili makaleler incelendiğinde rahatlıkla görülecektir ki; lehçeler söz konusu olduğunda saha çalışması çok önemlidir. Çünkü lehçeler standardı olmayan, bölgesel halk dilinin kullanımınıdır. Bu kullanımın ülkeden ülkeye hatta köyden köye değişiklik göstereceği aşınadır. Mesala sesbilim/fonetik bir örnek olarak cîm harfi "*Delta*" denilen Kuzey Mısır'da, "g" sesi olarak telaffuz edilirken, "*Saîd*" denilen Güney Mısır'da ise "j" sesi olarak telaffuz edilmekte, peltek zel /d/ veya /z/ sesine dönüşmekte¹, anlambilim/semantik bir örnek olarak çok anlamına gelen "*keşîr*" (كثير) kelimesi Libya'nın batısında (Trablus ve Mısırâta çevresi) "*helbê*" (هلبه) şeklinde, Berka/Sirenayka denilen Doğusu ve Güneyinde (Bingazi, Sirte, Benî Valid, Zliten ve Kufra vahası) ise "*vâcid*" (واجد) şeklinde kullanılmaktadır. Bu sebeple "*lehçe*" olgusu "*Libya lehçesi*" adı altında, genelleştirilerek araştırılacak bir konu olmaktan uzaktır. Lehçe araştırması, o lehçenin yaşandığı bölgede bulunmayı, yerel halkın dilsel alışkanlıklarını öğrenmeyi, ideolojilerini incelemeyi ve araştırmacının gözlemlerinden elde edilen verilere bağlı olarak karşılaştırmalar yapmayı gerektirir. Tabir caizse, lehçe araştırması masa başında değil, saha araştırması olması gerekir. Saha görüşmelerinden elde edilen veriler de, literatürün aksine Libya Trablus lehçesi ve Libya'da konuşulan diğer lehçelerin çeşitlerinin Libya dili için tam olarak anlaşılır olmadığını göstermektedir.

Diyalog kısmında çeviri faaliyetleri yapılırken, birçok farklı nedenden kaynaklanan çeviri güçlükleriyle karşılaşmak her zaman mümkündür. Lehçelerin bağlam içindeki sosyo-kültürel farklılıklardan dolayı çevirilerde kayıp sorunu olabilir. Tercüme görevini üstlenen kişi,

---

¹ Refâil Nahle el-Yesû'î, *Garâ'ibü'l-Lehceti'l-Mısriyye*, (Beyrut: 1964), 41.

öncelikle kaynak dilin ve hedef dilin özelliklerini tam olarak bilip, daha sonra bu farklı kültürleri birbirine yakınlaştırarak çeviri sürecinde yaşanacak kayıp ve güçlükleri azaltabilir. İyi, kaliteli çeviriler üretmek zaman ve tecrübe ile yakından ilgilidir. Deneyim ancak çeviri yoluyla kazanılacağı düşünülmektedir.

Bu bölümdeki çalışmalardan elde edilen bulgular neticesinde, teorik yaklaşımların sinerjik uygulaması yoluyla Libyalılar arasında bir dil değişimi vakasını incelerken dil değişiminin yönünün varlığını göstermektedir. Bu yönler; dış faktörlerin, yani başka dillerin; İtalyanca, Türkçe (Osmanlıca), Fransızca, Berberî dilleri vb. yoluyla Fasih Arapçadan, Libya Trablus lehçesine geçişini ateşleyen siyasi, sosyoekonomik ve kültürel güçlerin etkisidir. Libya coğrafi yönden çok önemli bir kavşak olması nedeniyle birçok dilin tesirinde kalmış, özellikle Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde uzun bir müddet kalması sebebiyle Türkçeden oldukça etkilenmiştir. Osmanlı döneminde Türkçeden birçok kelime Libya Trablus lehçesine geçmiş fakat, farklı telaffuz seviyeleri sebebiyle anlaşılması zor hale gelmiştir. İtalyanca ise inşaat, sıhhi tesisat, atölye, elektrik aletleri, tarım makinaları, araba yedek parçaları gibi konularda etkisini göstermiştir.

Fasih Arapça ve Libya Trablus lehçesi; ekonomik gelişmeler, sosyal hareketlilik, yönetim, eğitim, medya ve savaş ile bağlantılı hale gelirken, ekonomik avantajlara ve sosyal hareketliliğe erişime sahip olmak, marjinalleştirilmiş grupların (Tuareg, Tawarag gibi) daha güçlü gruba (Araplar) asimile olmasını, dolayısıyla onların Arapçada ustalaşmasını sağlamıştır.

Bu çalışmadan özetle Libya Trablus lehçesinin en belirgin özellikleri arasında şunlar yer alır:

Birincisi, (ج) harfini telaffuz ederken mübalağalı bir şeyden bahsetmeleri özellikle Trablus'ta, bazı durumlarda bu mübalağa (ج) harfini (ز) harfine dönüştürmeleri. (زوج) ‘‘eş, çift’’ anlamında kelimesinin (وز) ‘‘iki’’ olması, (جردة) ‘‘çölleşmiş arazi’’ anlamında kelimesinin (زردة) olması, (هدرجة) ‘‘sohbet’’ anlamında kelimesinin (هدرزة) olması gibi. Bu durumun oluşmasında Berberî dilinin bir etkisi olduğuna inanıyorum, çünkü İbn Haldûn, (زناتة) kabilesinin adını açıklarken şöyle demiştir:¹ ‘‘Kökeni, kabilenin babası olan (جانا) adından türemiştir, dolayısıyla kabilenin insanları (جانانت) adında birleşmişlerdir. Bu (ج) harfinin Berberîler tarafından telaffuzu yapılırken (ز) harfine dönüşmesidir.’’

---

¹ Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn, *Târîhu İbn Haldûn, Kitâbu 'l-İber ve Dîvânu 'l-Mübtede ve 'l-Haber fî Eyyami 'l-Arab ve 'l-Acem ve 'l-Berber ve men Âsârahum min Zevî's-Sultâni 'l-Ekber*, (Dâru'l-Beyrut: Küttübi'l-İlmiyye, 2003), 231-232.

İkincisi, (ض) harfinin telaffuzu (ظ) harfinin telaffuzu ile karıştırılır ve belki de bu, Türklerin (ض) harfini telaffuz etme biçiminden meydana gelmiştir.

Üçüncüsü, (ق) harfi onlar için (الجيم المدنية) (g) şeklinde telaffuz edilir ve bu durum birçok Arap ülkesinde de aynı şekilde kullanılmaktadır.

Dördüncüsü, harfi veya harekeyi ince okuma, fetha'yı kesra'ya yakın bir telaffuzla okunması ile karakterize edilir ve Trablus'ta, Libya'nın doğusundan daha serttir. Bu yüzden (مشى بإمالة الألف) 'meşa' yerine 'meşi' olarak okurlar, yani elif imâle yapıp (i) ve (a) arasında okunur derler.

Beşincisi, vurgu, harekeli ise ilk harfin muhafazası ile kelimelerin son kısmında yoğundur. Sonrasındaki bir harekeli harf ise telaffuz ederken, telaffuzu kolaylaştırmak için bir elif koyarlar ve yazarken bu elif'in telaffuzunu temsil eden şeyi ekleyebilir. Örneğin: (تقال) kelimesini kullanırken (أثقال) olarak yazarlar ve söylerler.

Altıncısı, ton, vurgu yoğunluğudur. Bu da sonrasındaki harfi düşürürsek sakın, meczum (ي) harfinin söylemelerini daha olası hale getirir. Örneğin: İçlerinden biri (صباح الخير) güneydin dediğinde duyacağınız şey (صباح الخي) şeklinde olur. Burada (ر) harfi düşer ve okunmaz.

Yedincisi, sesin anlamı ifade edecek şekilde üslubun değiştirilmesi vardır. Soru sorarken, ünlem yaparken veya vurgu yaparken sesi biraz abartılı bir şekilde yükseltirler. Bu yüzden ifadeleri işitsel olarak keskindir ve seste kuvvetlidir.

Sekizincisi, bu lehçede, diğer Arap lehçelerinde olduğu gibi, insanların genellikle kullandığı bazı özel terimler vardır. Fasih Arapçaya döndürülebilecek diğer lehçelerin terimlerinden farklı olsalar bile bunları Fasih Arapçaya döndürmek kolaydır. Örneğin: (فلوس) para, (بُص) bak, (خُش) gir, gibi.

Dokuzuncusu, selamlamalarda (صباح الخير ومساء الخير) gibi ifadelerde bazıları (كيف) kelimesi yerine (شن) ifadesini kullanarak (صباح الخير) yerine (شن أصبحت), (مساء الخير) yerine (شن أمسيت) derken bazıları da (صباح الخير ومساء الخير) ifadelerini (الخير) kelimesine şiddetli vurgu yapıp (صباح) veya (مساء) kelimesinin son harfini okumuyor. Örneğin: (صبا الخير) veya (مسا الخير) gibi.

Onuncusu, (يا) nida harflerinden sonra gelen (أ) söylemeden, bir sonraki harfi ile okurlar. Örneğin: (يا أمي – يام) ve (يا أماه – يومًا) gibi.

Onbirincisi, Trablus'un farklı bölgelerinde yer alan bazı kelime dağarcığının anlamı farklılık gösterebilir ve bazen telaffuz edilmeyen (الذال), (الثاء) ve (الطاء) harfleri (الدال), (التاء) ve (الضاد) harfleri ile değiştirilir.

Onikincisi, fiil çekimlerinde birinci tekil şahıs (أ) harfi yerine (ن) harfini kullanırlar. Örneğin (أريد) yerine (نريد أو نبي) gibi.

Çalışmada Libya Trablus lehçesine detaylı bir şekilde yer verilmiş ve çevirmenin çeviri sürecinde her türlü durumu zihinsel olarak süzgeçten geçirip, olası tüm durumları göz önünde bulundurarak ilerlemesi gerektiği belirtilmiştir. Tek bir kelimenin veya vurgunun bile yanlış tercüme edilerek iki ülke arasında kriz yol açabileceği somut örnekler üzerinden görülmüştür. Ancak, askerî tercümelerin farklı matematiği olduğu, çalışma sürecinin karmaşık olduğu ve çalışma sırasında farklı sorumluluklar gerektirdiği yönünde bazı tespit ve sonuçlara varılmıştır.

Günümüzde, Ünlü Rus dilbilimci Max Weinreich dediği gibi:

"اللغة هي لهجة لها جيش وأسطول"

"Dil, ordusu ve donanması olan bir lehçedir."

Max Weinreich'in ifadesinde anlatmak istediği şey, bir dilin varlığı ve etkisi için, o dili kullanan insanların siyasi, askeri ve kültürel bir güce sahip olması gerektiğidir. Ayrıca, dilin önemi sadece o topluluğun içinde kalmaz, uluslararası alanda da önemlidir. Dil, uluslararası ticaret, diplomasi ve kültür paylaşımında büyük bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, dilin doğru bir şekilde çevrilmesi ve tercüme edilmesi, uluslararası iletişimdeki önemini arttırmaktadır.

Sonuç olarak, dilin siyasi, askeri ve kültürel güçlere sahip olması, dilin bir lehçeden daha fazlası olması anlamına gelmektedir. Dil, bir toplumun kimliğini ve kültürünü yansıtan bir araçtır ve doğru tercüme edildiğinde, dünya çapında etkisi ve gücü artar.

KAYNAKÇA

- Abercrombie, David. ‘*Elements of General Phonetics*’, America-New York: Aldine Pub. Co. 1967, 10, 24, 89-104.
- Abdü’l-Latîf, Muhammed Hamâse. *el-`Alâmâtü’l- i`râbiyye fi’l-cümle beyne’l-kadîm ve’l-hadîs*. Câmîatü’l-Kâhira: 1984.
- Abdussabur, *el-Arabiyye Luġatu’l-Ulûm ve Tekniye*, Kahire: 1989.
- Abumdas, Abdul Hamid Ali. *Libyan Arabic Phonology*. PhD Thesis, University of Michigan, 1985.
- Adam, Salah. *A Sociolinguistic Investigation Of Language Shift Among Libyan Tuareg: The Case Of Ghat And Barkat*, PhD Thesis, Essex University, 2018, 34.
- Ahmamo, Abdelali. “el-Lehecâtu’l-’Arabiyye fi’l- Fikri’l-İstişrakî”. *Dirâsât’un-Şarkiyye*, S.15,(2018), 150-163.
- Ahmed, Albashir Abdulhamid Muftah. *Production And Perception Of Libyan Arabic Vowels*. PhD Thesis, Newcastle University, 2008.
- Alan, Sevde: “Kureyş Lehçesinin Klasik Arapçaya Etkisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2007.
- al-Ageli, *Syllabic and Metrical Structure in Tripolitanian Arabic, A Comparative Study in Standard and Optimality Theory*, PhD Thesis, University of Essex, 1995.
- al-Afgânî, Sa’îd. *Hâdir al-Luġati’l-Arabiyye*, C.2, (Dâru’l -Fikr, Şam, 1971), 160.
_____, *el-Mûciz fi Kavâidi’l-Luġati’l-Arabiyye*, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2003.
- Aksan, Doġan. “Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim”, C.1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000, 11.
- Aksoy, Ömer Asim. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkilâp Kitabevi, 1993, 11.
_____, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, 26.
- Alp, Musa. “Farklı İki Açıdan Arapça: Fusha ve Avamca”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, 2011, 90.
- Anderson, Stephen R. ‘*Languages: A Very Short Introduction*’, C.1, 2012.
- Antkla, Raimo. ‘*An Introduction to Historical and Comparative Linguistics*’, 1972, 12.

- Aasen, Ivar. *Norske Ordsprog*. Voss: Vostanbok Forlag, 1989, 5.
- Aslan, Fatma Betül. “İslâm Öncesi Dönemden Emevi Döneminin Sonuna Kadar Tercüme Faaliyetleri”, *Bahar* 2013, 165-176.
- Aydın, Feriduddin. *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknikleri*. İstanbul: Maruf Yayınları, 2016.
- Aydın, Tahirhan: “Arapçada Yapılan Yaygın Dil Hataların Tashihinde Kur’ân’a Müracaat: Muhammed el-‘Adnânî’nin Mu‘cemu’l-Ağlâtî’l-Luğaviyyeti’l-Mu‘âsıra’sı Örneğinde Konulu Bir İnceleme” , *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010.
- _____, “Standart Arapça ve Lehçe Tartışmaları”, *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 2015, 4.
- Ayyıldız, Erol. "Mısır'da İngiliz İşgalinin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 1986, 69–74.
- Avad, Sâmî. *Mustalahât el- Askerîyye*, Ürdün-Amman: Dâr-u Usama li'n Neşr, ve't-Tevzi, C.1. 2008.
- at-Tayyari, İntisar Muhammed. *Envâ Harfî fi'l-Lehçet'ül Garbî Libiyya, al-Satil, Mısrâta Üniversitesi Dergisi*, S.20, Şubat 2019.
- Balkul, H.İ. 21.Yüzyılda Çeviri Edincini Yeniden Ele Almak. 12. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri, Edirne: Trakya Üniversitesi, Ekim, 2012, 420-424.
- Belalimat, Nadia. *Tuareg Society Within a Globalized World*, 2010, 157.
- Bernardini, S. *The Theory behind the Practice. Translator Training or Translator Education?* K. Malmkjar (Ed.). *Translation in Undergraduate Degree Programmes*. Amsterdam ve Philadelphia. 2004, 17-29.
- Brenzinger, Matthias. *Language Diversity Endangered*, Berlin: Mouton de Gruyter, 2007, 128.
- Bulut, Ali. *Çeviri Teknikleri ve Başlıca Arapça Kalıplar*. İstanbul: İfav Yayınları, 2014.
- Bousofara-Omar, Naima. *Learning the ‘Linguistic Habitus’ of a Politician: A presidential Authoritative Voice in the Making*, University of Kansas, *Journal of Language and Politics*, John Benjamins Publishing, S.5, 2006, 631-633.
- Cary, Edmond ‘‘Çeviri Nasıl Yapılmalı’’, çev. Mete Çamdereli, İstanbul: İnsan Yayınları, 1996, 13-14.
- Cantino, Jean. ‘‘Lessons in Arabic Phonetics’’, *University of Tunisia Publications*, 1966, 9-10.
- Cevâd, Alî. *el- Mufassal fi tarihi'l- Arab kable'l-İslâm*, C.30, Beyrut: Daru’s-Sâkî, S.4, 2001.
- Civelek, Yakup. “Arap Dilinde Naht Ve Kelime Türetmede ‘Naht’ Yönteminin Kullanımı”. *Nüsha Dergisi*, S.10, Yaz 2003, 97-118.

- Cline, Walter. Berber Dialects and Berber Script, *Southwestern Journal of Anthropology*, S.9, 1953, 268.
- Çelebi, Kâtib. *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, nşr. İdris Bostan, Ankara:2018, 140.
- Çetiner, Bedrettin. “Arap Âleminde Fasih Dil-Âmmice Dil Mücadelesi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* İstanbul: 1995, 352, 356-357.
- Çetin, Nihad M. “Arap”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 272.
- Çoban, Fadime. Profesyonel Çevirmenlerin Duygusal Zekâları ile Çevirmen Tatminleri Arasındaki İlişki. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, 2017.
- Dağbaşı, Gürkan. “Abbasi Dönemi Çeviri Faaliyetleri”, *Güz* 2013, 177-187.
- Dayf, Şevkî. Teysîru'n-Nahvi'l-'Arabiyyi Kadîmen ve Hadîsen Ma'a Nehci Tecdîdih, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire: 1993.
- _____, *Beyne'l-Fushâ ve'l-Âmmiyye*, 35-49.
- _____, *Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî*, C.10, Mısır: Dâru'l-Meârif, 1960.
- _____, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî: el-'Asrû'l-Câhiliyye*, Dâru'l-Maârif, C.25, Kahire: 2003.
- Demircan, Adnan. “Sâmiler” md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.36, İstanbul: TDV Yayınları, 2009, 75-76.
- Demirci, Mustafa. “Bütün Yollar Bağdat'a Çıkar”, *İstem Dergisi*, 2017, 30-48.
- Demirezen, Mehmet. “Çeviride Kayıplar Sorunu”. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S.1, 1991, 115-128.
- De Saussure, Ferdinand. *Genel Dilbilim Derleri*. çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual, 1998.
- Dickinson, Erik. *Spoken Libyan Arabic*, Dunwoody Press, 2004.
- Duberşan, Nikolay “el-Luğatu'l'Arabiyye Hârice'l-Hudûd”, el-Luğatu'l-'Arabiyye ve Tahaddiyâtu'l-Karni'l-Hâdî ve'l-'İşrîn, Tunus: 1996.
- Dupree, Louis. “The Non-Arab Ethnic Groups of Libya”, *The Middle East Journal*, S.12. Amerika: 1958, 33.
- Durmuş, İsmail. Çeviri Sanatının Esasları, İstanbul: Akdem Yayınları, 2018.
- Ebû Hadîd, Muhammed Ferîd. “Mevkif el-Luğati'l'Arabiyyeti'l-Âmmiyye mine'l-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Fushâ”, *Mecmaü'l Luğati'l-'Arabiyye Dergisi*, S.7, Matbaatu Vizare li'l-Mearifi'l-Umumiyye, 1953, 209.

- Ebû Muhammed Cemaluddin b. Yusuf b. Ahmed el-Ensari İbn Hişam, *Şerhu Katru'n-Neda ve Bellu's-Seda*, thk. Muhammed Muhyeddin Abdulhamid. Şam: Dâru İbni Kesîr, 2010.
- Ebû Zeride, Abdullah Muhammed. *Emsâl ve Tabîr ve Hikâyât Şabîyye*, Libya-Mısırâta: Mektebetü İbn Nasr, 2021.
- Ekizer, Duran. Sahîhayn'da Mecâz, *Diyanet Vakfı Yayınları*, 2021, 33.
- el -Asmaî, Ebû Saîd Abdülmelik b. Kureyb el -Bâhilî, *Târihu'l -Arab Kable'l -İslâm*, Tahkîk: M. Hasan Âl -i Yâsîn, Beyrut: Dâru'l-Varrâk, 2009.
- el-Ahmerî, Câbir Muhammed. "Muharebetü'l-Fushâ ve'd-Da've ila'l Âmmiyye fi'l-Biladi'l-'Arabiyye", Ümmül-Kurâ Üniversitesi, Arap Dili Bölümü, İlmî Çalışmalar, Makale Çalışması.
- el-Attâr, Ahmed Abdulgafûr. *Mukaddimetu's-Sihâh*, C.2, Beyrut: 1979, 28.
- el-Barazi, Macid. *Muškîlât al-Luğati'l-'Arabiyyet'l Mu'âsıra*, C.1, Amman: Maktabat al-Risâlat al-Hadise, 1989, 55.
- el-Cündî, Ahmed Alam ed-Din. *al-Lehecâti'l-Arabiyye fil-Turâs*, 64,266.
- el-Cündî, Enver. *el-Fuşhâ Luğatü'l-Ķurân*, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Lübnani, 1982, 185-186, 215.
- el-Emin, Abdulrauf bin. *Mukaddimât fi İlmi'l-Luğa*, C.1, Libya-Bingazi: Dârü'l Kütübi'l Vataniyye 2019.
- el-Esved, Muhammed Haliyfe. *Lehecât el-Libiyye fi Fadaiya al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, C.2, Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007.
- el-Haccaci, Feride, *Tayyih Allahu Sa'dak: Rihla Abra Mufradat el- Lehecât el-Libiyye*, Libya-Trablus: Dâr el-Ruvvad, 2021.
- el-Hamed, Gânim Kaddûrî. "Tekevvünü'l-'Arabiyyeti'l-Fushâ", *Mecmaü'l-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Ürdüniyye Dergisi*, S.48, 1993, 47-48.
- el-Hicâzîm, el-Üstazü'd-duktûr Muhammed Fehmî. "et-Tefkîrü'l-lugavî 'inde İbrâhîm Enîs". *İbrâhîm Enîs ve'd-dersü'l-lugavî*. 73. Kahire:1999.
- el-İsfahânî, Râğîb. *el-Müfredât*, Beyrut: Dârü's-Şamiyye, 1992, 432.
- el-Ķamâfî, Venîs Miftâh. *Lehecât el-Libiyye fi Fadaiya al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, C.2, Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007, 155.
- el-Ma'lûf, İsâ İskender. "el-Lehcetü'l-Arabiyyeti'l-Âmmiyye", *Mecmaü'l Luğati'l-'Arabiyye Dergisi*, , S. 3, Kahire:1937.
- ___, "el-Lehcetü'l- Âmmiyye fi Lübnân ve Sûriye" *Mecelletü Mecma'i Fuâd el-Evvel*, Kahire:1939, 298.

- el-Meczûb, Muhammed Amir. *Delîl el-Mustalahât el-Askerîyye*, İstanbul: 2015.
- el-Mevzeî, İbnu'l-Hatîb. *Mesâbîhu'l-Meğânî*, 323-324, 397-398.
- en-Nîsâbûrî, Hâkim. *al-Mustadrak 'ala al-Şahîhayn*, C.2, Beyrut: Darü'l-Ma'rifa, 439.
- Enîs, İbrâhîm. *el-Lehecâtül Arabiyye*, Kahire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1995, 335.
- _____, *Fî'l-Lehecâti'l-'Arabiyye*, C.2, Kahire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1990, 222.
- _____, *el-Esvâtü'l-Lugaviyye*, C.3, Beyrut: Dâr'un-Nahda el-Arabiyye, 1961, 109.
- _____, *el-Esvâtü'l-Lugaviyye*, C.5, Kahire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1975, 123.
- _____, "Hel el-lugatü'l-Arabiyye lugatün bedeviyetün?" *Mecelletü mecmei'l-lugati'l-Arabiyye*, S.24, 1969, 375-385.
- _____, *Min esrâri'l-luga*, C.3, Kâhire: Mektebetü'l-Enclû el-Mısriyye, 1966.
- Ergüven, Şahabettin: "Arap Dilinde Lahn'ın Ortaya Çıkışı ve İlk Görüntüleri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.11, 2007, 151.
- er-Râfî, Mustafa Sâdık. *Târîhu Âdâbî'l-'Arab*, C.1, Kahire: Mektebetü'l-Îmân, 1997, 96-97,120-121.
- Ersoy, Hüseyin ve Odacıoğlu Mehmet Cem. Türkiye'de Serbest Çevirmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Bu Sorunların Etkileri ve Öneriler. C.9, S.6, Bahar 2014, 367-378.
- Ersoy, H. ve H.İ. Balkul. Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.7, S.2, 2012, 295-307.
- Eruz, F.S. Çeviri Derneği ve Türkiye'de Çevirmenlik Mesleğinin Statüye Kavuşmaması Üzerine On Üç Yıllık Gelgitli Bir Öykü. Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu, Avrupa'nın Dili Çeviridir, İstanbul, 2012.
- _____, *Akademik Çeviri Eğitimi: Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*. İstanbul: Multilingual Yayınları, 2008.
- es-Sâlih, Subhi. *Modern Dönemde Arap Dili*, Çev. Bünyamin Aydın, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belâğatı Bölüm Dalı, Isparta: Journal Of Islamic Research, 2013, 135.
- es-Sarâc, Ramî Hayrî. *Lehecât el-Libiyye fi Fadaiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, C.2, Kahire: Merkez al-Hadârat'l-'Arabiyye, 2007, 239.
- es-Sebtî, Muhammed b. Ahmed b. Hişâm el-Lahmî. *El-Medhâl ilâ takvîm'l-lisân*. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 2003.

- es-Suyûtî, Abdurrahman Celâleddin. *el-Müzhir fî Ulûmi 'l-Luga ve Envâihâ*, C.4, Beyrut: el-Mektebetü'l-Mısıryye, 1986.
- et-Tâzî, Abdülhâdî: “Beyne'l Fushâ ve'l-Âmmiyye bi'l-Mağrib”, *Mecmaü'l-Luğati'l-'Arabiyye Dergisi*, S.89, Kahire: 2000.
- ez-Zevzenî, Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed. *Şerhu Muallakât-ı Seb'a*, Beyrut-Lübnan: Dâru İbn Hazm, 2014, 41.
- ez-Zeccâcî, *Hurûfi'l-Meânî*, Kuveyt: Dâru'l- Hidâye, 2008, 8.
- Fasold, Ralph. *The Sociolinguistics of Society. Language in Society*, Londra: Cambridge University, 2016, 241.
- Fück, Johan, *el-Arabiyyetü: Dirâsâtün fî 'l-Luga ve 'l-Lehecât ve 'l-Esâlib*. çev. Abdü'l-Halîm en-Neccâr. Kahire: Mektebetü'l Hancî, 2014.
- Ferîha, Enîs: *el-Lehecât ve Üslûbu Dirâsetihâ*, Beyrut: Darü'l-Cîl, 1989.
- Goldziher, Ignace. ‘*Arap Dili Mektepleri*’, çev. Süleyman Tülücü, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.9, Erzurum: 1990, 331.
- Gündüzöz, Soner. “Klâsik ve Modern Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları”, C.3, S.8, 2003, 82.
- Grünloh, Thomas. ‘*Intonation in Language Acquisition*’ PhD Thesis, University of Köln, 2011, 6-7.
- Gussenhoven, Carlos. *Does phonological prominence exist?*, 2015, 1.
- Hacıbekiroğlu, Abdullah. ‘*Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları*’, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020, 78-79.
- Hasan, Abbâs. *el-Lugatu ve 'n-Nahvu Beyne 'l-Kadîm ve 'l-Hadîs*. Kahire: Dâru'l-Maârif bi Mısra, 1966.
- Haider Ammâr Muhammed. *Mu'cem al-Yavmiyat al-Libya*, Libya-Bingazi: Dâru'l Kütübi'l Vataniyye, 2021.
- Heath, Jeffrey. *A Grammar of Tamashek (Tuareg of Mali)* Berlin: Mouton de Gruyter, 2005, 2, 439.
- Hüseyim, Ali Fehmî. *el-Âmmiyyetü'l-Libîyye*, “*Min Fushâ Tederracet ilâ Dârice Tefessahat*”, *Mecmaü'l-Luğati'l-'Arabiyye Dergisi*, S.89, Kahire: 2000, 69-93.
- , *Sefer al-'Arab al-Amazigh*, C.2, 34-43.
- Hüseyin, Tâhâ. *Fî'l-Edebi'l-Câhilî*, C.3, Kahire: 1933, 93.

- İbn Enbârî, Ebû'l-Berekât Abdurrahman. *Esrâru'l-Arabiyye*. Nşr. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Fâris, Ebû'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ. *Mu'cemü Mekâyîsü'l'-Luğa*, C.5, Beyrut: Dârü'l-Cîl, 1991, 232.
- İbn Hâleveyh, Ebû Abdillâh el-Hüseyin b. Ahmed. *Muhtaşar fî şevâzî'l-Ḳur'ân (kırâ'ât) min Kitâbi'l-Bedî*, Kahire:1934, 182.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed. *Târîhu İbn Haldûn, Kitâbu'l-İber ve Dîvânu'l-Mübtede ve'l-Haber fî Eyyami'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men Âsârahum min Zevi's-Sultâni'l-Ekber*, Dâru'l-Beyrut: Kütübî'l-İlmiyye, 2003, 231-232
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlüddîn, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Belli's-Sadâ'da*, Beyrut: el-Maktabat el-Asriya, 2020, 17.
- _____, *Muğni'l-Lebîb 'an Kütübî'l-E'ârîb*, "Analiz: Mohi ed-Din Abdul Hamid", Beyrut: Dâru'l Fikr, 1985, 374.
- _____, *Şerhu Şuzûri'z-Zeheb fî Ma'rifeti Kelâmi'l-Arab*. Nşr. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid. Kahire: Dâru't-Talâ', 2004.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts. "b-d-l" md.
- _____, *Lisan al-'Arab*, Beyrut: Darü'l Sader, 1990, (مادة أشف) - (مادة زنا) md.
- İbn Yâiş, Ebû'l-Bekâ. *Şerhu'l-Mufasssal*, C.6, Beyrut-Lübnan: Dâru'l- Kutubi'l- İlmiyye, 2001, 35-37.
- _____, *Şerhu'l-Mülûkî fî't-taşrîf*, nşr. Fahreddin Kabâve , Beyrut-Lübnan: 1987, 362.
- İd, Muhammed: *el-Müstevâ-el-Luğavî: li'l-Fushâ ve'l-Lehecât ve li'n-Nesr ve's-Şi'r*, Âlemü'l-Kütüb, Kahire: 1981.
- Kafes, Mahmut. "Teorik Ve Pratik Açından Yabancı Kelimleri Arapçalaştırma (Ta`rib) Yöntemleri". *Edebiyat Dergisi*, S.15, 2006, 131-136.
- Karadavut, Ahmet: "Arap Dilinde Lahn'in Doğuşu", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.7, 1997, 330-331.
- Karşlı, İlyas. "Arapçadan Türkçeye Tercüme Hataları". *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.19, Güz 2005, 69-90.
- Kerîm, Muhammed Riyad. *el-Muktedab fî Lehecâti'l-'Arab*, Tanta: 1996, 48-59,92, 121.
- Korkmaz, Seyfullah "Türkçe ve Arapçada Telaffuzlar Aynı, Anlamlar Farklılaşmış Bazı Sözcükler Üzerine Bir Araştırma", 'Libya lehçesine Geçen Kelimeler' md.
- Korkmaz, Zeynep. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.

- Kossmann, Maarten. *The Arabic Influence on Northern Berber*, 2013, 16.
- _____, *Studies in Semitic Languages and Linguistics*, C.67, 2013.
- Koş, A. *Çeviribilimin Adı ve Doğası*. nşr. M. Rifat. *Çeviri Seçkisi 2: Çeviri(bilim) Nedir?* içinde, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004, 165-182.
- Küçükkalay, Hüseyin: “Kur’ân Hadis ve İslâmiyetin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri”, *İslâm Medeniyeti Dergisi*, C: 1, İstanbul: 1967.
- Madi, Jamuna. *Sabah al-Hayr Tarabulus*, Libya: Dâr al-Ruwwâd, 2021.
- Menzûr, Cemâlü’l-dîn b. *Lisânü’l-Arab*, C.15, Beyrut: Daru’s- Sâdır, 1993.
- Muctema' Trablus. *Luğati’l- ‘Arabiyyeti, Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al’Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, C.1, Kahire: Merkez al-Hadârat’l ‘Arabiyye, 2007, 7.
- Muhammed, al-Adavi Muhammed Radi. el-Hasâ’is es-Savtiyye ve es-Sarfiyye lil Lehcet’l Kabaili’l eş-Şarkî el-Lîbiyye, *Macalat el-Ulûm v’ ed-Dirâsât el-İnsaniyye*, C.2, S.1, 2014.
- Nalcioğlu, Ahmet Uğur. “Edebi Eserlerde Çeviri Sorunları”. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.55, Aralık 2015, 1-9.
- Ömer, Ahmed Muhtâr. *Târîhi al-Lügat’l-Arabia fî Mısr*, el-Heyet el-Mısriyat el-Amme, 1970, 20.
- _____, “The Study of Linguistic Sound”, Kahire: el-Âlem Kıtub, 1991, 313.
- Özaslan, H., Yavuz, C., Sarı, İ. *Arapça Askerî Terimler*, Kara Kuvvetleri Lisan Okulu Komutanlığı Arapça Bölüm Başkanlığı Yayınları, İstanbul: 2008.
- Pan, Chia-Lin. *The Population of Libya*, C.3, 1949, 100–125.
- R.R.K. Hartmann, *Dictionary of Language and Linguistics*, London, " word ", “Sentence’”, " Syllable, “Accent”” md.
- Savory, Theodore. *Tercüme Sanatı*. Trc. Hamit Dereli, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Shitav, Abdurraouf el-Hashmi. “An Instrumental Phonetic Investigation of Timing Relations in Two-stop Consonant Clusters in Tripolitanian Libyan Arabic”, 2014.
- Soykut, İsmail Hilmi. *Türk Atalar Sözü Hazinesi*, İstanbul: Ülker Yayınları, 1974, 34.
- Spolsky, Bernard. *Language Policy*, Cambridge: 2004, 135.
- Suçin, Mehmet Hakkı. *Öteki Dilde Var Olmak*. İstanbul: Multilingual Yayınları, S.27, 2007, 28, 108-109.

- Suvid, Abdullah Abdulhâmid. *Lehecât el-Libiyye fî Fadayiha al-Arabi al'Avsat Beyne al-Maşrik ve al-Magrib*, C.2, Kahire: Merkez al-Hadârat'l 'Arabiyye, 2007, 121-123.
- Süyûtî, Celâlüddîn. *el-Müzhir fi Ulûmi'l-Lugati ve Envâihâ*. nşr. Muhammed Ahmed Câd el-Mevlâ.C.2. Kahire: Mektebetu Dâri't-Turâs, ts.
- Stumme, Hans. '*Handbuch des Schilhschen von Tazerwalt*', Almanya-Leipzig: 1899, 169.
- Şimşek, Şahin. "Klasik Nahivcilerde Cümle Çeşitleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.11, S.60, 2018, 1314-1319.
- Tanrikulu, Lokman. "Çeviri Eylemi ve Karşılaşılan Zorluklar". *Turkish Studies*, C.11, S.15, 2016, 513- 524.
- Temiz, Bilal: "İlk Filolojik Çalışmalar Döneminde Kur'ân-ı Kerîm'in Arapçaya Kazandırdıkları" *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, Temmuz-Aralık, 2003.
- Temmâm, Hassân. *el-Luğatü 'l-Arabiyyetü Ma`nahâ ve Mebnâhâ*. Riyâd: Âlemü'l-Kütüb, C.5, 2006.
- Teymûr, Ahmet. "Mu`cem Teymûr al-Kebîr fi'l-Alfaz al-Ammiye", C.1, Kahire: Dârü'l-Kütüb ve'l-Vesaikü'l- Kavmiyye, 2002, 137.
- Timor, Mahmud. *Meşakîl'l- Luğati 'l- 'Arabiyye*, Kahire: Maktabat al-Funûn, 1956, 197-198.
- Turgay, Nurettin. "Kur'an ve Arap Dili", *Diyanet İlmi Dergisi*, S.34, Temmuz-Agustos-Eylül 1998, 77.
- Tüccar, Zülfikar: "Kur'ân ve Arap Edebiyatı", İslâmi İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, S.34, İstanbul: 2001.
- Usta, İbrâhîm. "Arapçanın Gelişimindeki Dış ve İç Etkenler", *International Journal of Social Science*, C. 6, S. 2, Şubat 2013.
- Uzun, Taceddin. *Tercüme Sanatı ve Arapça'dan Türkçe'ye Nasıl Tercüme Yapılır?*, Konya: Uysal Kitabevi, 1995.
- Vâfî, Ali Abdulvâhid. *Fıkhî 'l-Luğa*, Kahire: 2004, 144.
- Wehr, H. - J. W. Fück, "Arabic Language and Literatüre", *The Ansiklopedia of Islam (New Edition)*, 1979.
- Weiss, J. "İ`râb". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 7-2. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi Devlet Kitapları, ts.
- Weitzman, Maddy. *The Berber Identity Movement and the Challenge to North African States*, University of Texas, 2011, 2, 141.

Muhiddin, Macit. "Tercüme Hareketleri". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 40/498-504. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011. Erişim 20 Ağustos 2022.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tercume-hareketleri>

Odacıoğlu, C., Köktürk, Ş. & Aytaş, G. Çevirmen Bir Simülator Mü Yoksa "Gerçek" Bir Yazar Mı? Çevirmenin Çeviri Sürecindeki Konumunun Venutici Bakış Açısından Bir Analizi, *Tarih Okulu Dergisi*, S.9,2016, 619-634. Erişim 14 Ağustos 2022.
<http://dx.doi.org/10.14225/Joh881>

TDK, Türk Dil Kurumu. "Yazım Kuralları". Erişim 14 Ağustos 2022. <http://tdk.gov.tr/>
_____, *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 20 Ağustos 2022. <http://sozluk.gov.tr>

Yasir Süleyman, "Nationalism and the Arabic Language: A Historical Overview", 1994. Erişim 20 Ağustos 2022. <http://www.org/arabworld/>

Yıldırım, C. Çeviri belleği sistemlerinde gerçekleştirilen çevirilerde çevirinin kalitesi ve çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği hususlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Bildiriler IBAD-2017, 119-127. Erişim 14 Ağustos 2022.
<https://doi.org/10.21733/ibad.366813>

Yılmaz, Sezer. "Askerî ve Hukuki Çevirilerde Çevirmenin Rolü", Kısım 2705. Erişim 02 Şubat 2022. <https://t.ly/py7k>

<https://al-maktaba.org/book/31616/63567> (Erişim 20 Ağustos 2022).

<https://ar.mo3jam.com/dialect/Libyan> (Erişim 14 Ağustos 2022).

<https://askeriguc.com/ulke/libya-askeri-gucu> (Erişim 05 Mart 2022).

<https://blogs.transparent.com/arabic/italian-words-in-libyan-arabic/> (Erişim 05 Mart 2022).

<https://www.britannica.com/topic/Amazigh-languages> (Erişim 14 Ağustos 2022).

<https://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/libya.htm> (Erişim 14 Ağustos 2022).

<https://www.difesaonline.it/evidenza/editoriale/perch%c3%a9-nessuno-parla-della-libia> (Erişim 26 Ağustos 2022).

<https://www.ethnologue.com/country/LY/languages> (Erişim 26 Ağustos 2022).

<https://www.etimolojiturkce.com> (Erişim 21 Temmuz 2022).

<https://www.faouaid.com/2019/09/horouf.html> (Erişim 05 Mart 2022).

<https://feeddi.com/libya-nedir> (Erişim 05 Mart 2022).

<https://www.geographicguide.com/africa-maps/libya.htm> (Erişim 05 Mart 2022).

<https://www.giresungundem.com/libyada-yasayan-koroglu-turkleri-kimdir-2> (Erişim 05 Mart 2022).

<https://glottolog.org/resource/languoid/id/trip1239> (Erişim 09 Eylöl 2022).

<https://learnlibyanarabic.tumblr.com/> (Erişim 13 Mart 2022).

<https://libyan.org.ly/اكتشف-أغرب-الغرائب-في-لهجتنا-الليبية/#> (Erişim 13 Mart 2022).

<https://www.noor-book.com/en/tag/Libyan-dialect> (Erişim 13 Mart 2022).

<https://phoenicia.org/berber.html> (Erişim 13 Mart 2022).

<https://pnonologyoflanguages.com/2018/07/21/libyan-dialect/> (Erişim 28 Mart 2022).

<https://rattibha.com/thread/1272970223885393921> (Erişim 28 Mart 2022).

<https://referenceworks.brillonline.com/pages/help/transliteration-islam> (Erişim 28 Mart 2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Libya#Osman%C4%B1_d%C3%B6nemi (Erişim 23 Nisan 2022).

<https://www.versobooks.com/blogs/3293-ibn-khaldun-and-the-myth-of-arab-invasion> (Erişim 23 Nisan 2022).

<https://www.worldometers.info/world-population/libya-population/> (Erişim 23 Nisan 2022).

https://www.youtube.com/watch?v=XSt8-z_PFnc (Erişim 14 Haziran 2022).